

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

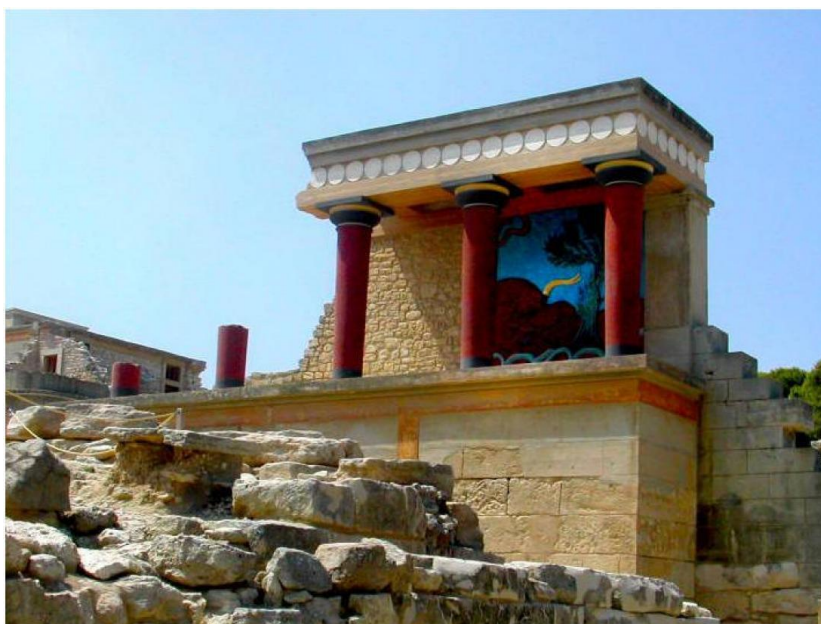
«ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**

Διπλωματική Εργασία

Στραταντωνάκης Στυλιανός

A.M. 2175117

Αθήνα, 2019

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Δρ. Μητούλα Ρ.

(Επιβλέπουσα)

**Καθηγήτρια, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

Δρ. Θεοδοροπούλου Ε.

(Μέλος)

**Καθηγήτρια, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

Δρ. Καλδής Π.

(Μέλος)

**Καθηγητής, Τμήματος Οινολογίας και Τεχνολογίας Ποτών, ΤΕΙ
Αθήνας**

Εγώ, ο Στραταντωνάκης Στυλιανός δηλώνω υπεύθυνα ότι:

1. Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
2. Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Στους γονείς μου Γεώργιο και Κυριακούλα και την αδελφή μου
Καλλιόπη.

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη Δρ. Μητούλα Ρ., καθηγήτρια του τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας της σχολής Περιβάλλοντος, Γεωγραφίας και Εφαρμοσμένων Οικονομικών στην Αθήνα και επιβλέπουσα καθηγήτριά στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Πρωτίστως για την μεγάλη και πολύτιμη συμβολή της, στο υπό εξέταση αντικείμενο της εργασίας αλλά και για τις γνώσεις, που μου μετέδωσε κατά διάρκεια της φοίτησης μου. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους του καθηγητές μου για τα όσα μου δίδαξαν, παρά τις δυσκολίες της εποχής, ώστε να λάβω, όπως και οι υπόλοιποι φοιτητές, τα απαραίτητα εφόδια για τη συνέχιση της πορείας μου και μετά τη σχολή.

Στραταντωνάκης Στυλιανός

Περιεχόμενα

Περίληψη	15
Abstract.....	16
Εισαγωγή	17
1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	18
1.1. Θεωρητικό πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης.....	18
1.2. Ορισμοί της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	20
1.3. Θεωρητικό πλαίσιο Πολιτισμού	25
1.4. Σύνδεση Πολιτισμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης	26
2. Ο Νομός Ηρακλείου – Γεωγραφικό και ιστορικό πλαίσιο	31
2.1. Γεωγραφικά στοιχεία – Περιγραφή του Νομού	31
2.2. Η Ιστορία του Νομού - Ιστορική Αναδρομή.....	38
2.2.1. Νεολιθική Περίοδος	38
2.2.2. Αρχαία Περίοδος.....	40
2.2.3. Μεσαιωνική Περίοδος.....	43
2.2.4. Πρώιμη Νεώτερη Περίοδος.....	44
2.2.5. Νεώτερη Περίοδος	45
3. Υλική πολιτιστική κληρονομιά του Νομού Ηρακλείου.....	50
3.1. Αρχαία μνημεία	50
3.1.1. Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού	50
3.1.2. Το ανάκτορο της Φαιστού	53
3.1.3. Αρχαιολογικός χώρος Κομμού	56
3.1.4. Άλλα αρχαιολογικά και πολιτιστικά μνημεία του Δήμου Φαιστού	57
3.1.5. Αρχαιολογικός χώρος Αγίας Τριάδας	59
3.1.6. Αρχαιολογικός χώρος Γόρτυνας	62
3.1.7. Ιερό Πυθίου Απόλλωνα	64
3.1.8. Ιερό Αιγυπτιακών Θεοτήτων	65
3.1.9. Αρχαία πόλη Λεβήνα	66
3.1.10. Ανάκτορο του Γαλατά	67
3.1.11. Ανάκτορο Αρχανών	67
3.1.12. Αρχαιολογικός χώρος Μαλίων	69
3.1.13. Οικία Α' Τυλίσου	72
3.1.14. Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι.....	73
3.1.15. Σπήλαιο Ειλειθυίας	74

3.1.16. Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου.....	75
3.2. Μεσαιωνικά και μεταγενέστερα μνημεία.....	77
3.2.1. Ενετικά τείχη	77
3.2.2. Οι Πύλες των τειχών	81
3.2.3. Οι προμαχώνες.....	85
3.2.4. Φρούριο Κούλες.....	89
3.2.5. Ενετικά Νεώρια	91
3.2.6. Ενετική Λότζια	92
3.2.7. Κρήνες Ηρακλείου	94
3.3. Νεώτερα Μνημεία	98
3.3.1. Υδραγωγείο “Μεγάλη Βρύση” στο Κράσι	98
3.3.2. Κονάκι του Μπέη Ρασίχ Ασπράκη/Οικία Χρονάκη	99
3.3.3. Διδακτήριο Άνω Αρχανών.....	100
3.3.4. Πανάγειο Δημοτικό Νοσοκομείο Ηρακλείου	102
3.3.5. Κονάκι του Σαμή Μπέη.....	103
3.3.6. Κτίριο Κληρονόμων Στέφανου Μηλιαρά.....	103
3.3.7. Μέγαρο Φυτάκη.....	104
3.3.8. Μέγαρο Λιοπυράκη.....	105
3.3.9. Οικία Τσαχάκη.....	106
3.4. Μουσεία	107
3.4.1. Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου	107
3.4.2. Μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης «Θύραθεν».....	109
3.4.3. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη	109
3.4.4. Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά	113
3.4.5. Μουσείο Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών	115
3.4.6. Έκθεση Ιερού Κοιμητηρίου Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης.....	116
3.4.7. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου	117
3.4.8. Δημοτικό Μουσείο της Μάχης της Κρήτης και της Εθνικής Αντίστασης	120
3.4.9. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας	120
3.4.10. Ιστορικό Μουσείο	122
3.5. Θρησκευτικά Μνημεία.....	124
3.5.1. Μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου	124
3.5.2. Βασιλική του Αγίου Μάρκου	125
3.5.3. Ναός Αγίου Τίτου	127

3.5.4. Παναγιά των Σταυροφόρων.....	128
3.5.5. Καθεδρικός Ναός Αγίου Μηνά.....	129
3.5.6. Καθολικό Μονής Βαρσαμόνερου	130
3.5.7. Μονή Βροντησίου.....	132
3.5.8. Μονή Παναγίας της Κεράς.....	133
3.5.9. Ναός Παναγίας Φόδελε.....	135
3.5.10. Ναός Ασκληπιού στο Λεβήνα	136
4. Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά.....	137
4.1. Σημαντικές Προσωπικότητες	137
4.1.2. Νίκος Καζαντζάκης.....	137
4.1.3. Οδυσσέας Ελύτης.....	139
4.1.4. Βιτσέντζος Κορνάρος.....	140
4.1.5. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος	142
4.1.6. Ιωάννης Κονδυλάκης	143
4.1.7. Θεοφάνης ο Κρητικός	144
4.1.8. Μιχαήλ Δαμασκηνός.....	146
4.1.9. Νικόλαος Καλλιάρχης.....	147
4.1.10. Σαπφώ Νοταρά	147
4.1.11. Γιάννης Σμαραγδής.....	149
4.1.12. Χριστόφορος Παπακαλιάτης	150
4.2. Λαογραφία.....	151
4.2.1. Το Γλωσσικό Ιδίωμα	151
4.3. Τοπική Κουζίνα	154
4.4. Κρητική Μουσική.....	157
4.5. Κρητικοί χοροί.....	160
4.6. Έθιμα και παραδόσεις	163
4.6.1. Χριστουγεννιάτικα έθιμα.....	163
4.6.2. Αποκριάτικα Έθιμα	166
4.6.3. Πασχαλινά έθιμα.....	170
4.6.4. Έθιμα της Πρωτομαγιάς.....	173
4.6.5. Άλλα έθιμα και παραδόσεις	174
4.7. Πολιτιστικά Κέντρα.....	178
4.7.1. Πολιτιστικό και συνεδριακό κέντρο Ηρακλείου.....	178
4.7.2. Πολύχωρος Παλιάς Λαχαναγοράς	179

4.7.3. Πολύκεντρο Νεολαίας.....	179
5. Ερευνητικό μέρος.....	181
5.1. Μεθοδολογία Έρευνας.....	181
5.2. Ανάλυση Έρευνας	182
6. Πολιτιστικές διαδρομές στο Νομό Ηρακλείου.....	196
6.1. Πολιτιστικό ενδιαφέρον για το Νομό Ηρακλείου.....	196
6.2. Χαρτογράφηση Περιοχής.....	197
6.3. Γεωφυσικά, Γεωπολιτικά και Οικονομικά Στοιχεία	201
6.4. Η συμβολή του πολιτισμού στην ανάπτυξη του Νομού Ηρακλείου.....	202
6.5. 1 ^η Πολιτιστική Διαδρομή	205
6.5.1. Περιγραφή Μνημείων	206
6.5.2. Χρήσιμες Πληροφορίες.....	208
6.6. 2 ^η Πολιτιστική διαδρομή.....	209
6.6.1. Περιγραφή μνημείων.....	210
6.6.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	212
6.7. 3 ^η Πολιτιστική διαδρομή.....	213
6.7.1. Περιγραφή μνημείων.....	213
6.7.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	215
6.8. 4 ^η Πολιτιστική διαδρομή.....	216
6.8.1. Περιγραφή μνημείων.....	217
6.8.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	218
6.9. 5 ^η Πολιτιστική διαδρομή.....	219
6.9.1. Περιγραφή μνημείων.....	220
6.9.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	224
6.10. 6 ^η Πολιτιστική διαδρομή.....	225
6.10.1. Περιγραφή μνημείων.....	225
6.10.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	228
6.11. 7 ^η Πολιτιστική διαδρομή	229
6.11.1. Περιγραφή Μνημείων	230
6.11.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	231
6.12. 8 ^η Πολιτιστική διαδρομή.....	232
6.12.1. Περιγραφή Μνημείων	232
6.12.2. Χρήσιμα στοιχεία.....	235
6.13. Πολιτιστικές διαδρομές σχετικά με την έρευνα	236

Συμπεράσματα	237
Βιβλιογραφία	240
Ξενόγλωσση.....	240
Ελληνόγλωσση.....	242
Ηλεκτρονικές πηγές.....	246
Παράρτημα	261

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1. Οι Πυλώνες της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	21
Εικόνα 2. Το ανάκτορο της Κνωσού	51
Εικόνα 3. Το ανάκτορο της Φαιστού.....	54
Εικόνα 4. Αρχαιολογικός χώρος Κομμού.....	56
Εικόνα 5. Αρχαιολογικός χώρος Αγίας Τριάδας.....	60
Εικόνα 6. Αρχαία Γόρτυνα	62
Εικόνα 7. Ιερό Πυθίου Απόλλωνα	65
Εικόνα 8. Μινωικό ανάκτορο Μαλίων	70
Εικόνα 9. Οικία Α' Τυλίσου.....	72
Εικόνα 10. Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι	73
Εικόνα 11. Σπήλαιο Ευλειθυίας.....	75
Εικόνα 12. Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου	76
Εικόνα 13. Ενετικά τείχη	79
Εικόνα 14. Ενετική πύλη Ιησού	81
Εικόνα 15. Ενετική πύλη Παντοκράτορα	82
Εικόνα 16. Ενετική πύλη Αγίου Γεωργίου	83
Εικόνα 17. Ενετική πύλη Σαμπιονάρα	84
Εικόνα 18. Προμαχώνας Μαρτινένγκο	86
Εικόνα 19. Προμαχώνας Βηθλεέμ	87
Εικόνα 20. Προμαχώνας Παντοκράτορα.....	88
Εικόνα 21. Ενετικό φρούριο Κούλε	90
Εικόνα 22. Ενετικά νεώρια	91
Εικόνα 23. Ενετική Λότζια	93
Εικόνα 24. Κρήνη Μοροζίνι	94
Εικόνα 25. Κρήνη Πριούλι	96
Εικόνα 26. Φιλανθρωπική Κρήνη	97
Εικόνα 27. Κρήνη του Ιδομενέα	98
Εικόνα 28. Οικία Χρονάκη	99
Εικόνα 29. Διδακτήριο Άνω Αρχανών	101
Εικόνα 30. Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο	102
Εικόνα 31. Μέγαρο Φυτάκη	104
Εικόνα 32. Μέγαρο Λιοπυράκη	105
Εικόνα 33. Οικία Τσαχάκη	106
Εικόνα 34. Αρχαιολογικό Μουσείο Μαλεβιζίου	107
Εικόνα 35. Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου (Εκθέματα).....	108
Εικόνα 36. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη.....	110
Εικόνα 37. Έκθεση Νίκου Καζαντζάκη (α).....	111
Εικόνα 38. Έκθεση Νίκου Καζαντζάκη (β).....	112
Εικόνα 39. Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά	113
Εικόνα 40. Έκθεση Μενελάου Παρλαμά (α).....	114
Εικόνα 41. Έκθεση Μενελάου Παρλαμά (β).....	114
Εικόνα 42. Έκθεση Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών	116
Εικόνα 43. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.....	118

Εικόνα 44. Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου (α)	119
Εικόνα 45. Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου (β).....	119
Εικόνα 46. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.....	121
Εικόνα 47. Έκθεση Μουσείου Φυσικής Ιστορίας (α)	121
Εικόνα 48. Έκθεση Μουσείου Φυσικής Ιστορίας (β)	122
Εικόνα 49. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.....	123
Εικόνα 50. Έκθεση Ιστορικού Μουσείου Κρήτης	123
Εικόνα 51. Μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου	125
Εικόνα 52. Βασιλική του Αγίου Μάρκου	126
Εικόνα 53. Ναός του Αγίου Τίτου.....	127
Εικόνα 54. Καθεδρικός Ναός Αγίου Μηνά	129
Εικόνα 55. Καθολικό Μονής Βαρσαμόνερου.....	131
Εικόνα 56. Μονή Βροντισίου	132
Εικόνα 57. Μονή Παναγίας της Κεράς.....	134
Εικόνα 58. Ναός της Παναγίας στο Φόδελε	135
Εικόνα 59. Νίκος Καζαντζάκης	138
Εικόνα 60. Οδυσσέας Ελύτης	139
Εικόνα 61. Ερωτόκριτος και Αρετούσα	141
Εικόνα 62. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος	142
Εικόνα 63. Ιωάννης Κονδυλάκης.....	143
Εικόνα 64. Η Βαϊοφόρος, Μονής Αγίου Νικολάου - Μετέωρα (Θεοφάνης ο Κρης)	145
Εικόνα 65. «Η Προσκύνησις των Μάγων» (Μιχαήλ Δαμασκηνός).....	146
Εικόνα 66. Σαπφώ Νοταρά	148
Εικόνα 67. Γιάννης Σμαραγδής.....	149
Εικόνα 68. Χριστόφορος Παπακαλιάτης.....	150
Εικόνα 69. Πίνακας Κρητικών Λέξεων.....	153
Εικόνα 70. Κρητικές γεύσεις, καλιτσούνια	155
Εικόνα 71. Κρητικές γεύσεις, χοχλιοί μπουρμπουριστοί	156
Εικόνα 72. Κρητική Λύρα	158
Εικόνα 73. Κρητική Ορχήστρα.....	159
Εικόνα 74. Κρητικοί Χοροί	161
Εικόνα 75. Χριστουγεννιάτικο έθιμο της κρεμμύδας.....	164
Εικόνα 76. Χριστουγεννιάτικο έθιμο, “Βαρέλα στο Μεϊντάνι”.....	165
Εικόνα 77. Χριστουγεννιάτικη Μπουγάτσα	166
Εικόνα 78. Αποκριάτικο έθιμο, Σιβιανή Μάσκα.....	167
Εικόνα 79. Αποκριάτικο έθιμο, Λεράδες.....	168
Εικόνα 80. Αποκριάτικο έθιμο, Αρκουδιάριδες.....	169
Εικόνα 81. Πασχαλινό έθιμο, Βάψιμο αυγών	171
Εικόνα 82. Πασχαλινό έθιμο, Συνάντηση τριών Επιταφίων.....	172
Εικόνα 83. Πασχαλινό έθιμο, Κάψιμο του Ιούδα	172
Εικόνα 84. Πρωτομαγιάτικο Στεφάνι.....	174
Εικόνα 85. Κρητικός Γάμος.....	175
Εικόνα 86. Φωτιές του Αγίου Ιωάννη του Κλήδονα	177
Εικόνα 87. Πολιτιστικό και Συνεδριακό κέντρο Ηρακλείου	178
Εικόνα 88. Χάρτης Νομού Ηρακλείου	201

Εικόνα 89. Πίνακας Αεροπορικών Αφίξεων στο Ηράκλειο	204
Εικόνα 90. Χάρτης 1ης Πολιτιστικής διαδρομής	206
Εικόνα 91. Χάρτης 2ης Πολιτιστικής διαδρομής	210
Εικόνα 92. Χάρτης Μουσείου Μενελάου Παρλαμα	211
Εικόνα 93. Χάρτης 3ης Πολιτιστικής διαδρομής	213
Εικόνα 94. Χάρτης 4ης Πολιτιστικής διαδρομής	216
Εικόνα 95. Χάρτης 5ης Πολιτιστικής διαδρομής	220
Εικόνα 96. Χάρτης 6ης Πολιτιστικής διαδρομής	225
Εικόνα 97. Χάρτης 7ης Πολιτιστικής διαδρομής	229
Εικόνα 98. Χάρτης 8ης Πολιτιστικής διαδρομής	232

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1. Ηλικία.....	182
Γράφημα 2. Φύλο.....	182
Γράφημα 3. Μορφωτικό επίπεδο	183
Γράφημα 4. Οικογενειακή κατάσταση	183
Γράφημα 5. Μέγεθος οικογένειας.....	184
Γράφημα 6. Τέκνα στην οικογένεια	184
Γράφημα 7. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα	185
Γράφημα 8. Επαγγελματική δραστηριότητα.....	185
Γράφημα 9. Τόπος διαμονής.....	186
Γράφημα 10. Συχνότητα επίσκεψης στο Νομό Ηρακλείου	186
Γράφημα 11. Λόγοι επίσκεψης στο Νομό Ηρακλείου	187
Γράφημα 12. Επιλογή Νομού Ηρακλείου ως προορισμό.....	187
Γράφημα 13. Λόγοι προτάσεως Νομού Ηρακλείου	188
Γράφημα 14. Ποια μνημεία είναι γνωστά.....	188
Γράφημα 15. Επίσκεψη σε μνημεία του Νομού Ηρακλείου.....	189
Γράφημα 16. Λόγοι μη επίσκεψης σε μνημεία	189
Γράφημα 17. Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις του Νομού Ηρακλείου.....	190
Γράφημα 18. Ποιες πολιτιστικές εκδηλώσεις είχαν την περισσότερη συμμετοχή.....	190
Γράφημα 19. Λόγοι μη συμμετοχής σε πολιτιστικές εκδηλώσεις του Νομού Ηρακλείου	191
Γράφημα 20. Δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο	191
Γράφημα 21. Αξία πολιτιστικών εκδηλώσεων	192
Γράφημα 22. Διαθεσιμότητα πολιτιστικής κληρονομιάς του Νομού Ηρακλείου	192
Γράφημα 23. Κατηγορία τουρισμού για το Νομό Ηρακλείου	193
Γράφημα 24. Κατηγορία πολιτιστικού τουρισμού για το Νομό Ηρακλείου	193
Γράφημα 25. Ικανοποίηση σχετικά με το μέγεθος της τουριστικής προσέλευσης	194
Γράφημα 26. Ικανοποίηση από τα τοπικά όργανα σχετικά με τη προβολή του Νομού Ηρακλείου ως προορισμό	194
Γράφημα 27. Κατεύθυνση τουριστικής ανάπτυξης για το Νομό Ηρακλείου	195

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας, όπως αποδεικνύεται και από τον τίτλο είναι να εκτιμηθεί η συμβολή του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη στο Νομό Ηρακλείου, καθώς είναι μια περιοχή, που παρουσιάζει ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομιά. Σε πρώτο στάδιο πραγματοποιήθηκε η πλήρη περιγραφή των πολιτιστικών στοιχείων του Νομού, αφού καταγράφηκαν τα υλικά και άυλα πολιτιστικά στοιχεία του. Στη συνέχεια, διεξάγεται έρευνα για τη στάση των ντόπιων απέναντι στο πολιτιστικό τουρισμό, όπως και η εκτίμηση των κοινωνικών και οικονομικών αποτελεσμάτων, που προκύπτουν στην περιοχή, από αυτό το είδος τουρισμού.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα, όπως και η διανομή ερωτηματολογίων σε τριακόσιους (300) κατοίκους του νομού. Η σύνοψη, κατάταξη και παρουσίαση των δεδομένων έγινε, μέσω της χρήσης της μεθόδου περιγραφικής στατιστικής. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται τα ποσοστά των δεδομένων που προέκυψαν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων με τη μορφή διαγραμμάτων και πινάκων, οδηγώντας στη διεξαγωγή συμπερασμάτων. Σημαντικό είναι ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων που έλαβαν συμμετοχή στην έρευνα θεωρεί, ότι ο Νομός Ηρακλείου διαθέτει σημαντική πολιτιστική κληρονομιά. Όσο αφορά τη κατεύθυνση που πρέπει να ληφθεί, σχετικά με τη προώθηση του πολιτιστικού τουρισμού στην περιοχή, αυτές είναι η διενέργεια πολιτιστικών εκδηλώσεων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, η δημιουργία υποδομών φιλοξενίας παραδοσιακής μορφής, η καλύτερη προώθηση του τουριστικού προϊόντος, τα προγράμματα πολιτιστικής εκπαίδευσης και η προσπάθεια προσέλκυσης πολιτιστικού τουρισμού. Τέλος προτάθηκαν οκτώ (8) πολιτιστικές διαδρομές που περιλαμβάνουν όλα τα σημαντικά μνημεία και μουσεία του νομού.

Λέξεις Κλειδιά: Πολιτιστική κληρονομιά, Βιώσιμη ανάπτυξη, πολιτιστικός τουρισμός, Νομός Ηρακλείου

Abstract

The purpose of this paper, as the title suggests, is to assess the contribution of culture to the sustainable development of the County of Heraklion, since it is a region with particular cultural heritage. As a first step an attempt was made to provide a complete description of the cultural heritage of the county, through the recording of the material and intangible cultural elements. Subsequently an inquiry was made about the economic impacts of cultural tourism in the region and the signs, which are reflected by this type of tourism.

In order to achieve these objectives, a bibliographic research was carried out and a questionnaire was distributed to three hundred (300) residents from the County of Heraklion. For the summarization, the classification and the presentation of the primary data, the descriptive statistics methods were used. Specifically in this paper, the percentages corresponding to the respondents answers to each question individually through tables and diagrams are presented, resulting in some conclusions. As it seems the overwhelming majority of the people that took part in inquiry, thinks that The County of Heraklion has a very important cultural heritage. In regard with the direction that the cultural tourism must develop in the region, it is to take place in the organization of cultural events throughout the year, the creation of modern and traditional hospitality facilities, better promotion of the region as a tourist attraction, cultural education programs and the pursuit of attraction of cultural tourism, Finally five (5) cultural routes were proposed, including all the important monuments and museums of the County of Heraklion.

Keywords: Cultural Heritage, Sustainable Development, cultural tourism, County of Heraklion

Εισαγωγή

Η πολιτισμική κληρονομιά μιας περιοχής αποτελείται από τα υλικά και άυλα στοιχεία. Αυτά είναι σημαντικά μέσα, για τον αυτοπροσδιορισμό και την ανάδειξη της ταυτότητας, αυτής της περιοχής. Πέρα από τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν για κάποιον κατά την επαφή του με αυτά τα στοιχεία, η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός της τοπικής ανάπτυξης. Γνωρίζοντας για αυτά, είμαστε σε θέση να εξετάσουμε τις ιδιαιτερότητες αυτής της περιοχής, ώστε να μπορεί να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη, στραμμένη προς τη βιωσιμότητα. Σύμφωνα με τα παραπάνω έγινε μια εκτενής καταγραφή και καταμέτρηση της υλικής και άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς του Νομού Ηρακλείου. Ο συγκεκριμένος νομός διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό αρχαίων μνημείων με παγκόσμια εμβέλεια. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις στη προσπάθεια που γίνεται για να επιτευχθεί η ανάπτυξη, τα άυλα πολιτισμικά στοιχεία, όπως και ο φυσικός πλούτος δεν λαμβάνονται υπόψη.

Εντός των ορίων του Νομού Ηρακλείου υπάρχει μεγάλος αριθμός αρχαίων ανακτόρων και επαύλεων, αρχαιολογικών χώρων, αρχαίων ναών, βυζαντινών και ενετικών μονών και εκκλησιών, υδραγωγεία και κατασκευές κοινής χρήσης, που διατηρούνται μέχρι σήμερα, επίσης πιο πρόσφατα μνημεία και μουσεία. Ο Νομός διαθέτει επίσης μεγάλη φυσική ομορφιά και πλήθος ιστορικών μνημών παγκοσμίως γνωστές.

Στο πλαίσιο λοιπόν μιας ολοκληρωμένης μελέτης αλλά και γνωριμίας με το υλικό πολιτιστικό απόθεμα, χρειάστηκε να καταγραφούν και να γίνουν γνωστά και τα άυλα πολιτισμικά στοιχεία του Νομού Ηρακλείου. Όσο αφορά λοιπόν την υλική πολιτιστική κληρονομιά, οι πληροφορίες προέκυψαν από τη σχετική βιβλιογραφία, η οποία διαθέτει μεγάλο αριθμό πηγών. Βέβαια από τη πλευρά του άυλου πολιτισμικού αποθέματος, υπήρξε κάποια δυσκολία ως προς τη συλλογή πληροφοριών, καθώς οι βιβλιογραφικές πηγές ήταν λίγες στον αριθμό και βασίστηκαν κυρίως σε παλαιότερες έρευνες σχετικά με το αντικείμενο. Επιπλέον για να διεξαχθεί η έρευνα σχετικά με τις απόψεις, τις γνώσεις αλλά και τις προτάσεις των κατοίκων σχετικά με τη πολιτιστική ανάπτυξη του Νομού Ηρακλείου κρίθηκε αναγκαία η διενέργεια εμπειρικής έρευνας με ανάλογο ερωτηματολόγιο. Συγκεκριμένα η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δυο τμήματα. Αυτά είναι το θεωρητικό και το ερευνητικό τμήμα, τα οποία αναπτύσσονται και αναλύονται σε ξεχωριστές ενότητες, στάδια εφαρμογής και έρευνας.

1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

1.1. Θεωρητικό πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης

Κατά τη διάρκεια της ιστορίας, η ανθρωπότητα προχώρησε σε αρκετές ενέργειες, προκειμένου να πετύχει την ικανοποίηση των αναγκών αλλά και την ανάπτυξη της. Αυτές οι δράσεις, όμως ενείχαν αρκετά αρνητικά αποτελέσματα στο περιβάλλον. Η Βιομηχανική Επανάσταση, η αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού, η εξελικτική πορεία της τεχνολογίας και η ευρεία χρήση χημικών ουσιών, δημιούργησαν τη ανάγκη για τη προστασία του περιβάλλοντος.

Το εννοιολογικό πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης προέκυψε, ως αποτέλεσμα αρκετών διεθνών συνελεύσεων. Το 1972, διεξάχθηκε στη Στοκχόλμη η εναρκτήριά διάσκεψη από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, που αφορούσε το περιβάλλον και καθιέρωσε την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων ως διεθνή υπόθεση. Συστάθηκε λοιπόν το περιβαλλοντικό πρόγραμμα UNEP (United Nations Environment Programme) των Ηνωμένων Εθνών. Επιπλέον ιδρύθηκε η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, η οποία θα αναλάμβανε να εφαρμόζει τις οδηγίες του προγράμματος αυτού. (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2018., Μητούλα κ.α., 2008)

Η διεθνείς διάσκεψη του Ρίο της Βραζιλίας το 1992, ήταν αυτή που έθεσε τη σχέση ανάμεσα στα περιβαλλοντικά ζητήματα και την ανάπτυξη. Σε αυτή υπογράφηκε η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη από 178 χώρες. Στη διακήρυξη μάλιστα περιλαμβανόταν το δικαίωμα των κρατών ως προς την εκμετάλλευση των πόρων τους, βάση των περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών πολιτικών τους, χωρίς να επηρεάζονται αρνητικά οι πόροι ή το περιβάλλον άλλων κρατών. Από τη διάσκεψη αυτή προέκυψε η “Ατζέντα 21” (Agenda 21), η οποία αποτελούσε ένα πρόγραμμα οδηγιών, που προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη, προστατεύοντας το περιβάλλον. Επιπλέον τέθηκαν σε εφαρμογή, η Σύμβαση για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC), όπως και η Σύμβαση για την Βιολογική Ποικιλότητα (CBD). (Βογιατζής, 2015) Έτσι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης γνωστοποιήθηκαν ακόμη περισσότερο στη διεθνή κοινότητα και αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης πολλών ειδικών. Η επίτευξη της επίσης άρχισε να αποτελεί και κοινωνικό ζήτημα. (United Nations, 1993)

Η “Ατζέντα 21” συνέστησε ένα πρόγραμμα το οποίο προωθούσε τη βιωσιμότητα. Αυτό κατέταξε τις εργασίες σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη στις παρακάτω θεματικές:

- i. Ποιότητα διαβίωσης.

- ii. Επωφελής χρήση των φυσικών πόρων.
- iii. Διαχείριση της συγκέντρωσης ανθρώπινων πληθυσμών.
- iv. Διασφάλιση του δημόσιου πλούτου.
- v. Διαχείριση των λυμάτων.
- vi. Βιώσιμη Οικονομική Ανάπτυξη. (Μητούλα,2006)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν ανάμεσα σε αυτούς, που συμμετείχαν στη συνδιάσκεψη του Ρίο. Προσπάθησε μάλιστα να προωθήσει τη βιωσιμότητα μέσα από μια σειρά συνθηκών, που υπογράφηκαν από τα κράτη μέλη της, όπως αυτή του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ.

Η πολιτική υπόσταση της βιώσιμης ανάπτυξης εισήχθηκε για πρώτη φορά στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπογράφηκε το 1992. Στη συνθήκη μεταξύ των άλλων, αναφερόταν και πολιτικές για τη προστασία του περιβάλλοντος. Με τις πολιτικές αυτές παρέχεται η δυνατότητα στα κράτη μέλη, να αντιμετωπίζουν συλλογικά και πιο αποτελεσματικά τα περιβαλλοντικά ζητήματα, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ που υπογράφηκε το 1997, καθιέρωσε την αειφόρο ανάπτυξη ως ένα από τους βασικότερους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι της Φινλανδίας το 1999 προέκυψε το ζήτημα για τη δημιουργία ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου πολιτικών σχετικά με την οικολογική, οικονομική και κοινωνική πλευρά της αειφόρου ανάπτυξης. Η στρατηγική που σχεδιάστηκε και παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που πραγματοποιήθηκε το 2001 στο Γκέττεμπρογκ της Σουηδίας. Επιπλέον περιλάμβανε όλες τις δυσλειτουργίες των πολιτικών για τη βιωσιμότητα, που είχαν καταγραφεί από την Επιτροπή κατά τη διάρκεια της εποπτείας της, όπως και προτάσεις καταπολέμησης τους. (Μητούλα, 2003)

Αργότερα το 2002 πραγματοποιήθηκε η διεθνής διάσκεψη, που αφορούσε περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά ζητήματα στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής. Σε αυτή υπογράφηκε η Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ, η οποία συμπλήρωνε τα άρθρα και τις αποφάσεις των δυο προηγούμενων. Επιπλέον προσέθετε ζητήματα όπως η φτώχεια, οι ασθένειες, ο ρατσισμός, η τρομοκρατία, τα ναρκωτικά και οι πόλεμοι, τα οποία επηρέαζαν αρνητικά τη βιώσιμη ανάπτυξη. (Johannesburg Declaration on Sustainable Development, 2002)

1.2. Ορισμοί της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης οριοθετήθηκε από τη πρόεδρο Παγκόσμιας Επιτροπής Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης, Gro Harlem Brundtland το 1987. Στην έκθεση της “Το Κοινό μας Μέλλον”, γνωστή και ως “Brundtland Report” χαρακτήρισε τη βιώσιμη ανάπτυξη, ως τη διαδικασία ικανοποίησης των αναγκών των παρόντων γενεών με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην αποτρέπει τις μελλοντικές να επωφεληθούν από αυτή. (Λαζαρέτου, 2002)

Ένας πρώτος ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι ότι αποτελεί ένα μοντέλο τροποποιήσεων που αφορούν την κοινωνία και την οικονομία, το οποίο οδηγεί στην αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών κερδών των παρόντων γενεών, χωρίς να αποκλείει τις μελλοντικές από παρόμοιο όφελος. (Goodland κ Ledec, 1987)

Σύμφωνα με τη Μητούλα (2003), για την εξέταση του περιεχομένου της βιώσιμης ανάπτυξης, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον επιθετικό προσδιορισμό της και συγκεκριμένα τη βιωσιμότητα. Καθώς αναφέρεται στις συνθήκες διαβίωσης αλλά και της επιβίωσης όλων των έμψυχων όντων, στο περιβάλλον. Είναι λοιπόν η ανάπτυξη που πρεσβεύει τη βιωσιμότητα και εξασφαλίζει καλύτερες συνθήκες ζωής, για όλο το σύνολο οργανισμών και ατόμων που ζουν στο περιβάλλον, σε όλους τους τομείς. Αναφέρεται επίσης ως αειφόρος ανάπτυξη, πράγμα που σημαίνει ότι αφορά την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης για όλους τους οργανισμούς, εφόρου ζωής. Το περιεχόμενο του όρου μάλιστα δεν αφορά μόνο τα περιβαλλοντικά ζητήματα, αλλά περιλαμβάνει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές πτυχές. Αυτές είτε μέσω της ανεξάρτητης βελτίωσης τους, είτε συνδυασμένες μεταξύ τους, στο παρόν ή μακροπρόθεσμα οδηγούν στη βιωσιμότητα.

Η βιωσιμότητα λοιπόν αποτελείται από τρεις πυλώνες, οι οποίοι είναι το περιβάλλον, η οικονομία και η κοινωνία. Αυτοί είναι αλληλοεξαρτώμενοι μεταξύ τους και αποτελούν άξονα των σχεδίων αναφορικά με τη βιωσιμότητα. Έτσι επιτυγχάνεται η διατήρηση των φυσικών πόρων και η προστασία του περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα η οικονομία και οι συνθήκες διαβίωσης βελτιώνονται. (Γονιάδης, 2015)

Εικόνα 1. Οι Πυλώνες της Βιώσιμης Ανάπτυξης

(<http://parallaximag.gr/parallax-view/i-gennisi-ke-i-exelixi-tis-viosimis-an>, 2015)

Η βιωσιμότητα αφορά επίσης τη δυνατότητα αντιμετώπισης, που διαθέτει η οικονομία της αγοράς απέναντι στη περιβαλλοντική επιβάρυνση, από την μεγέθυνση του πληθυσμού σε συνδυασμό με την αύξηση των αναγκών του. Βασίζεται στην διαρκή αναζήτηση, νέων μέσων, που θα μειώσουν την επιβάρυνση αυτή. Αυτά τα μέσα αφορούν κυρίως την υποκατάσταση, την αναζήτηση νέων φυσικών πόρων και τη τεχνολογική εξέλιξη. (Tietenberg κ Lewis, 2010)

Ένας άλλος ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης αφορά το εγχείρημα, είτε αυτό είναι προσωρινό είτε μακροπρόθεσμο, κατά το οποίο επιτυγχάνεται η ανάπτυξη μιας περιοχής και δημιουργεί τις βάσεις, για περισσότερα νέα παρόμοια εγχειρήματα, τα οποία οδηγούν στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου, χωρίς να επιφέρουν αρνητικά αποτελέσματα στο περιβάλλον. (Παπαβασιλείου, 2015)

Στον ορισμό αυτό ανάγονται κάποιοι θεμελιακοί κανόνες, οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στα προγράμματα λήψης αποφάσεων σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτοί είναι:

- i. Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

- ii. Η εγγύηση για την αποδοτική χρήση όλων των φυσικών αλλά και μη φυσικών πόρων παραγωγής.
- iii. Ο προσδιορισμός των συνεπειών για το περιβάλλον και τη κοινωνία, προκειμένου να επιτευχτεί η ανάπτυξη.
- iv. Η δημιουργία και η βελτίωση συντελεστών, που θα καθιστούν τις επιχειρήσεις βιώσιμες.
- v. Η εγγύηση της δίκαιης παροχής μεριδίων της ανάπτυξης προς την παροντική γενιά.
- vi. Η εγγύηση ότι η χρήση των παραγωγικών πόρων δεν θα έχει αρνητικά αποτελέσματα για τις μελλοντικές γενιές.
- vii. Η εξασφάλιση της διαχείρισης των πλουτοπαραγωγικών πηγών και του περιβάλλοντος με υπευθυνότητα, όπως και η προσπάθεια παλινόρθωσης των παρελθοντικών περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- viii. Η προσπάθεια μείωσης των επιπτώσεων στο περιβάλλον.
- ix. Η εξασφάλιση, ότι οι ενέργειες προς την ανάπτυξη, θα πρέπει να γίνονται βάση των ορίων, που έχουν τεθεί για τη προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων.
- x. Οι εγγύηση, ότι η λήψη αποφάσεων γίνεται βάση δημοκρατικού και θεσμικού πλαισίου.
- xi. Η ενίσχυση της ελευθερίας στον επιχειρηματικό τομέα, βασιζόμενος σε δίκαιους νομοθετικούς θεσμούς.
- xii. Η παροχή προσβασιμότητας στα στοιχεία των δράσεων, που πραγματοποιήθηκαν, ώστε να μπορούν να γίνουν οι απαραίτητοι έλεγχοι.
- xiii. Η ενίσχυση του συνεργατικού κλίματος, μεταξύ διαφόρων φορέων, βασιζόμενο στην εμπιστοσύνη και την υπευθυνότητα, για τη λήψη ορθότερων αποφάσεων. (Παπαβασιλείου, 2015)

Βασιζόμενος κάποιος, σε μια άλλη εκδοχή μπορεί να πει, ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο μπορούν, να λυθούν οι περιβαλλοντικές δυσλειτουργίες. Έτσι παρατίθενται στην κοινωνία κάποιες προτάσεις σχετικά με τη πολιτική, την οικονομία και τη χρήση των τεχνολογικών μέσων. Αυτές είναι:

- Η προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων ενεργειακών πηγών.

- Η κατανάλωση προϊόντων και αγαθών, που διαθέτουν μεγαλύτερο χρόνο ζωής.
- Η δαπάνη χαμηλότερων ποσών ενέργειας.
- Η προώθηση των μικρών και τοπικού εύρους παραγωγών, χρησιμοποιώντας ηπιότερα τεχνολογικά μέσα.
- Η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων.
- Η καλλιέργεια ενός πνεύματος, όπου αποτελείται από τη σύνδεση ανάμεσα στον άνθρωπο, τη φύση και τον πολιτισμό.
- Η εξεύρεση περισσότερου ελεύθερου χρόνου για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων, που ωφελούν το περιβάλλον. (Λαζαρέτου, 2002)

Σύμφωνα με το Γεωργόπουλο (2001) η βιώσιμη ανάπτυξη αναφερόμενη αποκλειστικά στη περιβαλλοντική της πλευρά, αποτελεί τη διαδικασία εξεύρεσης και αποθήκευσης τροφής, προστατεύοντας παράλληλα τη γη από φαινόμενα όπως η διάβρωση, ώστε να μπορεί να συνεχίσει να παράγει. Πράγμα που επιτυγχάνεται με τη σταδιακή ελάττωση της χρήσης βλαβερών ουσιών, όπως τα λιπάσματα για το περιβάλλον, αλλά και τη κατάργηση τους. Ακόμη θα πρέπει να γίνεται ορθότερος χειρισμός του καλλιεργησίμου εδάφους, των διαθέσιμων υδατικών πόρων και να δημιουργηθούν νέοι μέθοδοι για την βελτίωση της παραγωγής. Βιώσιμη ανάπτυξη επίσης είναι η προστασία του περιβάλλοντος, με τη πρόληψη για την αλλαγή της ατμοσφαιρικής σύνθεσης, γεγονός που μπορεί να επιφέρει κλιματικές αλλαγές, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά τη γη, που θα κληρονομήσουν οι μελλοντικές γενιές.

Ακόμα ο ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης περιλαμβάνει δυο σημαντικούς παράγοντες. Ο πρώτος αφορά την ικανοποίηση των βασικών αναγκών και ο δεύτερος τα όρια που θέτουν οι υφιστάμενες συνθήκες, όπως η κοινωνική οργάνωση, η φέρουσα ικανότητα και τα τεχνολογικά μέσα ως προς την ικανοποίηση τους. (Καρβούνης και Γεωργακέλλος, 2003)

Άλλη μια έννοια της αειφόρου ανάπτυξης είναι αυτή, η οποία περιέχει χαρακτηριστικά άλλων ειδών ανάπτυξης αλλά και πολιτικής, δίνοντας της σύνθετη μορφή. Παράδειγμα μάλιστα αποτελεί η πολιτική, που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία έχει ενσωματώσει τη βιώσιμη ανάπτυξη, στα σχέδια των πόλεων, των κρατών που την αποτελούν. (Δελλαδετσίμας, 1997)

Ως συμπέρασμα λοιπόν προκύπτει ότι, η βιώσιμη ανάπτυξη σχετίζεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη, η οποία σχεδιάζεται και πραγματοποιείται, έχοντας ως στόχο τη μη επιβάρυνση του περιβάλλοντος αλλά και της βιοποικιλότητας. Συγκεκριμένα στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί η επίτευξη ανάπτυξης, με τη χρήση των φυσικών πόρων και αγαθών, σε τέτοιο βαθμό, όπου δεν επηρεάζονται αρνητικά οι φυσικές διεργασίες αλλά και η φυσική ροή του οικοσυστήματος. Εν ολίγοις βιώσιμη ανάπτυξη είναι η διαδικασία ανάπτυξης κατά την οποία βελτιώνονται οι παραγωγικοί συντελεστές της οικονομίας, θέτοντας ως βασικό παράγοντα τη μη επιβάρυνση και προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω ενεργειών, οι οποίες από τη μια πλευρά προωθούν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και από την άλλη την οικονομική ανάπτυξη.

1.3. Θεωρητικό πλαίσιο Πολιτισμού

Ο πολιτισμός αποτελεί μια έννοια, η οποία περιλαμβάνει όλα τα πνευματικά χαρακτηριστικά ενός ανθρώπινου έθνους ή μιας κοινωνίας. Αυτά μπορεί να είναι τα έθιμα, οι παραδόσεις, τα καλλιτεχνικά έργα, τα επιστημονικά επιτεύγματα, και ότι έχει επιτύχει εκείνος ο πληθυσμός εγκατεστημένος μόνιμα σε μια περιοχή, στον οποίο προσδίδει μια ιδιαίτερη ταυτότητα. (Καραγιάννης, 2011) Επιπλέον η έννοια των εθνών κρατών συνδέεται με αυτή του πολιτισμού, αφού σχετίζεται με μια συγκεκριμένη γεωγραφική οριοθέτηση, μέσα στην οποία αναπτύσσονται όλα τα πνευματικά τους στοιχεία. (Γκέφου κ Μαδιανού, 1999)

Οι πρώτοι γνωστοί και μεγάλοι πολιτισμοί αναπτύχθηκαν στους χώρους της Μεσοποταμίας, της Ελλάδας, της Αιγύπτου, της Κίνας και στην Κεντρική Αμερική. Αυτοί παρά τις διαφορές τους, είχαν ως κοινά χαρακτηριστικά, ότι η κοινωνία τους είχε μια πολυδιάστατη οργάνωση, μια ανεπτυγμένη μορφή γραφής και ένα προηγμένο σύστημα οικονομικής δραστηριότητας.

Σύμφωνα με την πλειοψηφία των μελετητών η κοινωνία παρουσιάζεται ως αλληλένδετη έννοια με τον πολιτισμό. Επίσης κάθε κοινωνία είναι σε θέση να δημιουργεί δικά της πολιτισμικά στοιχεία και παραδόσεις, στο χώρο και στο χρόνο, που της προσδίδουν μια ταυτότητα. Σημαντική επίσης είναι και η χρήση του συμβολισμού από τους ανθρώπους της κοινωνίας. Αποτελεί λοιπόν ένα σύνολο ανεξάρτητο, μοναδικό και αυτοτελές, που παραμένει αυθεντικό στο χρόνο. (Γκέφου κ Μαδιανού, 1999).

Κατά μια άλλη εκδοχή, ο πολιτισμός, σχετίζεται με το τοπίο, καθώς οι μεταβολές που μπορεί να υποστεί το νόημα του πρώτου, σχετίζονται με τις μεταβολές των ιδεών μιας κοινωνίας ως προς το χειρισμό του δεύτερου. Πρόκειται στην ουσία για τη μετάβαση από τη καλλιέργεια της γης και εκτροφής των ζώων, στην ανάπτυξη της κοινωνικής σκέψης και στη συνέχεια στο κοινωνικό σχηματισμό. Όσον αφορά τον όρο πολιτισμό – civilization, που αναπτύχθηκε στις Δυτικές κοινωνίες από το 18ο αι. λαμβάνοντας ως χώρο ανάπτυξης του μια πόλη. Εκπορεύεται από το νόημα της λέξης αστός – civis, άρα οριοθετείται με βάση τη λέξη civil, όπου παραπέμπει στον ευγενικό, μορφωμένο και πολιτικοποιημένο πολίτη. Η ιδέα αυτή κυριάρχησε σε αυτές τις κοινωνίες. (Μωραΐτης, 2015)

1.4. Σύνδεση Πολιτισμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης

Όπως ορίστηκε στη “Bruntland Report” η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η διαδικασία ανάπτυξης κατά την οποία, ικανοποιούνται οι ανάγκες των παροντικών γενεών, με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην αποτρέπει τις μελλοντικές να επωφεληθούν από αυτή. (Λαζαρέτου, 2002) Κατά τη Μητούλα (2006) η βιωσιμότητα θεμελιώνεται πάνω σε τέσσερις πυλώνες, οι οποίοι είναι το περιβάλλον, η κοινωνία, η οικονομία και ο πολιτισμός.

Ο πολιτισμός, όπως και η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό σχετικά με τη ταυτότητα μιας πόλης, όπως επίσης και ένα πλεονέκτημα σε σύγκριση με άλλες πόλεις, που μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική ανάπτυξη αλλά και κοινωνική συνοχή. (Gilmore κ Pine, 1999., Zukin, 1995., Zukin, 2010)

Σημαντικό βήμα στη διαμόρφωση ενός πολιτισμικού συναισθήματος στις ανθρώπινες κοινωνίες αποτέλεσε η δημιουργία του επαγγελματικού κλάδου της πολιτισμικής κληρονομιάς. Προήλθε από μια σειρά συμφωνιών που πραγματοποιήθηκαν, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στη Δυτική Ευρώπη, και έπειτα επεκτάθηκε διεθνικά. Στην ανάπτυξη και διάδοση του κλάδου συνέβαλαν επίσης διάφοροι οργανισμοί με πολιτισμικό σκοπό, όπως ο Χάρτης της Βενετίας (Venice Charter), που δημιουργήθηκαν εκείνη τη περίοδο (Icomos, 1964). Καθοριστική για την ανάπτυξη της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς υπήρξε η Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς από την Unesco. (Unesco, 1972) Βασικές της αρχές είναι η επικέντρωση στο παρελθόν, η διατήρηση των υλικών μνημείων, η ιδέα ότι η αυθεντικότητα του παρελθόντος δεν αποτελεί ανανεώσιμο πόρο και η μεταβίβαση της πολιτισμικής κληρονομιάς στις γενιές του μέλλοντος. (Icomos, 1964)

Το αντικείμενο της διαχείρισης πολιτισμικής κληρονομιάς χωρίζεται σε τρία τμήματα:

- Την υλική πολιτισμική κληρονομιά, που ασχολείται με τα χειροπιαστά στοιχεία ενός μνημείου, όπως η κατασκευή, η διακόσμηση κ.α.
- Την άυλη πολιτισμική κληρονομιά, που ασχολείται με τα μη χειροπιαστά στοιχεία όπως μύθους, θρύλους, παραδόσεις κ.α., τα οποία παρουσιάζουν σύνδεση με την υλική.
- Τις αξίες, όπως για παράδειγμα η διάθεση και η έννομη προσπάθεια ανθρώπινων ομάδων να ασχολούνται με τη πολιτισμική κληρονομιά. (Πούλιος, 2010β)

Ο πολιτισμός είναι ένας ισχυρός παράγοντας, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει στη βελτίωση των οικονομικών, των κοινωνικών συνθηκών, όπως επίσης και στη περαιτέρω ανάπτυξη του ίδιου. Επιπλέον προωθεί τη τοπική ανάπτυξη, της οποίας, βασικός πυλώνας αποτελεί η σύνδεση ανάμεσα στη πολιτιστική κληρονομιά, τα όργανα και τις επιχειρήσεις, που ασχολούνται με το πολιτιστικό υλικό και το άυλο κεφάλαιο. Η δημιουργία πολιτικών και η υποστήριξη τους από τα τοπικά όργανα προωθούν την αστική αναγέννηση και την ανάπτυξη του τόπου, συμβάλλοντας σημαντικά στη τοπική ανάπτυξη. (Simeon et al, 2014)

Σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποιήθηκαν, αποδείχθηκε ότι, η πολιτιστική ανάπτυξη, έχοντας ως παραγωγικούς άξονες τη καλλιέργεια του πνεύματος, τη παιδεία και τις τεχνικές δεξιότητες, μπορεί να οδηγήσει σε οικονομικά οφέλη σε μακροοικονομικό επίπεδο. Παράλληλα θετικά είναι τα αποτελέσματα και σε μικροοικονομικό επίπεδο αφού χάρη σε αυτή, παρατηρούνται αυξητικές τάσεις στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων, στις επενδύσεις και στις θέσεις εργασίας. (Κόνσολα, 2006)

Η τοπική ανάπτυξη θεωρείται μια άλλη πλευρά της βιώσιμης ανάπτυξης και οριοθετείται ως τη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και διαρθρωτικών αλλαγών, που παρέχει τη δυνατότητα βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πληθυσμών σε τοπικό επίπεδο. Έτσι αποτρέπονται οι τοπικοί πληθυσμοί από το να στραφούν ολοκληρωτικά προς την αστικοποίηση, ενώ παράλληλα διατηρείται και ενισχύεται το τοπικό οικιστικό δίκτυο. (Μητούλα, 2006, Μητούλα κ.α., 2008)

Το εφαρμοζόμενο μοντέλο ανάπτυξης που επιλέγονταν μέχρι τη δεκαετία του 1970 είχε κατεύθυνση «από τα πάνω προς τα κάτω», δηλαδή οι πρωτοβουλίες παίρνονταν από τη κεντρική διοίκηση και στη συνέχεια κατευθύνονταν στα τοπικά όργανα, τα οποία λειτουργούσαν αποκλειστικά ως εκτελεστικά όργανα, αναφορικά με αυτές. Κατά τη δεκαετία του 1980 ξεκίνησε η αναθεώρηση αυτού του μοντέλου, καθώς συνειδητοποιήθηκε, ότι οι πληθυσμοί και οι πόροι σε τοπικό επίπεδο, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσα προώθησης της ανάπτυξης. Δημιουργήθηκε λοιπόν ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης, με κατεύθυνση «από τα κάτω προς τα πάνω», δηλαδή την ανάληψη πρωτοβουλιών από τα τοπικά όργανα και έπειτα τη κατεύθυνση τους προς τη κεντρική διοίκηση. Με αυτό τον τρόπο άρχισαν να γίνονται περισσότερο κατανοητά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τόπου, η γνώμη και οι ανάγκες του τοπικού πληθυσμού. Πράγμα που οδήγησε στη διατήρηση και αξιοποίηση των τοπικών πόρων, ώστε τα οφέλη να παραμένουν στην εκάστοτε περιοχή. (Μητούλα κ.α., 2008., Cuthill, 2002)

Σύμφωνα με τον ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κάθε εργασία ενταγμένη σε ένα αναπτυξιακό πρόγραμμα, θα πρέπει να ελέγχεται για το αν συντελεί στη διατήρηση της ευημερίας σε συλλογικό επίπεδο, κληροδοτώντας τη, στις μελλοντικές γενιές. (Δαουτόπουλος, 1982)

Ο τουρισμός αποτελεί συνδυαστικό κρίκο του πολιτισμού με τη τοπική ανάπτυξη. Πρόκειται για τη προσωρινή μετακίνηση ανθρώπων από την περιοχή που βρίσκονται μόνιμα εγκατεστημένοι, σε μια άλλη, στην οποία διαμένουν το λιγότερο μια μέρα, για να ικανοποιήσουν τις προσωπικές τους ανάγκες τουρισμού. Μάλιστα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι η διαδικασία μετακίνησης και η παραμονή στο τουριστικό προορισμό. (Ηγουμενάκης κ.α., 1998)

Ειδικά μετά το 1980 ξεκίνησε μια περίοδος, κατά την οποία το φαινόμενο του τουρισμού αναπτύσσεται και διαδίδεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό συμβαίνει καθώς η έννοια του τουρισμού, αρχίζει να αφορά περισσότερες χώρες, ενώ οι μετακινήσεις γίνονται ευκολότερες. Δημιουργήθηκαν λοιπόν νέες αγορές σε χώρες της Ευρώπης, της Ασίας, του Ειρηνικού και της Αφρικής. (Κοκκώσης κ Τσάρτας, 2001) Σύμφωνα με τον Τσάρτα (2010), από το 1970 και μετά ο τουρισμός αποτελεί τη βασικότερη πηγή συναλλάγματος για το ελληνικό κράτος. Αυτός ήταν ένας λόγος που το οδήγησε να επενδύσει στο τουριστικό τομέα, αφού χάρη σε αυτόν προέκυπταν θετικά οφέλη όσο αφορά την απασχόληση στο αντικείμενο αλλά και οικονομικά οφέλη.

Μετά τη δεκαετία του 1990 ο τουριστικός τομέας άρχισε να απασχολεί, τους κοινωνικούς επιστήμονες, τους οικολόγους, τους υπεύθυνους για αναπτυξιακά σχέδια και τους υποστηρικτές του δικαιώματος του αυτόχθονα πληθυσμού. Αυτό προέκυψε ως αποτέλεσμα της εμφάνισης και διάδοσης νέων ειδών τουρισμού και ως συνέχεια, τη δημιουργία νέων τουριστικών επιχειρήσεων. Αυτές οι επιχειρήσεις σχημάτισαν συνεργασίες με διάφορες μη-κυβερνητικές οργανώσεις και παρόλο που αποσκοπούσαν στο κέρδος, προωθούσαν τη μη επιβάρυνση του περιβάλλοντος και του ντόπιου πληθυσμού. Μερικά από τα νέα αυτά τουριστικά είδη ήταν ο οικοτουρισμός, ο φυσικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο τοπικά ελεγχόμενος τουρισμός (community – based tourism), όλα αυτά ερμηνεύονται ως εναλλακτικός τουρισμός. (Γαλανή-Μουτάφη, 2002)

Αυτό συνέβη γιατί, όπως αναφέρθηκε, είχαν προκύψει διάφορα περιβαλλοντικά ζητήματα τα οποία άρχισαν να επηρεάζουν τη τουριστική βιομηχανία. Αυτά αφορούν την

αύξηση του πληθυσμού, την όξινη βροχή, την αύξηση της θερμοκρασίας, τη ρύπανση, τη μείωση του όζοντος και την υποβάθμιση και εξάντληση των φυσικών πόρων. (Middleton κ Hawkins, 2004)

Συγκεκριμένα το είδος του τουρισμού που αφορά κυρίως το πολιτισμό, είναι ο πολιτιστικός τουρισμός. Αυτός εμφανίζεται ήδη από την αρχαιότητα σε περιοχές, όπως η Ελλάδα, η Αίγυπτος και η Μεσοποταμία, όπου άνθρωποι μετακινούνται από περιοχή σε περιοχή για να γνωρίσουν νέα πολιτισμικά στοιχεία και κοινωνίες. Επιπλέον άλλοι λόγοι μετακίνησης αποτέλεσαν η επίσκεψη σε διάφορα μεγαλοπρεπή μνημεία ή εκδηλώσεις, όπως οι Πυραμίδες ή οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Όλα αυτά οδήγησαν στην αναζήτηση νέων μέσων μετακίνησης, όπως και την ίδρυση των πρώτων πανδοχείων της εποχής. (Καραγιάννης κ Έξαρχος, 2006)

Αυτό το εναλλακτικό είδος τουρισμού περιλαμβάνει τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους ενός τόπου, όπως μνημεία εκθέματα και εκδηλώσεις, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους. Σημαντική παράμετρος αποτελεί, οι τουρίστες να μετατρέπονται από παθητικοί επισκέπτες σε ενεργητικοί, δηλαδή να αρχίζουν σταδιακά να συμμετέχουν σε αυτές τις εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου τους. Επίσης μπορεί να συνδυαστεί με άλλα είδη εναλλακτικού τουρισμού.

Στην Ευρώπη ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται πάνω σε δυο κατευθύνσεις:

- Τουρισμός πολιτιστικών διαδρομών, όπου αφορά την περιήγηση και επίσκεψη σε πολιτιστικά στοιχεία διαφόρων περιοχών, τα οποία σχετίζονται θεματικά.

- Τουρισμός αστικών κέντρων, όπου αφορά τα πολιτιστικά στοιχεία, υλικά και εκδηλώσεις, τα οποία είναι συγκεντρωμένα σε ένα αστικό κέντρο. (Κοκκώνης κ.α., 2008)

Ο σκοπός του πολιτιστικού τουρισμού είναι να προωθήσει τη γνωριμία του επισκέπτη με τη πολιτιστική κληρονομιά του προορισμού, την πληροφόρηση του για αυτή και την προσέλκυση εισοδήματος.

Το 1989 το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παραδοσιακών και Περιφερειακών Πολιτισμών (ECTARC) χαρακτήρισε ως πόλους έλξης του πολιτιστικού τουρισμού τα παρακάτω:

- Τα αρχαιολογικά μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία.

- Η αρχιτεκτονική σχεδίαση.
- Τα έργα και αντικείμενα τέχνης, όπως επίσης εκθέσεις και εκδηλώσεις.
- Η τέχνη του θεάτρου και του κινηματογράφου.
- Η έρευνα και οι εκδηλώσεις σχετικά με το λόγο, είτε στη γραπτή, είτε στη προφορική του μορφή.
- Οι μουσικές και οι χορευτικές τέχνες.
- Τα θρησκευτικά δρώμενα και προσκυνήματα. (Richards, 1996)

2. Ο Νομός Ηρακλείου – Γεωγραφικό και ιστορικό πλαίσιο

2.1. Γεωγραφικά στοιχεία – Περιγραφή του Νομού

Πριν τη διεξαγωγή της έρευνας, σχετικά με τα πολιτιστικό χαρακτήρα του Νομού Ηρακλείου, θεωρείται απαραίτητο να παρουσιαστούν κάποια γενικά στοιχεία, όπως οι ιδιαιτερότητες των περιοχών, από τις οποίες αποτελείται και την επιρροή που ασκεί σε αυτές το κλίμα, τα γεωγραφικά γνωρίσματα, η ιστορία, το φυσικό αλλά και το ανθρωπογενές περιβάλλον.

Ο Νομός Ηρακλείου, αποτέλεσε ένα από τους τέσσερις νομούς της Περιφέρειας Κρήτης, όπως και ένας από τους 51 του ελληνικού κράτους μέχρι την εφαρμογή του προγράμματος “Καλλικράτη”. Έτσι μετατράπηκε σε Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου, χωρίς ιδιαίτερες αλλαγές στα διοικητικά και γεωγραφικά του σύνορα

Στα δυτικά του βρίσκεται η οροσειρά Ίδη, όπου εκτείνεται προς το Νομό Ρεθύμνης, με ψηλότερο βουνό τον Κούσσακα, ενώ στα ανατολικά η οροσειρά Δίκτη, όπου εκτείνεται στο Νομό Λασιθίου με ψηλότερο βουνό τον Αφέντη Χριστό. Ο Νομός χωρίζεται από μια μικρότερη οροσειρά σε δυο τμήματα, το βόρειο και το νότιο. Το πρώτο αποτελείται από κοιλάδες, πεδιάδες και χαμηλούς λόφους με πλούσια βλάστηση, ενώ ιδιαίτερης σημασίας αποτελεί η πεδιάδα Καστελλίου. Το δεύτερο τμήμα αποτελείται κυρίως από την πεδιάδα Μεσαράς. Διαθέτει επίσης διάφορα ποτάμια, τα οποία εκβάλλουν στο Κρητικό και στο Λιβυκό πέλαγος. Αυτά είναι ο Αποσελέμης, ο Καρτερός, ο Αναποδάρης, ο Γεροπόταμος, ο Γαζανός, ο Αλμυρός και ο Γιόφυρος.

Το βόρειο τμήμα του νομού βρέχεται από το Κρητικό πέλαγος, στο οποίο βρίσκεται το μικρό νησί Δία, που υπάγεται στη Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου. Σε αυτό το τμήμα εντοπίζονται αρκετά ακρωτήρια και κόλποι. Σημαντικότερα θεωρούνται τα ακρωτήρια της Χερσονήσου και του Σταυρού, όπως και ο κόλπος του Ηρακλείου. Νότια βρέχεται από το Λιβυκό πέλαγος στο οποίο επίσης εντοπίζονται διάφορα μικρά νησιά, όπως το Τραφονήσι και η Παπαδόπλακα, τα οποία, παρόλο που δεν διαθέτουν οικισμούς, ανήκουν στην Π. Ε Ηρακλείου. Το νότιο τμήμα επίσης διαθέτει το ακρωτήριο Λίθινο και τον κόλπο Μεσσαράς. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

Έδρα του Νομού Ηρακλείου είναι η πόλη του Ηρακλείου. Η ονομασία του Ηρακλείου σχετίζεται με το μύθο, όπου η Ρέα ανέθεσε στον Κουρήτες την προφύλαξη του Δία από τον

πατέρα του Κρόνο. Ένας από τους Κουρήτες ο Ιδαίος Ηρακλής διοργάνωσε μαζί με τον αδερφό του Επιμενίδα αγώνα δρόμου και αργότερα, ένας απόγονος του πρώτου ο Κλύμενος δημιούργησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες και έκτισε βωμό στην Αρχαία Ολυμπία. Ο Ιδαίος Ηρακλής χάρισε το όνομα του στη πόλη του Ηρακλείου. Κατά τη Βυζαντινή περίοδο η πόλη ονομαζόταν Κάστρο. Όταν το νησί καταλείφθηκε από τους Άραβες, η πόλη ανοικοδομήθηκε και οχυρώθηκε, ενώ προστέθηκε μια μεγάλη τάφος, από την οποία πήρε την ονομασία Χάνδακας, που σημαίνει Φρούριο της Τάφρου. Την περίοδο της Ενετοκρατίας η πόλη ονομαζόταν Κάντια, όπου αποτελεί παράφραση του Χάνδακα. Η τελική ονομασία της πόλης επήλθε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν το νησί βρισκόταν υπό Οθωμανική κατοχή. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

. Διαθέτει 7 επαρχίες και 8 δήμους. Οι επαρχίες είναι αυτή της Βιάννου, Καινούργιου, Μαλεβιζίου, Μονοφατίου, Πεδιάδος, Πυργιωτίσσης και Τεμένους. Επιπλέον οι δήμοι είναι αυτοί των Αρχανών – Αστερουσίων, Βιάννου, Γόρτυνας, Ηρακλείου, Μαλεβιζίου, Μινώα Πεδιάδος, Φαιστού και Χερσονήσου. (<http://www.ypes.gr/el/Regions/Aytodioikhsh/StatesMunicipalities/hrakleiou/>, 2018)

Συγκεκριμένα ο Δήμος Αρχανών – Αστερουσίων αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες τη Δημοτική Ενότητα Αρχανών, τη Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων και τη Δημοτική Ενότητα Νίκου Καζαντζάκη . Η Δημοτική Ενότητα Αρχανών περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Αρχανών και τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Αρχανών. Η Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων περιλαμβάνει τη Τοπική Κοινότητα Αχεντριά, τη Τοπική Κοινότητα Εθιάς, τη Τοπική Κοινότητα Καλυβίων, τη Τοπική Κοινότητα Λιγορτύνου, τη Τοπική Ενότητα Μεσοχωριού, τη Τοπική Ενότητα Παρανύμφων, τη Τοπική Ενότητα Πραιτωριών, τη Τοπική Ενότητα Πύργου, τη Τοπική Κοινότητα Τεφελίου, τη Τοπική Κοινότητα Χαρακίου, τη Τοπική Κοινότητα Χάρακος. Η Δημοτική Ενότητα Νίκου Καζαντζάκη, στην οποία υπάγονται η Τοπική Κοινότητα Αγίου Βασιλείου, η Τοπική Κοινότητα Αγίων Παρασκιών, η Τοπική Κοινότητα Αλαγνίου, η Τοπική Κοινότητα Αστράκων, η Τοπική Κοινότητα Αστριτισίου, η Τοπική Κοινότητα Δαμανίων, η Τοπική Κοινότητα Καλλονής, η Τοπική Κοινότητα Καταλαγαρίου, η Τοπική Κοινότητα Κουνάβων, η Τοπική Κοινότητα Μελεσών, η Τοπική Κοινότητα Μεταξοχωρίου, η Τοπική Κοινότητα Μυρτιάς, η Τοπική Κοινότητα Πεζών και η Τοπική Κοινότητα Χουδετσίου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-archanon-asteroysion-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Βιάννου αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Βασιλείου, τη Τοπική Κοινότητα Αμυρά, τη Τοπική Κοινότητα Άνω Βιάννου, τη Τοπική Κοινότητα Αφρατίου, τη Τοπική Κοινότητα Βαχού, τη Τοπική Κοινότητα Εμπάρου, τη Τοπική Κοινότητα Καλαμίου, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Βιάννου, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Σύμης, τη Τοπική Κοινότητα Κεφαλοβρυσίου, τη Τοπική Κοινότητα Μάρθας, τη Τοπική Κοινότητα Μυλλιαράδων, τη Τοπική Κοινότητα Ξενιάκου, τη Τοπική Κοινότητα Πεύκου, τη Τοπική Κοινότητα Συκολόγου και τη Τοπική Κοινότητα Χόνδρου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-biannoy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Γόρτυνας αποτελείται από τέσσερις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Αγίας Βαρβάρας, τη Δημοτική Ενότητα Γόρτυνας, τη Δημοτική Ενότητα Κόφινα και τη Δημοτική Ενότητα Ρούβα. Η πρώτη αποτελείται από τη Δημοτική Κοινότητα Αγίας Βαρβάρας, τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Θωμά, τη Τοπική Κοινότητα Άνω Μουλίων, τη Τοπική Κοινότητα Δουλίου, τη Τοπική Κοινότητα Λαφανίου, τη Τοπική Κοινότητα Μεγάλης Βρύσης και τη Τοπική Κοινότητα Πρινιά. Στη δεύτερη βρίσκονται η Τοπική Κοινότητα Αγίου Κυρίλλου, η Τοπική Κοινότητα Αγίων Δέκα, η Τοπική Κοινότητα Αμπελούζου, η Τοπική Κοινότητα Απεσωκαρίου, η Τοπική Κοινότητα Βαγιονιάς, η Τοπική Κοινότητα Βασιλικής, η Τοπική Κοινότητα Βασιλικών Ανωγείων, η Τοπική Κοινότητα Γκαγκαλών, η Τοπική Κοινότητα Μητροπόλεως, η Τοπική Κοινότητα Μιαμούς, η Τοπική Κοινότητα Πλατάνου, η Τοπική Κοινότητα Πλώρας και η Τοπική Κοινότητα Χουστουλιανών. Η Τρίτη περιλαμβάνει τη Τοπική Κοινότητα Άνω Ακρίων, τη Τοπική Κοινότητα Ασημίου, τη Τοπική Κοινότητα Διονυσίου, τη Τοπική Κοινότητα Λουρών, τη Τοπική Κοινότητα Σοκαρά, τη Τοπική Κοινότητα Σταβίων, τη Τοπική Κοινότητα Στερνών και τη Τοπική Κοινότητα Στόλων. Η τέταρτη αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Γέργερης, τη Τοπική Κοινότητα Νυβρίτου και τη Τοπική Κοινότητα Πανάσου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-gortynas-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Ηρακλείου περιέχει πέντε δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Γοργολαΐνη, τη Δημοτική Ενότητα Ηρακλείου, τη Δημοτική Ενότητα Νέας Αλικαρνασσού, τη Δημοτική Ενότητα Παλιανής και τη Δημοτική Ενότητα Τεμένους. Η Δημοτική Ενότητα Γοργολαΐνη αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Μύρωνος, τη Τοπική Κοινότητα Άνω Ασιτών, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Ασιτών, τη Τοπική Κοινότητα Πενταμοδίου, τη Τοπική Κοινότητα Πετροκεφάλου και τη Τοπική Κοινότητα Πυργούς. Η Δημοτική Ενότητα Ηρακλείου περιλαμβάνει δυο Δημοτικές Κοινότητες του Διαμερίσματος Ηρακλείου, τη

Δημοτική Κοινότητα του Διαμερίσματος Ηρακλείου, που περιλαμβάνει τα χωριά Δρακουλιάρη, Σέμελη, Αθάνατοι, Λοφούπολη, Γούρνες και Φοινηκιά, τη Δημοτική Ενότητα του Διαμερίσματος Ηρακλείου, που περιλαμβάνει τους οικισμούς Κνωσός, Αγίας Ειρήνης, Μαραθίτη και Βλυχιάς, τη Τοπική Κοινότητα Βασιλειών, τη Τοπική Κοινότητα Βουτών, τη Τοπική Κοινότητα Δαφνέ, τη Τοπική Κοινότητα Σκαλανίου και τη Τοπική Κοινότητα Σταυρακίων. Η Δημοτική Ενότητα Αλικαρνασσού περιέχει τη Δημοτική Κοινότητα Νέας Αλικαρνασσού και τη Τοπική Κοινότητα Καλλιθέας. Στη Δημοτική Ενότητα Παλιανής υπάρχουν η Τοπική Κοινότητα Αυγενικής, η Τοπική Κοινότητα Βενεράτου, η Τοπική Κοινότητα Κερασίων και η Τοπική Κοινότητα Σίβας. Η Δημοτική Ενότητα Τεμένους αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Σύλλα, τη Τοπική Κοινότητα Κυπαρίσσου και τη Τοπική Κοινότητα Προφήτη Ηλία. (<https://www.kallikratis.org/dimos-irakleioy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Μαλεβιζίου αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Γαζίου, τη Δημοτική Ενότητα Κρουσώνα και τη Δημοτική Ενότητα Τυλίσου. Στην πρώτη υπάρχουν η Δημοτική Κοινότητα Γαζίου, η Τοπική Κοινότητα Αχλάδας, η Τοπική Κοινότητα Καλεσιών, η Τοπική Κοινότητα Ροδιάς και η Τοπική Κοινότητα Φόδελε. Η δεύτερη περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Κρουσώνος, τη Τοπική Κοινότητα Κορφών, τη Τοπική Κοινότητα Λουτρακίου και τη Τοπική Κοινότητα Σάρχου. Η Δημοτική Ενότητα Τυλίσου περιέχει τη Τοπική Κοινότητα Αηδονοχωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Αστυρακίου, τη Τοπική Κοινότητα Γωνιών Μαλεβιζίου, τη Τοπική Κοινότητα Δαμάστας, τη Τοπική Κοινότητα Καμαρίου, τη Τοπική Κοινότητα Καμαριώτου, τη Τοπική Κοινότητα Κεραμουτσίου, τη Τοπική Κοινότητα Μαράθου, τη Τοπική Κοινότητα Μονής και τη Τοπική Κοινότητα Τυλίσου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-malebizioy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Μινώα Πεδιάδος αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Αρκαλοχωρίου, τη Δημοτική Ενότητα Θραψανού και τη Δημοτική Ενότητα Καστελλίου. Η Δημοτική Ενότητα Αρκαλοχωρίου περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Αρκαλοχωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Γαρίπας, τη Τοπική Κοινότητα Δεματίου, τη Τοπική Κοινότητα Ινίου, τη Τοπική Κοινότητα Καραβάδου, τη Τοπική Κοινότητα Κασάνου, τη Τοπική Κοινότητα Καστελλιανών, τη Τοπική Κοινότητα Λευκοχωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Νιπιδιτού, τη Τοπική Κοινότητα Παναγίας, τη Τοπική Κοινότητα Πανοράματος, τη Τοπική Κοινότητα Παρτίρων, τη Τοπική Κοινότητα Πατσιδερού και τη Τοπική Κοινότητα Σκινιά. Η Δημοτική Ενότητα Θραψανού περιέχει τη Τοπική Κοινότητα Βόνης, τη Τοπική

Κοινότητα Ζωφόρων, τη Τοπική Κοινότητα Θραψανού και τη Τοπική Κοινότητα Σαμπά. Στη Δημοτική Ενότητα Καστελλίου βρίσκονται η Τοπική Κοινότητα Αμαριανού, η Τοπική Κοινότητα Αποστόλων, η Τοπική Κοινότητα Αρχαγγέλου, η Τοπική Κοινότητα Ασκών, η Τοπική Κοινότητα Γερακίου, η Τοπική Κοινότητα Ευαγγελισμού, η Τοπική Κοινότητα Καρουζανών, η Τοπική Κοινότητα Κασταμονίτης, η Τοπική Κοινότητα Καστελλίου, η Τοπική Κοινότητα Λιλιανού, η Τοπική Κοινότητα Λυττού, η Τοπική Κοινότητα Μαθιάς, η Τοπική Κοινότητα Πολυθέας και η Τοπική Κοινότητα Σμαρίου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-minoa-pediadas-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Φαιστού αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Ζαρού, τη Δημοτική Ενότητα Μοιρών και τη Δημοτική Ενότητα Τυμπακίου. Η πρώτη περιέχει τη Δημοτική Κοινότητα Ζαρού, τη Τοπική Κοινότητα Βοριζίων και τη Τοπική Κοινότητα Μορονίου. Στη δεύτερη βρίσκονται η Δημοτική Κοινότητα Μοιρών, η Τοπική Κοινότητα Αληθινής, η Τοπική Κοινότητα Αντισκαρίου, η Τοπική Κοινότητα Γαλιάς, η Τοπική Κοινότητα Καστελλίου, η Τοπική Κοινότητα Κουσέ, η Τοπική Κοινότητα Περιού, η Τοπική Κοινότητα Πετροκεφαλίου, η Τοπική Κοινότητα Πηγαϊδακίων, η Τοπική Κοινότητα Πόμπιας, η Τοπική Κοινότητα Ρουφά και η Τοπική Κοινότητα Σκουρβούλων. Η Τρίτη περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου, τη Τοπική Κοινότητα Βώρων, τη Τοπική Κοινότητα Γρηγορίας, τη Τοπική Κοινότητα Καμαρών, τη Τοπική Κοινότητα Καμηλαρίου, τη Τοπική Κοινότητα Κλήματος, τη Τοπική Κοινότητα Λαγολίου, τη Τοπική Κοινότητα Μαγαρικαρίου, τη Τοπική Κοινότητα Πιτσιδίων, τη Τοπική Κοινότητα Σίβα και τη Τοπική Κοινότητα Φανερωμένης. (<https://www.kallikratis.org/dimos-faistoy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Χερσονήσου αποτελείται από τέσσερις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Γουβών, τη Δημοτική Ενότητα Επισκοπής, τη Δημοτική Ενότητα Μαλίων και τη Δημοτική Ενότητα Χερσονήσου. Η Δημοτική Ενότητα Γουβών περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Ανωπόλεως, τη Δημοτική Κοινότητα Γουβών, τη Τοπική Κοινότητα Ελαίας, τη Τοπική Κοινότητα Επάνω Βαθείας, τη Τοπική Κοινότητα Καλού Χωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Βαθείας, τη Τοπική Κοινότητα Κόζαρης και τη Τοπική Κοινότητα Χαράσου. Στη Δημοτική Ενότητα Επισκοπής υπάγονται, η Τοπική Κοινότητα Αϊτανίων, η Τοπική Κοινότητα Γαλίφας, η Τοπική Κοινότητα Επισκοπής, η Τοπική Κοινότητα Καινούργιου Χωριού και η Τοπική Κοινότητα Σγουροκεφαλίου. Η Δημοτική Ενότητα Μαλίων περιέχει, τη Δημοτική Κοινότητα Μαλίων, τη Δημοτική Κοινότητα Μοχού και τη Τοπική Κοινότητα Κρασίου. Τέλος η Δημοτική Ενότητα Χερσονήσου περιέχει τη Δημοτική

Κοινότητα Λιμένος Χερσονήσου, τη Δημοτική Κοινότητα Χερσονήσου, τη Τοπική Κοινότητα Αβδού, τη Τοπική Κοινότητα Γωνιών Πεδιάδος, τη Τοπική Κοινότητα Κεράς και τη Τοπική Κοινότητα Ποταμιών. (<https://www.kallikratis.org/dimos-chersonisoy-pe-irakleioy/>, 2013)

Σύμφωνα με την απογραφή, που πραγματοποιήθηκε το 2011 στο Νομό Ηρακλείου και συγκεκριμένα σε όλους τους Δήμους που τον αποτελούν καταμετρήθηκαν 305.490 πολίτες. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

Ο Νομός μπορεί να θεωρηθεί σε μεγάλο βαθμό αυτάρκεις, όσο αφορά τις δημόσιες υπηρεσίες, τα ιατρικά κέντρα και νοσοκομεία, κέντρα εκπαίδευσης και αθλητισμού σε όλο το εύρος του. Το Ηράκλειο, όπου αποτελεί και έδρα του έχει δυο κρατικά νοσοκομεία, 75 νηπιαγωγεία, 52 δημοτικά σχολεία, 18 γυμνάσια εκ των οποίων ένα Ευρωπαϊκό, ένα πειραματικό, ένα μουσικό, ένα εσπερινό, ένα καλλιτεχνικό και ένα αθλητικό, 13 λύκεια και 6 επαγγελματικά λύκεια, τις σχολές Θετικών επιστημών και Επιστημών υγείας, το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης και τη Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη. Διαθέτει 4 μουσεία και διάφορους εκθεσιακούς χώρους, Αθλητικές εγκαταστάσεις, όπως το Παγκρήτιο στάδιο, το γήπεδο Θοδωρής Βαρδηνογιάννης και το στάδιο Ελευθερίας. Επίσης στην πόλη υπάρχουν αεροδρόμιο, λιμάνι, δικαστήριο, πρωτοδικείο, όπως άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες για την ικανοποίηση όλων των αναγκών. Ακόμη το Ηράκλειο συγκεντρώνει πολύ μεγάλο αριθμό μνημείων αλλά και εξεχόντων προσωπικοτήτων. Η πρόσβαση στην πόλη είναι δυνατή μέσω αεροπλάνου ή πλοίου, για όποιον έρχεται από κάποια περιοχή εκτός Κρήτης, ενώ είναι δυνατή επίσης μέσω των οδικών δικτύων, από άλλες περιοχές του νησιού. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

Η οικονομία του Νομού Ηρακλείου βασίζεται κατά κύριο λόγο στη γεωργία και τον τουρισμό. Συγκεκριμένα σε περιοχές με μεγάλες πεδιάδες, όπως αυτή του Ηρακλείου, του Καστελλίου και της Μεσαράς, κυριαρχεί η παραγωγή σταφυλιών, σταφίδων, ελιών και ελαιόλαδου, δημητριακών, οπωροκηπευτικών και άλλων γεωργικών αγαθών. Οι περιοχές της Άρβης και των Μαλίων είναι γνωστές για την παραγωγή μπανάνανας, ενώ άλλες περιοχές κυρίως κοντά στου πρόποδες της οροσειράς Δίκτη, όπως η Βιάννος και η Έμπαρος επικεντρώνονται στη παραγωγή δίκταμου. Οι περιοχές όπως η Γόρτυνα, η Κνωσός, τα Μάλια η Τύλισος και η Φαιστός προσελκύουν μεγάλο αριθμό τουριστών κάθε χρόνο λόγω της μεγάλης αρχαιολογικής κληρονομιάς που διαθέτουν. Επιπρόσθετα έντονη είναι η τουριστική παρουσία σε περιοχές, όπως η Αμμουδάρα στο Ηράκλειο, οι Γούρνες, οι Γούβες,

το Κοκκίни Χάνι, η Χερσόνησος, τα Κάτω Μάταλα, η Σταλίδα και τα Μάλια, λόγω των τουριστικών καταλυμάτων που έχουν. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

2.2. Η Ιστορία του Νομού - Ιστορική Αναδρομή

Στο σημείο αυτό θα παρουσιαστεί το ιστορικό πλαίσιο του Νομού Ηρακλείου. Βέβαια οφείλεται να αναφερθεί, ότι τα περισσότερα και πιο σημαντικά γεγονότα εκτυλίχθηκαν στη κεντρική Κρήτη, στον εξεταζόμενο Νομό τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της Τουρκοκρατίας. Γίνεται λοιπόν μια συνολική παρουσίαση της Ιστορίας του νησιού, ενώ αναφέρονται και περιοχές των άλλων νομών, εφόσον τα γεγονότα αυτά δεν αφορούσαν μόνο το Νομό Ηρακλείου αλλά ολόκληρο το νησί. Αυτό συμβαίνει καθώς πολλά ιστορικά συμβάντα είτε ξεκίνησαν από τον εξεταζόμενο νομό και συνεχίστηκαν σε κάποιο άλλο, είτε το ανάποδο.

2.2.1. Νεολιθική Περίοδος

Η πρώτη ανθρώπινη ύπαρξη στο Νομό Ηρακλείου προέρχεται από τα κατώτερα στρώματα της Κνωσού, η οποία θεωρείται ο αρχαιότερος οικισμός στο νησί και ανάγεται στη Προκεραμική περίοδο (6100 – 5700 π.Χ.). Από αυτές τις κοινωνίες έχουν ανακαλυφθεί πλήθος πήλινων και λίθινων αντικειμένων και εργαλείων αλλά καθόλου κεραμικά ευρήματα γεγονός από το οποίο ονομάστηκε Προκεραμική περίοδος. Επιπλέον φαίνεται, ότι ασκούσαν περισσότερο παραγωγικά επαγγέλματα, όπως η καλλιέργεια της γης και λιγότερο αλιευτικά ή θηρευτικά. Ιδιαίτερη θέση μάλιστα σε αυτές τις κοινωνίες είχαν τα ταφικά έθιμα και η νεκρολατρεία, αφού έχουν εντοπιστεί λακοειδείς τάφοι και σπήλαια εκείνης της περιόδου. (Δετοράκης, 1990)

Κατά τη Νεολιθική περίοδο (5700 – 2800 π.Χ.) αρχίζουν να εμφανίζονται κι άλλοι οικισμοί εκτός της Κνωσού και αρχίζει η κατοίκηση σε σπήλαια, όπως αυτά της Μιάμου, της Ειλειθυίας και της Τράπεζας. Από τα ευρήματα αποδεικνύεται η έντονη χρήση πέτρας, του ξύλου και των οστών για τη κατασκευή εργαλείων και αντικειμένων. Η θρησκεία τους αφορούσε μια γυναικεία θεότητα, όπου λατρευόταν κυρίως στις περιοχές της ανατολικής Μεσογείου. Στα μέσα της Νεολιθικής εποχής ξεκίνησε το εμπόριο με τα νησιά των Κυκλάδων, την Αίγυπτο και άλλες ανατολικές περιοχές. Το 3000 π.Χ. ξεκίνησαν να δημιουργούνται νέες αποικίες στη Μικρά Ασία, τη Νότια Ελλάδα και τις Κυκλάδες, με αποτέλεσμα να εισαχθεί ο χαλκός, όπου θα οδηγήσει σε μεγάλη εξέλιξη εκείνου του πολιτισμού. Έτσι αρχίζει να δημιουργείται ο πρώτος Μινωικός πολιτισμός. (Δετοράκης, 1990)

Ο Νικόλαος Πλάτων ήταν αυτός, ο οποίος χώρισε το Μινωικό πολιτισμό σε τέσσερις περιόδους το 1958, στο 8ο συνέδριο Προϊστορίας και Πρωτοϊστορίας. Αυτές ξεκινάνε μετά

τη λήξη της Νεολιθικής περιόδου και σχετίζονται με την οικοδόμηση των μεγάλων ανακτόρων στο νησί, ενώ χαρακτηρίζονται ως Προανακτορική περίοδος (2600 – 2000 π.Χ.), Παλαιοανακτορική περίοδος (2000 – 1700 π.Χ.), Νεοανακτορική περίοδος (1700 – 1400 π.Χ.) και Μετανακτορική περίοδος (1400 – 1100 π.Χ.). (Δετοράκης, 1990)

Οι πρώτοι Μινωίτες της Προανακτορικής περιόδου προέρχονταν από μια φυλή, που κατοικούσε στο Αιγαίο και στη Κρήτη. Έχουν χαρακτηριστεί ως Αιγαίοι ή Προέλληνες και η ύπαρξη τους αποδεικνύεται από πολλές αρχαιολογικές, ιστορικές και γλωσσικές πηγές. Επιπρόσθετα έχει κατατριφθεί η θεωρία ότι προέρχονταν από τους Αιγύπτιους. (Δετοράκης, 1990)

Την ίδια περίοδο με την εξέλιξη του πολιτισμού, αρχίζει να αναπτύσσεται η ανατολική και κεντρική Κρήτη, με τη δημιουργία νέων οικισμών, όπως αυτών στα Μάλια και στη Φαιστό. Συνεχίστηκε η τέλεση των ταφικών εθίμων και της νεκρολατρίας Παράλληλα βελτιώνονται τα πλοία και συνάμα η επικοινωνία και το εμπόριο, όπως επίσης οι τέχνες με τη δημιουργία πολλών έργων. (Δετοράκης, 1990)

Κατά τη διάρκεια της Παλαιοανακτορικής περιόδου παρατηρείται μεγάλη ακμή του Μινωικού πολιτισμού, εξελίσσεται η αστική ζωή και χτίζονται μεγαλειώδη ανάκτορα. Η ακμή αυτή οφείλεται σε παράγοντες, όπως η ειρήνη μεταξύ των πόλεων της κεντρικής Κρήτης, η ένωση κατά εξωτερικών απειλών, η ύπαρξη δουλείας και η μεγάλη ακμή στην οικονομία λόγω της εξέλιξης του εμπορίου. Δεν είναι σίγουρο πως υπήρχε κάποιο είδος πρωτοκαθεδρίας της Κνωσού απέναντι στις άλλες πόλεις, αν και ήταν η μεγαλύτερη. Μάλιστα μεγάλη ανάπτυξη γνώρισαν οι τέχνες της μεταλλουργίας, της σφραγυδογλυφίας και της κεραμικής, από όπου προέκυψαν τα λεγόμενα καμαραϊκά αγγεία, που η χρήση τους, ήταν για λατρευτικούς σκοπούς και οικιακή χρήση. Παράλληλα εξελιχθήκαν τα ταφικά έθιμα, με την εμφάνιση των τάφων τύπου λάρνακας και του πίθου. Το 1700 π.Χ. επήλθε μεγάλη καταστροφή, που πιθανολογείται, ότι προέκυψε από το ηφαίστειο της Θύρας και επακόλουθο σεισμό. (Δετοράκης, 1990)

Τη Νεοανακτορική περίοδο ξεκίνησε η οικοδόμηση νέων και ακόμη μεγαλοπρεπέστερων ανακτόρων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως αναπτύχθηκαν η αρχιτεκτονική, η ζωγραφική και άλλες τέχνες. Το πολίτευμα εκείνου του πολιτισμού είναι βασιλικό και θεοκρατικό πολίτευμα. Ο βασιλιάς θεωρούνταν ιερό πρόσωπο, που κυβερνούσε στη γη. Τιτλοφορούνταν ως Μίνωας και ακολουθούνταν από πολλούς μύθους και

παραδόσεις. Στο Μίνωα μάλιστα οφείλει την ονομασία του ο Μινωικός πολιτισμός. Το εμπόριο εξελίσσεται περισσότερο και έτσι δημιουργούνται ακόμη περισσότεροι λιμενικοί οικισμοί. Αυξάνονται οι συναλλαγές με την ανατολική Μεσόγειο και δημιουργούνται νέες αποικίες. Μεγάλη ακμή επίσης γνωρίζουν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Στις κοινωνίες αυτές η γυναίκα κατέχει υψηλή θέση, γεγονός που αποδεικνύεται από διαφορές πηγές, ευρήματα αλλά και από τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, οι οποίες θεοποιούσαν τη φύση με τη μορφή γυναίκας σε διάφορες εκδοχές και την ονόμαζαν Μεγάλη Μητέρα. Άλλες θεότητες επίσης είχαν ζωώδη μορφή και προέρχονταν είτε από τη φύση είτε από τη φαντασία. Εκείνη τη περίοδο αναπτύσσεται και η γραφή. Νέα καταστροφή επήλθε το διάστημα 1500 – 1450 π.Χ., που πιθανολογείται, ότι προήλθε πάλι από το ηφαίστειο της Θύρας. Αυτή η καταστροφή προλείανε το έδαφος για τον ερχομό και τη κατάκτηση των Αχαιών ή Μυκηναίων. (Δετοράκης, 1990)

2.2.2. Αρχαία Περίοδος

Οι Μυκηναίοι εγκαταστάθηκαν μαζικά στο νησί στις αρχές της Μετανακτορικής περιόδου το 1380 π.Χ. Ίδρυσαν νέες πόλεις όπως η Αρκαδία και η Γόρτυνα, ενώ η Κνωσός παρακμάζει και χάνει το τίτλο της πρωτεύουσας, όπου και τη μετέφεραν αλλού. Επιπλέον παρατηρείται η ανάπτυξη της δυτικής Κρήτης, λόγω των εμπορικών συναλλαγών με τη Πελοπόννησο. Έτσι αρχίζει να εφαρμόζεται ο μυκηναϊκός τρόπος ζωής στο νησί, πράμα που σημαίνει, το κατακερματισμό του νησιού σε μικρότερα κρατίδια, τη μεταφορά των μυκηναϊκών πολιτισμικών στοιχείων όπως η ενδυμασία, τα ταφικά έθιμα και η θρησκεία, δηλαδή το δωδεκάθεο το οποίο αναμείχθηκε με την τοπική μινωική δημιουργώντας ένα πολυθεϊκό θρήσκευμα. Παράλληλα αναπτύσσονται οι τέχνες της μεταλλουργίας και της οπλοποιίας, ενώ παρήκμασαν αυτές, που παρήγαγαν έργα τέχνης. (Δετοράκης, 1990)

Αργότερα ο Μυκηναϊκός πολιτισμός άρχισε να περνάει κρίση, κυρίως λόγω εσωτερικών διαταραχών και συγκρούσεων. Αυτή η παρακμή οδήγησε στην εισβολή ενός νέου πολιτισμού από το βορρά, που ονομάζονταν Δωριείς. Αυτοί θα εγκατασταθούν στη Κρήτη από το 1100 μέχρι το 69 π.Χ. Στην εισβολή αυτή θα προσπαθήσουν χωρίς αποτέλεσμα βέβαια να αμυνθούν τα μεγάλα κέντρα του νησιού, όπως η Κνωσός. Οι Δωριείς έφεραν μαζί τους τα πολιτισμικά τους στοιχεία, όπως έθιμα, συνήθειες, νέες αμφιέσεις, τη χρήση του σιδήρου και νέα ταφικά έθιμα, όπως η καύση των νεκρών, τα οποία αναμείχθηκαν με τα ήδη υπάρχοντα Μυκηναϊκά και Μινωικά πολιτισμικά στοιχεία. Έτσι αρχίζουν σιγά σιγά να εμφανίζονται οχυρωμένες ακροπόλεις και η ζωή να παίρνει στρατιωτική μορφή. Οι

τέχνες παρήκμασαν περισσότερο και πλέον χρησιμοποιούνταν πιο λιτά και γεωμετρικά σχέδια. Το πολίτευμα που κυριαρχούσε στα νέα δωρικά κέντρα ήταν αριστοκρατικό και ολιγαρχικό. (Δετοράκης, 1990)

Το διάστημα μεταξύ 8^{ου} και 7^{ου} αιώνα το νησί βρισκόταν σε μια κατάσταση απομόνωσης. Αυτό συνέβη καθώς αναπτύχθηκαν νέα Ιωνικά κέντρα στη βόρεια Ελλάδα, όπως η Αθήνα. Από την άλλη πλευρά το κοινωνικό και πολιτικό καθεστώς στα κέντρα του νησιού δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες εμπορίου και τις εσωτερικές διαταραχές στο νησί. (Δετοράκης, 1990)

Κατά του Κλασσικού αιώνα (500 – 323 π.Χ.) το νησί συμμετέχει ελάχιστα στα ελληνικά γεγονότα και περιορίστηκε κυρίως στο εμπόριο. Την περίοδο εκείνη ταλανιζόταν κυρίως από εσωτερικές διαμάχες και κακή οικονομία. Το 4^ο αι. ήρθε το τέλος της απομόνωσης, αφού εντάθηκε το ενδιαφέρον για το νησί, λόγω της γεωστρατηγικής του θέσης. Μάλιστα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου πολλές πόλεις του σημερινού νομού, όπως η Κνωσός και η Γόρτυνα τάχθηκαν υπέρ, ενώ η Λύκτος κατά. Στο στρατό του μάλιστα συμμετείχαν πολλοί κρητικοί στρατιώτες και μισθοφόροι, ενώ ο ναύαρχος του Νέαρχος, καταγόταν από το νησί. (Δετοράκης, 1990)

Την Ελληνιστική εποχή (323 – 69 π.Χ.), κάποια ελληνιστικά κράτη άρχισαν να ενδιαφέρονται για τη Κρήτη. Επιπλέον τα κέντρα του νησιού σχημάτισαν συμμαχίες και ενώσεις. Αυτές είναι η Ένωση της Κνωσού, που ήταν η ισχυρότερη, η Ένωση της Γόρτυνας, η Ομοσπονδία των Ορειών και η Ένωση της Φαιστού. Παράλληλα δημιουργούνται δυο αντιμαχόμενοι πόλοι. Η μια πλευρά αφορούσε την Ένωση της Κνωσού, η οποία διέθετε περισσότερο ιμπεριαλιστικά στοιχεία, ενώ η άλλη, η Ένωση της Φαιστού πρέσβευε την ομοσπονδιακή οργάνωση. Μετά το 270 π.Χ. παρατηρούνται στενές σχέσεις της Πτολεμαϊκής Αιγύπτου με την ανατολική Κρήτη και όλο και περισσότερες πόλεις επιζητούσαν να συμμετέχουν σε αυτή. Στα τέλη του 3^{ου} αι. π.Χ. οι δυο αντίπαλοι η Κνωσός και η Γόρτυνα συμάχησαν και έθεσαν υπό τον έλεγχο τους ολόκληρο το νησί εκτός της Λύκτου και των συμμάχων της Λάππα και Πολυρυνία. Η Λύκτος καταστράφηκε αργότερα, λόγω της διαμάχης και οι σύμμαχοι της, ζήτησαν τη βοήθεια του Φιλίππου Έ της Μακεδονίας. Δημιουργήθηκε λοιπόν ένα μακεδονικό προτεκτοράτο στη δυτική Κρήτη. Ο Φίλιππος από το προτεκτοράτο αυτό προσπάθησε να πλήξει τη Ρόδο με πόλεμο και πειρατεία. Έτσι οι Ρόδος ζήτησε τη βοήθεια των Ρωμαίων, όπου βρήκαν την αφορμή να συμμετάσχουν στα ελληνικά γεγονότα και συμάχησαν με τη Κνωσό ενάντιων άλλων κρητικών πόλεων. Το 2^ο αι. π.Χ. η

Σπάρτη θέτει υπό κατοχή τη δυτική Κρήτη και συμμαχεί με τους Ρωμαίους κατά της Μακεδονίας, ενώ στη συνέχεια το προτεκτοράτο αυτό παραχωρήθηκε στους Ρωμαίους. Οι Ρωμαίοι έδειχναν να ελέγχουν τα πράγματα, αλλά οι περισσότερες πόλεις του νησιού στράφηκαν εναντίων τους εκτός της Γόρτυνας, λόγω του πολέμου τους εναντίων της Κνωσού στην οποία είχε καταφύγει ο Αννίβας ο Καρχηδόνιος. (Δετοράκης, 1990)

Μετά την υποταγή της νότιας Ελλάδας οι Ρωμαίοι άρχισαν να ενδιαφέρονται έντονα για τη Κρήτη, της οποίας πολλές πόλεις στήριζαν το βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη στους πολέμους του, εναντίον των πρώτων. Ο Μάρκος Αντώνιος των Ρωμαίων το 74 π.Χ. ζήτησε από τους κρητικούς να σταματήσουν την πειρατεία και εκείνη αρνήθηκαν. Ο ίδιος επιτέθηκε στο νησί αλλά οι κρητικές πόλεις συμάχησαν και ηττήθηκε σε ναυμαχία από τους Πανάρη και Λασθαίνη. Έπειτα οι κρητικοί προσπάθησαν να συνθηκολογήσουν φοβούμενοι τους Ρωμαίους, αλλά οι δεύτεροι αρνήθηκαν και επέβαλλαν βαρύτατα αιτήματα. Έτσι δημιουργήθηκε μια συμμαχία από τα κέντρα του νησιού εναντίον των Ρωμαίων αλλά τελικά ηττήθηκαν από το Κοίντο Μούκιο Μέτελλο. Το νησί βρισκόταν πλέον υπό ρωμαϊκή κατοχή και υπήρχε ειρήνη εντός των ορίων του μέχρι τον Ρωμαϊκό εμφύλιο μεταξύ του Οκταβιανού και του Αντωνίου. Μετά την ήττα του Αντωνίου το νησί πλέον υπαγόταν στη ρωμαϊκή επαρχία Κυρηναϊκής και η έδρα του, ήταν η Γόρτυνα. (Δετοράκης, 1990, Τσουγκαράκης, 1990)

Ο Χριστιανισμός στο Νομό Ηρακλείου εισήχθηκε νωρίτερα από το υπόλοιπο νησί. Πιθανολογείται, ότι υπεύθυνοι για αυτό ήταν κρητικοί εβραϊκού θρησκεύματος, που είχαν παρευρεθεί στο κήρυγμα του Απόστολου Πέτρου την ημέρα της Πεντηκοστής στα Ιεροσόλυμα. Ωστόσο υπεύθυνος για την επίσημη οργάνωση του Ευαγγελισμού και της Εκκλησίας της Κρήτης, ήταν ο Απόστολος Παύλος το διάστημα 62 – 63 μ.Χ., το έργο του οποίου ολοκλήρωσε ο μαθητής του Τίτος. Την περίοδο εκείνη σημειώθηκαν πολύ διωγμοί κυρίως από την δυτική και κεντρική Κρήτη, καθώς το θρήσκευμα δεν είχε διαδοθεί τόσο γρήγορα στο νησί. (Δετοράκης, 1990)

Η Βυζαντινή περίοδος στο νησί χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη αφορά τους πρώτους βυζαντινούς αιώνες μέχρι την αραβική κατάκτηση, από 330 μέχρι το 824 μ.Χ. Η δεύτερη περιλαμβάνει την Αραβοκρατία, από το 824 μέχρι το 961 μ.Χ. Η τελευταία ξεκινάει από την επανάκτηση της Κρήτης από τους Βυζαντινούς και τελειώνει με την Ενετική κατάκτηση, από το 961 μέχρι το 1204 μ.Χ. (Δετοράκης, 1990, Τσουγκαράκης, 1990)

2.2.3. Μεσαιωνική Περίοδος

Σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις του αυτοκράτορα Διοκλιτιανού το διάστημα 284 – 305 μ.Χ. το νησί άνηκε στην επαρχία Μυσίας. Αργότερα ο Μέγας Κωνσταντίνος την προσάρτησε στην επαρχία Ιλλυρικού και έτσι έμεινε, στο ανατολικό τμήμα της βυζαντινής αυτοκρατορίας κατά τη διαίρεση της σε δυτικό και ανατολικό τμήμα. Τη περίοδο εκείνη η έδρα του νησιού ήταν η Γόρτυνα και υπολογίζεται, ότι το νησί είχε 250.000 πληθυσμό. Εκεί ήταν εγκατεστημένος ο διοικητής, όπου συγκέντρωνε πολιτικές και στρατιωτικές εξουσίες. Η οικονομία βασιζόταν στη γεωργία, τη κτηνοτροφία, ενώ υπάρχουν ενδείξεις και για εμπόριο. Κατά την Εικονομαχία (8ος – 9ος αιώνας μ.Χ.). Το μεγαλύτερο μέρος του νησιού ήταν εικονόφιλο. Επιπλέον ταλαιπωρήθηκε από πολλούς σεισμούς, ενώ βρέθηκε στο στόχαστρο εχθρών, όπως οι Σλάβοι και οι Άραβες. (Δετοράκης, 1990, Τσουγκαράκης, 1990)

Οι κρίσεις αυτές οδήγησαν στην εισβολή και κατάληψη του νησιού από Άραβες της Ανδαλουσίας το 824 μ.Χ. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία έχοντας να αντιμετωπίσει πολλούς εξωτερικούς εχθρούς και εσωτερικές ταραχές, δεν ήταν σε θέση να αμυνθεί. Οι Άραβες αυτοί, που χαρακτηρίζονται και ως Σαρακηνοί, εγκαταστάθηκαν στο νησί για 140 χρόνια. Στο ξεκίνημα της διοίκησης τους οικοδόμησαν το πρώτο μεγάλο τους φρούριο, όπου και μετέφεραν την έδρα του κρητικού εμιράτου τους (αραβικό βασίλειο), το Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο), καθώς η κυριαρχία τους ήταν επικεντρωμένη κυρίως στο Νομό Ηρακλείου. Τα χρόνια της κατοχής τους στο νησί, κατόρθωσαν να αποτελέσουν σοβαρό πρόβλημα για το Βυζάντιο, αφού ο Χάνδακας λειτουργούσε ως ορμητήριο πειρατών. Λεηλατούσαν τα παράλια της αυτοκρατορίας ενώ προχώρησαν στην άλωση της Θεσσαλονίκης. Ολόκληρη η οικονομία του εμιράτου βασιζόταν στη πειρατεία και την οικονομική καταπίεση του ντόπιου πληθυσμού. Όλα αυτά οδήγησαν το Βυζάντιο σε πολλές ανεπιτυχείς προσπάθειες ανακατάληψης του νησιού. Ο Νικηφόρος Φωκάς ήταν ο τελευταίος, που ανέλαβε να κατακτήσει το νησί, όπου και το κατάφερε με μεγάλη προσπάθεια το 961 μ.Χ., για να ξεκινήσει μια νέα βυζαντινή εποχή. (Δετοράκης, 1990, Τσουγκαράκης, 1990)

Η νέα Βυζαντινή περίοδος θα διαρκέσει για 250 χρόνια. Οι Βυζαντινοί αποκατέστησαν γρήγορα το νησί, ενώ πραγματοποίησαν μεγάλο αριθμό οχυρωματικών έργων. Έγινε επίσης μια προσπάθεια από το Νικηφόρο Φωκά, να μεταφερθεί η έδρα από το Χάνδακα στο νέο φρούριο Τέμενος ή Ρόκα κοντά στο σημερινό Κανλί Καστέλι χωρίς αποτέλεσμα, καθώς η προηγούμενη έδρα αποκαταστάθηκε και άρχισε να ακμάζει πολύ γρήγορα. (Δετοράκης, 1990, Τσουγκαράκης, 1990)

Στις αρχές του 12^{ου} αι. μ.Χ. το νησί προκάλεσε το ενδιαφέρον των Ενετών, αφού διέθετε πολύ καλή γεωστρατηγική θέση, από όπου μπορούν εύκολα να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα τους. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους το 1204, το νησί παραδόθηκε στον ευγενή Βονιφάτιο Μονφερατικό, ο οποίος το πούλησε στο Δόγη των Ενετών, Enrico Dandolo. Όμως καθώς οι Ενετοί ήταν απασχολημένοι να διατηρήσουν τις κτήσεις τους στη Πελοπόννησο και το Αιγαίο. Βρήκε την ευκαιρία ο Γενουάτης πειρατής της Μάλτας Enrico Pescatore, να κατακτήσει το κεντρικό τμήμα του νησιού το 1206 μ.Χ. Οι Γενουάτες πραγματοποίησαν πολλά οχυρωματικά έργα κατά τη διάρκεια της παραμονής τους. Οι Ενετοί κατόρθωσαν τελικά να θέσουν το νησί υπό την κατοχή τους το 1212 μ.Χ., όπου ορίστηκε ο πρώτος Ενετός Δούκας της Κρήτης ο Giacomo Tiepolo. (Δετοράκης, 1990, Μαλτέζου, 1990)

Τη περίοδο της Ενετοκρατίας μετακινήθηκε και εγκαταστάθηκε μεγάλος αριθμός Ενετών, ιδιαίτερα ευγενικής καταγωγής στο νησί για το καλύτερο έλεγχο του. Παράλληλα γινόταν μεγάλη προσπάθεια από τους κατακτητές για τον εκτοπισμό της Ορθοδοξίας και την αντικατάσταση της με το Καθολικισμό. Οι κατακτητές είχαν πολλές διενέξεις με το ντόπιο πληθυσμό και σημειώθηκαν πολλές επαναστάσεις. Στα τέλη του 15^{ου}, με αρχές 16^{ου} τα πράγματα είχαν ηρεμίσει και οι ντόπιοι τα πήγαιναν καλά με τους κατακτητές. Μάλιστα αρκετά μεγάλος αριθμός Ενετών είχαν εξελληνιστεί. Τη περίοδο μάλιστα της Ενετοκρατίας το νησί γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη ιδιαίτερα στις τέχνες της ζωγραφικής και των συγγραφικών έργων. (Δετοράκης, 1990, Μαλτέζου, 1990)

2.2.4. Πρώιμη Νεώτερη Περίοδος

Μέχρι τα μέσα του 17^{ου} αι. η Κρήτη αποτελούσε το τελευταίο χριστιανικό προπύργιο στη ανατολική Μεσόγειο και είχε τραβήξει τη προσοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, λόγω του πλούτου της αλλά και της θέσης της. Μια ήττα των Τούρκων στη Ναύπακτο θα οδηγήσει στη σύναψη ειρήνης μεταξύ Ενετών και Οθωμανών από το 1571 μέχρι το 1645. Το 1623 αναλαμβάνει το τίτλο του σουλτάνου ο Μουράτ 'Δ, όπου θα ανασυγκροτήσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Την ίδια περίοδο η Βενετία ταλαιπωρείται από εσωτερικές κρίσεις και ζητάει τη βοήθεια Ευρωπαίων ηγεμόνων για την επικείμενη απειλή, χωρίς αποτέλεσμα. (Δετοράκης, 1990, Μαλτέζου, 1990)

Η αφορμή του πολέμου ήταν οι πειρατικές επιδρομές από τους Ιωαννίτες ιππότες της Μάλτας, όπου σε μια από τις επιχειρήσεις τους εναντίον ενός τουρκικού πλοίου με

προσκυνητές προς τη Μέκκα, πήραν και μετέφεραν τα λάφυρα στα Χανιά. Το 1645 αποβιβάστηκε στα Χανιά ένα μεγάλο τουρκικό στράτευμα, και μέχρι το 1648 είχε θέσει υπό τη κατοχή του σχεδόν ολόκληρο το νησί εκτός από το Χάνδακα και τις γύρω περιοχές. Η πολιορκία του Χάνδακα ξεκίνησε το 1648 και θεωρείται από τις πιο ιστορικές, αφού διήρκησε για 21 χρόνια. Σε αυτό καθοριστικό ρόλο είχαν οι οχυρώσεις του, αλλά και η αμυνόμενοι του, που ήταν κατά πολύ λιγότεροι από τους πολιορκητές. Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, διοικητής της τουρκικής πλευράς, ήταν ο Χουσεΐν, ενώ της ενετικής ο Francesco Morosini. Πολλοί Ευρωπαίοι ηγεμόνες, συγκινημένοι από τη προσπάθεια των Ενετών, έστειλαν βοήθεια χωρίς όμως ιδιαίτερο αποτέλεσμα. Το 1666 ο διοικητής των Τούρκων αντικαθίσταται από τον Μέγα Βεζύρι Αχμέτ Κιοπρουλή, ενώ το ένα χρόνο αργότερα, επήλθε η προδοσία από τον Andrea Barozzi, υποδεικνύοντας τα αδύναμα σημεία των οχυρώσεων στους Οθωμανούς. Το 1669 αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις παράδοσης, όπου ο Χάνδακας και ολόκληρο το νησί παραδίδεται στους Τούρκους. (Δετοράκης, 1990, Μαλτέζου, 1990)

2.2.5. Νεώτερη Περίοδος

Η Οθωμανική κατάκτηση έβαλε ένα τέλος στη ακμαία πορεία που είχαν εφαρμόσει η Ενετοί στο νησί. Οι τέχνες που είχαν αναπτυχθεί άρχισαν να παρακμάζουν, η οικονομία είχε πτωτικές τάσεις και ο πληθυσμός ελαττωνόταν αισθητά. Ωστόσο οι Τούρκοι από τα πρώτα πράγματα που έκαναν στο νησί ήταν η ανασυγκρότηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας και η σύνδεση της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, έτσι ώστε να αποκοπεί τελείως η σύνδεση της με τη Δύση. Η έδρα του νησιού εξακολούθησε να είναι ο Χάνδακας, όπου βρισκόταν εγκατεστημένος ο πρώτος πασάς στον οποίο υπάγονταν οι υπόλοιποι του νησιού. Παράλληλα το ίδιο διάστημα στο νησί εφαρμοζόταν η πιο βαριά φορολογία στην αυτοκρατορία, ενώ σημειώνονταν μαζικοί εξισλαμισμοί. Αυτά οδήγησαν τους ντόπιους σε πολλές επαναστάσεις. (Δετοράκης, 1990)

Το 18ο αι. αρχίζει να αποκαθίσταται η οικονομία και να ηρεμεί η κατάσταση, όμως η επανάσταση αργότερα το 1821 στην υπόλοιπη Ελλάδα οδήγησε τους κρητικούς σε νέα επαναστατικά κινήματα. Κύρια ορμητήρια τους ήταν περιοχές της δυτικής Κρήτης, ειδικά τα Σφακιά. Κατά τη διάρκεια αυτών των επαναστάσεων διεξάγονται φοβερές μάχες με πολλές απώλειες ειδικά για τους κρητικούς, οι οποίοι δεν έδειχναν να τα παρατούν. Οι Τούρκοι οδηγήθηκαν στο να ζητήσουν βοήθεια από τους Αιγύπτιους, ενώ στάλθηκαν στο νησί διάφοροι Έλληνες με μεγάλο κύρος για να ενισχύσουν την επανάσταση. (Δετοράκης, 1990)

Η νέα Αιγυπτιακή δύναμη τερμάτισε την επανάσταση μέχρι το 1824. Ένα χρόνο αργότερα κατέφτασαν στο νησί οπλαρχηγοί κρητικοί της διασποράς για να ξεκινήσουν νέες επαναστατικές προσπάθειες, ενώ τα τουρκικά αντίποινα ήταν βαρύτατα. Οι επαναστάτες αυτοί κατόρθωσαν να θέσουν υπό την κατοχή τους ολόκληρη τη κρητική ύπαιθρο, ενώ οι Τούρκοι διατηρούσαν μόνο τα Χανιά, το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο. Όταν το 1830 ορίστηκε το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, όπου οριζόταν το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, το νησί δεν περιλαμβανόταν στα όρια του, αλλά παραχωρούνταν στους Αιγύπτιους, πράγμα που οδήγησε τους κρητικούς σε αντιδράσεις και όξυνση των επαναστάσεων. Μόνο μετά την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων οι κρητικοί δέχτηκαν να σταματήσουν. (Δετοράκης, 1990)

Οι Αιγύπτιοι στην αρχή της εγκατάστασης τους προσπάθησαν, να αποκαταστήσουν τις σχέσεις μεταξύ μουσουλμάνων και χριστιανών με χορηγήσεις αμνηστιών. Παράλληλα πραγματοποίησαν πολλά δημόσια έργα, που αφορούσαν τη παιδεία και τη δικαιοσύνη. Για την επίτευξη αυτού, όμως επέβαλαν υψηλή φορολογία, πράγμα που οδήγησε τους ντόπιους σε διαμαρτυρία στις Μουρνιές Χανίων, την οποία οι Αιγύπτιοι κατέστειλαν βιαία. (Δετοράκης, 1990)

Όταν το διάστημα 1839 – 1841 οι Αιγύπτιοι συγκρούστηκαν με τους Τούρκους, οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν την επαναφορά του νησιού στη κατοχή των δευτέρων, πράγμα που οδήγησε τους κρητικούς σε νέα επαναστατικά κινήματα. Σημαντική επίσης ήταν η υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων το 1856, στην οποία ο Σουλτάνος των Τούρκων υποχρεώθηκε να υπογράψει το “Χατί Χουμαγιούν”, με το οποίο παραχωρούσε δικαιώματα σε αλλόθρησκες μειονότητες του κράτους. Βέβαια δεν εφαρμόστηκε στο νησί και ο ντόπιος πληθυσμός οδηγήθηκε σε νέα διαμαρτυρία, όπου και πέτυχε να διεκδικήσει τα δικαιώματά του. (Δετοράκης, 1990)

Κατά το διάστημα 1866 – 1869 σημειώθηκε μεγάλη κρητική επανάσταση, η οποία οφειλόταν σε δυο λόγους. Ο πρώτος αφορούσε την υψηλή φορολογία του λαού και ο δεύτερος την ανάμειξη του πασά σε μοναστηριακά ζητήματα, όπως την εκλογή των κληρικών και τη μοναστηριακή περιουσία. Οι κρητικοί προσπάθησαν χωρίς αποτέλεσμα να διαμαρτυρηθούν στο σουλτάνο, και μετά ζήτησαν από τις Μεγάλες Δυνάμεις την ένωση τους με την Ελλάδα, την οποία αρνήθηκαν. Έτσι ξεκίνησε επίσημο κάλεσμα σε παγκρήτιο επαναστατικό αγώνα σε όλο το νησί. Οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν κατά αυτού του επαναστατικού εγχειρήματος, εκτός από τη Ρωσία, καθώς της είχαν επιβληθεί βαρύτατες συνέπειες στη Συνθήκη των Παρισίων. Την ίδια περίοδο το ελληνικό κράτος προσπαθούσε

να στηρίζει τον επαναστατικό αγώνα με την παροχή εφοδίων, ενώ το ίδιο γινόταν και από τη τουρκική πλευρά, πράγμα που οδηγούσε τους επαναστάτες σε μειονεκτική θέση. Παρά την πίεση όμως συνέχισαν τον αγώνα και διεξάχθηκαν σφοδρές μάχες σε όλο το νησί. Η Τουρκία, την οποία και στήριζαν οι Μεγάλες Δυνάμεις άρχισε να απειλεί την Ελλάδα, λόγω του εφοδιασμού που παρείχε στη Κρήτη. Ο πάσας του Ηρακλείου εξέδωσε διάταγμα με το οποίο καλούσε τους οπλαρχηγούς, να παραδώσουν τα όπλα με τη χορήγηση αμνηστιών. Οι τελευταίοι πείστηκαν, λήγοντας την επανάσταση. (Δετοράκης, 1990)

Ο πόλεμος που διεξήχθη το 1877 ανάμεσα στη Τουρκία και τη Ρωσία έδωσε στους κρητικούς την ευκαιρία να αιτηθούν μια υποτυπώδες αυτονομία με χριστιανό διοικητή, κάτι το οποίο προσπάθησε να υποβοηθήσει η Ελλάδα. Στο αίτημα δε δόθηκε καθόλου σημασία και έτσι πυροδοτήθηκε νέα επανάσταση. Μετά την ήττα της Τουρκίας στο πόλεμο, υποχρεώθηκε να τηρήσει τον Οργανικό Νόμο (1868 - 1878), με τον οποίο παραχωρούσε ίσα δικαιώματα σε χριστιανούς και μουσουλμάνους, που μέχρι την ήττα, δεν εφάρμοζε. Το 1878 υπογράφηκε η Σύμβαση της Χαλέπας με την οποία ο σουλτάνος μεταξύ των άλλων παραχωρούσε στη Κρήτη τη δυνατότητα, να μπορεί να οριστεί και χριστιανός ως γενικός διοικητής, τη δημιουργία Γενικής Συνέλευσης 80 ατόμων, απαρτιζόμενη από 49 χριστιανούς και 31 μουσουλμάνους, την ίδρυση Κρητικής Χωροφυλακής και τη χορήγηση αμνηστίας. Η σύμβαση αυτή οδήγησε σε εσωτερική διαμάχη μεταξύ των φιλελευθέρων και των συντηρητικών. Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν το 1888, νικητές ήταν οι φιλελεύθεροι. Από την άλλη πλευρά οι συντηρητικοί ως αντίδραση κήρυξαν παράνομο ψήφισμα για ένωση του νησιού με την Ελλάδα, κάτι που οδήγησε σε άλλη μια επανάσταση και τη Τουρκία στο να αποκηρύξει τη Σύμβαση της Χαλέπας. Αργότερα δημιουργήθηκε Μεταπολιτική Συνέλευση, η οποία ζήτησε νέες παραχωρήσεις, χωρίς όμως αποτέλεσμα, το οποίο οδήγησε στη πρόκληση νέων εντάσεων το 1895 και τη Τουρκία να επιβάλλει βαριά αντίποινα. (Δετοράκης, 1990)

Κατά τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας το διάστημα 1897 – 1898, οι συγκρούσεις μεταξύ Κρητικών και Τούρκων συνεχίζονταν. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν να θέσουν το νησί υπό τη κηδεμονία τους βλέποντας την όξυνση της κατάστασης. Στη συνέχεια το 1898 έθεσαν το νησί σε μερική αυτονομία και υπό τουρκική επικυριαρχία με Έπατο Αρμοστή τον πρίγκιπα Γεώργιο. Ένα χρόνο μετά κυρώθηκε το πρώτο Κρητικό Σύνταγμα, ενώ ορίστηκε η πρώτη κυβέρνηση του νησιού. (Δετοράκης, 1990)

Αυτή η κυβέρνηση τα πρώτα χρόνια εργάστηκε με ζήλο για την ανασυγκρότηση του νησιού. Ψήφισε και έκδωσε νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα, ίδρυσε τη κρητική τράπεζα και χωροφυλακή και μερίμνησε για την υγεία και τη παιδεία. Ωστόσο το Σύνταγμα αυτό είχε κάποιες αδυναμίες. Παρείχε στο Ύπατο Αρμοστή πολλές δυνατότητες και περιείχε πολλές ασάφειες, πράγμα που οδηγούσε περισσότερο στο δεσποτισμό. Άρχισαν λοιπόν να δημιουργούνται δυο στρατόπεδα. Από τη μια πλευρά ήταν ο πρίγκιπας Γεώργιος με τη στήριξη των Μεγάλων Δυνάμεων, που υποστήριζε την αυτονομία και από την άλλη βρισκόταν αυτοί που ήθελαν την ένωση με την Ελλάδα, οι οποίοι συσπειρώθηκαν γύρω από τον πολιτικό Ελευθέριο Βενιζέλο. Οι σύγκρουση μεταξύ των δυο πλευρών άρχισε να παίρνει μεγάλες διαστάσεις και τη μορφή εμφυλίου πολέμου. Το 1905 πραγματοποιήθηκε η επανάσταση του Θερίσου, κατά της αρμοστείας και κηρύσσοντας την ένωση με την Ελλάδα. Δημιουργήθηκε λοιπόν μια δεύτερη κυβέρνηση από τους επαναστάτες. Οι Μεγάλες Δυνάμεις εκτιμώντας τη κατάσταση και βλέποντας την αποδοχή των επαναστατικών αιτημάτων από το κρητικό πληθυσμό σε αντίθεση με τη πλευρά του Γεωργίου, όπου αποδυναμώνονταν αποφάσισαν να αποδεχτούν τα επαναστατικά αιτήματα το 1905. Αυτά αφορούσαν τη δημιουργία Κρητικής πολιτοφυλακής με Έλληνες στρατιωτικούς, οι οποίοι έπρεπε να παραιτηθούν πρώτα από τον ελληνικό στρατό και το διορισμό του Ύπατου Αρμοστή από το Βασιλιά του ελληνικού κράτους. (Δετοράκης, 1990)

Μετά τη παραίτηση του πρίγκιπα Γεωργίου, το 1906 ορίστηκε ως Ύπατος Αρμοστής ο Αλέξανδρος Ζαΐμης. Επίσης ορίστηκε νέα κρητική βουλή και άρχισε η ανασυγκρότηση του κράτους. Το 1907 δημιουργήθηκε ο πολιτοφυλακή της Κρήτης, ενώ το επόμενο έτος αποσύρθηκαν τα στρατεύματα των Μεγάλων Δυνάμεων με προϋπόθεση τη προστασία των μουσουλμάνων του νησιού. (Δετοράκης, 1990)

Το 1908 δυο εξωτερικά γεγονότα διατάραξαν την ακμαία πορεία που είχε χαράξει η νέα διοίκηση της Κρήτης. Αυτά ήταν η προσάρτηση της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης από την Αυστρία και η ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο με τη ταυτόχρονη προσάρτηση της ανατολικής Ρωμυλίας. Το ελληνικό κράτος άρχισε τότε να υποκινεί τη Κρητική Βουλή να κηρύξει την ένωση με την Ελλάδα. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1908 πολιτικοί των Χανίων μεταξύ των οποίων και ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπέγραψαν την κήρυξη της ένωσης, τη κατάργηση της αρμοστείας και του Κρητικού Συντάγματος, υιοθετώντας το Ελληνικό. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αποδέχτηκαν την εξέλιξη της κατάστασης μέχρι την ύψωση της Ελληνικής σημαίας στο φρούριο Φιρκά, όπου και απαίτησαν την υποστολή της. Η κυβέρνηση Βενιζέλου

παραιτήθηκε και τα ξένα στρατεύματα αποβιβάστηκαν στο νησί. Το επαναστατικό κίνημα που εκδηλώθηκε στο Γουδί, στην ελεύθερη Ελλάδα από το στρατό το 1909, οδήγησε στο να κληθεί ο Βενιζέλος να αναλάβει τη πρωθυπουργία του ελληνικού κράτους το 1910. Ο ίδιος αρνιόταν την είσοδο κρητικών βουλευτών στο ελληνικό κοινοβούλιο, πράγμα που οδηγούσε αντιδράσεις στο νησί. Η λύση επήλθε με το ξεκίνημα των Βαλκανικών πολέμων το 1912, όπου επιτραπεί η είσοδος των κρητικών βουλευτών στο ελληνικό κοινοβούλιο, ενώ στις 1 Δεκεμβρίου 1913 κυρώθηκε επίσημα η ένωση με τη Ελλάδα. Από τότε το νησί και το ελληνικό κράτος ακολουθούν κοινή ιστορική πορεία μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. (Δετοράκης, 1990)

Λίγο πριν τη κατάληψη της Αθήνας τον Απρίλιο του 1941 από τους Γερμανούς, ο Βασιλιάς Γεώργιος Β΄ μαζί με την ελληνική κυβέρνηση κατέφυγαν στη Κρήτη, όπου ήταν το τελευταίο ελληνικό τμήμα που δεν είχε καταληφθεί. Η άμυνα του νησιού τότε ήταν πολύ αδύναμη. Συγκεκριμένα υπήρχαν αγγλικά, νεοζηλανδικά αυστραλιανά και ελάχιστα ελληνικά στρατεύματα, με κακής ποιότητας οπλισμό και ελάχιστα εφόδια. Στις 14 Μαΐου ξεκίνησαν βομβαρδισμοί στα Χανιά, το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο, ενώ άρχισε να πέφτει μεγάλος αριθμός αλεξιπτωτιστών. Η στρατιωτική δύναμη του νησιού σε συνεργασία με μεγάλο αριθμό αμάχων προσπάθησε να αμυνθεί. Το αποτέλεσμα ήταν η κατάληψη της Κρήτης, μέχρι τις 31 Μαΐου, αλλά οι αμυνόμενοι κατάφεραν να προκαλέσουν τεράστιες απώλειες στα γερμανικά στρατεύματα. Οι Γερμανοί επέβαλαν τρομερά αντίποινα ενώ παράλληλα άρχισαν να συγκροτούνται νέα επαναστατικά κινήματα, προετοιμάζοντας νέους αγώνες μέχρι την οριστική απελευθέρωση. (Δετοράκης, 1990)

3. Υλική πολιτιστική κληρονομιά του Νομού Ηρακλείου

3.1. Αρχαία μνημεία

3.1.1. Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού

Το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα ιστορικά και πολιτισμικά μνημεία του Νομού Ηρακλείου. Ήταν η οικία του Βασιλιά Μίνωα, καθώς και το μεγαλύτερο κέντρο εξουσίας, την εποχή που στο νησί άκμαζε ο Μινωικός πολιτισμός. Επίσης αποτελούσε διοικητικό κέντρο της Μινωικής πόλης Κνωσού που βρισκόταν 5 χλμ ανατολικά από το Ηράκλειο.

Είναι χτισμένο στο λόφο Κεφάλα, που κατά μεγάλο ποσοστό του, είναι τεχνητός, διατηρώντας άνετη πρόσβαση προς τη θάλασσα και το εσωτερικό της Κρήτης. Μάλιστα έχει συνδεθεί με πολλούς μύθους και θρύλους, όπως του Λαβυρίνθου και του Μινώταυρου, αλλά και του Δαίδαλου και Ικάρου. Τα πρώτα ίχνη κατοίκησης εντοπίζονται από τη Νεολιθική εποχή (7000 - 3000 π.Χ) και συνεχίζονται μέχρι την Προανακτορική περίοδο (3000 -1900 π.Χ). Συγκεκριμένα το πρώτο παλάτι οικοδομήθηκε το 2000 π.Χ, ενώ ισοπεδώθηκε από σεισμό 1700 π.Χ. Έπειτα χτίζεται νέο μεγαλύτερων διαστάσεων και επιβλητικότερο. Μετά από μερικές καταστροφές, στο χώρο του ανακτόρου, εγκαθίστανται Μυκηναίοι το 1450 π.Χ περίπου.

Το ανάκτορο καταστράφηκε τελείως το 1350 π.Χ από πυρκαγιά. Ο χώρος όπου βρισκόταν το μεγαλοπρεπές παλάτι, άρχισε να κατοικείται από την ύστερη Μυκηναϊκή περίοδο και μέχρι τα Ρωμαϊκή εποχή. Στο ανάκτορο έχουν γίνει αναστηλώσεις από τον Άρθουρ Έβανς. Φαίνεται να είχε πολλούς ορόφους και καταλάμβανε 20.000 τ.μ έκταση. Στο κτηριακό συγκρότημα αποδεικνύονται οι αρχιτεκτονικές γνώσεις του Μινωικού πολιτισμού από το πλήθος των δομικών υλικών που χρησιμοποιήθηκαν, τις τοιχογραφίες που εντοπίζονται στα διάφορα δωμάτια και διαδρόμους του, τις κατασκευές, τη χρήση δοκαριών για τη στήριξη των τοίχων, τους φωταγωγούς, το υδρευτικό και αποχετευτικό δίκτυο. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/knossos/knossos.html>, 2017)

Οι πρώτες έρευνες για το ανάκτορο ξεκίνησαν το 1878 από τον Μίνωα Καλοκαιρινό, όπου ανακάλυψε τη δυτική του πλευρά. Στη συνέχεια ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν και από άλλους ερευνητές, όπως ο Αμερικανός πρόξενος W.J. Stillman, που είχε κάνει την ανασκαφή της Τρίας και των Μυκηνών, οι Γερμανοί συνεργάτες H. Schliemann και W. Doerpfeld, ο Γάλλος αρχαιολόγος M. Joubin και ο διευθυντής του Ashmolean Museum της

Οξφόρδης, Sir Arthur Evans, όπου έφερε σε πέρας το έργο της ανασκαφής. Βέβαια οφείλεται να αναφερθεί πως όλοι αντιμετώπισαν το πρόβλημα της εξαγοράς του χώρου έρευνας μέχρι την ανεξαρτητοποίηση του νησιού, και την κήρυγμα του 1898, ότι όλες οι αρχαιότητες της Κρήτης, γινόνταν κτήση της Κρητικής Πολιτείας. Έτσι οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1900 από τον Sir Arthur Evans με μικρές ανάπαυλες μέχρι το 1931, που ανακαλύφθηκε το ανάκτορο στην πληρότητα του.

Εικόνα 2. Το ανάκτορο της Κνωσού

(<https://www.travelstyle.gr/knwsos-anaktoro-minwa/>, 2018)

Το ανάκτορο της Κνωσού παρουσιάζει ορισμένες διαφορές από αυτά της Φαιστού και των Μαλίων. Συγκεκριμένα το πρώτο θεωρείται, ότι οικοδομήθηκε μετά από ενοποίηση οικημάτων της Προανακτορικής περιόδου, σε αντίθεση με τα άλλα δυο, τα οποία αποδίδονται σε ενιαία σχεδίαση. Φαίνεται να αναπτύσσεται γύρω από μια μεγάλη κεντρική αυλή που πιθανόν να χρησιμοποιούνταν, ως χώρος δημόσιων συγκεντρώσεων. Επίσης διαθέτει και μια δεύτερη από τη δυτική πλευρά που χρησίμευε ως επίσημη πρόσβαση στο οίκημα αλλά και χώρο διεξαγωγής τελετουργιών. Στο σχέδιο του παλατιού φαίνονται να παραλείπονται οι ευθείς διάδρομοι, και θεωρείται από πολλούς ειδικούς πως εκεί αποδίδεται ο μύθος του Λαβυρίνθου.

Η δυτική πλευρά του ανακτόρου περιλαμβάνει χώρους, που στέγαζαν τις αποθήκες, τις διοικητικές και θρησκευτικές λειτουργίες, όπως τα Ιερά Θησαυροφυλάκια, οι Υπόστυλες

Κρύπτες και το Τριμερές Ιερό, ενώ εξέχουσα παρουσία έχει η αίθουσα του θρόνου, με το αλαβάστρινο θρόνο πλαισιωμένο από θρανία και τη δεξαμενή καθαρμών.

Η νότια πλευρά περιλαμβάνει τη Νότια Είσοδο με την περίφημη τοιχογραφία του Πρίγκιπα με τα κρίνα, το Νότιο Πρόπυλο και το Διάδρομο της Πομπής. Στην ανατολική πλευρά του ανακτόρου βρίσκονται χώροι κυρίως κατοίκησης και αίθουσες υποδοχής, όπως τα διαμερίσματα του βασιλιά και της βασίλισσας, δωμάτια για το προσωπικό αλλά και ένα ιερό. Οι κυριότερες που διασώζονται είναι το Μέγαρο της Βασίλισσας με την περίφημη τοιχογραφία των Δελφινιών και η Αίθουσα των Διπλών Πελέκεων, όπου οδηγείται κανείς σε αυτά, μέσω του επιβλητικού κλιμακοστάσιου. Βόρεια και ανατολικά από το διαμέρισμα της βασίλισσας υπάρχουν αποθήκες και ο διάδρομος του Ζατρικίου, όπου ήταν ένα είδος σκακιού. Ακόμη πιο ανατολικά βρίσκονται εργαστήρια και βασιλικές αποθήκες.

Η Βόρεια είσοδος του παλατιού εξυπηρετούσε σκοπούς επικοινωνίας με το λιμάνι. Περιλαμβάνει υπερυψωμένες στοές, που κοσμούν τη δυτική είσοδο με την τοιχογραφία του Κυνήγιου Ταύρου. Επίσης υπάρχει μεγάλος λιθόστρωτος δρόμος, που ονομάζονταν Βασιλικός δρόμος και συνέδεε το Μικρό ανάκτορο και την πόλη με τη βορειοδυτική γωνιά του παλατιού, όπου βρίσκεται ένας υπαίθριος θεατρικός χώρος.

Στο χώρο γύρω από το μεγαλοπρεπή ανάκτορο βρίσκονταν οι Μινωικοί οικισμοί, και στους λόφους υπήρχαν τα νεκροταφεία. Σημαντικά μνημεία που υπολογίζεται, ότι οικοδομήθηκαν την ίδια περίοδο είναι το Μικρό Ανάκτορο, η Βασιλική Έπαυλη, η Νότια Οικία, ο Τάφος-Ιερό, ο Ξενώνας και η Οικία του ιερού Βήματος. Από το χώρο της Κνωσού της Ρωμαϊκής περιόδου (2^{ος} αι. μ.Χ) σημαντικό οίκημα θεωρείται η Βίλλα του Διονύσου όπου περιλαμβάνει ψηφιδωτά δάπεδα. Επιπλέον στο παλάτι ανακαλύφθηκαν σκεύη, εργαλεία, είδωλα, αγγεία, τα πρωτότυπα τοιχογραφιών, όπως και οι πίνακες που περιλαμβάνουν την Γραμμική Β'. Αυτά μπορεί να τα βρει κανείς, επισκεπτόμενος το Μουσείο Ηρακλείου. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=716, 2012)

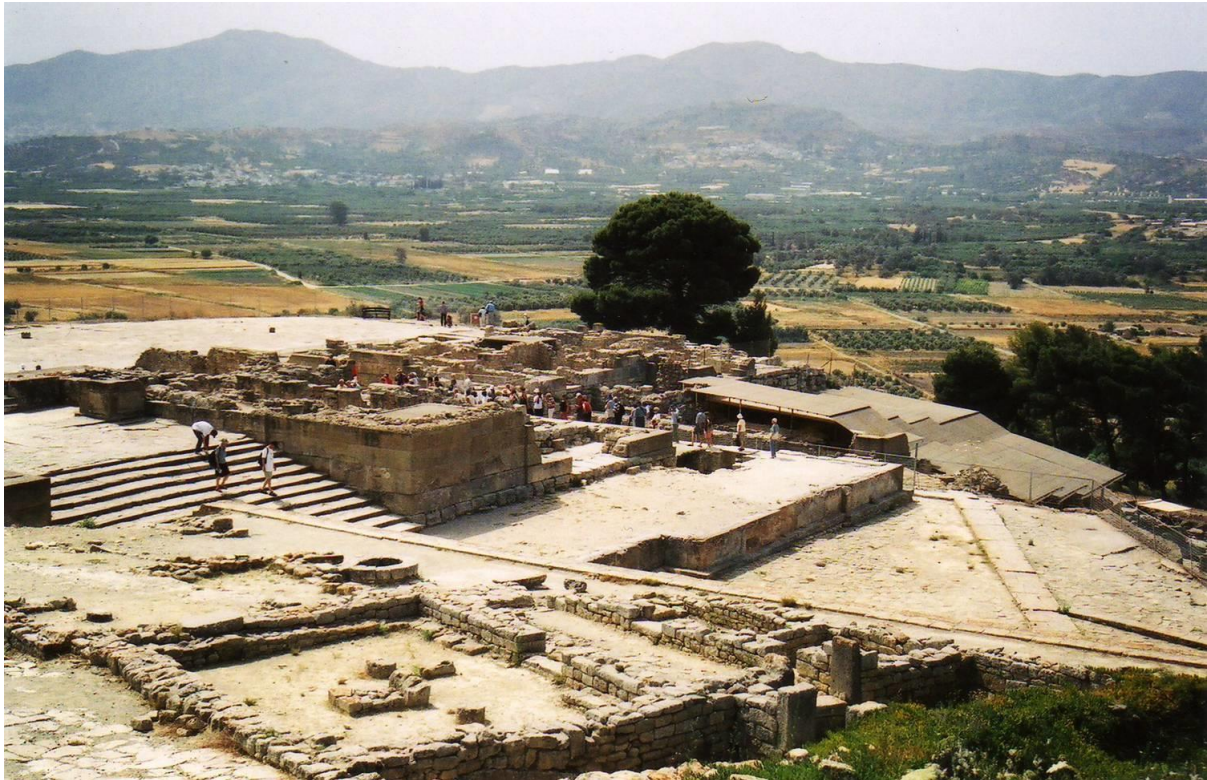
3.1.2. Το ανάκτορο της Φαιστού

Το ανάκτορο της Φαιστού, είναι ένα ακόμη ιστορικό μνημείο, με εξέχουσα παρουσία στο νομό Ηρακλείου. Αποτελεί κληρονομιά του Μινωικού πολιτισμού, που άκμαζε στη Κρήτη. Στο συγκεκριμένο χώρο το πρώτο ανάκτορο υπολογίζεται, ότι οικοδομήθηκε το 2000 π.Χ. Η Φαιστός ήταν η δεύτερη σε σημαντικότητα πόλη, μετά την Κνωσό στο νησί, τη Μινωική περίοδο. Η πόλη της Φαιστού αποτέλεσε σημαντικό οικονομικό, θρησκευτικό και διοικητικό κέντρο στην περιοχή της Μεσσαράς, και διέθετε πρόσβαση στη θάλασσα μέσω των λιμανιών, των Ματάλων, Καλαμακίου και του Κομμού. Το ανάκτορο καταστράφηκε από πυρκαγιά το 1700 π.Χ., αλλά οικοδομήθηκε εκ νέου. Έχασε όμως την ιδιότητα του διοικητικού κέντρου, το οποίο μεταφέρθηκε στην Αγία Τριάδα. Παρ' όλ' αυτά εξακολούθησε να είναι σημαντικό θρησκευτικό κέντρο στην Νότια Κρήτη. Παρόλο που σημειώθηκε μεγάλη καταστροφή στη πόλη το 1450 π.Χ., συνέχισε να αναπτύσσεται μέχρι τον 1ο αι. π.Χ., όπου καταστράφηκε από την Γόρτυνα. Όπως το ανάκτορο της Κνωσού, έτσι και της Φαιστού, συνοδεύεται από πολλούς μύθους και θρύλους, όπως ότι εκεί αναπτύχθηκε και διοικούσε η δυναστεία του Ραδαμάνθυ, που ήταν αδελφός του Μίνωα και συνάμα γιός του Δία. (<http://www.dimosfestou.gr/visitor/history/history-festos.html>, 2018)

Οι έρευνες για την ανακάλυψη του ανακτόρου, ξεκίνησαν το 1884 από τους Ιταλικής καταγωγής Fred. Halbherr και Ant. Taramelli. Έπειτα αφού κηρύχθηκε η δημιουργία της Κρητικής Πολιτείας το 1898, οι έρευνες συνεχίστηκαν από τους Halbherr και L. Pernier το διάστημα 1900 - 1914 και στη συνέχεια από Doro Levi το διάστημα 1950 – 1971, με την υποστήριξη της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής της Αθήνας. Επίσης πραγματοποιήθηκαν αναστηλώσεις και στερεώσεις, ενώ σε κάποιους χώρους προστέθηκαν μετόν και πλαστικά καλύμματα, για λόγους προστασίας.

Το ανάκτορο της Φαιστού, ήταν το δεύτερο μεγαλύτερο της Μινωικής περιόδου και καταλάμβανε χώρο 18.000 τ.μ σε έκταση, ενώ αναδεικνύει τις σύνθετες αρχιτεκτονικές ικανότητες του Μινωικού πολιτισμού. Ο χώρος που χτίστηκε, επιλέχθηκε καθώς, ήταν η πιο εύφορη και παραγωγική πεδιάδα στην περιοχή της Μεσσαράς. Βρίσκεται στα νοτιοδυτικά του νομού Ηρακλείου, στη νότια πλευρά του ποταμού Γεροποτάμου και του Ληθαίου, ενώ περιβάλλεται από τα βουνά Ψηλορείτη, Αστερούσια και τα Λασιθιώτικα Όρη. Το ανάκτορο συγκεκριμένα χτίστηκε σε έναν από τη σειρά των λόφων, μεταξύ του βορεινού τμήματος του όρους Ίδας και του νοτίου των Αστερουσίων, οι οποίοι εκτείνονται μέχρι τη θάλασσα και περικλείουν την περιοχή στη δυτική πλευρά. Μετά την τελευταία καταστροφή το παλάτι δεν

λειτουργήσε, πέρα από κάποια σημεία που σημειώθηκε κατοίκηση, κατά την Ύστερη Μετανακτορική εποχή. Ο ναός της “Μεγάλης Μητέρας” (ή Ρέας) στη νότια πλευρά του ανακτόρου υπολογίζεται, ότι οικοδομήθηκε στα αρχαϊκά χρόνια. Έχουν ανακαλυφθεί τα ερείπια του, σε αντίθεση με αυτό της Κνωσού που σώζεται σε πολύ καλύτερη κατάσταση.

Εικόνα 3. Το ανάκτορο της Φαιστού

(http://history-pages.blogspot.com/2012/02/blog-post_13.html, 2012)

Στον αρχαιολογικό χώρο της Φαιστού είναι εμφανή τα απομεινάρια του παλαιού και του νεώτερου ανακτόρου, βέβαια, ότι σώζεται από το πρώτο διατίθεται στεγασμένο. Η πρόσβαση στο ανάκτορο πραγματοποιείται από μια πλακόστρωτη αυλή, στη δυτική πλευρά. Εκεί βρίσκεται ένας δρόμος που εκτείνεται λοξά της αυλής, όπου καταλήγει στη βόρεια πλευρά, στο σημείο, που υπάρχουν οκτώ βαθμίδες 22 μ. σε μήκος και λειτουργούσαν ως θεατρικές κερκίδες, ενώ στη νότια κατάληξη του δρόμου βρίσκεται το πρόπυλο του πρώτου ανακτόρου. Στη βορειοανατολική πλευρά της δυτικής αυλής, εντοπίζεται ένα τριμερές ιερό, όπου άνηκε στο πρώτο ανάκτορο, ενώ πίσω από αυτό υπάρχει η σκάλα των προπυλαίων που οδηγεί στα προπύλαια του νεώτερου ανακτόρου. Μάλιστα θεωρείται από πολλούς η πιο μεγαλοπρεπή είσοδος σε μινωικό ανάκτορο. Νοτιοανατολικά του σημείου που βρίσκονται τα προπύλαια, υπάρχει φωταγωγός και μια σκάλα που οδηγεί στο χώρο που βρίσκονται οι

αποθήκες, ενώ στη δεξιά μεριά της σκάλας διακρίνεται το οίκημα που στέγαζε τη δεξαμενή των καθαρμών, που είχε κατασκευαστεί την περίοδο του παλαιού ανακτόρου.

Η δυτική αυλή συνδέεται με την κεντρική μέσω ενός φαρδύ διαδρόμου. Στη κεντρική αυλή και συγκεκριμένα στη δυτική πτέρυγα υπάρχουν μια σειρά δωματίων, όπου χρησίμευαν ως ιερατεία. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός, ότι σε εκείνο το σημείο ανακαλύφθηκαν αρκετά ιερά αντικείμενα και κειμήλια, καθώς και σύμβολα διπλών πελέκεων χαραγμένα σε διάφορα σημεία των τοίχων. Στην ανατολική πτέρυγα βρίσκονταν τα εργαστήρια. Εκεί διακρίνεται ένας στενός διάδρομος, ο οποίος αρχίζει από τη βόρεια γωνία, εντείνεται προς τα ανατολικά και διαχωρίζει την βόρεια και ανατολική πτέρυγα. Στα δωμάτια που βρίσκονται νότια αυτού του διαδρόμου, ανακαλυφθήκαν αντικείμενα, όπως πέτρινα κέρατα, διπλοί πελέκες και άλλα μινωικά κειμήλια, ενώ ανατολικά αυτών υπάρχει μια στοά με κιονοστοιχία. Η βόρεια πλευρά διαθέτει στο κέντρο της, είσοδο που οδηγεί στα βασιλικά δωμάτια. Σε εκείνο το σημείο αναπτύσσεται ένας υπαίθριος διάδρομος, με αποχετευτικό αγωγό για το νερό από βροχές, που καταλήγει σε μια μικρή αυλή στο βόρειο τμήμα του ανακτόρου. Επιπλέον υπάρχει άλλος ένας διάδρομος ανατολικά της προαναφερθείσας αυλής, που οδηγεί σε μια άλλη ανατολική αυλή μεγαλύτερου μεγέθους, η οποία διέθετε κλίβανο. Εκεί ανακαλύφθηκαν δυο κεραμικοί τροχοί.

Ξεκινώντας από τη βόρεια αυλή, αναπτύσσεται, ένας διάδρομος προς τα βόρεια και οδηγεί στα βασιλικά δωμάτια. Αριστερά αυτού, εντοπίζεται η αίθουσα της βασίλισσας, ενώ βόρεια από αυτή, βρισκόταν το Μέγαρο του Βασιλιά, το οποίο, όμοια με αυτό της Βασίλισσας, διακοσμείται με πλούσιες τοιχογραφίες, πλάκες αλάβαστρου, και κόκκινους αρμούς. Το τμήμα που βρίσκεται βορειοανατολικά του ανακτόρου, ανάγεται στην περίοδο που οικοδομήθηκε το πρώτο παλάτι και έχει οργανική σύνδεση με το νεώτερο. Σε ένα από τα δωμάτια που βρίσκονται στο σημείο εκείνο, ανακαλύφθηκε ο περίφημος δίσκος της Φαιστού, ο οποίος διαθέτει και στις δυο μεριές του, τυπωμένη ιερογλυφική γραφή σπειροειδούς τύπου. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=717, 2012)

3.1.3. Αρχαιολογικός χώρος Κομμού

Όπως αναφέρθηκε το ανάκτορο της Φαιστού, είναι από τα σπουδαιότερα ιστορικά μνημεία στην περιοχή. Ωστόσο στο Δήμο Φαιστού βρίσκεται και ο αρχαίος οικισμός του Κομμού, όπου αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό μνημείο.

Εικόνα 4. Αρχαιολογικός χώρος Κομμού

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/archaeological-sites/archaeological-site-of-komos-98>, 2016)

Ένα από τα λιμάνια της Φαιστού κατά τη Μινωική εποχή, ήταν ο Κομμός, όπως αποδεικνύεται από τα ερείπια και τα διάφορα αντικείμενα που ανακαλύφθηκαν στο χώρο. Συγκεκριμένα ο οικισμός βρισκόταν στην παραλία των Πιτσιδιών, η οποία εντοπίζεται βόρεια των Ματάλων και λειτουργούσε ως λιμένας των διοικητικών κέντρων της Φαιστού και της Αγίας Τριάδας το χρονικό διάστημα 1650 – 1250 π.Χ. Η πόλη του Κομμού υπολογίζεται, ότι χτίστηκε το 2000 π.Χ., στο σημείο, που έχουν ανακαλυφθεί ερείπια ανακτόρων και άλλα κτίσματα, ενός προϊστορικού μινωικού οικισμού. Σε εκείνο το σημείο, έχουν ανακαλυφθεί επίσης ερείπια ενός μεταγενέστερου ανακτόρου του 14^{ου} αι. π.Χ., με μια λεωφόρο στρωμένη από πλάκες, που πιθανολογείται, ότι κατέληγε στη Φαιστό. (<http://www.dimosfestou.gr/visitor/history/history-festos.html>, 2018)

Ο Sir Arthur Evans ήταν ο πρώτος, που έκανε λόγο για τη σχέση του Κομμού με τη Φαιστό. Οι έρευνες όμως άρχισαν από μια ομάδα Καναδών αρχαιολόγων το 1976.

Υπεύθυνος για το έργο των ανασκαφών σήμερα, είναι ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Τorόντο Joseph Shaw.

Η μεγαλύτερη ακμή της πόλης χρονολογείται στη μέση και ύστερη Μινωική περίοδο, όμως υπάρχουν στοιχεία κατοίκησης μέχρι τη Ρωμαϊκή περίοδο. Όπως αποδεικνύεται τα κτήρια είχαν πληγεί από σεισμούς και οικοδομήθηκαν ξανά, ενώ γίνεται αντιληπτό, πως ολόκληρος ο οικισμός φαίνεται, να χτίστηκε από την αρχή σε επίπεδα, αφού εντοπίζονται υπόγειοι και υπερυψωμένοι χώροι. Στις ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στη περιοχή, βρεθήκαν ο λιμενικός οικισμός, και άλλα κτίρια δημοσίου χαρακτήρα, όπου λειτουργούσαν ως αποθήκες και χώροι φύλαξης των πλοίων. Τα ανάκτορα που ανακαλύφθηκαν υπολογίζεται, ότι ανήκουν στην Ανακτορική (1450 – 1300 π.Χ.) και τη Μετανακτορική περίοδο (1300 – 1200 π.Χ.). Έχουν ανακαλυφθεί επίσης ένας ναός, ένα πρυτανείο, μια αυλή με τέσσερις βωμούς, ένα κτίσμα αμφιθεατρικού σχεδίου, όπως και ένα ιερό, όπου λειτούργησε, μέχρι το τέλος της ελληνιστικής περιόδου. Σημαντικά ευρήματα, επίσης αποτελούν μερικά κτήρια, διατηρημένα σε καλή κατάσταση, που αποδεικνύουν τη σπουδαιότητα του Μινωικού πολιτισμού, στη παραγωγή ελαιόλαδου και την καλλιέργεια ελιάς. Στα κτήρια εκείνα βρέθηκαν πέτρες, που λειτουργούσαν ως ελαιοπιεστήρια, γούρνες και αγγεία για τη τοποθέτηση του λαδιού. Ο σχεδιασμός των εγκαταστάσεων φανερώνει πως υπήρχαν εξέδρες, όπου στερέωναν τη πέτρα που βρισκόταν στο κάτω μέρος, στην οποία τοποθετούνταν η ζύμη που παράγονταν από ελιές και ασκούσαν σε αυτή πίεση από λίθινα βαρίδια. Αυτά είναι διαθέσιμα στο Μουσείο Ηρακλείου. Ο αρχαιολογικός χώρος του Κομμού δεν είναι επισκέψιμος, είναι όμως διαθέσιμος προς θέαση, παίρνοντας το δρόμο για την ομώνυμη παραλία. (<http://www.explorecrete.com/archaeology/GR-kommos-arxaiologikos-xoros.html>, 2018)

3.1.4. Άλλα αρχαιολογικά και πολιτιστικά μνημεία του Δήμου Φαιστού

Ο Δήμος Φαιστού, είναι μια περιοχή, η οποία διαθέτει αρκετά μεγάλη ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά. Βέβαια πέρα από αυτά που ήδη παρουσιάστηκαν, υπάρχουν και κάποια άλλα, τα οποία δεν είναι πολύ γνωστά, όμως χρήζουν μεγάλης σπουδαιότητας.

Κατά τη διάρκεια της Μινωικής κυριαρχίας στο νησί ιδρύθηκαν και άκμασαν πολλοί οικισμοί και πόλεις. Μερικές από αυτές ήταν οι Κούρτες και τα Καλαθιανά και αυτό αποδεικνύεται από τις ανακαλύψεις θολωτών τάφων, που χρονολογούνται την

Υστερομινωική, Πρωτογεωμετρική και Γεωμετρική περίοδο (1400 – 800 π.Χ.). Επίσης θεωρείται πως στο χώρο που βρίσκεται το σημερινό χωριό Ζαρός, υπήρχε κατά την αρχαιότητα η πόλη Βήνη, η οποία γνώρισε μεγάλη ακμή κατά τη Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή. Η ίδια πόλη μετατράπηκε αργότερα σε υποτελή της αρχαίας Γόρτυνας, κυρίως λόγω των αναγκών τις σε υδρευτικούς πόρους, αλλά και της διεκδίκησης των συμφερόντων των πηγών του Βοτόμου. Η κατοίκηση στη περιοχή συνεχίστηκε και κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο, ενώ τότε δημιουργήθηκε ένα υδραγωγείο στο χώρο, που ονομάστηκε Στέρνα, όπως και δίκτυο για τη μεταφορά νερού στη Γόρτυνα. Αυτά αποδεικνύουν τη σύνδεση ανάμεσα στις δυο περιοχές, που συνεχίστηκε μέχρι και τον 8ο αι. μ.Χ.. Με την εισαγωγή του χριστιανισμού στην περιοχή από τον 12ο αι. μ.Χ., οι οικισμοί άρχισαν, να παίρνουν τη σημερινή μορφή της δημοτικής ενότητας του Ζαρού.

Αρκετές πόλεις του Δήμου Φαιστού σχηματίστηκαν και γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη, ιδιαίτερα την Αρχαία Ελληνική και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Οι πιο γνωστές ανάμεσα σε αυτές, τις πόλεις είναι η Βοίβη (ονομάζεται σήμερα Πόμπια και βρίσκεται στις Μοίρες) και η Λασσαία (ονομάζεται σήμερα Χρυσόστομος και βρίσκεται στους Καλούς Λιμένες). Παράλληλα στην ίδια περίοδο τοποθετείται η έναρξη της λειτουργίας του Ασκληπιείου στην Αγία Κυριακή, στην τοποθεσία της Μονής Οδηγήτριας. Επίσης στην περιοχή αυτή, έχουν ανακαλυφθεί κτιστοί θολωτοί πρωτομινωικοί και μεγάλου μεγέθους λαξευτοί, θαλαμοειδείς, θολωτοί ελληνορωμαϊκοί τάφοι.

Ο Δήμος Φαιστού γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά τη Βυζαντινή και Ενετική περίοδο, αλλά και στα μετέπειτα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν. Μοναστήρια, όπως αυτά της Οδηγήτριας και των Απεζάνων, γνώρισαν μεγάλη ακμή και μετατράπηκαν σε σπουδαία θρησκευτικά, καλλιτεχνικά και πνευματικά κέντρα. Ο ασκητισμός επίσης άρχισε να ακμάζει στα ερημητήρια του Αγιοφάραγγου. Ιδιαίτερα κατά την Ενετοκρατία, ανάπτυξη παρατηρείται στις Μονές Βαρσαμόνερου και Βροντησίου. Όμως με την κατάκτηση της Κρήτης από τους Οθωμανούς το 1669 μ.Χ. ξεκινάει μια περίοδος παρακμής στη περιοχή, αφού σημειώνεται μεγάλος αριθμός διωγμών αλλά και επαναστάσεων. Σημαντικό επίσης είναι πως στα επαναστατικά κινήματα, οι ντόπιοι είχαν, έντονη παρουσία και κατατάσσονταν ανάμεσα στους σπουδαιότερους αγωνιστές της κρητικής επανάστασης.

Η περιοχή δέχτηκε σημαντικά πλήγματα και κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Σημειώθηκαν αρκετοί διωγμοί και καταστροφές, με σημαντικότερο το ολοκαύτωμα των Βοριζίων, λόγω των έντονων αντιδραστικών του τάσεων. Στην περιοχή της

Οδηγήτριας, οικοδομήθηκαν, πολλά οχυρωματικά έργα, από τους Γερμανούς για τον έλεγχο του Λυβικού Πελάγους. Το 1942 σημειώθηκε η εκτέλεση εννέα εξεχόντων πολιτών, ανάμεσα τους ήταν και ο πρόεδρος της κοινότητας, ως αντίποινα, μετά την εκτέλεση του προδότη Δαμάσκου, από την επαναστατική ομάδα του ιδιαίτερα γνωστού αγωνιστή στην περιοχή Πετρακογιώργη. Άλλο ένα χωριό επίσης που δέχτηκε ισχυρά πλήγματα, ήταν το Τυμπάκι, το οποίο καταστράφηκε αρκετές φορές από κατοχικές δυνάμεις. Επιπλέον το σαμποτάζ που πραγματοποιήθηκε στο αεροδρόμιο Καστελίου, αποδεικνύει την έντονη συμμετοχή των κατοίκων στο επαναστατικό αγώνα κατά των Ναζιστών.

Οφείλεται να αναφερθεί, ότι τα χωρία Τυμπάκι, Καμάρες και Μαγαρικάρι, ανήκουν σε μια αστική εταιρία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που ονομάζεται Δίκτυο Μαρτυρικών Πόλεων και Χωριών 1940-1945 «Ελληνικά Ολοκαυτώματα», η οποία αποσκοπεί στη διάσωση και διατήρηση των μνημών ελλήνων θυμάτων κατά των Ναζί και των Φασιστών. (<http://www.dimosfestou.gr/visitor/history/history-festos.html>, 2018)

3.1.5. Αρχαιολογικός χώρος Αγίας Τριάδας

Η Αγία Τριάδα αποτελεί αρχαιολογικό μνημείο της κεντρικής Κρήτης και βρίσκεται 3 χλμ. νότια της Φαιστού, στις όχθες του Γεροπόταμου. Στο χώρο αυτό, πάνω σε ένα λόφο υπάρχει μια βασιλική έπαυλη, η οποία αποτελεί Μινωικό οικοδόμημα υψηλής αρχιτεκτονικής, η οποία περιλάμβανε πολύτιμα ευρήματα. Πολλοί θεωρούν πως λειτουργούσε ως κατοικία του βασιλιά της Φαιστού κυρίως κατά τη θερινή περίοδο. Άλλοι πιστεύουν πως στέγαζε τον ηγεμόνα μετά τη καταστροφή του ανακτόρου της Φαιστού, ενώ μια τρίτη εκδοχή θέλει την έπαυλη να χρησιμοποιείται παράλληλα με το ανάκτορο. Οι ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή το χρονικό διάστημα 1902 – 1914.

Υπολογίζεται, ότι οικοδομήθηκε την Υστερομινωική περίοδο (16^ο αι. π.Χ.). Το 1450 π.Χ. μετά την καταστροφή του βασικού ανακτόρου, στη βόρεια πλευρά της έπαυλης χτίστηκε μέγαρο "μυκηναϊκού τύπου". Κατά τη διάρκεια της Γεωμετρικής περιόδου (8^{ος} αι. π.Χ.) λειτουργούσε ως λατρευτικός χώρος. Την Ελληνιστική περίοδο (4^{ος} – 1^{ος} αι. π.Χ.) οικοδομήθηκε ναός αφιερωμένος στο Δία Βελχανό. Το διάστημα της Ενετοκρατίας (14^{ος} αι. μ.Χ.) χτίστηκε ο ναός του Αγίου Γεωργίου του Γαλατά. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=813, 2012)

Εικόνα 5. Αρχαιολογικός χώρος Αγίας Τριάδας

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/archaeological-sites/archaeological-site-of-agia-triada-96>, 2016)

Η έπαυλη της Αγίας Τριάδας θεωρείται από πολλούς ως ένα μικρό ανάκτορο, κάνοντας τον συσχετισμό με το μικρό ανάκτορο της Κνωσού. Συγκεκριμένα διαθέτει δυο κτηριακά συγκροτήματα, τα οποία ενώνονται σχηματίζοντας, ένα “L”, και παρόλο που δεν έχει το μέγεθος των ανακτόρων της Φαιστού και της Κνωσού, χαρακτηρίζεται έντονα από ανακτορική αρχιτεκτονική. Η έπαυλη αναλυτικά περιλαμβάνει, ιερές αίθουσες, “πολύθυρα”, αποθήκες, εργαστήρια, δωμάτια με φωταγωγούς, άνδρα, κλιμακοστάσια που οδηγούν στον πάνω όροφο, στοές, εξώστες, αυλές και δρόμους πλακοστρωμένους. Οι τοίχοι διαθέτουν γυψολίθινη επένδυση, ενώ όλοι κοσμούνται με σπουδαίες τοιχογραφίες, που υπολογίζεται, ότι ο αριθμός τους ξεπερνά αυτόν, που υπάρχει σε όλη την υπόλοιπη Κρήτη.

Το νότιο τμήμα της έπαυλης, ήταν απλά χτισμένο με μια σειρά δωματίων, με θέα ένα μακρύ διάδρομο, όπου πιθανόν υπήρχαν βοηθητικοί χώροι. Σε ένα από αυτά τα διαμερίσματα βρέθηκε το Λίθινο Κύπελλο της Αναφοράς. Βορειοδυτικά βρίσκονταν τα βασιλικά διαμερίσματα, όπου τα πατώματα καλύπτονταν από κόκκινο κονίαμα. Σε αυτό το σημείο υπάρχει η κεντρική αίθουσα, η οποία συνδέεται με μια αυλή περιτοιχισμένη με στύλους όπως και ένα φωταγωγό στα βόρεια, μέσω πολυθύρων. Στον ίδιο χώρο επίσης βρίσκονται δυο δωμάτια, το πρώτο είναι μεγαλύτερο και διαθέτει θρανία, ενώ το δεύτερο

μικρότερο, που πιθανόν λειτουργούσε ως κλίνη. Βορειοανατολικά του πολύθρου εντοπίστηκε αρχείο με μεγάλο αριθμό πήλινων σφραγισμάτων, αλλά και ένα δωμάτιο με πλήθος από τοιχογραφίες κρίνων και αγριόγατων. Δίπλα σε αυτό υπάρχει, άλλο ένα δωμάτιο στο οποίο, εντοπίστηκαν 9 χάλκινα τάλαντα, κάτι που έκανε τους ειδικούς να θεωρήσουν πως πρόκειται, περί θησαυροφυλακίου. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=813, 2012)

Η δυτική πλευρά, περιλαμβάνει κάποια απομεινάρια, ενός κλιμακωτού δρόμου, τον οποίο οι ερευνητές ονόμασαν ράμπα της θάλασσας. Το βόρειο τμήμα διαθέτει ένα συγκρότημα αποθηκών, στις οποίες υπάρχουν πιθάρια μεγάλου μεγέθους. Μια από αυτές διαθέτει ένα μεγάλο πεσσό στο κέντρο, ενώ ανατολικά αυτής υπάρχει μια μακρόστενη αίθουσα με πολύθυρο και φωταγωγό. Στα ανατολικά είναι χτισμένο ένα κλιμακοστάσιο, πίσω από το οποίο βρίσκεται μια στοά με πέντε πεσσούς. Βορειοανατολικά της στοάς εντοπίζεται η αγορά της Αρχαϊκής περιόδου. Δίπλα από αυτή υπάρχει μια σειρά πεσσών και κιόνων, ενώ μπροστά τους οκτώ δωμάτια, που διαθέτουν μεγάλα πιθάρια. Ανατολικότερα αυτών βρίσκονται πολυτελή διαμερίσματα με πολύθυρα και φωταγωγούς, καθώς και ιερά. Αφού καταστράφηκε η έπαυλη, τα ιερά αυτά επεκτάθηκαν και πάνω στα ερείπια. Εξέχουσα σημασία έχει το τριμερές μέγαρο το οποίο ανάγεται σε Μυκηναϊκή αρχιτεκτονική.

Ακόμα στην έπαυλη ανακαλύφθηκαν και σημαντικά αντικείμενα, όπως κεραμικά και λίθινα κειμήλια, αρχείο πινακίδων της Γραμμικής Β', τρία λίθινα αγγεία με ανάγλυφες παραστάσεις, το αγγείο των θεριστών και το ρυτό των πυγμάχων. Σπουδαίο εύρημα επίσης είναι το πήλινο ομοίωμα μιας Μινωικής θεότητας σε κούνια. Βέβαια σημαντικότερο από όλα τα ευρήματα θεωρείται η Σαρκοφάγος της Αγίας Τριάδας. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=813, 2012)

3.1.6. Αρχαιολογικός χώρος Γόρτυνας

Η αρχαία πόλη Γόρτυνα θεωρείται μια από τις σπουδαιότερες και σημαντικότερες πόλεις της αρχαίας Κρήτης. Η ιστορία της πόλης έχει διάρκεια 6.000 ετών, ενώ είναι ένας από τους μεγαλύτερους σε έκταση αρχαιολογικούς χώρους στη χώρα. Η πόλη βρίσκεται στη περιοχή της Μεσαράς, όπου από τα πρώτα χρόνια, της κατοίκησης του νησιού επιλεγόταν σαν τοποθεσία, καθώς είναι μια εύφορη και πλούσια πεδιάδα, στο νότιο και κεντρικό τμήμα του Νομού Ηρακλείου.

Στη Μεσαρά, μάλιστα, θεωρείται, πως ιδρύθηκαν οι πρώτοι οικισμοί στο νησί στο τέλος της Νεολιθικής εποχής (5^η χιλιετία π.Χ.). Υπάρχουν αρκετοί μύθοι και παραδόσεις σχετικά, με το πώς πήρε την ονομασία της η πόλη. Μερικοί από αυτούς είναι, ότι η ονομασία της πόλης προήλθε κατά την ίδρυση της από τον Γόρτυνα, γιό του Ροδάμανθου, ηγεμόνα της Φαιστού και αδερφού του βασιλιά Μίνωα. Άλλος ένας μύθος θέλει της Βασίλισσα της Κρήτης Γόρτυνα, μητέρα του βασιλιά Ταύρου, να είναι υπεύθυνη για την ίδρυση της πόλης. Μια τρίτη εκδοχή παρουσιάζει ως ιδρυτή ένα άλλο Γόρτυνα, με καταγωγή, από τη Τεγέα, που βρίσκεται στη Γορτυνία. (<http://www.explorecrete.com/greek/gortys-gr.html>, 2018)

Εικόνα 6. Αρχαία Γόρτυνα

(<https://el.wikipedia.org>, 2018)

Οι έρευνες στην περιοχή, που βρίσκεται η Γόρτυνα, ξεκίνησαν από την εποχή της Τουρκικής κυριαρχίας στο νησί το 19^ο αι. Οφείλεται βέβαια να αναφερθεί, ότι μέχρι τότε, η ύπαρξη του Μινωικού πολιτισμού ανάγονταν σε μύθο. Αφορμή για τη διεξαγωγή ερευνών και ανασκαφών στάθηκε η ανακάλυψη, μιας μεγάλης επιγραφής το 1884 από τους Ιωσήφ Χατζηδάκη, Στέφανο Ξανθουδίδη και τον Ιταλό Federico Halbherr. Έτσι η έναρξη των εργασιών πραγματοποιήθηκε μετά το σχηματισμό της αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας μετά το 1898. Το έργο των ανασκαφών ανέλαβε η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή συνεργαζόμενη με την Αρχαιολογική Υπηρεσία και διήρκεσαν μέχρι το 1940. Χάρη στις ανασκαφές, ανακαλύφθηκε μεγάλος αριθμός των οικισμών που υπήρχαν, όπως και άλλα αντικείμενα, ενώ μεγάλο τμήμα της Ρωμαϊκής πόλης, μένει να ανακαλυφθεί. Αυτά βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, ενώ προβλέπεται στο μέλλον η δημιουργία Αρχαιολογικού Μουσείου Μεσαράς, που θα αναλάβει τη στέγαση, συντήρηση και έκθεση τους προς το κοινό. (<http://www.explorecrete.com/greek/gortys-gr.html>, 2018)

Όπως αναφέρθηκε η περιοχή ξεκινάει να κατοικείται, από τα τέλη της Νεολιθικής εποχής. Συνεχίζεται και κατά τη διάρκεια της Μινωικής περιόδου, πράγμα που αποδεικνύεται από τα ευρήματα μιας μινωικής έπαυλης στην τοποθεσία Κανιά, δίπλα στο χωριό Μητρόπολη. Στα μέσα της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ. η Γόρτυνα με την οχυρωμένη ακρόπολη και το Ιερό της Αθηνάς Πολιούχου, θα αντικαταστήσει τη Φαιστό, ως διοικητικό κέντρο στην ευρύτερη περιοχή. Το χρονικό διάστημα 700 – 500 π.Χ. η πόλη αύξησε τα όρια της, στο χώρο, όπου οικοδομείται αργότερα το Ωδείο και στην πεδινή περιοχή όπου θα χτιστεί επίσης αργότερα ο ναός του Πυθίου Απόλλωνα (http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2355, 2012).

Με το ξεκίνημα της Ρωμαϊκής κυριαρχίας στο νησί το 67 π.Χ. η Γόρτυς διατήρησε φιλορωμαϊκή στάση και πήρε τη θέση της Κνωσού ως πρωτεύουσα της επαρχίας Κρήτης και Κυρηναϊκής, μέχρι την Αραβική κατάκτηση το 829 μ.Χ. Το 796 μ.Χ. ταλαιπωρείται από μεγάλο σεισμό. Η πόλη της Γόρτυνας γνώρισε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη της κατά τον 2^ο αι. μ.Χ. Θεωρείται επίσης, ότι η πόλη είχε μεγάλη έκταση και πληθυσμό, όπως και ότι για την οικοδόμηση της χρησιμοποιήθηκαν λίθοι και υλικά προερχόμενα από το Ρωμαϊκό ορυχείο, δίπλα στο χωριό Αμπελούζος, που είναι γνωστό στους Κρητικούς ως Λαβύρινθός της Μεσαράς. Μετά την κατάκτηση το 829 μ.Χ. από τους Άραβες η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στο Χάνδακα (ονομάζεται σήμερα Ηράκλειο). (<http://www.explorecrete.com/greek/gortys-gr.html>, 2012)

Οι περισσότεροι επισκέπτες στον αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας, αρκούνται στο να θαυμάσουν το Ωδείο, το Ναό του Αγίου Τίτου και τον Πλάτανο του Δία και της Ευρώπης, καθώς οι ξεναγήσεις αφορούν συνήθως εκείνα τα σημεία. Βέβαια υπάρχουν και άλλα σπουδαία ευρήματα και αρχιτεκτονικά σύνολα, τα οποία μπορεί κανείς να επισκεφτεί, αν περιηγηθεί λίγο περισσότερο στο χώρο. Κάνοντας μια βόλτα ,κάποιος επισκέπτης μπορεί να δει πέρα από αυτά που ήδη αναφέρθηκαν, την Αίθουσα των Νόμων της Γόρτυνας. Παίρνοντας το δρόμο για τη Φαιστό και μετά για τη Μητρόπολη, μπορεί να θαυμάσει έναν από τους μεγαλύτερους παλαιοχριστιανικούς ναούς του νησιού. Επίσης ακολουθώντας το μικρό δρόμο ανάμεσα στους ελαιώνες, φτάνει κανείς στο Ρωμαϊκό τμήμα της Γόρτυνας, όπου βρίσκεται και το Πραιτόριο, η οικία του Ρωμαίου ηγεμόνα της Κρήτης. Παρ' όλ' αυτά, τα συγκεκριμένα σημεία δεν είναι εύκολα επισκέψιμα και ίσως αυτός είναι και ένας λόγος, που δεν προτιμούνται ή δεν γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε αυτά, στις ξεναγήσεις των επισκεπτών. (<http://www.explorecrete.com/greek/gortys-gr.html>, 2018)

3.1.7. Ιερό Πυθίου Απόλλωνα

Λίγα μέτρα πέρα από το ρωμαϊκό της τμήμα του αρχαιολογικού χώρου της Γόρτυνας, βρίσκεται το ιερό του Πυθίου Απόλλωνα στο κεντρικότερο σημείο της αρχαίας Αγοράς. Ανακαλύφθηκε σε ανασκαφές, που πραγματοποιήθηκαν το 1887.

Το Ιερό του Πυθίου Απόλλωνα ήταν κατά την αρχαιότητα το σημαντικότερο θρησκευτικό κέντρο της περιοχής, μέχρι την επικράτηση του χριστιανισμού και την οικοδόμηση της Βασιλικής του Αγίου Τίτου, περίπου το 500 π.Χ. Το πρώτο κτήριο του ναού κατασκευάστηκε το 7ο αι. π.Χ. και αποτελούνταν από ένα κύριο εσωτερικό χώρο με τέσσερις πλευρές και τέσσερις κίονες από ξύλο, που βρισκόταν στο κέντρο για τη στήριξη της οροφής. Η εξωτερική πλευρά του ιερού κοσμούσαν με αρχαίες επιγραφές.

Εικόνα 7. Ιερό Πυθίου Απόλλωνα

(<https://www.youtube.com/watch?v=MB7Xai0XEQs>, 2017)

Κατά την ελληνιστική εποχή, οικοδομήθηκε ένα κτίριο, το οποίο λειτουργούσε ως πρόναος και στους κίονες προστέθηκαν στήλες με επιγραφές. Στη συνέχεια κατά τα ρωμαϊκά χρόνια πραγματοποιήθηκαν περισσότερες μετατροπές και προσθήκες, με σημαντικότερη την οικοδόμηση ενός μικρού θεάτρου. Στη μέση βυζαντινή περίοδο, προστέθηκαν γύρω από το ναό διάφορες κατοικίες και υδραγωγεία.
(http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=14902, 2012)

3.1.8. Ιερό Αιγυπτιακών Θεοτήτων

Το Ιερό Αιγυπτιακών Θεοτήτων βρίσκεται κοντά αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας, λίγα μέτρα από το σημείο, που βρίσκεται το Ιερό του Πυθίου Απόλλωνα. Είναι το μοναδικό ιερό προς τιμή των αιγυπτιακών θεοτήτων του Σεραπή, της Ίσιδος και του Άνουβη σε όλο το νησί, παρόλο που σύμφωνα με αρχεία λατρεύονταν και σε άλλες πόλεις. Σύμφωνα με μια επιγραφή, το ιερό πιθανώς να ολοκληρώθηκε κατά το 1^ο – 2^ο αι. π.Χ.

Το κτήριο του ναού αποτελείται από ένα κύριο εσωτερικό χώρο με τέσσερις πλευρές, στη δυτική πλευρά υπήρχε μια στοά, στη νότια μια υπόγεια κρύπτη και στην ανατολική μια

δεξαμενή. Στη κεντρική εσοχή υπήρχε το άγαλμα του Σεραπή, ενώ στις πλαϊνές υπήρχαν αυτά του Άνουβη και της Ίσιδος. Το νότιο μέρος του ναού επίσης περιλάμβανε ένα στενό και μακρύ χώρο, μια κρύπτη καθαρμών και μια μικρού μεγέθους δεξαμενή. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=14903, 2012)

3.1.9. Αρχαία πόλη Λεβήνα

Η πόλη του Λεβήνα, ήταν κατά την αρχαιότητα, λιμάνι της Γόρτυνας και βρισκόταν νότια των Αστερουσίων, κοντά στο κόλπο που βρίσκεται σήμερα το παραλιακό χωριό του Λέντα. Η ονομασία της πόλης, προέρχεται από το φοινικικό λαβί, που σημαίνει λιοντάρι και οφείλεται στο δυτικό ακρωτήριο, το οποίο έμοιαζε με κεφάλι λιονταριού. Η πόλη και το ιερό της γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη, ιδιαίτερα κατά την Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Σύμφωνα με τα ερείπια που έχουν ανακαλυφθεί, στο δυτικό ακρωτήριο, τα ίχνη ζωής ξεκινάνε ήδη από τη Νεολιθική εποχή. Βέβαια ο πρώτος οικισμός, φαίνεται, να αναπτύχθηκε κατά την Πρωτομινωική περίοδο. (2600 – 2000 π.Χ.). Στην περιοχή επίσης έχουν ανακαλυφθεί διάφοροι πρωτομινωικοί τάφοι, οι οποίοι ανήκουν στον οικισμό και αποδεικνύουν τις επαφές της πόλης με την Αίγυπτο και τις Κυκλάδες κατά τη Μινωική περίοδο.

Η πόλη του Λεβήνα γνώρισε ιδιαίτερη ακμή, όταν έγινε λιμάνι της αρχαίας Γόρτυνας, ενώ οικοδομήθηκε και το ιερό του Ασκληπιού τον 4ο αι. π.Χ. Η ακμή της πόλης συνεχίζεται και κατά το 2ο αι. π.Χ., όπου η Γόρτυνα μετατράπηκε σε πρωτεύουσα της Κρήτης. Σύμφωνα με αναφορές του Φιλόστρατου, ένας μεγάλος σεισμός το 46 π.Χ. κατέστρεψε τη πόλη, η οποία οικοδομήθηκε ξανά κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο και μετατράπηκε σε σπουδαίο σημείο εμπορίου μεταξύ της Αιγύπτου και του νησιού. Επιπλέον η κατοίκηση της πόλης φαίνεται να συνεχίζεται και κατά τη πρώιμη και μέση Βυζαντινή περίοδο, όπως αποδεικνύεται από ανακαλύψεις ερειπίων από βυζαντινά κτήρια.

Οι ανασκαφές για την ανακάλυψη της πόλης του Λεβήνα ξεκίνησαν από τις αρχές του 20ου αι. και συγκεκριμένα το 1900, το 1910, το 1912 και το 1913 από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή, υπό το F. Halbherr και το L. Pernier. Στις ανασκαφές αυτές επίσης, ανακαλύφθηκε και το ιερό του Ασκληπιού. (http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2541, 2012)

3.1.10. Ανάκτορο του Γαλατά

Το χωριό Γαλατάς υπάγεται στο Δήμο Θραψανού, στην επαρχία Πεδιάδος, του Νομού Ηρακλείου. Στη περιοχή εκείνη λοιπόν, πάνω σε ένα βραχώδη λόφο, έχει ανακαλυφθεί ένα ανάκτορο, το οποίο παρουσιάζει αρκετές διαφορές από τα άλλα της Μινωικής περιόδου. Ωστόσο πολλοί ειδικοί θεωρούν, πως ανήκει στη Μυκηναϊκή περίοδο, λόγω της μεγάλης εστίας που βρίσκεται στο κέντρο του και τους κίονες που την περικλείουν. Ο σχεδιασμός αυτός συνηθίζονταν περισσότερο, στα μυκηναϊκά ανάκτορα.

Το ανάκτορο καταλαμβάνει έκταση 4.500 τ.μ. περίπου, όσο σχεδόν καταλαμβάνει και αυτό της Ζάκρου. Ξεκίνησε να κατασκευάζεται κατά τη Μεσομινωική περίοδο (1700 – 1650 π.Χ.), όπου οικοδομήθηκαν τα πρώτα τμήματα και ολοκληρώθηκε τη Νεοανακτορική περίοδο (1650 – 1600 π.Χ.). Συγκεκριμένα αποκαταστάθηκε η δυτική πλευρά του ανακτόρου, κατασκευάστηκε μαγειρείο, προστέθηκαν δρόμοι στο νοτιοανατολικό τμήμα και τη κεντρική αυλή, όπως επίσης οικοδομήθηκε και η δυτική πλευρά του ανακτόρου. Κατά το διάστημα 1600 – 1500 άρχισε η παρακμή του ανακτόρου, πράγμα που οδήγησε σε εχθρική εισβολή και στην μετέπειτα ερείπωση και εγκατάλειψη του.

Ακόμα στο ανάκτορο ανακαλύφθηκαν διάφορα εργαλεία και σκεύη, για την παρασκευή τροφής, δημιουργώντας τη θεωρία πως το ανάκτορο διέθετε εργαστήρια κυρίως για αυτό το σκοπό. Πολλοί ερευνητές μάλιστα θεωρούν, πως η εγκατάλειψη του ανακτόρου επήλθε, λόγω της εξάντλησης των διαθέσιμων πόρων της περιοχής. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7135, 2012)

3.1.11. Ανάκτορο Αρχανών

Το ανάκτορο των Αρχανών βρίσκεται κάτω από την σημερινή ομώνυμη κωμόπολη. Οι Αρχάνες ανήκουν διοικητικά στην επαρχία Τεμένους και απέχουν 15 χλμ. από την πόλη του Ηρακλείου.

Το μινωικό ανάκτορο οικοδομήθηκε τη Παλαιοανακτορική περίοδο (1900 π.Χ). Σε αντίθεση με αυτό της Κνωσού, η κατασκευή του οφείλεται σε ενιαία σχεδίαση και όχι σε σύνδεση κτιριακών συγκροτημάτων, ενώ παρατηρούνται μεταγενέστερες μικρές προσθήκες.

Το 1700 π.Χ. καταστράφηκε πιθανότατα από σεισμό και ξαναχτίστηκε σε μικρό χρονικό διάστημα, μέχρι που καταστράφηκε από σεισμό μετά από περίπου εκατό χρόνια. Χάρη στην μεγάλη ακμή που γνώριζε ο Μινωικός πολιτισμός εκείνη την περίοδο, οικοδομήθηκε για τρίτη φορά, τα ερείπια του οποίου έχουν ανακαλυφθεί σήμερα, ώσπου καταστράφηκε το 1450 π.Χ. Έπειτα εντοπίζονται στοιχεία Μυκηναϊκής κατοίκησης στο χώρο του ανακτόρου.

Λόγω της κοντινής απόστασης αλλά και των ομοιοτήτων με το ανάκτορο της Κνωσού, θεωρείται από πολλούς, όπως ο Arthur Evans, ότι λειτουργούσε ως κατοικία του βασιλιά κατά τη θερινή περίοδο. Άλλοι πάλι πιστεύουν, ότι πρόκειται για κατοικία άλλων μελών της βασιλικής οικογένειας, τα οποία είχαν αναλάβει καθήκοντα, που αφορούσαν την ενδοχώρα και τη θρησκεία.

Το ανάκτορο που έχει ανακαλυφθεί, ανάγεται στη Νεοανακτορική περίοδο. Το μεγαλύτερο τμήμα του εντοπίζεται στο χώρο της κωμόπολης, που ονομάζεται Τουρκογειτονιά, αλλά και σε άλλα σημεία γύρω από αυτή. Πολλοί από τους τοίχους του ανακτόρου, οι οποίοι σώζονται έχουν ύψος πάνω από 2 μ. και πάχος 1 μ., πράγμα που επιβεβαιώνει τις υποθέσεις για την ύπαρξη κτιρίων με περισσότερους ορόφους. Παράλληλα για την κατασκευή τους, χρησιμοποιήθηκαν διάφορα είδη πέτρας, ενώ είναι διακοσμημένοι με διάφορες τοιχογραφίες.

Στη νοτιοανατολική πλευρά του σημείου, που πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές, εντοπίζεται η κεντρική αυλή, η κύρια είσοδος και ένας βωμός του ανακτόρου. Βόρεια βρίσκονται ένα κλιμακοστάσιο μικρού μεγέθους, ένας φωταγωγός και διάφορα δωμάτια. Ένα από τα δωμάτια αυτά και συγκεκριμένα αυτό που βρίσκεται στη δυτική πλευρά της εισόδου λειτουργούσε ως ιερό, όπως αποδεικνύεται από τα ευρήματα που ανακαλύφθηκαν στο χώρο. Στο δυτικό τμήμα αναπτύσσονται κτηριακά συγκροτήματα με ορόφους. Για το κτίσιμο των πρώτων ορόφων χρησιμοποιήθηκαν κάποια τμήματα των τοίχων του προγενέστερου ανακτόρου, ενώ οι άνω όροφοι λειτουργούσαν ως κατοικίες. Επιπλέον στον ίδιο χώρο ανακαλύφθηκαν πολλά μυκηναϊκά ευρήματα. Δυτικότερα εντοπίζονται κτίρια, τα οποία πιθανών να λειτουργούσαν ως εργαστήρια. Στο βόρειο τμήμα βρίσκεται επίσης μια δεξαμενή νερού. Στη νοτιοδυτική πλευρά του ανακτόρου, αποκαλύφθηκε ένας χώρος, ο οποίος λειτουργούσε ως αρχείο, αφού εντός αυτού βρέθηκαν κεραμικά κειμήλια και πινακίδες της Γραμμικής γραφής Α'. Βέβαια είναι αρκετά κατεστραμμένος, λόγω των μεταγενέστερων Μυκηναϊκών και άλλων προσθηκών. Νοτιοανατολικά του σημείου, που πραγματοποιήθηκαν

οι ανασκαφές, βρίσκεται ο χώρος του θεάτρου, ο οποίος ήταν πλακοστρωμένος, διέθετε βωμό και τα ιερά μινωικά κέρατα.

Η ιδέα για την πραγματοποίηση ερευνών στη περιοχή των Αρχανών, εισήχθηκε πρώτα από το Σ. Ξανθουδίδη το 1912. Παρ' όλα αυτά οι πρώτες ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν από τον Α. Evans το 1922, όπου ανακαλύφθηκε η δεξαμενή νερού του ανακτόρου. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν κι άλλες ανασκαφές χωρίς όμως σημαντικά αποτελέσματα. Το μεγαλύτερο τμήμα του αρχαιολογικού χώρου ανακαλύφθηκε στις ανασκαφές, που ξεκίνησαν το 1964 και συνεχίζουν μέχρι σήμερα από το Γ. Σακελλαράκη και την Ε. Σαπουνά-Σακελλαράκη. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7131, 2012)

3.1.12. Αρχαιολογικός χώρος Μαλίων

Τα Μάλια, είναι δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Χερσονήσου του Νομού Ηρακλείου και απέχει 37 χλμ. από την πόλη του Ηρακλείου. Η κωμόπολη βρίσκεται σε πολύ καλή τοποθεσία κυρίως, γιατί διαθέτει αμμώδεις παραλίες στα βόρεια, το βουνό Δείκτης στα νότια και ανάμεσα σε αυτά, υπάρχει μια πεδιάδα. Αυτός ήταν ένας λόγος, που η περιοχή είχε επιλεγεί για κατοίκηση από τα αρχαία χρόνια. Ανατολικά από τη κωμόπολη εντοπίζεται, το μινωικό ανάκτορο των Μαλίων, το οποίο είναι το τρίτο μεγαλύτερο της Μινωικής περιόδου στο νησί (7500 τ.μ). Είναι χτισμένο σε πολύ καλή τοποθεσία, αφού είναι κοντά στη θάλασσα και στο δρόμο, που ενώνεται η ανατολική με τη κεντρική Κρήτη. (http://www.explorecrete.com/archaeology/GR_Malia-palace.html, 2018)

Το όνομα που χρησιμοποιούταν για τη μινωική πόλη, είναι άγνωστο, ωστόσο υπάρχουν θεωρίες και υποθέσεις, πως εκεί βρισκόταν η αρχαία Μίλατος, όπου το ανάκτορο στέγαζε τον βασιλιά της. Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, βασιλιάς ήταν ο Σαρπιδώνας, ο οποίος ήταν γιος του Δία και της Ευρώπης και αδερφός του βασιλιά Μίνωα.

Οι πρώτες έρευνες πραγματοποιήθηκαν στο χώρο από τον Ιωσήφ Χατζηδάκη το 1915, αλλά ελλείπει χρημάτων διακόπηκαν. Συνεχίστηκαν όμως, από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή με υπεύθυνο τον F. Chapouthier, που ανακάλυψε το ανάκτορο και ένα μεγάλο τμήμα της πόλης. Ανασκαφές πραγματοποιούνται μέχρι και τις σημερινές μέρες.

Η οικοδόμηση του ανακτόρου ξεκίνησε τη Μεσομινωική περίοδο, περίπου το 1900 π.Χ σε δυο φάσεις. Το 1700 π.Χ. καταστράφηκε πιθανότατα από σεισμό. Το 1650 π.Χ. ξεκίνησε

να οικοδομείται δεύτερο ανάκτορο πάνω στα ερείπια του πρώτου, βασισμένο στο ίδιο σχέδιο. Το 1450 π.Χ. επήλθε η τελευταία καταστροφή του και θεωρείται, ότι οφείλονταν σε πυρκαγιά. Βέβαια υπάρχουν πολλές διαφορετικές απόψεις, όσο αφορά το αν η καταστροφή προήλθε από πολεμικές συγκρούσεις ή από κάποια φυσικά φαινόμενα. Σε μικρή απόσταση από αυτό βρίσκονταν οι συνοικίες της πόλης, η οποία περικλείονταν από τείχος. Βόρεια υπήρχε η νεκρόπολη του Χρυσόλακου και το ιερό της κορυφής του Προφήτη Ηλία. Σε εκείνο το σημείο, έχουν βρεθεί ενδείξεις για την ύπαρξη, ενός ρωμαϊκού οικισμού και μιας βυζαντινής βασιλικής.

Εικόνα 8. Μινωικό ανάκτορο Μαλίων

(<http://www.hellinon.net/NeesSelides/Malia.htm>, 2009)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερειπίων που βλέπει κανείς, επισκεπτόμενος το ανάκτορο ανήκει στο δεύτερο ανάκτορο. Από το πρώτο σώζεται ένα τμήμα στη βορειοδυτική πλευρά του κτίσματος, όπως και ένα μικρού μεγέθους λοξό κτίσμα στο χώρο της βόρειας αυλής από τη Μετανακτορική περίοδο. Σήμερα η πρόσβαση στο ανάκτορο πραγματοποιείται από τη δυτική αυλή, που είναι στρωμένη με πλάκες και διασχίζεται από υπερυψωμένους διάδρομους. Υπάρχουν είσοδοι σε κάθε πλευρά του ανακτόρου, όμως οι κυριότερες, ήταν

εκείνες που βρισκόταν στη βόρεια και τη νότια πλευρά. Χαρακτηρίστηκα μάλιστα στο ανάκτορο είναι η μεγάλη κεντρική αυλή, οι φωταγωγοί, οι μνημειακές προσόψεις, τα κλιμακοστάσια, τα πολύθυρα, αλλά και ο καθορισμός κάθε σημείου για μια συγκεκριμένη λειτουργία. Το μέγεθος της κεντρικής αυλής είναι 48 χ 23 μ., σε σχέδιο από το πρώτο ανάκτορο. Διαθέτει δυο στοές βόρεια και ανατολικά, καθώς και ένα βωμό στο κέντρο, ενώ χαρακτηριστικό της μινωικής αρχιτεκτονικής είναι, ότι η ανατολική στοά έχει πεσσούς από ξύλο και πέτρα.

Η κύρια όψη του ανακτόρου, ήταν η δυτική. Εκεί στεγάζονταν χώροι, όπως βασιλικά διαμερίσματα, αποθήκες και σιτοβολώνες. Σημαντική παρουσία είχε η «Λότζια», ένα δωμάτιο με θέα στη κεντρική αυλή, ένα πεσό στην είσοδο και στο πίσω μέρος του τέσσερα σκαλοπάτια. Η «Λότζια» επίσης ήταν υπερυψωμένη και ανοιχτή προς την κεντρική αυλή και στην αίθουσα αυτή πραγματοποιούνταν ιερές τελετές. Πίσω από αυτή την αίθουσα, βρίσκεται το θησαυροφυλάκιο, στο οποίο βρέθηκαν ένα ξίφος με επίχρυση λαβή και ένας λίθινος πέλεκυς σε σχήμα πάνθηρα, που χρησιμοποιούνταν για την πραγματοποίηση τελετουργιών. Στη νότια πλευρά της «Λότζια» υπήρχε ένα μεγάλο κλιμακοστάσιο, από το οποίο σώζονται έντεκα σκαλοπάτια και ακόμη νοτιότερα μια αίθουσα που λειτουργούσε ως ιερό. Η αίθουσα αυτή συνδέονταν μέσω μιας στρωμένης με πλάκες υπόστυλης κρύπτης, η οποία διέθετε πεσσούς στο κέντρο, με άλλη μια αίθουσα για τελετουργικές χρήσεις. Ακόμη πιο νότια υπήρχε μια κλίμακα, από την οποία σώζονται τέσσερα σκαλοπάτια και οδηγούσε στον πάνω όροφο. Η συγκεκριμένη κλίμακα μάλιστα χρησιμοποιούνταν και ως καθίσματα για τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν στην αυλή. Επιπλέον σε εκείνο το σημείο βρέθηκε και ο Κέρνος των Μαλίων.

Στο βορεινό κομμάτι της δυτικής πτέρυγας υπήρχαν τα βασιλικά δωμάτια, ενώ στο κεντρικό σημείο αυτής μια αίθουσα με μινωικά πολύθυρα. Στη συνέχεια η ανατολική πτέρυγα, περιλαμβάνει αποθηκευτικούς χώρους μεγάλου μήκους, χώρους αποθήκευσης υγρών που διαθέτουν πεζούλια για την τοποθέτηση πιθαριών, σύστημα αυλακιών και συλλεκτικού χώρους. Η νότια πλευρά του ανακτόρου, η οποία ήταν διώροφη, αποτελούνταν από διαμερίσματα για κατοικία, ένα μικρότερου μεγέθους ιερό, καθώς και την επιβλητική νότια είσοδο, που οδηγούσε στη κεντρική αυλή. Στο σημείο, που συνδέεται η νότια και η δυτική πλευρά, βρίσκονται οκτώ σιτοβολώνες κυκλικού σχήματος. Στο πίσω μέρος τη στοάς, βόρεια της κεντρικής αυλής, βρίσκεται μια υπόστυλη αίθουσα με προθάλαμο. Δυτικά υπάρχει ένας διάδρομος, ο οποίος επικοινωνεί τη κεντρική αυλή με τη βόρεια, στην οποία

υπάρχουν αποθηκευτικοί χώροι, εργαστήρια και η «αυλή του πύργου». Δυτικά από αυτή την αυλή, υπάρχει η αίθουσα ακροάσεων, γύρω από την οποία βρίσκονται διάφοροι χώροι επισημών. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10261, 2012)

3.1.13. Οικία Α' Τυλίσου

Στο χωριό Τύλισος ανακαλύφθηκε στις αρχές του 20^{ου} μια οικία, η οποία αποτελούσε τμήμα μινωικού οικισμού. Στους ντόπιους είναι γνωστή ως οικία Α' της Τυλίσου και αποτελεί σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα στην ευρύτερη περιοχή. Ωστόσο έχουν ανακαλυφθεί άλλες τρεις, από τις οποίες είναι η μεγαλύτερη σε μέγεθος.

Η οικία οικοδομήθηκε τον 16^ο – 15^ο αιώνα π.Χ. ενώ είναι φανερές μεταγενέστερες προσθήκες άλλων μικρότερων κτηρίων, κυρίως κατά την Υστερομινωική περίοδο (15^ο – 14^ο αιώνα π.Χ.). Έχουν βρεθεί επίσης νεώτερα κτήρια, τα οποία ανάγονται στη μετέπειτα ελληνιστική εποχή. Στη νότια πλευρά της οικίας υπάρχει μια αίθουσα με πολύθυρο, μια κρύπτη και μια δεξαμενή καθαρμών, ενώ βόρεια εντοπίζονται διάφοροι αποθηκευτικοί χώροι. Η καταστροφή του κτηρίου οφείλονταν σε πυρκαγιά.

Εικόνα 9. Οικία Α' Τυλίσου

(<http://www.hellinon.net/NeesSelides/Kriti/Sklavokampos.htm>, 2009)

Οι έρευνες και οι ανασκαφές στο χώρο της Τυλίσου πραγματοποιήθηκαν από τον Ιωσήφ Χατζηδάκη το διάστημα 1902 – 1913. Επιπλέον το 1954 – 1956 ο Νικόλαος Πλάτωνας προχώρησε σε αναστηλώσεις στην οικία, ενώ αυτές συνεχίστηκαν από την Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών αρχαιοτήτων το 1990 – 1995. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1750, 2012)

3.1.14. Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι

Η Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι βρίσκεται στον παραλιακό οικισμό Κοκκίνι Χάνι. Πιθανολογείται, ότι οικοδομήθηκε το 16ο αι. π.Χ. και ότι η καταστροφή της επήλθε από πυρκαγιά το 15ο αι. π.Χ. Σύμφωνα μάλιστα με ιστορικά δεδομένα αναφέρεται ως “μέγαρο Νίρου” Η έπαυλη είναι διώροφη και διαθέτει σαράντα δωμάτια, δυο διαδρόμους, δυο αυλές και καταλαμβάνει έκταση 1000 τ.μ.

Εικόνα 10. Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι

(<https://www.e-storieskritis.gr/2017/02/40.html>, 2017)

Η εξωτερικής της όψη έχει κτιστεί από πελεκημένους λίθους, ενώ οι τοίχοι της αποτελούνται από ξυλοδεσιές, επενδυμένες με ορθομαρμαρώσεις και ασβεστοκονιάματα. Περιλαμβάνει επίσης αποθήκες, μια αυλή στρωμένη με πλάκες, ιερό και μια αίθουσα με έδρανα. Ο σχεδιασμός της φανερώνει τη χρήση γεωμετρικών στοιχείων. Σύμφωνα με τα ευρήματα αρκετών ιερών κειμηλίων στο χώρο, θεωρείται πως η έπαυλη άνηκε σε κάποιο ιερέα.

Οι ανασκαφές στο χώρο πραγματοποιήθηκαν το 1918, υπό το Στέφανο Ξανθουδίδη, ενώ το 1960 υλοποιούνται αναστηλώσεις από τον αρχαιολόγο Νικόλαο Πλάτων. Ο χώρος πλέον βρίσκεται υπό την εποπτεία της ΚΓ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=437, 2012)

3.1.15. Σπήλαιο Ειλειθυίας

Το σπήλαιο της Ειλειθυίας βρίσκεται 7 χλμ. απόσταση από τη πόλη του Ηρακλείου, ανατολικά των κοιλάδων, που βρίσκεται το ποτάμι Καρτερός. Ο Μινωικός πολιτισμός συνήθιζε να στεγάζει λατρευτικούς χώρους σε σπήλαια, τα οποία διαμορφώνονταν και διακοσμούσαν κατάλληλα για αυτό το σκοπό. Το συγκεκριμένο ήταν αφιερωμένο στη Ειλειθυία, η οποία κατά τους Μινωίτες ήταν η θεά της γέννας.

Υποστηρίζεται ότι στην αρχή λειτουργούσε ως κατοικία προϊστορικών ανθρώπων. Στη συνέχεια τη 3^η χιλιετία π.Χ. μετατράπηκε σε ιερό από τους Μινωίτες. Σύμφωνα με τον Όμηρο, μάλιστα στο χώρο αυτό, η θεά Ήρα είχε γεννήσει τη θεά Ειλειθυία. Η λειτουργία του σπηλαίου συνεχίστηκε μέχρι τον 5^ο – 6^ο αιώνα μ.Χ. Βάση των ευρημάτων, που βρέθηκαν στο χώρο, αποδεικνύεται η εντατική χρήση του κατά τη Νεολιθική, τη Μινωική και τη Ρωμαϊκή περίοδο, ενώ υπάρχουν κάποια στοιχεία και για χριστιανική χρήση κατά τον 5^ο αι. π.Χ.

Έχει μήκος 62,3 μ. και το πλάτος του είναι 12 μ., ενώ η πρόσβαση εντός του σπηλαίου, πραγματοποιείται από μια ανατολική είσοδο. Ο εσωτερικός χώρος διαθέτει ένα δωμάτιο και ένα περίβολο ορθογώνιου σχήματος, που λειτουργούσε ως βωμός. Έξω από το σπήλαιο υπάρχει μια μικρή πλατεία, που πιθανώς λειτουργούσε για ιερές τελετουργίες. Ανακαλύφθηκαν επίσης ερείπια από κατοικίες του 14^{ου} - 13^{ου} αι. π.Χ., που πιθανολογείται, ότι άνηκαν σε ιερείς.

Εικόνα 11. Σπήλαιο Ειλειθυίας

(<https://www.neakriti.gr/article/eidiseis/1326440/mia-monadiki-ksenagisi-sto-spilaio-tis-theas-toy-toketoy/> , 2016)

Ανακαλύφθηκε το 1885 από τον Ιωάννη Χατζηδάκη. Το χρονικό διάστημα 1929 – 1938 πραγματοποιήθηκαν έρευνες από Σπύρο Μαρινάτο, στις οποίες βρέθηκαν στοιχεία, που πιστοποιούν τις χρονικές περιόδους, που λειτούργησε. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1615, 2012)

3.1.16. Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου

Η Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου βρίσκεται 4 χλμ. από τις Αρχάνες, στη νοτιοανατολική πλευρά του όρους Γιούχτα. Υπολογίζεται ότι ξεκίνησε να κτίζεται το 1580 π.Χ. και η διαδικασία οικοδόμησης διήρκεσε τριάντα χρόνια, όπου ολοκληρώθηκε μόνο το δυτικό της τμήμα. Πιθανολογείται επίσης, ότι η αιτία καταστροφής ήταν ένας σεισμός, ενώ η εγκατάλειψη της επήλθε το 1550 π.Χ.

Η έπαυλη αποτελείται από ένα κτηριακό συγκρότημα, έχοντας κάποια τμήματα δυο ορόφων, των οποίων οι τοίχοι έχουν κονιάματα με έντονα χρώματα. Ο σχεδιασμός της αποδίδεται σε αυτόν, ενός μικρού ανακτόρου. Διαθέτει δυο αυλές, μια στο κέντρο της έπαυλης και στα δυτικά της, μια στοά με τρεις κίονες, ένα μικρό ιερό, μια υπόστυλη αίθουσα με τέσσερις πεσσούς τετράγωνου σχήματος, χώρους εργαστηρίων και μια αποθήκη, όπου

βρέθηκαν 16 πιθάρια. Στη νότια πλευρά υπάρχει μια κατασκευή, η οποία αποδόθηκε σε σταφυλοπιεστήριο, ενώ στη δυτική αυλή υπήρχε ένα ελαιοπιεστήριο. Στο χώρο της έπαυλης κατά τη διάρκεια των ανασκαφών βρέθηκε ένας διακοσμημένος ψευδόστομος αμφορέας για τη μεταφορά ελαιόλαδου.

Εικόνα 12. Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου

(http://www.archanes-asterousia.gr/poi.php?poi_id=1_55&lang=el, 2018)

Βρέθηκε στις ανασκαφές, που ξεκίνησαν το 1949, υπό τον Σπύρο Μαρινάτο και συνεχίστηκαν μέχρι το 1956. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών επίσης ξεκίνησαν και κάποιες αναστηλώσεις, οι οποίες διήρκησαν μέχρι το 1973. Στην έπαυλη σήμερα, υπάρχει έκθεση των ευρημάτων, που βρέθηκαν εκεί.
(http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=886, 2012)

3.2. Μεσαιωνικά και μεταγενέστερα μνημεία

3.2.1. Ενετικά τείχη

Ένα από τα σημαντικότερα ιστορικά μνημεία της πόλης του Ηρακλείου, είναι τα Ενετικά τείχη, που περικλείουν τη “παλιά” πόλη. Το Ηράκλειο υπήρχε σαν λιμενικός οικισμός της Κνωσού, ήδη από την αρχαιότητα. Κατά τη Βυζαντινή περίοδο, μετονομάστηκε σε “κάστρο”, καθώς προστέθηκε οχύρωση. Στη συνέχεια το νησί άλλαξε αρκετές φορές διοίκηση. Ακολούθησαν κατακτητές, όπως Άραβες, ξανά Βυζαντινοί και τελικά Βενετοί, όπου έδωσαν την τελική και επιβλητική μορφή στις οχυρώσεις του Ηρακλείου.

Το Ηράκλειο ξεκίνησε να ακμάζει κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, όπου προστέθηκε η πρώτη οχύρωση. Το 824 μ.Χ. η Κρήτη κατακτήθηκε από Άραβες καταγόμενους από την Ανδαλουσία υπό τον Αμπού Χαφς Ομάρ και τέσσερα χρόνια αργότερα καταλείφθηκε και το Ηράκλειο. Οι τελευταίοι μετά την καταστροφή της ως τότε πρωτεύουσας του νησιού Γόρτυνας, επέλεξαν ως νέα πρωτεύουσα του κράτους τους το Ηράκλειο, όπου ξεκίνησαν να οχυρώνουν. Η πόλη βελτιώθηκε αρκετά ως προς την οχύρωση της. Συγκεκριμένα αναπτύχθηκαν τα παλαιότερα ελληνιστικά και βυζαντινά τείχη και προστέθηκε τάφος. Χάρη στα έργα αυτά, η πόλη μετονομάστηκε σε Rabdh Al Khandaq, που στα ελληνικά σήμαινε “Φρούριο της Τάφρου”. Μάλιστα από αυτή την ονομασία εξάχθηκε οι μετέπειτα ονομασίες “Χάνδακας” για τους Βυζαντινούς και “Candia” για τους Ενετούς. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7227, 2012)

Τα αραβικά τείχη ξεκινούσαν από το σημείο, όπου βρίσκεται σήμερα το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου και συνεχίζοντας στην εξωτερική γραμμή των οδών Δαιδάλου και Χάνδακος έφταναν μέχρι τη θάλασσα. Κατασκευάστηκαν, με τη χρήση άψητων πλίνθων, οι οποίοι δημιουργήθηκαν προσθέτοντας τριχώματα κασικιών και γουρουνιών. Διέθεταν μεγάλο πλάτος, στα οποία μπορούσαν να περάσουν μαζί δυο άμαξες, ενώ στην εξωτερική του πλευρά δημιουργήθηκε τάφος μεγάλου βάθους, στην οποία τοποθετούνταν θαλασσινό νερό και μπορούσε να γεμίσει μέσα σε μια ώρα. (<https://www.kastra.eu/castleggr.php?kastro=heraclion>, 2018)

Το 961 μ.Χ. το νησί κατακτήθηκε, μετά από πολλές προσπάθειες και 135 χρόνια Αραβικής κατοχής από τους Βυζαντινούς, με στρατηγό το Νικηφόρο Φωκά. Το Ηράκλειο

δέχτηκε μεγάλη καταστροφή, όμως διατηρήθηκε μεγάλο τμήμα των οχυρώσεων. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός, πώς τα ερείπια της αραβικής οχύρωσης ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια αρχαιολογικών ερευνών. Στη συνέχεια υπό τον φόβο της επιστροφής, των Αράβων, ο Νικηφόρος Φωκάς προσπάθησε να μεταφέρει την πρωτεύουσα νοτιότερα, στο φρούριο Τέμενος ή Ρόκκα (ονομάζεται σήμερα Προφήτης Ηλίας), στην περιοχή Κανλί Καστέλι. Το σχέδιο, όμως αυτό απέτυχε. Η νέα πρωτεύουσα δεν έδειχνε να αναπτύσσεται, σε αντίθεση με το Χάνδακα, όπου ανάκαμψε και μετατράπηκε ξανά σε διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο της Κρήτης. Επιπλέον οι Βυζαντινοί πρόσθεσαν νέες οχυρώσεις πάνω στις Αραβικές, ενώ οικοδομήθηκε μια επιβλητική πύλη στο σημείο που βρίσκεται σήμερα το κτήριο Ακτάρικα, που ονομάστηκε κατά την Ενετοκρατία Πύλη Voltone ή Μεγάλη Καμάρα. (<https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=heraclion>, 2018)

Τα οχυρωματικά έργα της πρώτης Βυζαντινής περιόδου, θεωρείται, ότι περιέκλειαν το χώρο της παλαιάς πόλης και συγκεκριμένα από τα Λιοντάρια, μέχρι την Οδό Δούκος Μποφώρ. Έπειτα οι οχυρώσεις που προσέθεσαν οι Άραβες, περιλάμβαναν μεγαλύτερα και ισχυρότερα τείχη, λίθινη κρηπίδα και ανωδομή φτιαγμένη από πλίνθους, κυκλικούς πύργους, μεταπύργια τμήματα, και τη τάφρο στην εξωτερική πλευρά. Μάλιστα στο σημείο, όπου βρισκόταν η οχύρωση της δεύτερης Βυζαντινής περιόδου, έχουν βρεθεί πολλά ίχνη κρηπίδας κατά μήκος της Οδού Δαιδάλου.

Λίγο πριν τη Δ΄ Σταυροφορία, η Κρήτη παραχωρήθηκε από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Αλέξιο Άγγελο, στο μαρκήσιο Βονιφάτιο Μομφερράτου. Αυτός μη μπορώντας να διοικήσει το νησί, το παραχώρησε στους Ενετούς. Βέβαια οι τελευταίοι δεν εγκαταστάθηκαν αμέσως στο νησί, γεγονός που οδήγησε στην κατάκτηση μεγάλου τμήματος του, από Γενουάτες πειρατές υπό τον Enrico Pescatore το 1206 μ.Χ. Αυτοί πραγματοποίησαν ανακαινίσεις στα τείχη του Χάνδακα και οχύρωσαν άλλα καίρια σημεία στο νησί. Οι Ενετοί εγκαταστάθηκαν στη Κρήτη το 1211. Η πόλη του Χάνδακα μετατράπηκε σε έδρα του Δούκα των Βενετών. Μετά την καθυπόταξη των εσωτερικών αναταραχών, θεωρήθηκε πως το νησί βρισκόταν σε κίνδυνο με την εμφάνιση των Οθωμανών Τούρκων. Αξίζει να αναφερθεί πως μέχρι εκείνο το σημείο, ο αριθμός των κατοίκων των προαστίων της πόλης, είχε αυξηθεί πολύ, πράγμα που σήμαινε, πως οι υπάρχουσες οχυρώσεις δεν ήταν αρκετές. Έτσι αποφασίστηκε οι οχύρωση της πόλης από την αρχή, και όχι πάνω στα ήδη υπάρχοντα αραβοβυζαντινά τείχη. Το έργο της οχύρωσης ξεκίνησε το 1462, και σε αυτό συμμετείχαν

πολλοί μηχανικοί με κυριότερο, το στρατιωτικό μηχανικό Michele Sanmicheli, που ήταν και ο εμπνευστής του.

Η κατάκτηση του νησιού από τους Οθωμανούς, ξεκίνησε με την πτώση των Χανίων το 1645. Ακολούθησε το Ρέθυμνο μετά από ένα χρόνο. Η πολιορκία του Χάνδακα ξεκίνησε το 1648 και διήρκεσε 21 χρόνια. Οι υπερασπιστές της πόλης, ήταν ο Francesco Morozini, οι κάτοικοι της πόλης, οι Ιωαννίτες ιππότες, μερικά ισπανικά και γαλλικά στρατεύματα και ο Δούκας της Σαβοΐας. Παρ' όλ' αυτά σημαντικό ρόλο στην πτώση της πόλης, έπαιξε η προδοσία του συνταγματάρχη Andrea Barozzi, υποδεικνύοντας τα τρωτά σημεία των οχυρώσεων. Μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ του Morozini και του βεζίρη Αχμέτ Κιοπρουλή στις 16 Σεπτεμβρίου 1669, επήλθε η συνθηκολόγηση και το νησί παραχωρήθηκε στους Οθωμανούς. Η κυριαρχία των τελευταίων στο νησί, οδήγησε στην αποτροπή εξελικτικής πορείας του κρητικού πολιτισμού, που είχαν χαράξει οι Ενετοί, τη μεγάλη μείωση του πληθυσμού και την παρακμή των αστικών του κέντρων. (Τζομπανάκη, 1996)

Εικόνα 13. Ενετικά τείχη

(<https://el.wikipedia.org>, 2018)

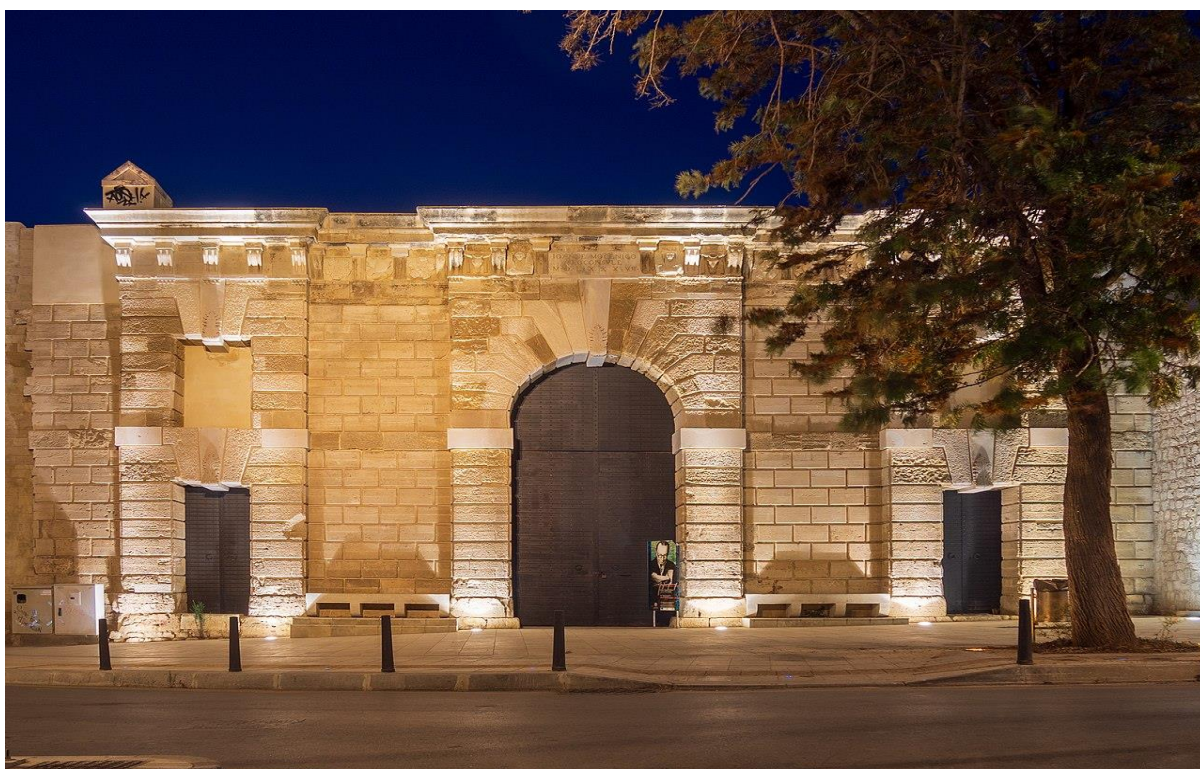
Τα Ενετικά τείχη του Χάνδακα, αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα και πιο καλοδιατηρημένα οχυρωματικά έργα της Μεσογείου. Αυτό αποδεικνύεται, από τη διάρκεια αλλά και το λεπτομερειακό σχεδιασμό της οικοδόμησης τους. Κτίστηκαν χρησιμοποιώντας τις πιο προηγμένες οχυρωματικές τεχνικές και άντεξαν σε κατάσταση πολιορκίας για 21 χρόνια. Πολλοί θεωρούν πως χωρίς την προδοσία, η πόλη δεν θα είχε κατακτηθεί. Σημαντικό επίσης είναι, πως την περίοδο της οικοδόμησης των τειχών, λήφθηκε υπόψη η χρήση του πυροβόλου όπλου, πράγμα που ώθησε τους Ενετούς σε νέους και πρωτοποριακούς τρόπους σχεδιασμού των οχυρώσεων. Ο περίβολος του τείχους έχει σχήμα τριγωνικό, που η βάση του είναι στραμμένη προς το θαλάσσιο μέτωπο, ενώ ήταν 7 χλμ. μήκος. Η τάφος που υπήρχε στην εξωτερική πλευρά της πόλης δημιουργήθηκε, με την αφαίρεση χώματος, που χρησιμοποιήθηκε για τη δημιουργία ενός ψηλού αναχώματος, το οποίο ήταν επενδυμένο με ασβεστόλιθους. Αυτά λειτουργούσαν για να ανακόπτουν την πορεία των βολών από κανόνια. Η καινοτομία, όμως που έκανε τη διαφορά στα τείχη του Χάνδακα ήταν, η οικοδόμηση των προμαχώνων και αντιπρομαχώνων. Υπήρχαν επτά προμαχώνες, οι οποίοι προεξείχαν από τα τείχη και είχαν σχήμα καρδιάς, επίσης είχαν ονομασίες όπως προμαχώνας Παντοκράτορα, Sabbionera, Ιησού, Βηθλεέμ, Vitturi, Martinengo και Αγίου Ανδρέα.

Στο σημείο που συνδέονταν οι προμαχώνες με τα τείχη, από κάθε πλευρά υπήρχαν δυο μικρές πλατείες χαμηλότερου επιπέδου, όπου τοποθετούνταν κανόνια, ενώ για την εποπτεία της ευρύτερης περιοχής, είχαν δημιουργηθεί επιπρομαχώνες πυραμιδωτού σχήματος. Το σχήμα αυτό των προμαχώνων, παρείχε καλύτερη προστασία, από τα κανόνια, ενώ δυσκόλευε την μετωπική επίθεση των πολιορκητών. Επίσης μέσω ενός κεκλιμένου διαδρόμου, μετακινούνταν τα κανόνια, προς τις πλατείες των προμαχώνων. Τα τείχη διέθεταν τέσσερις κύριες πύλες, αυτή του Παντοκράτορα, του Αγίου Γεωργίου, του Ιησού και του Μόλου, τοποθετημένες στην εσωτερική πλευρά των προμαχώνων για περισσότερη αντοχή. Χάρη στη τάφο, οι πολιορκητές, έπρεπε να εισέλθουν πρώτα σε αυτή για να πλησιάσουν στο τείχος, ενώ σε συνδυασμό με τα αντιτοιχείσματα, ανάγκαζαν τους εχθρούς να εισέλθουν στο κενό χώρο ανάμεσα στους προμαχώνες, όπου ήταν ευάλωτοι προς τους αμυνόμενους που βρισκόταν στις πλατείες. (Τζομπανάκη, 1996)

(http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7227)

3.2.2. Οι Πύλες των τειχών

Εκτός από τα τείχη, εξέχουσα παρουσία στην ιστορική κληρονομιά της πόλης, έχουν οι πύλες τους, πολλές από τις οποίες, διατηρούνται σε καλή κατάσταση και αξίζει να δει κανείς. Οι κύριες πύλες του Χάνδακα ήταν τέσσερις, του Παντοκράτορα, του Αγίου Γεωργίου, του Ιησού και του Μόλου, όμως υπήρχαν και κάποιες άλλες για στρατιωτικές ή άλλες λειτουργίες, που θα αναφερθούν στη συνέχεια.

Εικόνα 14. Ενετική πύλη Ιησού

(<https://commons.wikimedia.org>, 2018)

Η πύλη Παντοκράτορα, όπως και ο ομώνυμος προμαχώνας πήραν το όνομα τους, λόγω της μικρής εκκλησίας που υπήρχε δίπλα τους. Είναι περισσότερο γνωστή στους ντόπιους ως Χανιόπορτα. Η πύλη αυτή ήταν η μεγαλύτερη από τις άλλες, ενώ βρίσκεται σε ένα από τα κεντρικότερα σημεία του Ηρακλείου, την σχεδίασε προσωπικά ο Michele Sanmicheli το 1567. Διέθετε ένα ενιαίο χώρο από όπου ξεκινούσαν δυο στοές με διαφορετικές εισόδους. Η μια οδηγούσε στις δυτικές περιοχές της Κρήτης, ενώ η άλλη είχε στρατιωτικό σκοπό, καθώς οδηγούσε στη νότια χαμηλή πλατεία του προμαχώνα Παντοκράτορα. Πάνω από την κεντρική πύλη, στην εσωτερική πλευρά υπάρχει η επιγραφή «Omnipotens», που στα λατινικά σημαίνει

Παντοκράτορας, ενώ στην εξωτερική υπάρχει η ίδια επιγραφή στα ελληνικά, όπως επίσης το φτερωτό λιοντάρι του Αγίου Μάρκου προστάτη της Βενετίας και το στέμμα του Δόγη Pietro Loredan. Η πύλη πλαισιώνεται από λευκούς και σκούρους λίθους, ενώ η πρόσοψη της αποτελείται από δυο καμαρόσχημες εισόδους. Με την εμφάνιση και διάδοση του αυτοκινήτου, δίπλα σε πολλές από τις Ενετικές πύλες δημιουργήθηκαν ρήγματα, έτσι και στη πύλη Παντοκράτορα δημιουργήθηκε το ρήγμα που ονομάστηκε “Χανιόπορτα” και γεφυρώθηκε το 1915. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2011/09/blog-post_05.html, 2018)

Εικόνα 15. Ενετική πύλη Παντοκράτορα

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/fortresses/heraklion-venetian-walls-338>, 2017)

Η πύλη του Αγίου Γεωργίου, λειτουργούσε κυρίως για την επικοινωνία με τις ανατολικές περιοχές και ήταν γνωστή στους ντόπιους με ονομασίες όπως πύλη Μαρουλά ή Λαζαρέτο. Βρισκόταν βόρεια του προμαχώνα Vitturi. Το 1917, λόγω της επέκτασης της πόλης, κατεδαφίστηκε για να δημιουργηθεί η σημερινή λεωφόρος Δημοκρατίας. Αυτό που σώζεται σήμερα, είναι η έξοδος της προς τη λεωφόρο Ικάρου.

Εικόνα 16. Ενετική πύλη Αγίου Γεωργίου

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/fortresses/st-george-gate-331>, 2017)

Στη συνέχεια η πύλη του Ιησού οφείλει την ονομασία της, όπως και ο ομώνυμος προμαχώνας στην εκκλησία του Ιησού Χριστού που βρίσκóταν, στην εξωτερική τους πλευρά. Ήταν η τρίτη σε μέγεθος, από αυτές που αφορούσαν την χερσαία πλευρά της πόλης, ενώ λειτουργούσε για την επικοινωνία με τις νότιες περιοχές της Κρήτης. Περιλάμβανε μια διάβαση, η οποία διέθετε στην εσωτερική της πλευρά δυο χώρους, για την αποθήκευση, όπλων της φρουράς της. Η εξωτερική της πλευρά περιλαμβάνει μια πλάκα με χαραγμένα τα οικόσημα και τα αρχικά εκείνων που αποπεράτωσαν την πύλη, το φτερωτό λιοντάρι του Αγίου Μάρκου, όπως και την ημερομηνία της ολοκλήρωσης της (1567). Το 1970 λόγω κυκλοφοριακών αναγκών, κατεδαφίστηκε το τμήμα που συνέδεε τους προμαχώνες Vitturi και Ιησού, κυρίως στο σημείο που βρίσκóταν η πύλη. Στη θέση του τμήματος αυτού, οικοδομήθηκε μια διπλή γέφυρα, που αποτελείται από τοξωτά ανοίγματα για την σύνδεση των μερών της.

Η πύλη του Μόλου, χρονολογείται στη Β΄ Βυζαντινή περίοδο και λειτουργούσε για τη σύνδεση της πόλης με το λιμάνι. Το σημείο που οικοδομήθηκε, ήταν μπροστά ακριβώς από τη θάλασσα, αργότερα επί Ενετοκρατίας, προστέθηκε χώμα για να δημιουργηθεί ο δυτικός μόλος. Το 1566 η πύλη επεκτάθηκε προς το εσωτερικό της πόλης, ενώ δίπλα σε αυτή υπήρχε φυλάκιο, που είχε και τελωνιακό ρόλο, ενώ συνέχισε να λειτουργεί και κατά τη

Τουρκοκρατία. Η καταστροφή της οφείλεται σε φωτιά των γεγονότων της 25ης Αυγούστου 1898.

Η πύλη του Αγίου Ανδρέα, βρισκόταν βορειοδυτικά του προμαχώνα με το ίδιο όνομα. Η είσοδος της βρισκόταν στο σημείο των επιχωματώσεων στην εσωτερική πλευρά της πόλης, ενώ η έξοδος προς την πλευρά της θάλασσας. Ήταν 40 μ. σε μήκος και είχε 4,5 μ. πλάτος. Κατά την Τουρκοκρατία ονομάζονταν Γιουρούς Καπουσί, ενώ σήμερα σώζονται μόνο ένα κομμάτι της τοιχοποιίας της, όπως και ο θόλος που υπήρχε στο δυτικό τμήμα της. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2011/09/blog-post_05.html, 2011)

Η πύλη Σαμπιοναρα βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του ομώνυμου προμαχώνα, στην οδό Δούκος Μποφώρ. Η ονομασία της οφείλεται στο αμμώδες έδαφος που βρισκόταν, ενώ είναι γνωστή σε πολλούς ως πύλη της Άμμου. Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος της έχει καλυφθεί, καθώς έχει ανέβει το ύψος του δρόμου. Ο Δήμος της πόλης τα τελευταία χρόνια πραγματοποιεί προσπάθειες για τη ανάδειξη της.

Εικόνα 17. Ενετική πύλη Σαμπιονάρα

(<https://www.neakriti.gr/article/kriti/988342/proswrinos-meiodotis-gia-ton-promaxwna-sampionara/>, 2012)

Ακόμα η πύλη Δέρματα λειτουργούσε για την επικοινωνία με τον όρμο Δέρματα. Το σχέδιο κατασκευής της μοιάζει αρκετά με αυτό της πύλης του Ιησού, αλλά σε μικρότερο μέγεθος. Το τμήμα της πρόσοψης καθώς και το πρώτο μέρος της, κατεδαφίστηκαν μετά τον

Β' Παγκόσμιο Πόλεμο για τη μεγέθυνση του δρόμου Καλλεργών, ενώ αυτή επεκτάθηκε βόρεια με την προσθήκη μιας σήραγγας προς τη θάλασσα.

Η πύλη των Νεωρίων αποτελεί άλλο ένα οικοδόμημα των Βενετών και βρίσκεται 90 μ. νοτιοανατολικά από την πύλη του Μόλου. Η λειτουργία της αφορούσε την επικοινωνία της πόλης με τα Νεώρια και το χώρο του λιμανιού. Κατεδαφίστηκε, λόγω επέκτασης της πόλεως και του οδικού δικτύου μαζί με τμήμα της βορειοδυτικής οχύρωσης.

Η πύλη Βολτόνε οικοδομήθηκε το 1533 στο σημείο, που βρισκόταν η πύλη Portone, η οποία είχε κριθεί μη αποτελεσματική για την άμυνα της πόλης. Ανακαλύφθηκε το 1992 χάρη σε έργα που πραγματοποιούσε η Δ.Ε.Υ.Α.Η. Η πύλη ήταν ένα τετραώροφο κτήριο, το οποίο περιλάμβανε μια φυλακή και αποθήκες. Στο ανατολικό της τμήμα περιλάμβανε ένα φυλάκιο και στο δυτικό καταστήματα. Δεν σώζεται μέχρι σήμερα, καθώς καταστράφηκε το 1856 από σεισμό αλλά υπάρχει σε ενετικά σχέδια της πόλης. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2011/09/blog-post_05.html, 2011)

Τέλος η πύλη Βηθλεέμ βρίσκεται στη δυτική πλευρά των τειχών της πόλης και είχε στρατιωτική λειτουργία, καθώς οδηγούσε στη βόρεια πλατεία του προμαχώνα Βηθλεέμ, που υπήρχαν τα κανόνια, τα οποία προστάτευαν τον προμαχώνα Παντοκράτορα. Τα τελευταία χρόνια λειτουργεί ως θερινό σινεμά και στεγάζει την έκθεση “Ελ Γκρέκο – Επιστροφή στην Πατρίδα”, που αποτελείται κυρίως από κουστούμια, αντικείμενα, αναδημιουργημένα έργα, που χρησιμοποιήθηκαν στην ταινία του Γιάννη Σμαραγδή “Ελ Γκρέκο” και σχετίζονταν με τον μεγάλο ζωγράφο. (<https://www.cretanbeaches.com>, 2018)

3.2.3. Οι προμαχώνες

Τα Ενετικά τείχη του Ηρακλείου, όπως αναφέρθηκε αποδείχθηκαν πολύ αποτελεσματικά και αυτό φαίνεται από το γεγονός, ότι άντεξαν μια εικοσαετή πολιορκία. Πολλοί ειδικοί ερμηνεύουν, ότι η αντοχή του οχυρωματικού έργου οφείλεται κυρίως στο, ότι οικοδομήθηκε, λαμβάνοντας υπόψη την κύρια επιθετική δύναμη, που ήταν τα πυροβόλα και ότι χρησιμοποιήθηκαν, οι πιο προηγμένες τεχνικές οχυρωματικής αρχιτεκτονικής. Βασικό ρόλο σε όλα αυτά, είχαν οι προμαχώνες και αντιπρομαχώνες, αφού μαζί με τα τείχη, συντέλεσαν στο αποτέλεσμα της τέλει οχύρωσης. Οι προμαχώνες επίσης αποτελούν

σπουδαία αρχιτεκτονικά μνημεία, που διατηρούνται μέχρι σήμερα.
(<https://www.heraklion.gr/ourplace/bastions/bastions.html>, 2017)

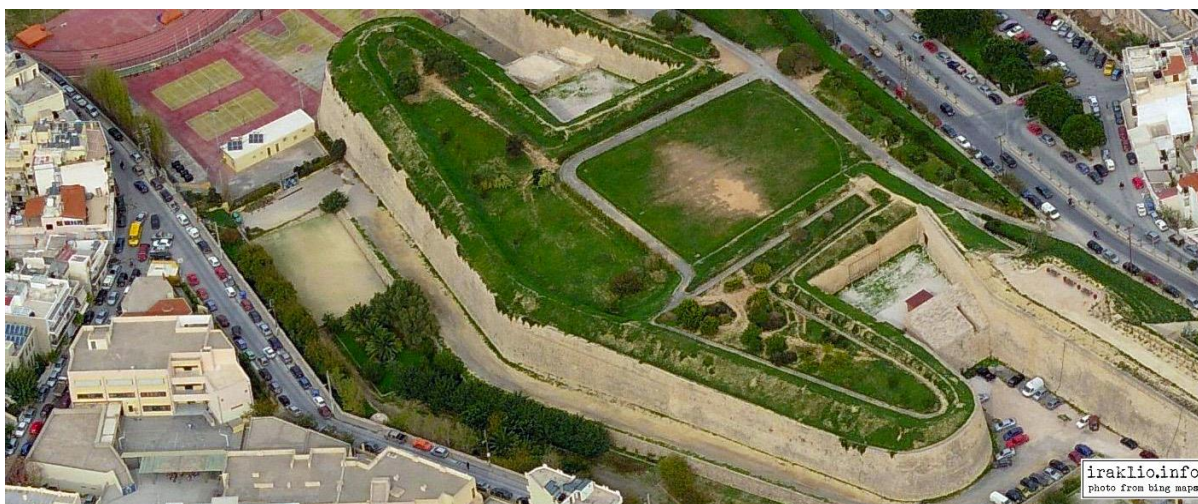
Ο προμαχώνας Μαρτινένγκο οικοδομήθηκε στη νότια πλευρά των οχυρώσεων και έλαβε το όνομα του από τον Gabriele Tadini Martinengo. Αποτελούνταν από ίσες πλευρές, δυο μέρη ημικυκλικού σχεδίου και δυο πλατείες, οι οποίες επικοινωνούσαν με πύλες θολωτού σχεδιασμού. Αργότερα μειώθηκε το μέγεθος της ανατολικής πλατείας, καθώς χρειάστηκε να πραγματοποιηθεί η σύνδεση της δυτικής με το ισόπεδο του κτίσματος. Βέβαια το συγκεκριμένο σημείο δεν ολοκληρώθηκε και λειτούργησε ως αποθήκη.

Εικόνα 18. Προμαχώνας Μαρτινένγκο

(<https://commons.wikimedia.org>, 2016)

Ακόμα ο προμαχώνας Βηθλεέμ, που πήρε το όνομα του από την εκκλησία της Παναγίας της Βηθλεέμ, που βρισκόταν δίπλα του. Όπως και οι υπόλοιποι προμαχώνες, διέθετε δυο τμήματα ημικυκλικού σχεδίου και δυο πλατείες χαμηλότερου επιπέδου, στις οποίες οδηγούσαν δυο πύλες θολωτού σχεδιασμού. Στις πλατείες υπάρχουν διαμορφωμένοι χώροι για την τοποθέτηση κανονιών.

Εικόνα 19. Προμαχώνας Βηθλεέμ

(http://www.iraklio.info/2011/05/blog-post_6137.html, 2018)

Ο προμαχώνας Σαμπιονάρα είχε στην αρχή την ονομασία Μικρός Μαρτινένγκο και αυτό οφείλονταν στον Gerolano Martinengo. Αργότερα μετονομάστηκε σε Σαμπιονάρα, (της Άμμου) λόγω του αμμώδους εδάφους, στο σημείο που βρισκόταν. Μεγάλο τμήμα του ανακατασκευάστηκε αργότερα από τους Τούρκους. Ο σχεδιασμός του ήταν κάθετος στα βορειοδυτικά, ενώ περιλάμβανε ένα τμήμα ημικυκλικού σχήματος και μια πλατεία στη νότια πλευρά του. Επιπλέον στα δυτικά του, υπήρχε ο επιπρομαχώνας Τζάνε.

Ο προμαχώνας Vitturi βρίσκεται στο σημείο απέναντι από το λόφο της Ανάληψης, ανάμεσα τους προμαχώνες Σαμπιονάρα και Ιησού. Η πρώτη του ονομασία ήταν Γωνιά Καλλέργη, μετά Αγίου Ελευθερίου, λόγω της εκκλησίας που βρισκόταν εκεί κοντά, αλλά στο τέλος ονομάστηκε Vitturi. Ήταν από τους ισχυρότερους μαζί με αυτόν του Μαρτινένγκο, αφού άντεξαν τις περισσότερες τουρκικές επιθέσεις. Το ανατολικό του τμήμα έφτανε μέχρι τη σημερινή πλατεία Ελευθερίας, διέθετε ένα τμήμα ημικυκλικού σχεδιασμού, ενώ δεν είχε κάποια πλατεία, σε αντίθεση με το νοτιοδυτικό του τμήμα, όπου είχε. Σημαντικό επίσης είναι πως στην απέναντι πλευρά και στο ίδιο ύψος, υπήρχε το φρούριο του Αγίου Δημητρίου, πράγμα που τον καθιστούσε αρκετά ευάλωτο σε περίπτωση κατάληψης του από εκείνο το σημείο.

Σημαντικός επίσης είναι ο προμαχώνας του Αγίου Ανδρέα. Ονομαζόταν αρχικά προμαχώνας του Αγίου Πνεύματος, λόγω της εκκλησίας, που υπήρχε στην εξωτερική του πλευρά. Την τελική του ονομασία την πήρε τον 17ο αι. από την εκκλησία του Αγίου Ανδρέα, που βρισκόταν στο εσωτερικό του οχυρωματικού περιβόλου αυτή τη φορά. Σε αντίθεση με

τους άλλους, ο συγκεκριμένος περιλάμβανε μόνο ένα τμήμα σε σχέδιο ημικυκλίου, όπως και μόνο μια πλατεία. Στο βόρειο του τμήμα υπήρχε επίσης η ομώνυμη πύλη. Αξίζει να αναφερθεί, ότι από εκείνο το σημείο πραγματοποιήθηκαν αρκετές τουρκικές επιθέσεις και αυτό οφειλόταν στη προδοσία του Andrea Barozzi το 1668.

Ο προμαχώνας του Ιησού είναι στο σημείο, όπου βρίσκεται και η πύλη, που ονομάζεται σήμερα Καινούρια Πόρτα. Η ονομασία του, όπως και πολλών άλλων οφειλόταν στην εκκλησία του Ιησού Χριστού, βρισκόταν εξωτερικά του οχυρωματικού κτίσματος. Ο σχεδιασμός του είναι ίδιος με τους περισσότερους, όσο αφορά τα ημικυκλικά τμήματα και τις πλατείες, ενώ υπήρχαν δυο πύλες με θόλους, που οδηγούνταν κάποιος από το εσωτερικό της πόλης σε αυτές. Σήμερα στη μια πλατεία στεγάζεται το κηποθέατρο Μάνος Χατζηδάκης.

Τέλος ο Προμαχώνας του Παντοκράτορα, όπου τα πρώτα χρόνια είχε την ίδια ονομασία με την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου, που υπήρχε στην εξωτερική πλευρά του προμαχώνα. Η τελική του ονομασία προήλθε από την εκκλησία του Παντοκράτορα που πιθανόν οικοδομήθηκε μετά το 1562, στην εσωτερική του πλευρά. Ανατολικά του βρισκόταν η πύλη Παντοκράτορα, που συνδέονταν μεταξύ τους, μέσω της ανατολικής του πλατείας, η οποία αποτελούσε και τμήμα της πύλης. Σήμερα επικρατεί η ονομασία Χανιόπορτα, καθώς αποτελεί την κύρια οδό, προς τα Χανιά. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2013/04/blog-post_4567.html, 2013)

Εικόνα 20. Προμαχώνας Παντοκράτορα

(<http://wikimapia.org>, 2018)

3.2.4. Φρούριο Κούλες

Στη παραλιακή πλευρά του Ηρακλείου και συγκεκριμένα στο λιμάνι, υπάρχει το Ενετικό φρούριο Κούλες. Το αρχιτεκτονικό αυτό μνημείο αποτελεί τμήμα της οχύρωσης του Χάνδακα και σκοπός της οικοδόμησης του, ήταν η φρούρηση του λιμανιού αλλά και των γύρω παράλιων. Σύμφωνα με ιστορικές πηγές περιηγητών στο σημείο, στο οποίο βρίσκεται, υπήρχε ένας προγενέστερος βυζαντινός πύργος που ονομαζόταν Castellum Communis, που καταστράφηκε για την ανέγερση του φρουρίου. Ο Κούλες είναι επίσης ένα από τα δυο ιστορικά μνημεία μαζί με τη Κνωσό, που έχει συνδεθεί έντονα με τη φυσιογνωμία της πόλης και πολλοί επισκέπτες και ντόπιοι φτάνουν καθημερινά στο σημείο, που βρίσκεται για να το θαυμάσουν. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/koule/koule.html>, 2017)

Μετά την εγκατάσταση των Ενετών στη Κρήτη, ξεκίνησε και το μεγάλο οχυρωματικό έργο της πόλης. Η επιτήρηση και η ασφάλεια του λιμανιού αποτελούσε ζήτημα υψηλής σημασίας. Για την πραγματοποίηση του έργου αυτού λήφθηκε υπόψη, η εμφάνιση και διάδοση της πυρίτιδας, η οποία άλλαξε παντελώς τα πολεμικά δεδομένα, αφού πλέον εκμηδενιζόταν η αξία των παλαιών οχυρώσεων.

Η Γερουσία της Βενετίας το 1462 αποφάσισε την οχύρωση της πόλης σύμφωνα με τις νέες ιδέες οχυρωματικής με προμαχώνες. Έτσι το 1523 κατεδαφίστηκε ο προηγούμενος πύργος και κτίστηκε το νέο φρούριο του Κούλε. Το φρούριο ολοκληρώθηκε το 1540. Οι Ενετοί για το χτίσιμο του πύργου αυτού, έκτασης 3.600 τ.μ, προχώρησαν σε εκτεταμένες εκχωματώσεις και στην απόθεση μεγάλης ποσότητας βράχων από άλλες περιοχές. (Τζομπανάκη, 1997)

Αρχιτεκτονικά το φρούριο αποτελείται από δυο τμήματα. Το νοτιοδυτικό τμήμα που είναι παραλληλόγραμμο και ψηλότερου επιπέδου, ενώ το βορειοανατολικό είναι σε σχήμα μισής έλλειψης και λίγο χαμηλότερο. Διέθετε τρεις πύλες, τη βόρεια, τη νοτιοδυτική και την κύρια στα δυτικά. Περιμετρικά στους τοίχους υπήρχαν επιγραφές και οικόσημα, ενώ εξέχουσα θέση είχε το σύμβολο του φτερωτού λέοντα, όπου αποτελούσε συμβολισμό της Γαλινότατης Δημοκρατίας της Βενετίας και κοσμούσε και τις τρεις εισόδους. Σήμερα σώζονται μόνο οι δυο από τις τρεις. Από τα 26 δωμάτια του οχυρού τα 5 στο ισόγειο ήταν για τη χρήση κανονιών, όμως λόγω των μικρών ανοιγμάτων, δημιουργούνταν αποπνικτική ατμόσφαιρα μετά από κάθε βομβαρδισμό και έτσι εγκαταλείφθηκε η χρήση τους για το σκοπό αυτό. Ο επάνω όροφος αποτελείται από μια πλατεία, όπου βρισκόταν οι στρατώνες,

τα διαμερίσματα των αξιωματούχων και του διοικητή. Επιπλέον υπάρχουν χώροι που λειτουργούσαν ως φυλακές και αποθήκες τροφίμων. Στην πολιορκία των Τούρκων μάλιστα ο Κούλες δεν διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, καθώς το τουρκικό πυροβολικό είχε καταφέρει να θέσει υπό έλεγχο τις δυνάμεις του φρουρίου και να εξασφαλίσει τον έλεγχο της εισόδου στο λιμάνι της πόλης. Μετά την κατάκτηση της πόλης από τους Τούρκους ο Κούλες δέχτηκε ελάχιστες τροποποιήσεις, όπως την προσθήκη επάλξεων για κανόνια και τουφεκιοφόρων. (Τζομπανάκη, 1997) (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7228, 2012)

Εικόνα 21. Ενετικό φρούριο Κούλε

(<http://kastragr.blogspot.com/2012/12/blog-post.html>)

Το οχυρό από πολύ νωρίς παρουσίασε φθορές στα θεμέλια του και οχυρωματικές αδυναμίες. Αυτό οφείλονταν στην ορμή της θάλασσας και στο γεγονός ότι, όταν ξεκίνησε η οικοδόμηση του, η οχυρωματική αρχιτεκτονική βρισκόταν σε μεταβατική φάση και οι τεχνίτες πειραματίζονταν με νέες ιδέες. Επίσης απέναντι από το φρούριο χτίστηκε ένα μικρότερο, που ονομάστηκε Μικρός Κούλες αλλά δεν σώζεται, καθώς κατεδαφίστηκε μαζί με τμήμα των Ενετικών νεωρίων για την ανάπτυξη της πόλης. Παρ' όλ' αυτά το φρούριο διατηρείται μέχρι σήμερα και παραμένει ανοιχτό, ενώ πραγματοποιούνται εκεί διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και ξεναγήσεις. (Τζομπανάκη, 1997) (<http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR17-Heraklion-koules.html>, 2018)

3.2.5. Ενετικά Νεώρια

Η Βενετία διέθετε έναν πανίσχυρο στόλο και ηγεμόνευε στη Μεσόγειο. Σε κάθε λιμάνι κατασκευαζόταν νεώρια, έτσι ώστε όλα τα ενετικά πλοία είτε εμπορικά, είτε πολεμικά να είναι σε πλήρη ετοιμότητα και σε θέση για ταξίδι. Η Κρήτη τότε αποτελούσε για το Ενετικό κράτος κομβικό σημείο, όσο αφορά το στόλο της και για αυτό προχώρησε στην κατασκευή αρκετών νεωρίων και εκεί.

Εικόνα 22. Ενετικά νεώρια

(<https://commons.wikimedia.org>, 2016)

Τα νεώρια της πόλης του Ηρακλείου πραγματοποιήθηκαν σε τέσσερις φάσεις από τον 15ο μέχρι τον 17ο αιώνα. Στο σύνολο τους χτίστηκαν 19 νεώρια σε τρία οικοδομικά συγκροτήματα, με ονομασίες Arsenali Antichi, Arsenali Vechi και Arsenali Nuovi. Η αρχή έγινε το 1281, όταν στάλθηκαν τα πρώτα χρήματα από τη Βενετία για αυτό το σκοπό. Το 1303 μετά από καταστροφικό σεισμό γκρεμίστηκαν και ξεκίνησαν εκ νέου στην ίδια θέση. Μέχρι το 1472 υπάρχουν πέντε χώροι στο συγκρότημα, που ονομάζεται Arsenali Antichi και ολοκληρώθηκαν το 1507. Το 1550 ξεκίνησε η δημιουργία του δεύτερου συγκροτήματος, όπου ονομαζόταν Arsenali Vechi, διέθεταν τέσσερις επιμήκεις θολοσκεπείς χώρους και ολοκληρώθηκαν το 1556. Το τρίτο συγκρότημα Arsenali Nuovi άρχισε να οικοδομείται τον

ίδιο χρόνο στη νοτιοανατολική γωνία του λιμανιού και περιείχε τρεις χώρους. Ένας σεισμός έθεσε τα Arsenali Antichi και Arsenali Nuovi σε διαδικασία επισκευής μέχρι το 1570. Την τελική μορφή τους πήραν τη δεύτερη δεκαετία του 17^{ου} αιώνα. (Τζομπανάκη, 1997)

Επικοινωνούσαν μεταξύ τους με τοξωτά ανοίγματα, που είχαν θυρόφυλλα από ξύλινα καδρόνια με κενά ενδιάμεσα τους. Επιπλέον ανάμεσα τους υπήρχε αποθήκη αλατιού, κάτι που εμπορευόταν η Βενετία σε όλη την Ευρώπη. Δυτικά του τελευταίου νεωρίου Nuovi είχε χτιστεί μια μεγάλη δεξαμενή νερού χωρητικότητας 20.000 βαρελιών. Από τα 19 νεώρια σήμερα σώζονται μόνο 5, 4 από τα Vechi και 1 από τα Nuovi. Συγκεκριμένα τα νεώρια τα οποία βρίσκονται απέναντι από τον Κούλε, δεν σώζονται σε όλο τους το μήκος, καθώς μεγάλο μέρος τους είχε κατεδαφιστεί για την κατασκευή και βελτίωση της παραλιακής λεωφόρου. Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες για την αποκατάσταση και ανάδειξη των χώρων, ώστε να πραγματοποιηθούν πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκθέσεις. (Τζομπανάκη, 1997) (<http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR16-Heraklion-arsenals.html>, 2018)

3.2.6. Ενετική Λότζια

Η Ενετική Λότζια είναι άλλο ένα μνημείο του Ηρακλείου, που αποδεικνύει την υψηλή αρχιτεκτονική δεξιοτεχνία των Ενετών. Βρίσκεται στο κεντρικότερο σημείο της πόλης, στην οδό 25^{ης} Αυγούστου, δίπλα από τη Βασιλική του Αγίου Μάρκου.

Η Λότζια αποτελεί, ένα οικοδόμημα, το οποίο χτίζονταν σε κάθε Βενετσιάνικη πόλη. Το κτίσμα αυτό ήταν ο συνδυασμός επιμελητηρίου και λέσχης, όπου συγκεντρώνονταν οι ευγενείς για να συζητήσουν θέματα πολιτικά, οικονομικά και διοικητικά. Συνολικά στο νησί οικοδομήθηκαν 4, ενώ η συγκεκριμένη είναι η τελευταία που χτίστηκε. Η Λότζια του Ηρακλείου ολοκληρώθηκε το 1628 περίπου και αποτελεί δημιούργημα του Francesco Morozini. Επί Τουρκοκρατίας κρίθηκε αχρείαστη και μετατράπηκε σε έδρα του ανώτατου οικονομικού υπαλλήλου, που έφερε τον τίτλο του Τεφτερδάρη και του Γραμματικού της πόρτας, έχοντας στη δικαιοδοσία του και το διπλανό κτήριο, όπου φυλάγονταν παλιότερα ο οπλισμός των Ενετών.

Εικόνα 23. Ενετική Λότζια

(<http://www.cretevantaxi.com/gr/blog/lotzia-irakleiou-62>. 2018)

Ταλαιπωρήθηκε αρκετά από το σεισμό του 1856 και γκρεμίστηκε το βόρειο τμήμα της οπλαποθήκης, όπου αναστηλώθηκε αργότερα με κάποιες τροποποιήσεις. Στη συνέχεια μετά την απελευθέρωση του νησιού, η Κρητική Πολιτεία πρότεινε να γίνει Αρχαιολογικό Μουσείο, όμως μετά από νέο σεισμό, το κτήριο κρίθηκε ακατάλληλο. Το 1904 κρίθηκε ετοιμόρροπο και άρχισε να κατεδαφίζεται ο πρώτος όροφος, χωρίς να φυλαχθεί το υλικό, που αφαιρέθηκε. Για κάμποσα χρόνια στέγαζε υπηρεσίες του Δήμου, ώσπου το 1914, ο Maximilian Ongaro έφορος καλλιτεχνικών μνημείων της Βενετίας ανέλαβε την αναστήλωση της. Βέβαια αυτό καθυστέρησε μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Σήμερα στεγάζει τα γραφεία του Δήμαρχου, των αντιδημάρχων και χρησιμοποιείται ο πρώτος όροφος για συνδιασκέψεις του Δημοτικού Συμβουλίου. Το αποτέλεσμα για την επίτευξη των προσπαθειών της αναστήλωσης της Λότζια, ήταν το βραβείο από το Διεθνή Οργανισμό Europa Nostra. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/historical-buildings/historical-buildings.html>, 2017)

3.2.7. Κρήνες Ηρακλείου

Σημαντικά επίσης ιστορικά μνημεία του Ηρακλείου αποτελούν οι κρήνες, που εντοπίζονται σε διάφορα σημεία της πόλης. Αυτές αποτελούν κληρονομιά κυρίως της Ενετοκρατίας αλλά και της Τουρκοκρατίας και δημιουργούνταν κατά κύριο λόγο για τη διοχέτευση και τη παροχή νερού στην πόλη, η οποία είχε σημαντική έλλειψη. Σήμερα σώζονται και διατηρούνται οκτώ κρήνες, τέσσερις ενετικές και τέσσερις τουρκικές.

Η σπουδαιότερη και πιο γνωστή κρήνη στο Ηράκλειο, είναι αυτή του Μοροζίνι και βρίσκεται στην πλατεία Λιονταριών, στο κέντρο της πόλης. Ο σκοπός της κατασκευής της δεν ήταν για αισθητικούς λόγους, αλλά για την παροχή νερού, καθώς μέχρι τότε στην πόλη δεν υπήρχαν πηγές και οι ντόπιοι κάλυπταν τις ανάγκες έχοντας αποθηκεύσει νερό της βροχής σε πηγάδια ή δεξαμενές. Το νερό της κρήνης προερχόταν από το όρος Γιούχτας στις Αρχάνες. Είχε δημιουργηθεί επίσης ένα υδραγωγείο 15 χλμ. για αυτό το σκοπό. Κατασκευάστηκε το 1628 από τον Francesco Morozini και τα εγκαίνια της τελέστηκαν στις 25 Απριλίου, μέρα γιορτής για τον τότε πολιούχο της πόλης Άγιο Μάρκο.

Εικόνα 24. Κρήνη Μοροζίνι

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/historical-monuments/morosini-fountain-158>, 2016)

Το σχήμα της κρήνης είχε σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν όσο το δυνατόν περισσότεροι άνθρωποι να συλλέγουν νερό για τις ανάγκες τους. Επιπλέον δεν

διέθετε βρύσες και το νερό έτρεχε από τα στόματα τεσσάρων λιονταριών, τοποθετημένα στο κέντρο του σιντριβανιού, στηρίζοντας μια μαρμάρινη λεκάνη. Η διακόσμηση της αποτελούνταν από ανάγλυφες παραστάσεις από την ελληνική μυθολογία, τη θάλασσα και ενετικά οικόσημα. Οι Ενετοί είχαν κατασκευάσει με τέτοιο τρόπο την κρήνη, έτσι ώστε να έρχεται νερό από απόσταση 15 χλμ. από τις Αρχάνες με φυσικό τρόπο, λόγω υψομέτρου. Έπειτα να συλλέγεται σε μια υπόγεια δεξαμενή σε σχήμα πυραμίδας κάτω από την κρήνη, όπου αυξάνοντας την πίεση του νερού, αυτό ανέβαινε προς το σιντριβάνι χωρίς τη χρήση αντλίας. Σύμφωνα με το μετάλλιο που έκοψε ο ίδιος ο Morozini την μέρα των εγκαίνιων, το οποίο απεικόνιζε από τη μια πλευρά τον ίδιο και από την άλλη την κρήνη, πάνω στη κρήνη υπήρχε ένα άγαλμα του Ποσειδώνα, που δεν σώζεται και πιθανόν να καταστράφηκε με την έλευση των Τούρκων ή από σεισμό. Οι Τούρκοι το 1847 προχώρησαν σε μερικές προσθήκες στο μνημείο. Τοποθετήθηκαν μαρμάρινες κολώνες στις άκρες του σιντριβανιού, που είχαν μαρμάρινη ταινία με χρυσή επιγραφή Σιντριβάνι του Αμπτούλ Μετζίτ. Επιπλέον προστέθηκαν βρύσες, που είχε ως συνέπεια την καταστροφή των ανάγλυφων. Το 1900 το δημοτικό συμβούλιο αποφάσισε την αποκατάσταση της κρήνης στην αρχική της μορφή, ενώ το 2004 παραδόθηκε στους πολίτες. (<http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR04-Heraklion-lions-square.html>, 2018)

Η Ενετική Κρήνη Bembo αποτελεί αρχιτεκτονικό δημιούργημα του Gianmatteo Bembo και βρίσκεται στη πλατεία Κορνάρου κοντά σε μεταγενέστερη τουρκική κρήνη. Κατασκευάστηκε το χρονικό διάστημα 1552 – 1554. Η συγκεκριμένη κοσμεύεται από ένα άγαλμα ενός ακέφαλου ρωμαίου στρατιώτη, από οικόσημα και γοτθικά στοιχεία. Ο κρουνός της επίσης περιλαμβάνει ανάγλυφες εικόνες φυτών.

Άλλη μια κρήνη ενετικής αρχιτεκτονικής, είναι η Κρήνη Sagredo. Κατασκευάστηκε από το δούκα Giovanni Sagredo την περίοδο 1602 – 1604. Βρίσκεται στην Οδό 25^{ης} Αυγούστου, εντοιχισμένη στα βορειοδυτικά του κτηρίου Λότζια. Η κρήνη περιλαμβάνει ένα άγαλμα. Σύμφωνα με τον Ιταλό αρχαιολόγο Gusepe Gerola το άγαλμα πιθανώς, κρατούσε στο αριστερό χέρι μια ασπίδα, ενώ στο δεξί μια μεγάλη σφύρα και θεωρείται πως ήταν η προσωποποίηση της Κρήτης, όπως και μια λίθινη γούρνα, όμως καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2015/05/blog-post_43.html, 2015)

Η κρήνη Priuli, βρίσκεται στη περιοχή της πύλης Δέρματα και συγκεκριμένα εντοιχισμένη στο πίσω μέρος του Μποδοσάκειου Δημοτικού Σχολείου. Αποτελεί δημιουργία

του Ενετού ευγενή Antonio Priuli το 1666. Κοσμείται με κορινθιακού τύπου κιονόκρανα, πεσσούς και κίονες, ενώ στην κορυφή της υπάρχει αέτωμα τριγωνικού σχήματος. Στο κάτω μέρος των κίωνων επίσης υπάρχουν κόγχες με διακοσμημένες μετόπες. Το εσωτερικό της μέρος περιλαμβάνει μια τουρκική επιγραφή με το όνομα του πασά, που την επισκεύασε κατά τη Τουρκοκρατία. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/venetian-fountains/venetian-fountains.html>, 2018)

Εικόνα 25. Κρήνη Πριούλι

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/historical-monuments/morosini-fountain-158>, 2016)

Οι τουρκικές κρήνες επίσης είναι δείγματα υψηλής αρχιτεκτονικής, ενώ παρείχαν νερό στην πόλη. Οι κρήνες αυτές χωρίζονται σε δυο είδη, τις απλές και τις φιλανθρωπικές ή σεμπίλια.

Η φιλανθρωπική κρήνη που βρίσκεται στη Πλατεία Κορνάρου κατασκευάστηκε το 1776 από τον Χατζή Ιμπραχίμ αγά, ο οποίος παραχώρησε όλη την περιουσία του για τη συντήρηση της, ενώ είναι η μοναδική του είδους, που σώζεται μέχρι σήμερα. Είναι ένα μικρό μεγέθους θολωτού κτιρίου κυκλικού σχήματος το οποίο διαθέτει ημικυκλικά παράθυρα με

κάγκελα στους τοίχους του, που μπροστά από το καθένα βρίσκεται μια βρύση και μια μικρή γούρνα. Σήμερα το κτίριο της κρήνης χρησιμοποιείται σαν καφενείο.

Εικόνα 26. Φιλανθρωπική Κρήνη

(<http://www.cretevantaxi.com/gr/blog/krini-mpempo-kai-tourkiko-sempil-48>, 2018)

Η κρήνη του Χανιαλή βρίσκεται κάτω από άγαλμα του Ελευθέριου Βενιζέλου, το οποίο δεσπόζει στην εξωτερική πύλη του Αγίου Γεωργίου. Έχει κατασκευαστεί από αψίδα και η κορυφή της κοσμείται από φυτικά στοιχεία. Στο εσωτερικό της μέρος υπάρχει μια πλάκα και ο κρουνός βρίσκεται στο μέρος της διακόσμησης. Διαθέτει επίσης μια γούρνα από μάρμαρο με φυτική διακόσμηση, στην οποία έτρεχε και συγκεντρωνόταν το νερό.

Τέλος η Βρύση του Γενιτσάρ Αγά βρίσκεται στη λεωφόρο Ικάρου, πολύ κοντά στο σημείο που βρίσκεται και η Επιγραφική Συλλογή. Η κρήνη αυτή, αποτελείται από δυο μεγάλου μεγέθους πεσσούς, διακοσμημένους με ρόδα και στο εσωτερικό της υπάρχει ο κρουνός με παρόμοια διακόσμηση.

Η τουρκικής αρχιτεκτονικής κρήνη του Ιδομενέα, βρίσκεται πίσω από το Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου. Κατασκευάστηκε στα τέλη 17^{ου} αι. Αποτελείται από κιονόκρανα διακοσμημένα με φυτικά στοιχεία και στο εσωτερικό της μέρος υπάρχει μια πλάκα από

μάρμαρο, με ανάγλυφο διάκοσμο. Στο κάτω τμήμα της μαρμάρινης πλάκας, υπάρχει μια τρύπα, απ' όπου έτρεχε το νερό μέσα σε μια γούρνα από μάρμαρο. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/turkish-fountains/turkish-fountains.html>, 2017)

Εικόνα 27. Κρήνη του Ιδομενέα

(http://www.kritipoliskaihoria.gr/2017/07/blog-post_257.html, 2018)

3.3. Νεώτερα Μνημεία

3.3.1. Υδραγωγείο “Μεγάλη Βρύση” στο Κράσι

Το υδραγωγείο “Μεγάλη Βρύση” βρίσκεται στο χωριό Κράσι, του Δήμου Χερσονήσου, στους πρόποδες του βουνού Σελένα. Σύμφωνα με την επιγραφή, που διαθέτει, κτίστηκε το 1890, στο υψηλότερο σημείο του οικισμού. Το υδραγωγείο τροφοδοτεί με νερό την ευρύτερη περιοχή μέχρι σήμερα.

Πρόκειται για ένα λίθινο ορθογώνιο κτήριο, που περιλαμβάνει μια μεγάλη δεξαμενή με τρία ανοίγματα σε σχήμα τόξου στο βόρειο τμήμα της. Τα δυο ανοίγματα διαθέτουν επίσης αυτόνομες γούρνες και λειτουργούσαν για τη χρήση ποτίσματος ζώων. Στο χώρο του υδραγωγείου επίσης, υπάρχει μια μικρή πλατεία με ένα αιωνόβιο πλάτανο, όπου έχουν

(http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6345, 2012)

3.3.2. Κονάκι του Μπέη Ρασίχ Ασπράκη/Οικία Χρονάκη

Το Κονάκι του μπέη Ρασίχ Ασπράκη είναι ένα αρχοντικό στην πόλη του Ηρακλείου και θεωρείται μνημείο νεώτερης ιστορίας. Ιδρύθηκε από ένα πλούσιο τούρκο μεγαλέμπορο, μετά τον μεγάλο σεισμό του 1856. Στη συνέχεια πέρασε στην ιδιοκτησία του Ιωάννη Χρονάκη, όπου ήταν πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της πόλης, από όπου πήρε και την τελική του ονομασία. Το κτήριο που διατηρείται σήμερα, αποτελεί τμήμα, ενός μεγαλύτερου αρχοντικού. Συγκεκριμένα στην σύμβαση αγοραπωλησίας του, αναφέρεται, πως το οίκημα είχε 1.456 τ.μ. έκταση και διέθετε, πέντε δωμάτια στο ισόγειο, πέντε στον άνω όροφο, τρεις αποθήκες,, τρεις εξόδους, μια αποθήκη ελαιόλαδου, τέσσερις αυλές, ένα κήπο με λίθινη περίφραξη και ένα αποθηκευτικό χώρο νερού. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2018/05/blog-post_322.html, 2018)

Εικόνα 28. Οικία Χρονάκη

(<https://commons.wikimedia.org>, 2016)

Είναι φανερό πως για την οικοδόμηση του αρχοντικού χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από τη βαλκανική αρχιτεκτονική, ενώ παρατηρούνται και κάποια του νεοκλασικισμού. Το σχέδιο των επιμέρους όγκων του χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα, αναπτύσσονται γύρω από τις αυλές του, οι οποίες είναι στρωμένες με βότσαλα. Το ισόγειο και μέρη του ορόφου κατασκευάστηκαν από πέτρα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του κτηρίου από ξύλο.

Το αρχοντικό περιλαμβάνει πλήθος κατασκευών και επίπλων από ξύλο, όπως ντουλάπια, εντοιχισμένες ντουλάπες, ταβάνια και παραπετάσματα που ανάγονται στην αρχιτεκτονική εκείνης της περιόδου. Ιδιαίτερη επίσης εντύπωση προκαλεί η ζωγραφική διακόσμηση των εσωτερικών χώρων. (Βαλλήνδρα κ Σχιζάκη, 1994) (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6342, 2012)

3.3.3. Διδακτήριο Άνω Αρχανών

Το διδακτήριο που βρίσκεται στο χωριό Άνω Αρχάνες ιδρύθηκε τον προηγούμενο αιώνα και θεωρείται από τα πιο αξιόλογα μνημεία νεώτερης ιστορίας. Η ιδέα της μελέτης για την ίδρυση του προήλθε από τον Σαλιβέρο το 1899, ο οποίος άνηκε στην ομάδα του Έπατου Αρμοστή Κρήτης Πρίγκιπα Γεωργίου. Για την οικοδόμηση του κτηρίου, επιλέχθηκε η περιοχή Πατητήρια, που βρίσκεται στη βορειοανατολικά άκρη του χωριού και χρησιμοποιούνταν κατά την επανάσταση του 1897 ως ορμητήριο του «Τάγματος Επίλεκτων Κρητών» υπό τον Ιωάννη Νταφώτη. Το σχέδιο του κτηρίου, ήταν ιδιαίτερα προσεγμένο, όσο αφορά το μέγεθος του και τις ανάγκες που θα κάλυπτε. Με την ολοκλήρωση των μελετών, το 1901 ξεκίνησε η οικοδόμηση του διδακτηρίου, το οποίο και ολοκληρώθηκε, χάρη στις χορηγίες πλούσιων ανθρώπων της περιοχής, που βρισκόταν στο εξωτερικό.

Εικόνα 29. Διδακτήριο Άνω Αρχανών

(<https://commons.wikimedia.org>, 2018)

Το κτήριο λειτούργησε ως διδακτήριο μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, μεταφέρθηκαν εκεί οι νοσηλευόμενοι από το Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο του Ηρακλείου, όπως και τραυματίες του πολέμου. Με την εγκατάσταση των Γερμανών Ναζί στην περιοχή, το κτήριο μετατράπηκε σε μεραρχία του στρατηγού Μύλερ και του μετέπειτα αντικαταστάτη του στρατηγού Κράιμπε. Ο Μύλερ μάλιστα, από εκείνο το σημείο σχεδίαζε τις επιχειρήσεις, που σχετίζονταν με τη μάχη της Βιάννου. Μετά την απελευθέρωση για κάποιο διάστημα, το διδακτήριο λειτούργησε ως καταφύγιο αντιστασιακών ομάδων από την Ανατολική Κρήτη. Από το 1945 και μετά, το κτήριο θα αναλάβει ξανά τη λειτουργία του διδακτηρίου, μέχρι και τις σημερινές μέρες.

Είναι κυρίως κατασκευασμένο από πέτρα και στεγάζεται από σκεπή κεραμιδιών. Το σχέδιο της κάτοψης του υπογείου και του ισόγειου, είναι σε σχήμα Π, σε αντίθεση με τον όροφο, του οποίου έχει προσεχθεί ιδιαίτερα το μεσαίο του τμήμα, προσδίδοντας στο κτήριο μνημειακή μορφή. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη κύρια όψη του, και συγκεκριμένα την κύρια είσοδο του, της οποίας το πάνω μέρος προεξέχει και καταλήγει σε αέτωμα. Η αρχιτεκτονική του κτηρίου, γενικά χαρακτηρίζεται από το νεοκλασικισμό των αστικών κέντρων και αυτό αποδεικνύεται από την έντονη συμμετρία των τμημάτων του. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6383, 2012)

3.3.4. Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο Ηρακλείου

Το Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο βρίσκεται στην πόλη του Ηρακλείου και αποτελεί δωρεά του Παναγού και της Αθηνάς Θεοδουλάκη. Σύμφωνα με τις εντοιχισμένες επιγραφές στην είσοδο του, ξεκίνησε να οικοδομείται στις 28 Μαΐου 1895.

Η διαδικασία οικοδόμησης του πέρασε διάφορες αναταραχές. Τα επαναστατικά γεγονότα του 1896 ανέκοψαν τη πορεία των εργασιών, η οποία άρχισε εκ νέου, για να διακοπεί ξανά, το επόμενο έτος. Εν τέλει το 1900, μετά από συστάσεις της Κρητικής Πολιτείας, ξεκίνησε πάλι η οικοδόμηση του νοσοκομείου. Τα εγκαίνια του έγιναν στις 10 Φεβρουαρίου 1902 στην εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονος, που βρίσκεται εντός του κτηριακού του συγκροτήματος. Το ίδιο έτος παραχωρήθηκε στο Ναό του Αγίου Μηνά και στη συνέχεια το 1903 στο Δήμο Ηρακλείου.

Εικόνα 30. Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο

(http://www.kritipoliskaihoria.gr/2016/02/blog-post_503.html, 2018)

Το κτήριο του νοσοκομείου είναι κατασκευασμένο από λίθους και η στέγη του αποτελείται από κεραμίδια. Το σημείο που κτίστηκε είχε μεγάλη κλήση προς τα ανατολικά. Έτσι η όψη του από τα ανατολικά περιλαμβάνει δυο ορόφους, ενώ από τα δυτικά μόνο το ισόγειο. Ο σχεδιασμός του έχει χαρακτηριστικά του νεοκλασικισμού χωρίς πολλές λεπτομέρειες, ώστε να διαφαίνεται ο σκοπός λειτουργίας του. Το κεντρικό του τμήμα έχει σχήμα ορθογώνιου, στη μέση του οποίου υπάρχει μια μεγάλη αυλή, που βρίσκεται ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα. Επιπλέον ανατολικά και δυτικά της αυλής, υπάρχουν οι πτέρυγες με τα δωμάτια ασθενών. Η δυτική μάλιστα είναι μεγαλύτερη, καθώς διαθέτει διάφορους βοηθητικούς χώρους. Η κύρια είσοδος του νοσοκομείου βρίσκεται στα δυτικά και διαθέτει ένα ξύλινο στέγαστρο. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6343, 2012)

3.3.5. Κονάκι του Σαμή Μπέη

Το Κονάκι του Σαμή Μπέη βρίσκεται στην Οδό Ιδομενέως, στη πόλη του Ηρακλείου. Είναι κτήριο μεγάλου μεγέθους, ενώ ο σχεδιασμός του, αποδίδεται σε βαλκανική αρχιτεκτονική.

Οικοδομήθηκε σε διαμπερές χώρο, βασιζόμενο στο σύστημα πτερύγων. Η κύρια είσοδος του κτηρίου, βρίσκεται δυτικά στην Οδό Ιδομενέως, ενώ ανατολικά υπάρχει κι άλλη είσοδος προς την Οδό Αριάδνης. Στις πτέρυγες του υπάρχουν εσωτερικές αυλές, οι οποίες διαθέτουν. πηγάδι, αποθήκες και άλλα μικρότερα κτήρια. Το ισόγειο, που είναι κατασκευασμένο από πέτρα, είναι επίσης ιδιαίτερα ευρύχωρο. Ο άνω όροφος είναι κατασκευασμένος κυρίως από ξύλο, όπως και η οροφή. Η πρόσοψη του κτηρίου διαθέτει εξώστες, τοποθετημένους σε σειρά. Το κτίριο και οι αυλές του περικλείονται από μεγάλου ύψους πέτρινο τοίχο. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6344, 2012)

3.3.6. Κτίριο Κληρονόμων Στέφανου Μηλιαρά

Το Κτίριο κληρονόμων Στεφάνου Μηλιαρά αποτελεί άλλο ένα δείγμα του νεοκλασικισμού στο Ηράκλειο. Βρίσκεται στην Οδό Έβανς και κατασκευάστηκε το 1878 για τη στέγαση της τουρκικής υπηρεσίας των “Εφκαφιών”, η οποία ασχολούνταν με φιλανθρωπικούς σκοπούς.

Το κτήριο γενικά συγκεντρώνει στοιχεία του ρομαντικού νεοκλασικισμού και της βαλκανικής αρχιτεκτονικής σε άριστη αρμονία. Μετά την απελευθέρωση του νησιού, το ανέλαβε η υπηρεσία “Ανταλλαξίμων”, η οποία το πούλησε σε ιδιώτη. Από τότε, μέχρι και σήμερα το κτήριο στεγάζει ιδιωτικές επιχειρήσεις. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=855, 2012)

3.3.7. Μέγαρο Φυτάκη

Το Μέγαρο Φυτάκη βρίσκεται στην Οδό Μποφόρ, στο Ηρακλείου, ενώ αποτελεί το πρώτο κτήριο με πολλούς ορόφους κατοικιών στην πόλη. Οικοδομήθηκε το διάστημα 1926 – 1930 και συγκεντρώνει αρκετά στοιχεία του νεοκλασικισμού.

Εικόνα 31. Μέγαρο Φυτάκη

(http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/03/blog-post_5482.html, 2018)

Διαθέτει τέσσερις ορόφους και το ισόγειο. Οι όροφοι χρησιμοποιούνταν ως κατοικίες, ενώ το ισόγειο στέγαζε καταστήματα. Οι εξώπορτες του είναι κατασκευασμένες από ξύλο και η διακόσμηση τους αποτελείται από σκαλιστές παραστάσεις. Ο εσωτερικός του χώρος

περιλαμβάνει δυο μεγάλους φωταγωγούς, ενώ οι περισσότεροι εσωτερικοί τοίχοι, είναι κατεδαφισμένοι. Παρ' όλα αυτά στο σύνολο του το κτήριο διατηρείται σε καλή κατάσταση. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=888, 2012)

3.3.8. Μέγαρο Λιοπυράκη

Το Μέγαρο Λιοπυράκη βρίσκεται στη Λεωφόρο 25ης Αυγούστου, στο Ηράκλειο και αποτελεί το σημαντικότερο δείγμα του νεοκλασικισμού στη πόλη. Ξεκίνησε να κατασκευάζεται τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αι. από τον Δημήτρη Κυριακού. Γενικά στο δρόμο αυτό, οικοδομούνταν αρκετά μέγαρα, τέτοιου είδους, πράγμα που του προσέδιδε μια ευρωπαϊκή εικόνα. Κατά την Ενετοκρατία στο νησί η λεωφόρος ονομαζόταν “Ruga Maistra”, ενώ κατά τη τουρκοκρατία Βεζίρ Τσαρσί, που σήμαιναν «Λεωφόρος της Απάτης», καθώς από εκείνη την οπτική γωνία, σχηματίζονταν μια διαφορετική εικόνα για την πόλη. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=854, 2012)

Εικόνα 32. Μέγαρο Λιοπυράκη

(<http://www.kritipoliskaihorio.gr/2014/11/25.html>, 2018)

Σήμερα το μέγαρο είναι διαιρεμένο σε δυο ιδιοκτησίες. Το πρώτο τμήμα, το οποίο έχει είσοδο από την Οδό Ιδομενέως αποκτήθηκε από Υπουργείο Πολιτισμού για να

χρησιμοποιηθεί για τη στέγαση Βυζαντινού Μουσείου, που τελικά στεγάζεται στο ναό της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών, ενώ το δεύτερο με είσοδο από την 25^{ης} Αυγούστου ανήκει στην οικογένεια Αποστολίδη. (<https://www.cretanbeaches.com>, 2018)

Είναι κτισμένο σε γωνιακό οικόπεδο, διαθέτει τρεις ορόφους και ενδιάμεσα τους υπάρχουν τρία τμήματα δυο ορόφων. Η οροφή του κτηρίου, είναι ξύλινη με κεραμίδια, ενώ τα διώροφα τμήματα στεγάζονται με δώμα. Οι χώροι του ισογείου λειτουργούσαν ως καταστήματα, ενώ οι όροφοι ως κατοικίες. Η διακόσμηση του αποτελείται από τοιχοποιίες και οριζόντιους μεταλλικούς δοκούς διατομής Τ, που ενώνονται με χαμηλούς θόλους. Το κτήριο γενικότερα φέρει, τις αρχιτεκτονικές ιδέες του 20^{ου} αιώνα. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=854, 2012)

3.3.9. Οικία Τσαχάκη

Η Οικία Τσαχάκη είναι άλλο ένα κτήριο στο Ηράκλειο, που κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις επιταγές του ρομαντικού νεοκλασικισμού. Αποτελεί σχέδιο του Δημήτρη Κυριακού, ο οποίος, όπως φαίνεται, επηρεάστηκε από το σχέδιο του Ε. Τσίλλερ, αρχιτέκτονα του μεγάρου Σταθάτου, που βρίσκεται στην Οδό Ριζάρη στην Αθήνα, αφού παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες. Τα εγκαίνια ολοκλήρωσης του τελέστηκαν στις 25 Απριλίου 1912.

Εικόνα 33. Οικία Τσαχάκη

(http://www.kritipoliskaihorio.gr/2017/07/blog-post_195.html, 2018)

Το κτίριο αποτελείται από δυο ορόφους, είναι κατασκευασμένο από πέτρα, ενώ η οροφή του από ξύλο και κεραμίδια. Η διαμόρφωση των όψεων, έγινε βάση συμμετρικής σύνθεσης, χαρακτηριστικό της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Το γωνιακό τμήμα της οικίας διαθέτει μια μικρή αυλή και την κεντρική είσοδο με κυκλικό εξώστη. Η συγκεκριμένη οικία γενικά, συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία, ενός κτηρίου του νεοκλασικισμού. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=5094, 2012)

3.4. Μουσεία

3.4.1. Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου

Η Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου βρίσκεται στο Γάζι, το οποίο αποτελεί έδρα του Δήμου Μαλεβιζίου. Το μουσείο βρίσκεται στην πλατεία, που δεσπόζει το δημαρχείο της πόλης. Περιλαμβάνει συλλογές από αρχαιολογικά εκθέματα της οικογένειας Μεταξά, όπως και διάφορα ευρήματα από έρευνες και ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στο Δήμο.

Εικόνα 34. Αρχαιολογικό Μουσείο Μαλεβιζίου

(<http://wikimapia.org>, 2016)

Η θεματολογία του μουσείου αφορά περιόδους της κρητικής ιστορίας από τα Μινωικά χρόνια μέχρι και τα Ρωμαϊκά. Συγκεκριμένα τα εκθέματα που στεγάζονται στο μουσείο, χρονολογούνται από το 6000 π.Χ. μέχρι το 2ο αι. μ.Χ. Ωστόσο το μεγαλύτερο ποσοστό των ευρημάτων προέρχεται από τη συλλογή της οικογένειας Μεταξά, όπου μάλιστα αποτέλεσε τον κύριο λόγο δημιουργίας του μουσείου.

Εικόνα 35. Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου (Εκθέματα)

(<https://www.neakriti.gr/article/politismos/1427151/polos-elksis-to-moyseio-kosmima-sto-gazi/>, 2017)

Τα εκθέματα αφορούν κυρίως εργαλεία, κειμήλια, αγγεία και διάφορα άλλα αντικείμενα, που σχετίζονται με τη καθημερινή ζωή, τη θρησκεία, τη τέχνη, την εργασία ακόμα και το θάνατο των αρχαίων. Επιπλέον χωρίζονται σε επτά ενότητες. Η πρώτη αποτελείται από αντικείμενα και εργαλεία προερχόμενα από τη Νεολιθική μέχρι τη Μινωική περίοδο. Η δεύτερη περιέχει αντικείμενα κεραμικής, όπως αγγεία από όλες της ιστορικές φάσεις του νησιού. Στη τρίτη εντοπίζονται πήλινα εκθέματα, όπως αγάλματα και άλλα κειμήλια από τη Μινωική μέχρι τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η τέταρτη αφορά αντικείμενα γλυπτικής με κύριο υλικό το μάρμαρο από τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η πέμπτη ενότητα αποτελείται από εκθέματα από την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μαλεβιζίου. Η συγκεκριμένη περιλαμβάνει διάφορα ευρήματα από χωριά του δήμου, όπως το Καβροχώρι,

το Κρουσώνα και το Γάζι, ενώ ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η μινωική σαρκοφάγος από την Τύλισο. Η έκτη αναφέρεται στη μεταλλουργία, όπου εκτίθενται διάφορα αντικείμενα, όπως λόγχες, βέλη και κοσμήματα, από όλες τις φάσεις της Κρητικής ιστορίας. Τέλος στην έβδομη ενότητα υπάρχουν κατά κύριο λόγο πολύτιμα κοσμήματα από τα Μινωικά και τα μετέπειτα χρόνια. (<https://www.neakriti.gr/article/politismos/1104239/arxaiologiki-syllogi-malebizioy-ena-ksexwristo-moyseio/>, 2014)

3.4.2. Μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης «Θύραθεν»

Το Μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης «Θύραθεν» βρίσκεται στο χωριό Κρουσώνα, του Δήμου Μαλεβιζίου και απέχει 15 χλμ. από το Ηράκλειο. Η ονομασία «θύραθεν» αναφέρεται στη παιδεία, όπου στο Βυζάντιο, με τον όρο αυτό εννοούνταν η κλασσική παιδεία.

Στεγάζεται σε μια παραδοσιακή και ανακαινισμένη οικία. Επιπρόσθετα το μουσείο διοργανώνει διάφορες εκδηλώσεις με κύριο αντικείμενο τη μουσική. Πέρα από το ρόλο του μουσείου, όπως υποδηλώνεται και στο όνομα του, αποτελεί επίσης κέντρο έρευνας της μουσικής παράδοσης. Διαθέτει μια πλούσια συλλογή μουσικών οργάνων από την Ελλάδα και όλη τη Μεσόγειο, η οποία συγκεντρώθηκε με χρηματοδότηση της αναπτυξιακής εταιρίας ΑΚΟΜΜ. Τα μουσικά όργανα αυτά, κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με το σύστημα E. VON HORUBASTEL – S. SAHS, δηλαδή ανάλογα τους ήχους που παράγουν, κατατάσσονται σε ιδιόφωνα, χορδόφωνα, αερόφωνα και μεμβρανόφωνα. Επίσης συνεργάζεται με εκπαιδευτικούς φορείς από όλη την Ελλάδα, έτσι ώστε να πραγματοποιούνται επισκέψεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα. (<https://www.thirathen.com/gr/the-museum>, 2017)

3.4.3. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη

Το Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη βρίσκεται στη κεντρική πλατεία του χωριού Μυρτιά, του Δήμου Αρχανών – Αστερουσίων, που αποτελεί επίσης και χωριό του ίδιου. Στεγάζεται στο κτίριο, που αποτελούσε παλιά οικία της οικογένειας Ανεμογιάννη, όπου είχε συγγενικές σχέσεις, με τον πατέρα του συγγραφέα Καπετάν Μιχάλη. Μάλιστα ο σκηνογράφος και ενδυματολόγος Γιώργος Ανεμογιάννης, ήταν αυτός, που ίδρυσε το μουσείο το 1983, ενώ

σημαντική σε αυτό, ήταν η συνεισφορά της δεύτερης συζύγου του Νίκου Καζαντζάκη, Ελένης Σαμίου – Καζαντζάκη. (<https://www.kazantzaki.gr/gr/foundation>, 2018)

Το μουσείο χωρίζεται σε τρία κτίρια, όπου στεγάζονται οι διάφορες λειτουργίες του. Το πρώτο διαθέτει την έκθεση, το δεύτερο διοικητικές υπηρεσίες, ενώ στο τρίτο βρίσκεται ο Πολυχώρος του μουσείου. Ο λόγος που επιλέχτηκε αυτός ο χώρος για να ιδρυθεί το μουσείο, είναι γιατί είχε συναισθηματική αξία για τον συγγραφέα. Η οικογένεια του είχε συνδεθεί με την οικογένεια Ανεμογιάννη μέσω ενός γάμου, ενώ ο ίδιος διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον πατέρα του ιδρυτή του Μουσείου. Στην οικία αυτή κατοικούσε για αρκετό χρονικό διάστημα ο πατέρας του συγγραφέα, όπως είχε φιλοξενηθεί και ο ίδιος. Δίπλα σε αυτή υπήρχε μια μικρότερη, όπου διέμεναν άλλα συγγενικά του πρόσωπα του Νίκου Καζαντζάκη, η οποία προσαρτήθηκε στη κύρια οικογενειακή οικία. Το 1975 ο Γιώργος Ανεμογιάννης πήρε στην ιδιοκτησία του το χώρο, που βρισκόταν η οικία και είχε την ιδέα να τη μετατρέψει σε μουσείο. Στη συνέχεια με συμβολαιογραφική πράξη, το παραχωρήθηκε στη κοινότητα του χωριού, με τον όρο να γίνει μουσείο αφιερωμένο στο συγγραφέα. Ωστόσο ιδρύθηκε επίσης από τον Γιώργο Ανεμογιάννη το Ίδρυμα “Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη”, που ανέλαβε και το κτίριο του μουσείου μετά την ολοκλήρωση της οικοδόμησης του.

Εικόνα 36. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη

(<https://flashnews.gr/post/357402/taksideyontas-rwsia-me-to-moyseio-toy-nikoy-kazantzakh>, 2018)

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η έκθεση στεγάζεται στο πρώτο κτίριο, που διαθέτει δυο ορόφους. Το συγκεκριμένο ανακαινίστηκε το 2009, συγχρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην έκθεση προστέθηκαν περισσότερα ευρήματα του συγγραφέα, ενώ εκσυγχρονίστηκε με νέα τεχνολογικά μέσα.

Το κτίριο, στο οποίο στεγάζονται οι διοικητικές λειτουργίες ολοκληρώθηκε το 2002 με τη δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, ενώ ανακαινίστηκε μαζί με εκείνο της έκθεσης το 2009. Στο ισόγειο βρίσκεται μια μεγάλη αίθουσα, στην οποία πραγματοποιούνται διάφορες εκδηλώσεις, ενώ στο επάνω όροφο τα διοικητικά γραφεία, η βιβλιοθήκη, η αίθουσα του διοικητικού συμβουλίου και το αρχείο.

Εικόνα 37. Έκθεση Νίκου Καζαντζάκη (α)

(<https://museumfinder.gr/item/mousio-nikou-kazantzaki/>, 2018)

Εικόνα 38. Έκθεση Νίκου Καζαντζάκη (β)

(<http://www.creteplus.gr/news/ekthemata-tou-mouseiou-nikou-kazantzaki-227782.html>, 2017)

Ακόμα το κτίριο του Πολυχώρου, βρίσκεται δίπλα σε αυτό της Έκθεσης και παραχωρήθηκε από το Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων. Αποτελεί χρηματοδότηση του Προγράμματος Leader, ενώ ιδιαίτερη ήταν η συνεισφορά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, στην αναβάθμιση του. Στο συγκεκριμένο κτίριο υπάρχουν καφετέρια, κατάστημα και παιδότοπος. (<https://www.kazantzaki.gr/gr/complex>, 2018)

Τα εκθέματα του μουσείου συλλέχθηκαν με πολύ δυσκολία από την Ελλάδα και το εξωτερικό από τον ίδιο τον ιδρυτή του, τον οποίο βοήθησε και η Ελένη Σαμίου – Καζαντζάκη. Ο αριθμός του ξεπερνά τις 50.000 και αφορούν εκδόσεις, άρθρα, μελέτες, επιστολές, ηχητικά ντοκουμέντα, προσωπικά αντικείμενα, ολόγραφα – αυτόγραφα, έργα τέχνης, βίντεο, φωτογραφίες, επιστολές και δημοσιεύματα τύπου. (<https://www.kazantzaki.gr/gr/collections>, 2018)

3.4.4. Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά

Το Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά & Συλλογή Υφαντών Θεανώς Μεταξά-Κανακάκη βρίσκεται στη πόλη της Χερσονήσου. Ιδρύθηκε από την Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών το 1988. Το κτίριο για τη στέγαση του μουσείου, το οποίο ήταν εργοστάσιο του 19^{ου} αι., παραχωρήθηκε από την οικογένεια Παρλαμά.

Το μουσείο διαθέτει συλλογές εκθεμάτων, προερχόμενες από το χρονικό διάστημα μεταξύ του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, τα οποία αναφέρονται στην καθημερινή ζωή, την εργασία, την ψυχαγωγία και τις τέχνες εκείνης της περιόδου. Μετά από την επέκταση και αναβάθμιση στην οποία υποβλήθηκε το 2011, με τη χρηματοδότηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος Κρήτης (Π.Ε.Π Κρήτης), προστέθηκαν στο μουσείο τμήματα υφαντικής, τα οποία περιλάμβαναν έργα, από τη συλλογή υφαντών της Θεανώς Μεταξάκη – Κανακάκη. Ως αποτέλεσμα το μουσείο μετονομάστηκε σε Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά & Συλλογή Υφαντών Θεανώς Μεταξά-Κανακάκη.

Εικόνα 39. Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά

(<https://www.gtp.gr/TDirectoryDetails.asp?id=76260&lng=1>, 2018)

Εικόνα 40. Έκθεση Μενελάου Παρλαμά (α)

(<https://www.gtp.gr/TDirectoryDetails.asp?id=76260&lng=1>, 2018)

Εικόνα 41. Έκθεση Μενελάου Παρλαμά (β)

(<https://www.gtp.gr/TDirectoryDetails.asp?id=76260&lng=1>, 2018)

Το κτίριο του μουσείου αποτελείται από τρία επίπεδα. Το ισόγειο, στο οποίο βρίσκονται ένα παραδοσιακό πατητήρι, δυο αυλές εξωτερικού χώρου, ο χώρος υποδοχής, ο χώρος της φάμπρικας και τρεις αίθουσες υφαντών. Στο πρώτο όροφο εντοπίζεται το αίθριο και άλλη μια αίθουσα υφαντικής. Ο δεύτερος όροφος περιλαμβάνει την αίθουσα διαλέξεων. Τέλος το μουσείο διαθέτει μικρό κατάστημα και είναι εύκολα προσβάσιμο από άτομα με ειδικές ανάγκες. (<https://www.historical-museum.gr/gr/content/agrotiko-mouseio-menelaou-parlama>, 2018)

3.4.5. Μουσείο Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών

Το Μουσείο της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών βρίσκεται στη πόλη του Ηρακλείου βορειοανατολικά του Αγίου Μηνά. Από το 1967 στεγάζεται στο κτίριο του ομώνυμου ναού και διαθέτει μια μεγάλη συλλογή εικόνων και άλλων θρησκευτικών εκθεμάτων.

Ο ναός αποτελεί τη κεντρική εκκλησία της μονής της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών, που είχε ιδρυθεί το 10^ο αι. μ.Χ. Η μονή αναδείχθηκε σε σπουδαίο θρησκευτικό, πολιτιστικό και μορφωτικό κέντρο κατά την περίοδο 1550 – 1640. Εκεί μεταξύ άλλων διδάσκονταν, αρχαία ελληνική φιλοσοφία, ρητορική, θεολογία και ζωγραφική. Μετά την κατάκτηση της πόλης από τους Τούρκους το 1669, ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί, με ονομασία Ζουλφιακάρ Αλί τζαμί, μέχρι το 1922, όπου αποχώρησαν και οι τελευταίοι Τούρκοι από το νησί. Η τίμηση της Αγίας Αικατερίνης πραγματοποιείται στις 25 Νοεμβρίου, όπου τελείται και λειτουργία, ενώ το μουσείο είναι διαθέσιμο καθημερινά. (<http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR09-Heraklion-saint-catherine.html>, 2018)

Εικόνα 42. Έκθεση Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών

(<http://www.cretevantaxi.com/gr/blog/agia-aikaterini-ton-sinaiton-to-mouseio-buzantinis-ekklisiastikis-texnis-61>, 2018)

Η συλλογή εκθεμάτων του μουσείου περιλαμβάνει θρησκευτικά κειμήλια, τα οποία αναφέρονται στη ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία από τον 14ο μέχρι το 19ο αιώνα. Επίσης μεταξύ των άλλων στη συλλογή διατίθενται έξι ιδιαίτερα έργα του σπουδαίου αγιογράφου Ιωάννη Δαμασκηνού. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/st-aikaterini/st-aikaterini.html>, 2017)

3.4.6. Έκθεση Ιερού Κοιμητηρίου Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης

Η έκθεση με θέμα την “Ιστορία της ταφής στη Κρήτη”, αποτελεί από το 2015, τμήμα του δημοτικού κοιμητηρίου Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης, στη πόλη του Ηρακλείου. Το τελευταίο ιδρύθηκε το 1890 και ο χώρος, στον οποίο στεγάζεται σήμερα η έκθεση, λειτουργούσε ως οστεοφυλάκιο.

Το κοιμητήριο διαθέτει σήμερα 612 οικογενειακούς τάφους και πολλοί από αυτούς ανήκουν σε πρόσωπα με ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία του νησιού, όπως ο χώρος ταφής

των 18 Άγγλων που συμμετείχαν στα επαναστατικά γεγονότα του 1898, ο τάφος του Αρχιεπίσκοπου Κρήτης Ευγένιου Ψαλιδάκη και άλλων σπουδαίων προσωπικοτήτων.

Το κτίριο, στο οποίο στεγάζεται η έκθεση είναι διώροφο. Ο πρώτος όροφος περιλαμβάνει θρησκευτικά κειμήλια, εικόνες και πίνακες σχετικές με το ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Στο δεύτερο όροφο υπάρχουν εκθέματα από τη μινωική εποχή μέχρι σήμερα, όπως αγγεία, πιθάρια, σαρκοφάγοι και λάρνακες, παρουσιάζοντας την ιστορική εξέλιξη της ταφής στο νησί. (<http://www.burialmuseum.gr/>, 2018)

3.4.7. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στη πόλη του Ηρακλείου, στο σημείο που κάποτε βρισκόταν το ενετικό μοναστήρι του Άγιου Φραγκίσκου. Ιδρύθηκε τη περίοδο 1937 – 1940 από τον αρχιτέκτονα Πάτροκλο Καραντινό. Οι συλλογές με τα εκθέματα του καλύπτουν την ιστορία του νησιού από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι και τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία αρχαιολογικής υπηρεσίας στην πόλη έγιναν από το Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Ηρακλείου υπό τον Ιωσήφ Χατζηδάκη, με την άδεια της Οθωμανικής διοίκησης. Έτσι το 1883 ιδρύθηκε η πρώτη αρχαιολογική συλλογή. Αυτή στεγαζόταν σε δυο δωμάτια, που βρισκόταν στην αυλή του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Μήνα. Μέχρι το 1900 η συλλογή δέχτηκε αρκετές προσθήκες από δωρεές πολιτών, από αγορές αρχαιοτήτων αλλά και από ανασκαφές. Την ίδια περίοδο ξεκινούσαν οι μεγάλες ανασκαφές στο νησί, πράγμα που οδήγησε στην προσθήκη περισσότερων ευρημάτων στη συλλογή, ενώ η ίδια παραχωρήθηκε στη νεοϊδρυθείσα Κρητική Πολιτεία. Στη συνέχεια μεταφέρθηκε στο κτήριο των στρατώνων, όπου βρίσκεται η σημερινή Νομαρχία Ηρακλείου, με πρωτοβουλία και ευθύνη των Ιωσήφ Χατζηδάκη και του Στέφανου Ξανθουδίδη.

Εικόνα 43. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

(<https://www.visitheraklion.eu/el/planning/museums/archaeological-museum.html>, 2018)

Το πρώτο κτήριο που θα στέγαζε τη συλλογή κατασκευάστηκε τη περίοδο 1904 – 1907 στα απομεινάρια του ενετικού μοναστηριού του Αγίου Φραγκίσκου, που βρισκόταν δίπλα στο Χουνκιάρ Τζαμί. Μετά την προσθήκη ενός δεύτερου δωματίου το 1908, η συλλογή μεταφέρθηκε στο νεοϊδρυθέν κτήριο, όπου και θα τη στέγαζε. Τέσσερα χρόνια αργότερα κατασκευάστηκε η δυτική πτέρυγα του μουσείου από τον αρχιτέκτονα W. Doerpfeld και το Παναγή Καββαδία, όπου ήταν Γραμματέας της Αρχαιολογικής Εταιρίας Αθηνών, δίνοντας στο μουσείο μια κλασικιστική εικόνα. Τα επόμενα χρόνια στις συλλογές του μουσείου προστέθηκαν ευρήματα από τις μεγάλες έρευνες και ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Η σημερινή μορφή του κτηρίου, όπως προαναφέρθηκε αποτελεί σχέδιο του Πάτροκλου Καραντινού και ξεκίνησε το 1937. Η αρχαιολογική συλλογή κινδύνεψε αρκετά κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όμως χάρη στο καθηγητή Νίκο Πλάτωνα μετακινήθηκε και διασώθηκε. Ο ίδιος μάλιστα ήταν υπεύθυνος για την επανέκθεση της συλλογής το 1950. Μέχρι το 1952 το μουσείο άρχισε και πάλι να λειτουργεί.

Εικόνα 44. Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου (α)

(<https://www.parapolitikakritis.gr/archaiologiko-moyseio-irakleioy-en-nykti/>, 2018)

Εικόνα 45. Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου (β)

(<http://www.creteplus.gr/news/prosklisi-gia-ksenagisi-stin-archaiologiki-sullogi-malebiziou-229432.html>, 2018)

Το μουσείο ανακαινίστηκε το 2014 και πλέον διαθέτει 27 αίθουσες, οι οποίες είναι πλήρως εξοπλισμένες. Στο ισόγειο βρίσκονται 12 από αυτές και αφορούν το Μινωικό Πολιτισμό. Στις αίθουσες αυτές, όπως και στη πρώτη του ορόφου εκτίθενται ευρήματα για τις σχέσεις των Μινωιτών με άλλους πολιτισμούς, το βασιλιά Μίνωα, αγγεία, τοιχογραφίες και ιερά κειμήλια. Οι υπόλοιπες στον όροφο περιλαμβάνουν τις τοιχογραφίες από το παλάτι της Κνωσού. (http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3327, 2012)

3.4.8. Δημοτικό Μουσείο της Μάχης της Κρήτης και της Εθνικής Αντίστασης

Το Μουσείο της Μάχης της Κρήτης και Εθνικής Αντίστασης ιδρύθηκε από το Δήμο Ηρακλείου, μετά από την οργάνωση έκθεσης αρχείων και ντοκουμέντων από το διάστημα 1941 – 1945, με αφορμή τον εορτασμό τα πενήντα χρόνια από τη "Μάχη της Κρήτης". (http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3472, 2012)

Η έκθεση βρίσκεται σε κτήριο στο κέντρο της πόλης. Οι συλλογές του μουσείου περιλαμβάνουν πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τη “Μάχη της Κρήτης” αλλά και την εθνική αντίσταση, 200 βιβλία, μονογραφίες, δημοσιεύματα, μελέτες των γεγονότων, όπλα και στολές. Τα σημαντικότερα από τα εκθέματα του μουσείου θεωρούνται η Άποψη του χώρου του Ναυτικού Μουσείου Κρήτης και ο Θυρεός της 50^{ης} επετείου της “Μάχη της Κρήτης”. (http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3472, 2012)

3.4.9. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας βρίσκεται στην Οδό Σοφοκλή Βενιζέλου, στο σημείο που βρισκόταν η παλαιά Ηλεκτρική Ηρακλείου, η οποία παραχωρήθηκε από το Δήμο Ηρακλείου για αυτό το σκοπό. Ιδρύθηκε με Προεδρικό Διάταγμα το Δεκέμβριο του 1980 στα πλαίσια της Σχολής Θετικών Επιστημών Κρήτης και λειτουργεί από τότε.

Αποτελείται από πέντε τμήματα, τα οποία είναι το Ζωολογικό, το Βοτανικό, το Ανθρωπολογικό, το Παλαιοντολογικό – Γεωλογικό και Ορυκτολογικό. Η λειτουργία, η διοίκηση και η οργάνωση του μουσείου προβλέπεται από τη Σύγκλητο Πανεπιστημίου Κρήτης. Στην ουσία διοικείται από τους διευθυντές των πέντε τμημάτων, που εκλέγουν τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου.

Εικόνα 46. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας

(<https://www.voucherergasia.gr/article/epikairoτητα/axizoun-ta-kalokairina-ekpaideutika-programmata-sto-mouseio-fusikhs-istorias/>, 2017)

Εικόνα 47. Έκθεση Μουσείου Φυσικής Ιστορίας (α)

(<https://www.neakriti.gr/article/life/moda/1518774/diaskedaste-mathainodas-sto-mouseio-fusikis-istorias/>, 2018)

Εικόνα 48. Έκθεση Μουσείου Φυσικής Ιστορίας (β)

(<https://www.agia-galini.com/el/kontines-paralies/museum-of-natural-history#sthash.7OH9wRZo.dpbs>, 2018)

Οι συλλογές του περιλαμβάνουν δείγματα από την Ελλάδα και τη Μεσόγειο και μεγάλο μέρος τους είναι χορηγίες από τις συλλογές των ερευνητών του μουσείου. Από το 1985 γίνεται μεγάλη προσπάθεια για τη βελτίωση και τον εμπλουτισμό των συλλογών του, ενώ κάθε χρόνο οργανώνει δειγματοληψίες και έρευνες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Υπήρξε στόχος επίσης του μουσείου να δημιουργηθεί εκθεσιακός χώρος, ώστε οι επισκέπτες να έχουν τη δυνατότητα να δουν τις συλλογές του και να μάθουν για το φυσικό περιβάλλον. Έτσι τη περίοδο 1994 - 1997 έλαβαν χώρο πέντε εκθέσεις φυσικού περιβάλλοντος της Κρήτης και του νησιωτικού Αιγαίου. Το 1998 το Μουσείο προχώρησε στην ενοικίαση, επισκευή και διαρρύθμιση ενός κτηρίου 800 τ.μ. στη Λεωφόρο Κνωσού, που λειτούργησε ως εκθεσιακός χώρος μέχρι το 2005. Στην έκθεση ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει ρεαλιστικές αναπαραστάσεις από τα οικοσυστήματα και εικόνες της ανατολικής Μεσογείου. (<http://www.nhmc.uoc.gr/el/museum/brief-history>, 2016)

3.4.10. Ιστορικό Μουσείο

Το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης βρίσκεται στο Ηράκλειο στην Οδό Σοφοκλή Βενιζέλου στα 450 μ. απόσταση από το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Η ίδρυση του μουσείου αυτού χρονολογείται στο 1953, από την Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών. Για το σκοπό αυτό

παραχωρήθηκε το νεοκλασικό διατηρητέο κτήριο “Οίκος Ανδρέα και Μαρίας Καλοκαιρινού”, από τα “Ιδρύματα Α. & Μ. Καλοκαιρινού”.

Εικόνα 49. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/museums/historical-museum-of-crete-618>, 2017)

Εικόνα 50. Έκθεση Ιστορικού Μουσείου Κρήτης

(<https://www.in.gr/2017/11/02/culture/istoriko-moyseio-kritis-i-megalonisos-ana-toys-aiwnes/>, 2017)

Στόχος της Ε.Κ.Ι.Μ αποτέλεσε η φύλαξη και προβολή του Κρητικού πολιτισμού από τα πρώτα Βυζαντινά χρόνια μέχρι τη σύγχρονη εποχή, κάτι που στην ουσία επιτεύχθηκε χάρη σε αγορές, δωρεές και με την παρακαταθήκη αντικειμένων από το Υπουργείο Πολιτισμού. Σήμερα το μουσείο είναι σε θέση να προσφέρει μια εμπειρία από την ιστορία και την τέχνη της Κρήτης από τους πρώιμους χριστιανικούς χρόνους μέχρι τον 20^ο αιώνα. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία από τη Βυζαντινή τέχνη μέχρι και τη σύγχρονη. Το μουσείο είναι πλήρως εξοπλισμένο με τεχνολογικά μέσα για την προβολή των εκθέσεων του. Επίσης προωθεί στοιχεία για τη ζωή και τα έργα σπουδαίων λόγιων της Ελλάδας, όπως ο Οδυσσέας Ελύτης και ο Νίκος Καζαντζάκης, όπως και την ανάδειξη ιστορικών γεγονότων από τον 19^ο αιώνα μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Προσφέρει πολύ συχνά δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν καταλυτικά ως πηγή μάθησης, οργανώνει επιστημονικά συμπόσια, διαλέξεις, παρουσιάσεις βιβλίων και προβολές ταινιών στο αμφιθέατρο του μουσείου καθιστώντας το, έναν εξαιρετο και ενεργό πολιτιστικό οργανισμό. (<https://www.historical-museum.gr/gr/museum/view/museum-history>, 2018)

3.5. Θρησκευτικά Μνημεία

3.5.1. Μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου

Η μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου βρίσκεται στο Ηράκλειο και συγκεκριμένα στη παραλιακή πλευρά στην Οδό Μητσοτάκη. Πρόκειται για μια από τις μεγαλύτερες εκκλησίες της πόλης και οικοδομήθηκε από τα πρώτα χρόνια, της Ενετοκρατίας. Άνηκε στο τάγμα των Δομινικανών. Μετά από σεισμό το 1508, ο ναός υπέστη σοβαρές βλάβες. Κατά την τουρκική κατοχή, η μονή παρόλο που ήταν μερικώς κατεστραμμένη, μετατράπηκε σε τζαμί αφιερωμένο στο Σουλτάνο Ιμπραχίμ και είχε μιναρέ στη νοτιοδυτική γωνία.

Ο ναός του Αγίου Πέτρου και Παύλου μπορεί να περιγραφεί ως ένα κτήριο με μακρύ κλίτος, το οποίο σκεπάζεται από δίκλινη στέγη με δυο θόλους, που καταλήγει στο ιερό. Στη βόρεια και νότια πλευρά του ναού υπάρχουν παράθυρα διαφορετικών ειδών, πράγμα που υποδηλώνει, ότι είτε έγιναν επί Τουρκοκρατίας, είτε νωρίτερα. Γύρω από την εκκλησία υπάρχουν παρεκκλήσια και άλλα κτήρια. Σε ανασκαφές που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια, ανακαλύφθηκαν τάφοι της Β΄ Βυζαντινής περιόδου και στοιχεία για την περίοδο της αραβικής εγκατάστασης. Αυτά τα ευρήματα μπορεί να τα δει κάποιος στο Ιστορικό Μουσείο.

Εικόνα 51. Μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου

(<http://orthodoxcrete.com/el/places/st-peter-st-paul-church/>, 2018)

Ολόκληρη η περιοχή, που βρίσκεται ο ναός έχει κηρυχθεί αρχαιολογικός χώρος, ενώ γίνονται προσπάθειες για περισσότερες έρευνες, ώστε να προκύψουν κι άλλα ευρήματα, όπως και να πραγματοποιούνται ελεύθερες επισκέψεις στο ναό. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιείται η αναστήλωση του υπό την επίβλεψη της 13^{ης} Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κρήτης, έτσι ώστε να μπορεί να διατεθεί ο χώρος για θρησκευτικούς σκοπούς. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/st-peter-paul/peter-paul.html>, 2017)

3.5.2. Βασιλική του Αγίου Μάρκου

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου αποτελεί έναν από τους πρώτους ναούς, που οικοδομήθηκαν κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας στη Κρήτη. Βρίσκεται απέναντι από το σιντριβάνι των λιονταριών, στη πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου, στο κέντρο της πόλης. Οι Ενετοί από τα πρώτα χρόνια της κυριαρχίας τους στο νησί θέλησαν, να εδραιώσουν την παρουσία τους χτίζοντας ένα ναό αφιερωμένο στον Άγιο Μάρκο, που ήταν ο προστάτης της Βενετίας.

Ξεκίνησε να οικοδομείται το 1239. Σε αυτό το ναό λάμβαναν χώρο επίσημες τελετές της διοίκησης, όπως και ο ενταφιασμός Λατίνων ευγενών. Δεν εξαρτιόταν από την Λατινική Αρχιεπισκοπή, αλλά από το Δούκα της Κρήτης, ο οποίος όριζε κάποιον για τα θρησκευτικά δρώμενα. Η αρχική μορφή της εκκλησιάς ήταν σε απλή κάτοψη με στεγασμένη είσοδο και δεν διαφέρει κατά πολύ από τη σημερινή, μιας και το 1956 η Εταιρία Κρητικών Ιστοριών Μελετητών την αποκατέστησε στον αρχικό της σχεδιασμό. Ο ναός διέθετε επίσης στη νοτιοδυτική πλευρά ένα ψηλό πυργίσκο με ρολόι και κωδωνοστάσιο στραμμένο προς την πλατεία με τα λιοντάρια, που ήταν μια κόπια του κωδωνοστασίου του Αγίου Μάρκου της Βενετίας. Το κωδωνοστάσιο λειτουργούσε, ώστε να πηγαίνουν οι υπάλληλοι στις δουλειές τους τα πρωινά, αλλά και για τη σήμανση σε περίπτωση πολέμου και βομβαρδισμών.

Εικόνα 52. Βασιλική του Αγίου Μάρκου

(<https://www.aftodioikisi.gr/ota/dimoi/d-irakleiou-ekthesi-ergon-tis-sara-bolzani-stin-vasiliki-tou-agiou-markou/>, 2016)

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου κατάφερε να επιβιώσει από τους καταστροφικούς σεισμούς και τις πολεμικές συγκρούσεις που υπέφερε η πόλη. Όταν κατέλαβαν το Ηράκλειο οι Τούρκοι, ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί, καταστραφήκαν τοιχογραφίες και αγιογραφίες, γκρεμίστηκε το κωδωνοστάσιο και χτίστηκε στη θέση του μιναρές. Το τζαμί αυτό ονομαζόταν Ντεφτερντάρ τζαμί αφιερωμένο στο Ντεφτερντάρ Αχμέτ πασά, ο οποίος ήταν υπεύθυνος των οικονομικών. Εν τέλει όταν το νησί επέστρεψε σε ελληνικά χέρια, ο μιναρές

γκρεμίστηκε, όπως και αρκετά άλλα τουρκικά μνημεία για εξαλείφουν οι αναμνήσεις. Την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου χρησιμοποιούνταν ως αποθήκη τροφίμων. Σήμερα η Βασιλική του Αγίου Μάρκου στεγάζει την Εθνική Πινακοθήκη και είναι διαθέσιμη για επίσκεψη. Εκεί μπορεί κανείς να έρθει σε επαφή με έργα καλλιτεχνών από την Κρήτη αλλά και την υπόλοιπη Ελλάδα. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/st-mark/st-mark.html>, 2017)

3.5.3. Ναός Αγίου Τίτου

Ο ναός του Αγίου Τίτου οικοδομήθηκε, τη περίοδο της επανάκτησης της Κρήτης από το Νικηφόρο Φωκά το 961 μ.Χ. Αφού μεταφέρθηκε η πρωτεύουσα από τη Γόρτυνα στο Χάνδακα, ξεκίνησε η οικοδόμηση ενός ναού αφιερωμένο στον Απόστολο Τίτο, τον πρώτο επίσκοπο του νησιού. Στην εκκλησία αυτή μεταφέρθηκαν διάφορα ιερά κειμήλια, μεταξύ των οποίων, ήταν η τίμια κάρα του Αποστόλου Τίτου και η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισας.

Εικόνα 53. Ναός του Αγίου Τίτου

(<http://www.creteplus.gr/news/xristougenniatiki-trilogia-ston-iero-nao-tou-agiou-titou-198166.html>, 2016)

Το 1210 μετά την κατάληψη της Κρήτης από τους Ενετούς ο ναός μετατράπηκε σε λατινική αρχιεπισκοπή αφού εγκαταστάθηκε Λατίνος αρχιεπίσκοπος, μέχρι την καταστροφή του από σεισμό στις αρχές του 15^{ου} αιώνα. Το 1446 ο ναός ξαναχτίστηκε και εγκαινιάστηκε από τον τότε επίσκοπο του νησιού Φαντίνο Ντάντολο. Νέος σεισμός ταλαιπωρείσαι και πάλι το κτήριο το 1508, χωρίς όμως να του προξενήσει σοβαρές ζημιές, όπου καταστράφηκε τελείως από πυρκαγιά το 1544 και οικοδομήθηκε ξανά το 1557.

Μετά την κατάκτηση του νησιού από τους Τούρκους το 1669, ο ναός σταμάτησε να επιτελεί χριστιανικό έργο και μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος αφιερωμένο στον Ζαδέ Φαζίλ Αχμετ Κιοπρουλή πολιορκητή της πόλης, μέχρι την καταστροφή του εκ νέου από σεισμό το 1856. Το κτήριο υπό τη σημερινή του μορφή ξεκίνησε να χτίζεται το 1869 σε σχέδια του Αθανάσιου Μούση, σχεδιαστή επίσης και του ναού του Αγίου Μηνά. Με την ένταξη της Κρήτης στο Ελληνικό κράτος και μετά το Μικρασιατικό συμβάν η Εκκλησία της Κρήτης επισκεύασε το ναό και τον απέδωσε στο ορθόδοξο χριστιανικό κοινό στις 3 Μαΐου 1925. Στις 15 Μαΐου 1966 επιστράφηκε και η τίμια κάρα του Απόστολου Τίτου από τη Βενετία, όπου είχε σταλεί όταν η πόλη καταλείφθηκε από τους Οθωμανούς. (<https://www.heraklion.gr/ourplace/st-titos/st-titos.html>, 2017)

3.5.4. Παναγιά των Σταυροφόρων

Ο ναός της Παναγίας των Σταυροφόρων βρίσκεται στην Οδό Μάρκου Μουσούρου στο Ηράκλειο. Πρόκειται για μια από τις παλαιότερες λατινικές εκκλησίες στο νησί. Τα τελευταία χρόνια της Ενετοκρατίας, είχε παραχωρηθεί στο Τάγμα των Καπουτσίνων. Κατά τη Τουρκοκρατία μετατράπηκε σε τζαμί με την ονομασία Αγκεμπούτ Τζαμί ή Κουχιακλί προς τιμή του διοικητή της πόλης Αγκεμπούτ Αχμέτ. Το 1922 μετά το Μικρασιατικό συμβάν, ο ναός χρησιμοποιήθηκε για τη φιλοξενία προσφύγων. Εν τέλει αποκτήθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία και αποκαταστάθηκε. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2015/05/blog-post_473.html, 2015)

3.5.5. Καθεδρικός Ναός Αγίου Μηνά

Ο Άγιος Μηνάς είναι ο πολιούχος της πόλης του Ηρακλείου και γιορτάζεται στις 11 Νοεμβρίου. Καθιερώθηκε ως προστάτης της πόλης την περίοδο της Τουρκικής κατοχής στο νησί. Οι διαφορές ανάμεσα στο μουσουλμανισμό και το χριστιανισμό, στάθηκαν πολλές φορές αιτία βιαιοπραγιών των Τούρκων προς τους Έλληνες. Έτσι σύμφωνα με την παράδοση, το Πάσχα του 1826, όπου οι Χριστιανοί, είχαν μαζευτεί στον πρώτο τότε, ναό του Αγίου Μηνά για την Ανάσταση, οι Τούρκοι σκόπευαν να τους επιτεθούν. Όμως αυτό αποτράπηκε αφού τους εμπόδισε, ένας καβαλάρης μεγάλης ηλικίας, που έμοιαζε με τον Τούρκο διοικητή τον Αγιάν Αγά. Αυτός στην ουσία απέτρεψε τους τελευταίους από το να προχωρήσουν στη σφαγή. Οι Χριστιανοί το θεώρησαν ως θαύμα του Αγίου Μηνά, όπου εμφανίστηκε για να τους προστατεύσει, ενώ το ίδιο συνέβη και στην τουρκική πλευρά, αφού δεν ήταν δυνατό, ένας Τούρκος διοικητής να αποτρέψει μια χριστιανική σφαγή. Έκτοτε ο Άγιος Μηνάς παρουσιάζεται σαν έφιππος ρωμαίος διοικητής και θεωρείται προστάτης της πόλης από τους Χριστιανούς και από τους Μουσουλμάνους.

Εικόνα 54. Καθεδρικός Ναός Αγίου Μηνά

(<https://www.thisiscrete.gr/gr/churches-monasteries/st-minas-and-pantanassa-100>, 2016)

Ο ναός του Αγίου Μηνά είναι από τους μεγαλύτερους στην Ελλάδα και ξεκίνησε να οικοδομείται στις 25 Μαρτίου 1862. Αποτελεί σχέδιο του Αθανάσιου Μούση, ο οποίος ήταν υπεύθυνος επίσης για το ναό του Αγίου Τίτου και τους Στρατώνες, που χρησιμοποιούνται

σήμερα ως δικαστήρια και ως Νομαρχία, στη Πλατεία Ελευθερίας. Σύμφωνα με το θρύλο, ο χώρος, που οικοδομήθηκε ο ναός, επιλέχτηκε από ένα καλόγερο, που υποστήριξε, πως του παρουσιάστηκε ο Άγιος Μηνάς σε κάποιο όραμα. Το χτίσιμο του ναού σταμάτησε τη περίοδο των επαναστάσεων του 1866 και άρχισαν πάλι το 1883. Μάλιστα σε εφημερίδα της εποχής, υπάρχει αναφορά πως στο λιμάνι της πόλης είχε φτάσει ένα πλοίο, το οποίο μετέφερε τα υλικά για την κατασκευή του ναού, όμως ελλείψει χρημάτων δεν μπορούσαν να τα μεταφερθούν στο σημείο που έπρεπε. Η λύση δόθηκε από τους μαθητές της πόλης, που προσφέρθηκαν να μεταφέρουν, εκείνοι τα υλικά. Το 1895 τελέστηκαν τα εγκαίνια του ναού με μεγάλο ενθουσιασμό, με παρουσία του μητροπολίτη Τιμόθεου Καστρινογιαννάκη, παρόλο που το νησί βρισκόταν ακόμα υπό Τουρκική κατοχή. (<http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR08-Heraklion-saint-minas.html>, 2018)

3.5.6. Καθολικό Μονής Βαρσαμόνερου

Η μονή Βαρσαμόνερου είναι άλλο ένα σπουδαίο θρησκευτικό και αρχιτεκτονικό μνημείο στο νομό. Αυτό αποδεικνύεται από το σπουδαίο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και τις τοιχογραφίες του. Το κτήριο αποτελείται από δυο κλιτή σε παράλληλη ευθεία, αυτό που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά και είναι αφιερωμένο στη Θεοτόκο Οδηγήτρια και αυτό στη νότια, που είναι αφιερωμένο στον Ιωάννη τον Πρόδρομο, ένα εγκάρσιο κλίτος προς τιμή του Αγίου Φανούριου αλλά και ένα δυτικό νάρθηκα. Το βόρειο κλίτος είναι το παλαιότερο, αφού σύμφωνα με αρχαίες πηγές, η μονή ορίζεται ως Chiesa della Madonna di Varsamonero (δηλαδή ναός της Παναγίας Βαρσαμόνερου). Το 1400 μ.Χ. οικοδομήθηκε το νότιο κλίτος, ενώ το 1407 μ.Χ. προστέθηκαν οι τοιχογραφίες στο βόρειο. Το διάστημα 1407 – 1428 διακοσμήθηκε και το νότιο. Η προσθήκη του εγκάρσιου κλίτους πραγματοποιήθηκε το 1423, του οποίου οι τοιχογραφίες, δημιουργήθηκαν αργότερα από Κωνσταντίνο Ειρικό. Το σύνολο των τοιχογραφιών προήλθε από διαφορετικούς ζωγράφους με τις καλλιτεχνικές τάσεις του 14^{ου} – 15^{ου} αιώνα, περίοδος, όπου πολλοί διανοούμενοι και καλλιτέχνες είχαν καταφύγει από την Κωνσταντινούπολη στο νησί.

Το βόρειο κλίτος περιλαμβάνει τοιχογραφίες, που αναπαριστούν του 24 Οίκους του Ακάθιστου Ύμνου. Μετά τη δημιουργία του νότιου κλίτους, προστέθηκαν εικόνες του ευαγγελικού και μαριολογικού κύκλου στην καμάρα του Βήματος. Οι τοιχογραφίες στο

σύνολο τους αποτελούνται από πλούσια χρώματα και συγκρατημένη σύνθεση, πράγμα που αποδίδεται στη τεχνική που χρησιμοποιούσαν οι ζωγράφοι στη Κωνσταντινούπολη.

Εικόνα 55. Καθολικό Μονής Βαρσαμόνερου

(<http://wikimapia.org>, 2017)

Οι τοιχογραφίες του νότιου κλίτους, δημιουργήθηκαν σε στάδια, ενώ είναι φανερή η βελτίωση της τεχνικής που χρησιμοποιήθηκε για αυτές. Παράδειγμα αποτελεί ο κύκλος των Παθών. Επιπλέον είναι έντονα φανερή η επικράτηση της τεχνικής που εισήχθη από τους πρόσφυγες της Κωνσταντινούπολης, σε τοιχογραφίες, όπως αυτή της Σταύρωσης και του Επιτάφιου Θρήνου στους τοίχους της βόρειας και ανατολικής πλευράς. Οι 20 παραστάσεις του Συναξαρίου του Προδρόμου, που δημιουργήθηκαν το 1428 στο δυτικό τοίχο, ανάγονται σε μια πιο ακαδημαϊκή τεχνική. Μεγάλη σπουδαιότητα επίσης έχει και η μεγάλου μεγέθους παράσταση της Βρεφοκτονίας στη θύρα.

Το εγκάρσιο κλίτος περιλαμβάνει τοιχογραφίες όπως, το Συναξάριο του Αγίου Φανουρίου, όπου επίσης δημιουργήθηκε από τον Κωνσταντίνο Ειρικό το 1431 και δυο εικόνες του Αγίου Φανουρίου από τον ζωγράφο Άγγελο. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1510, 2012)

3.5.7. Μονή Βροντησίου

Η μονή Βροντησίου δεσπόζει ανάμεσα στα χωριά Ζαρός και Βορίζια, στην επαρχία Καινούριου Ηρακλείου και η τιμήση της, τελείται στη γιορτή του Αγίου Αντωνίου. Σύμφωνα με αναφορές, αποτελούσε παρεκκλήσι της μονής Βαρσαμόνερου, που βρισκόταν εκεί κοντά, ενώ η ονομασία της πιθανώς να προήλθε από το δημιουργό της, αφού σύμφωνα με πηγές του 1323, εντοπίζονται στη πόλη του Χάνδακα τέσσερις ιερείς, με το όνομα Βροντίσιος.

Η μονή γνώρισε μεγάλη ακμή στις αρχές του 16^{ου} αι., μετά την παρακμή της μονής Βαρσαμόνερου, ενώ έγγραφα και αρχεία για αυτή υπάρχουν από το 1400 μ.Χ. Την περίοδο της Ενετοκρατίας αποτέλεσε, ένα από τα σημαντικότερα μοναστικά κέντρα του νησιού, όπου γνώρισαν ακμή οι τέχνες όπως η ζωγραφική. Θεωρείται μάλιστα, πως εκεί μόνασε και ο μεγάλος αγιογράφος Μιχαήλ Δαμασκηνός, όπου δημιούργησε έξι από τα πιο σπουδαία έργα του, τα οποία στεγάστηκαν στη μονή μέχρι το 1800. Την ίδια χρονιά μεταφέρθηκαν στον Άγιο Μηνά από τον επίσκοπο Γεράσιμο και εκτίθενται σήμερα στην Αγία Αικατερίνη των Σιναϊτών.

Εικόνα 56. Μονή Βροντισίου

(<http://orthodoxcrete.com/el/places/holy-monastery-of-vrontisi/>, 2018)

Την περίοδο της Οθωμανικής κατοχής στο νησί, μετά από διαταγή του Κιοπρουλή, δεν πειράχτηκε, ούτε λεηλατήθηκε το μοναστήρι. Βέβαια μετά το συμβάν της επανάστασης του 1866 εκτελέστηκαν τέσσερις μοναχοί και πυρπολήθηκαν το καθολικό, δέκα κελιά καθώς και οι καλλιέργειες της μονής, επειδή αυτή είχε στεγάσει την επαναστατική ομάδα του Μιχαήλ Κόρακα. Μετά από αυτό, εγκαταλείφτηκε, ώσπου χρησιμοποιήθηκε ξανά ως καταφύγιο επαναστατών το 1878. Οφείλεται να αναφερθεί πως κατά την περίοδο των επαναστάσεων, καταστράφηκε μεγάλος αριθμός κειμηλίων.

Το μοναστήρι σήμερα, εξακολουθεί να λειτουργεί και να διατηρεί τη λαμπρότητα του παρά την κατεδάφιση των οχυρώσεων και την προσθήκη νεώτερων κτηρίων. Δίπλα στην είσοδο του εντοπίζεται μια μνημειώδη κρήνη του 15^{ου} αι., που περιλαμβάνει ανάγλυφες εικόνες του Αδάμ και της Εύας στο Παράδεισο, του Θεού, ενώ στο κάτω μέρος τους βρίσκονται τα τέσσερα ποτάμια τις Εδέμ, τα οποία καταλήγουν σε τοποθετημένους κρουνούς από όπου πήγαζε νερό.

Το καθολικό της αποτελείται από δυο κλίτη. Το πρώτο ήταν αφιερωμένο στον Άγιο Αντώνιο και το δεύτερο στον Απόστολο Θωμά. Ο σχεδιασμός του κωδωνοστασίου μαρτυρεί, πως είναι ανεξάρτητο οικοδόμημα, ενώ τα χαρακτηριστικά του ανάγονται σε ενετική αρχιτεκτονική. Ένα τμήμα των τοιχογραφιών του νότιου κλίτους σώζεται μέχρι σήμερα. Επιπρόσθετα μεγάλη σπουδαιότητα έχουν οι παραστάσεις, όπως αυτή του “Δείπνου στους Εμμαούς”, η “Κοινωνία των Αποστόλων”, τα “Μηνολόγια” και ο “Άγιος Συμεών, που κρατά το βρέφος Ιησού”. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1512, 2012)

3.5.8. Μονή Παναγίας της Κεράς

Το μοναστήρι της Παναγίας της Κεράς, είναι από τα πιο σημαντικά του είδους στην Κρήτη και είναι αφιερωμένο στο Γενέσιο της Θεοτόκου. Οι πρώτες αναφορές της μονής εντοπίζονται σε αρχεία του 1333, όπου ήταν ιδιοκτησία του Λατινικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης και ενοικιαζόταν από τον L. Morosini στον Mario Cornario. Σύμφωνα με αναφορές η οικοδόμηση της μονής σχετίζεται με την εικόνα της Παναγίας της Καρδιώτισσας, δημιουργία του Άγιου Λάζαρου, που έζησε τον 9^ο αι. μ.Χ. και σήμερα στεγάζεται στο ναό του Άγιου Αλφόνσου στη Ρώμη. Μάλιστα η συγκεκριμένη εικόνα χρονολογείται από τον Gerola στον 11^ο αι. ενώ από τον Ξυγγόπουλο στον 16^ο αι. Οι

τοιχογραφίες που κοσμούν το καθολικό χρονολογούνται στο 14ο αι. Η μονή κοσμεύεται από πλήθος τοιχογραφιών που αναδεικνύουν την υψηλή τεχνική αγιογραφίας της Κρήτης.

Εικόνα 57. Μονή Παναγίας της Κεράς

(http://greekorthodoxreligioustourism.blogspot.com/2015/07/blog-post_16.html, 2015)

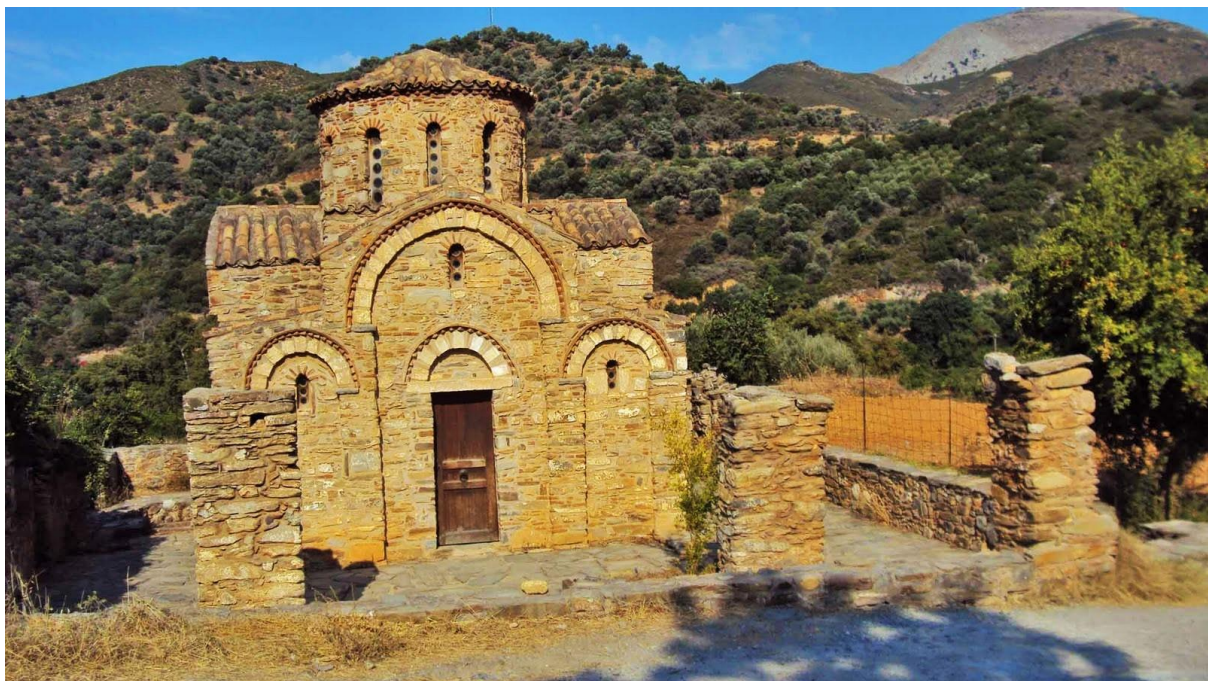
Η εικόνα της Παναγίας της Καρδιώτισσας, στην οποία οφείλεται και η ίδρυση της μονής έχει συνδεθεί από τον Chr. Buondelmond με αρκετά θαύματα από το 1415. Σύμφωνα με τα θαύματα αυτά, η εικόνα κατά το διάστημα των Εικονομαχιών μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, αλλά κατά παράξενο τρόπο επιστράφηκε στο μοναστήρι. Στη συνέχεια μεταφέρθηκε ξανά και αυτή τη φορά δεμένη σε ένα κίονα από μάρμαρο, όμως επιστράφηκε ξανά μαζί με τον κίονα. Κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας, ένας έμπορος έκλεψε και μετέφερε την εικόνα στη Ρώμη. Το 1735 νέα εικόνα αντικατέστησε την παλιά, η οποία θεωρείται επίσης θαυματουργή. Το 1982 κλάπηκε και η δεύτερη, αλλά επιστράφηκε μετά τη σύλληψη των δραστών.

Το 1720 η οικογένεια Μαγγανάρη ανέλαβε την ανακαίνιση της μονής, και έτσι το μοναστήρι έγινε σταυροπηγικό. Στην επανάσταση του 1866 υπήρξε καταφύγιο των επαναστατών. Η μονή είχε οχυρωματικό σχεδιασμό, από τον οποίο σώζεται μόνο το

καθολικό, που η οικοδόμηση του χωρίζεται σε τέσσερις φάσεις. Ο πρώτος ναός, ήταν μονόχωρος, αφιερωμένος στη Παναγία, λειτουργεί σήμερα σαν ιερό βήμα, όπου ένα τέμπλο τον διαχωρίζει από τους άλλους χώρους. Στα δυτικά υπάρχουν δυο νάρθηκες. Ο πρώτος νάρθηκας έχει διάταξη που χωρίζεται σε τρία τμήματα, με εγκάρσιες καμάρες προς το χώρο που χρησιμοποιείται ως ιερό βήμα. Ο δεύτερος περιλαμβάνει επίσης μια εγκάρσια καμάρα προς το χώρο του ιερού βήματος. Εξωτερικά για τις γωνίες χρησιμοποιήθηκαν πελεκητοί λίθοι, ενώ τα μπροστινά τμήματα των νάρθηκων ανάγονται σε βυζαντινή αρχιτεκτονική. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9101, 2012)

3.5.9. Ναός Παναγίας Φόδελε

Ο ναός της Παναγίας είναι θρησκευτικό μνημείο, βόρεια του χωριού Φόδελε και είναι αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου. Το κτήριο του ναού που σώζεται μέχρι σήμερα, αποτελεί το ανατολικό τμήμα ενός προγενέστερου, τρίκλιτου ναού. Διαθέτει σταυροειδή σχήμα και ένα τρούλο, χωρίς νάρθηκα. Επίσης είναι φανερό πως για την κατασκευή του, χρησιμοποιήθηκαν οικοδομικά υλικά και πλίνθοι από παλαιότερο ναό.

Εικόνα 58. Ναός της Παναγίας στο Φόδελε

(http://greekorthodoxreligioustourism.blogspot.com/2015/07/blog-post_14.html, 2015)

Ο ναός, είναι ιδιαίτερα γνωστός, λόγω των τοιχογραφιών του, που σώζονται μέχρι σήμερα. Οι παλαιότερες τοιχογραφίες, εντοπίζονται στα δωμάτια που βρίσκονται, στη δυτική πλευρά, τα οποία χρονολογούνται στον 11^ο αι. μ.Χ. Ο τοίχος στη βόρεια πλευρά κοσμείται από εικόνες ολόσωμων αγίων και μαρτύρων, όπως ο Άγιος Κωνσταντίνος και η Αγία Ελένη. Στα νότια, υπάρχει η παράσταση της “Δέησης”, ενώ οι πεσσοί κοσμούνται από εικόνες στρατιωτικών αγίων. Επιπλέον στο βόρειο και στο νότιο τμήμα, υπάρχουν καμάρες σε σχήμα τόξου, που στις εσοχές τους, στην κάθε μια εικονίζονται, πέντε μάρτυρες, οι οποίοι γιορτάζονται στις 25 Νοεμβρίου και στις 13 Δεκεμβρίου. Η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε για τη δημιουργία των τοιχογραφιών και των εικόνων ανάγεται σε αυτή που αναπτύχθηκε στα αστικά κέντρα, όπως η Κωνσταντινούπολη.

Οι τοιχογραφίες που κοσμούν τη νότια πλευρά του ναού ανάγονται, στην ντόπια ζωγραφική τεχνική που αναπτύχθηκε το διάστημα του 1323 μ.Χ., όπως αποδεικνύεται από μια επιγραφή. Σε παραστάσεις, που εικονίζονται η “Υπαπαντή” και ο “Βίος της Θεοτόκου”, γίνεται φανερό η χρήση της παλαιότερης τεχνικής, αναμειγνύοντας τη με αυτή που αναπτύχθηκε από τους ντόπιους το 14^ο αι. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7230, 2012)

3.5.10. Ναός Ασκληπιού στο Λεβήνα

Ο ναός του Ασκληπιού βρίσκεται κοντά στον παραλιακό οικισμό του Λέντα, νότια των Αστερουσίων, στο σημείο που άκμαζε η αρχαία πόλη Λεβήνα. Είναι τοποθετημένος σε τεχνητό ανάχωμα, στραμμένος προς την ανατολή και οι τοίχοι του, οι οποίοι διατηρούνται έχουν ύψος 3,40 μ., είναι επίσης κατασκευασμένοι από πήλινα τούβλα με λευκή μαρμαρίνη επένδυση. Το δάπεδο είναι φτιαγμένο από ψηφίδα, εκτός από το κέντρο του, το οποίο είναι από μάρμαρο. Εσωτερικά του ναού, διασώζονται δυο κίονες, ύψους 4,70 μ., όπως και βάσεις αγαλμάτων για λατρευτικούς σκοπούς.

Η κατασκευή του ναού πιθανώς να χρονολογείται μεταξύ 1^{ου} - 2^{ου} αι., όπου το νησί ήταν Ρωμαϊκή επαρχία. Μετά την επικράτηση του Χριστιανισμού, ο ναός εγκαταλείφθηκε και σταδιακά καταστράφηκε, τμήματα του οποίου χρησιμοποιήθηκαν για την οικοδόμηση βασιλικής. Από το σχέδιο της κάτοψης του ναού, που σχεδιάστηκε το 1586 από τον Onorio Belli, σήμερα σώζονται μόνο τμήματα των περιγραμμάτων και δυο κίονες.

Οι έρευνες και οι ανασκαφές του ναού πραγματοποιήθηκαν το 1900, το 1910, το 1912 και το 1913, από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή. Μάλιστα κατά τις ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν αναστηλώσεις στους κίονες. (http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1692, 2012)

4. Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά

4.1. Σημαντικές Προσωπικότητες

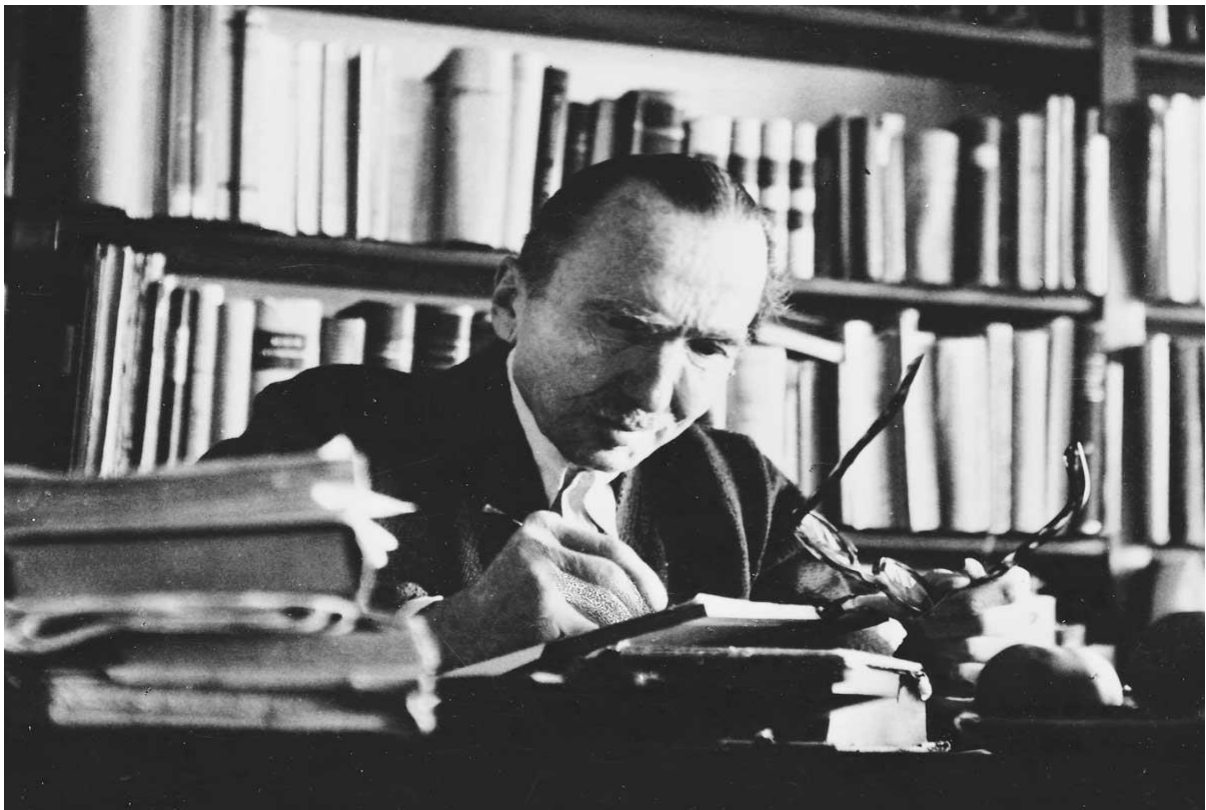
Ο Νομός Ηρακλείου εκτός από όλα τα άλλα που αναφέρθηκαν, διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία σπουδαίων προσωπικοτήτων, με σημαντική παρουσία στο χώρο των γραμμάτων, της ζωγραφικής, του κινηματογράφου αλλά και σε άλλους τομείς. Αυτοί κατόρθωσαν με τα ξεχωριστά ταλέντα τους να καταξιωθούν, πέρα από το όριο του νησιού, στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

4.1.2. Νίκος Καζαντζάκης

Ο Νίκος Καζαντζάκης αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες λογοτεχνικές προσωπικότητες, του νομού Ηρακλείου αλλά και της Ελλάδας. Γεννήθηκε το διάστημα 18 Φεβρουαρίου - 3 Μαρτίου το 1883 στο Ηράκλειο. Έχει γράψει πολλά σπουδαία έργα και έχει λάβει διεθνείς βραβεύσεις, ενώ συνέβαλε καταλυτικά στην ανάπτυξη των “Ελληνικών γραμμάτων”.

Η οικογένεια του Νίκου Καζαντζάκη διέμενε στο Ηράκλειο, όπου ο ίδιος έλαβε την πρώτη στοιχειώδη μόρφωση. Όμως μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια επανάστασης στο νησί, που βρισκόταν υπό Τουρκική κατοχή το 1889, κατέφυγε στην Ελλάδα για έξι μήνες. Έπειτα στάλθηκε στη Νάξο σε σχολή μοναχών, όπου ήρθε σε επαφή με τη γαλλική γλώσσα, την οποία και αγάπησε. Το 1902 ξεκινάει στην Αθήνα νομικές σπουδές, εκεί δημοσίευσε δυο έργα, το δοκίμιο “Η Απρώστια του Αιώνας” και το μυθιστόρημα “Ο Όφης και Κρίνο”, ενώ έγραψε το δράμα “Ξημερώνει”. Το τελευταίο ήταν που τον έκανε γνωστό εφόσον βραβεύτηκε και παίχτηκε σε θεατρικό έργο στην Αθήνα. Το 1907 άρχισε να σπουδάζει δημοσιογραφία και μυείθηκε στον τεκτονισμό, ενώ τον Οκτώβριο ξεκίνησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι.

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, εργάστηκε ως μεταφραστής από τα Γαλλικά, τα Αγγλικά, τα Γερμανικά και τα Αρχαία Ελληνικά, ενώ έγινε ένθερμος υποστηρικτής της εισαγωγής της Δημοτικής γλώσσας στα σχολεία. Το 1912 συμμετείχε εθελοντικά στο Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο, ενώ διορίστηκε στο γραφείο του Ελευθέριου Βενιζέλου. Το 1919 επιτέλεσε καθήκοντα Γενικού διευθυντή στο Υπουργείο Περιθάλψεως, αναλαμβάνοντας και επιβλέποντας την εγκατάσταση των Ελλήνων που είχαν διωχθεί από τους Μπολσεβίκους στη Μακεδονία.

Εικόνα 59. Νίκος Καζαντζάκης

(<https://www.timesnews.gr/nikos-kazantzakis-syggrafeas/>, 2017)

Ο Καζαντζάκης μετά τα ταξίδια του σε διάφορες περιοχές του εξωτερικού και της Ελλάδας διεύρυνε τους πνευματώδες ορίζοντες του και γνώρισε αρκετούς διανοούμενους, που διαμόρφωσαν αρκετά την προσωπικότητά του. Έτσι κατόρθωσε να έχει ιδιότητες όπως αυτές του σεναριογράφου, του δημοσιογράφου, του ποιητή, του μεταφραστή, του μυθιστοριογράφου, του φιλόσοφου, του θεατρικού συγγραφέα, του συγγραφέα και του πολιτικού. Τα πιο γνωστά του έργα είναι η “Οδύσσεια”, η “Ασκητική”, “Βιος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά”, “Ο Καπετάν Μιχάλης”, “Ο Χριστός ξανασταυρώνεται”, “Ο Τελευταίος Πειρασμός”, “Αναφορά στον Γκρέκο”. Επιπλέον κινδύνεψε να τον αφορέσει η Ελληνική

Εκκλησία λόγω των έργων του “Ο Τελευταίος Πειρασμός”, “Ο Καπετάν Μιχάλης” και το “Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται”. Παρ' όλα αυτά έλαβε βραβεύσεις, όπως αυτές του Παγκοσμίου Βραβείου Ειρήνης και το Κρατικό Βραβείο Θεάτρου. Η ζωή του τελείωσε στο Φράιμπουργκ της Γερμανίας στις 26 Οκτωβρίου 1957 και η ταφή του έγινε στα Ενετικά τείχη, στο προμαχώνα Τάπια Μαρτινένγκο, αφού απαγορεύτηκε από την Ορθόδοξη Εκκλησία να γίνει σε νεκροταφείο. Στον τάφο του είναι χαραγμένη η επιγραφή “Δεν ελπίζω τίποτα. Δεν φοβούμαι τίποτα. Είμαι ελεύθερος. ”, (Παναγιωτάκη, 1982) (<https://www.historical-museum.gr/webapps/kazantzakis-pages/gr/life/chronology-det.php>, 2018)

4.1.3. Οδυσσέας Ελύτης

Ο ποιητής και ζωγράφος Οδυσσέας Ελύτης υπήρξε άλλη μια από τις λαμπρότερες προσωπικότητες του Νομού Ηρακλείου. Γεννήθηκε στις 2 Νοεμβρίου 1911 και το πραγματικό του επίθετο ήταν Αλεπουδέλης. Έχει δημιουργήσει μια πλούσια συλλογή σπουδαίων έργων και έχει λάβει Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Εικόνα 60. Οδυσσέας Ελύτης

(<https://www.timesnews.gr/odyssea-elyti-quot-asma-iroiko-kai-penthimo-gia-ton-chameno-anthypolochago-tis-alvanias-quot/>, 2018)

Όταν ξεκίνησε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος η οικογένεια του μετακινήθηκε στην Αθήνα, όπου άρχισε την εκπαίδευση του, ενώ μετά τη Μικρασιατική καταστροφή μετακινήθηκε πάλι στην Ιταλία. Το 1924 επέστρεψε στην Αθήνα στο Γ΄ Γυμνάσιο Αρρένων Αθηνών, συνεργάστηκε με το περιοδικό “Διάπλασης των Παίδων” και ήρθε σε επαφή με έργα του Καβάφη και του Καρυωτάκη, ενώ παράλληλα ταξίδεψε σε πολλά νησιά του Αιγαίου, πράγμα που διαμόρφωσε το λυρισμό της ποίησης του.

Το 1929 έρχεται σε επαφή με το σουρεαλισμό, ενώ παράλληλα αρχίζει να στέλνει ποιήματα με ψευδώνυμο σε περιοδικά. Ένα χρόνο αργότερα εγγράφηκε στη Νομική σχολή Αθηνών. Το πρώτο του δόκιμο ποίημα δημοσιεύτηκε από το περιοδικό “Νέα Γράμματα” με τίτλο “Του Αιγαίου”. Αργότερα το 1939 στις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εκδόθηκε η πρώτη του ποιητική συλλογή σε τριακόσια αντίτυπα, με τίτλο “Προσανατολισμοί”. Έλαβε μέρος στον πόλεμο ως ανθυπολοχαγός, στα Ελληνοαλβανικά σύνορα, όμως αρρώστησε και επέστρεψε στην Αθήνα. Εκεί το 1949 δημοσιεύτηκε η δεύτερη του συλλογή με τίτλο “Ήλιος ο Πρώτος”. Στη συνέχεια μετέφρασε αρκετά λογοτεχνικά έργα, ενώ ταξίδεψε αρκετά. Ο Οδυσσέας Ελύτης έχει βραβευτεί με το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1979. Τα σπουδαιότερα έργα του θεωρούνται “Το Άξιον Εστί”, “Το Μονόγραμμα”, “Μαρία Νεφέλη”, “Ο Μικρός Ναυτίλος”, “Τα Ρω του Έρωτα”. Ο ίδιος πέθανε στις 18 Μαρτίου 1996. (<https://www.sansimera.gr/biographies/557>, 2018)

4.1.4. Βιτσέντζος Κορνάρος

Ο ποιητής και ζωγράφος Βιτσέντζος Κορνάρος είναι ακόμη μια προσωπικότητα, που αναδείχθηκε στο Νομό. Γεννήθηκε στο χωριό Τραπεζόντα Σητείας το 1533. Ήταν γόνος πλούσιας, φεουδαρχικής οικογένειας, με μεγάλη δύναμη στη περιοχή.

Ο ίδιος έζησε στη περιοχή της Σητείας, στα χωριά Τραπεζόντα και Πισκοκέφαλο, επιτελώνοντας τα κληρονομικά φεουδαρχικά του καθήκοντα, μέχρι το 1587 - 1590. Μετακινήθηκε στο Χάνδακα, όπου και εγκαταστάθηκε. Εκεί βρισκόταν ήδη ο αδερφός του Ανδρέας, ο οποίος είχε ιδρύσει το σύλλογο λογίων “Stravaganti” με σημαντική παρουσία στην ακμή της Κρητικής Λογοτεχνίας. Παντρεύτηκε τη Μαριέττα Zeno και άρχισε να συμμετέχει ενεργά στα κοινά της πόλης. Ιδιαίτερη ήταν η συμβολή του, την περίοδο 1591 – 1593, όπου η πόλη ταλαιπωρήθηκε από πανούκλα, ενώ ο ίδιος είχε το ρόλο του υγειονομικού επόπτη.

Εικόνα 61. Ερωτόκριτος και Αρετούσα

(<https://www.timesnews.gr/702512-2/>, 2017)

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του επισκεπτόταν ανά τακτά χρονικά διαστήματα το χωριό του, ενώ τη περίοδο 1598 – 1600 έμεινε σε αυτό, καθώς διατηρούσε ακόμα περιουσία. Τα σπουδαιότερα έργα του, θεωρούνται ο “Ερωτόκριτος” και “Η Θυσία του Αβραάμ”, η οποία παραδίδεται ανώνυμη, αλλά πιθανώς, να αποτελεί έργο του. Πέθανε το διάστημα 1613 – 1614 στο Χάνδακα και η ταφή του έγινε στη Μονή Αγίου Φραγκίσκου. (<http://www.sitia.gr/city/cornaros-vita/vitae-curriculum.html>, 2009)

4.1.5. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ήταν σπουδαίος αναγεννησιακός καλλιτέχνης, με ιδιότητες, όπως αυτές του ζωγράφου, γλύπτη και αρχιτέκτονα. Γεννήθηκε στο Χάνδακα το 1541, την περίοδο που το νησί βρισκόταν υπό Ενετική κατοχή.

Εικόνα 62. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

(<https://el.wikipedia.org>, 2018)

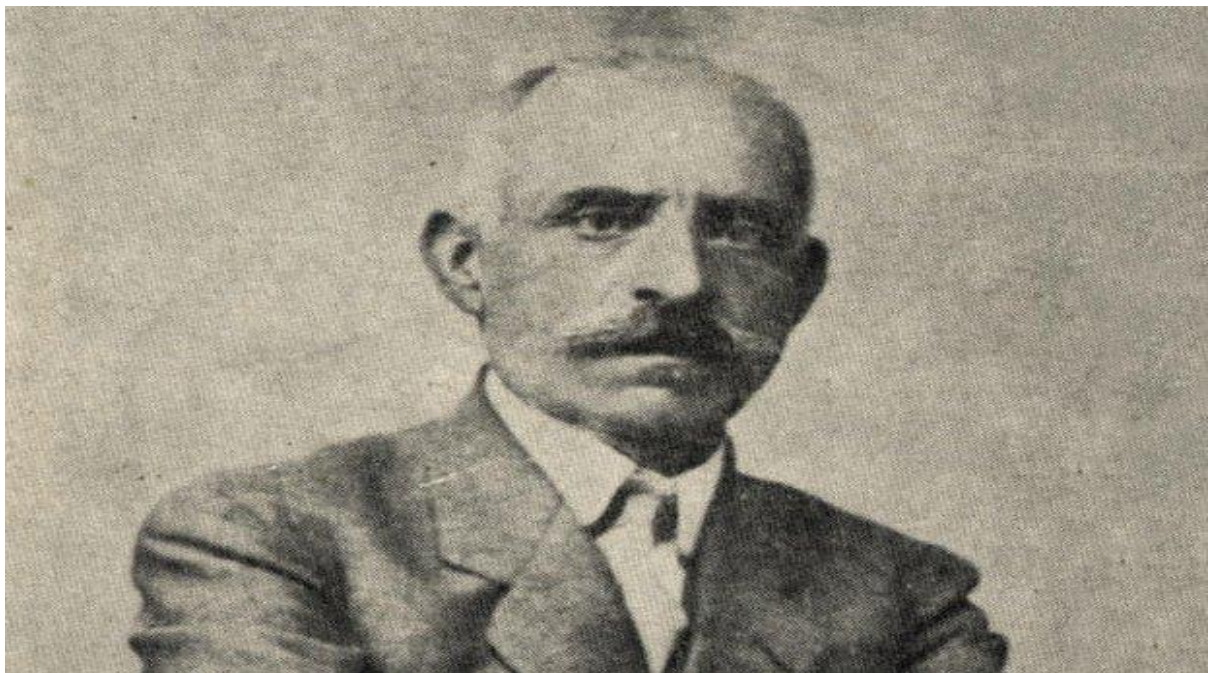
Άνηκε στη Κρητική Σχολή, η οποία αποτελεί τη συνύπαρξη της βυζαντινής και της δυτικής τέχνης. Το 1567 ενώ ήταν ήδη από τους γνωστότερους Κρήτες καλλιτέχνες εγκαταστάθηκε στη Βενετία. Εκεί ήρθε σε επαφή με τον Ύστερο Μανιερισμό και με έργα μεγάλων Ιταλών, όπως ο Τισιάνος, ο Τιντορέτο, ο Μιχαήλ Άγγελος και άλλοι. Οι επιρροές αυτές διαμόρφωσαν την τεχνική, που χρησιμοποίησε μετέπειτα, δηλαδή ένα μείγμα της παιδείας που έλαβε στη Κρήτη και των καλλιτεχνικών πεποιθήσεων, που έλαβε στην Ιταλία.

Τη περίοδο 1576 - 1577 ανέλαβε να δημιουργήσει κάποια έργα για το Σάντο Ντομίνγκο ελ Αντίγγονο του Τολέδο, της Ισπανίας, όπου ήταν σημαντική πόλη για την

εκκλησία αλλά και πολιτιστικό κέντρο της εποχής. Εκεί ήρθε σε επαφή με πολλούς καλλιτέχνες και κληρικούς. Ο Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο όπως τον φώναζαν, ανέπτυξε στην Ισπανία μια δική του τεχνική, που συζητήθηκε και αμφισβητήθηκε. Έργα του όπως το “Εσπόλιο” και “Ο Θάνατος του Κόμητος Όργκαθ”, ένα από τα σπουδαιότερα του έγιναν πολύ γρήγορα διάσημα. Άλλα σπουδαία έργα του είναι “Η Ανάσταση του Χριστού” και η “Άποψη του Τολέδο”. Ο ίδιος πέθανε στις 7 Απριλίου 1614 στο Τολέδο της Ισπανίας. (Χατζηνικολάου, 1990) (<https://www.heraklion.gr/elgreco/elgreco-cv/elgreco-cv.html>, 2017)

4.1.6. Ιωάννης Κονδυλάκης

Ο Ιωάννης Κονδυλάκης ήταν λογοτέχνης, δημοσιογράφος, χρονογράφος και διηγηματογράφος. Γεννήθηκε στην Άνω Βιάννο, Ηρακλείου το 1861 από γνωστή οικογένεια αγωνιστών. Επίσης θεωρείται ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους του ελληνικού νατουραλισμού.

Εικόνα 63. Ιωάννης Κονδυλάκης

(<https://www.sansimera.gr/anekdota/8>, 2018)

Η οικογένεια του και ο ίδιος κατέφυγαν, όταν ήταν σε πολύ μικρή ηλικία στον Πειραιά ως πρόσφυγες, όπου έλαβε τη στοιχειώδη μόρφωση. Το 1869 επέστρεψε στη Κρήτη, όπου συνέχισε να φοιτά στο Γυμνάσιο Ηρακλείου, και αποφοίτησε από το Βαρβάκειο Γυμνάσιο

Αθηνών. Τη περίοδο 1877 – 1883, έλαβε μέρος στη Κρητική Επανάσταση. Το ίδιο διάστημα εργάστηκε στο Εφετείο και Ειρηνοδικείο Χανίων, στο λιμενικό Σητείας, ενώ επίσης άρχισε τη δημοσιογραφική του καριέρα σε εφημερίδες των Χανίων. Το 1884 ήρθε η πρώτη διάκριση για τον Κονδυλάκη, σε διαγωνισμό διηγήματος, που διεξήγαγε το περιοδικό “Εστία”, με το έργο “Η Κρίσσα Ορφανή”, ενώ παράλληλα δημοσίευσε τη πρώτη συλλογή του με τίτλο “Διηγήματα”. Άρχισε να φοιτά στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, αλλά τη παράτησε λόγω οικονομικής αδυναμίας. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος στα Χανιά και αργότερα το 1889 στην Αθήνα, όπου εκδιώχτηκε από τους Τούρκους, λόγω του πατριωτικού περιεχομένου των έργων του. Ο ίδιος ήταν από τους βασικούς ιδρυτές της Ένωσης Ελλήνων Συντακτών. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τον επηρέασε αρκετά αρνητικά. Το 1918 επέστρεψε στη Κρήτη, και από εκεί πήγε στην Αλεξάνδρεια. Ένα χρόνο αργότερα επέστρεψε στο νησί σε κακή ψυχολογική κατάσταση, ενώ το 1920 πέθανε από τη νόσο της ημιπληγίας στο Ηράκλειο.

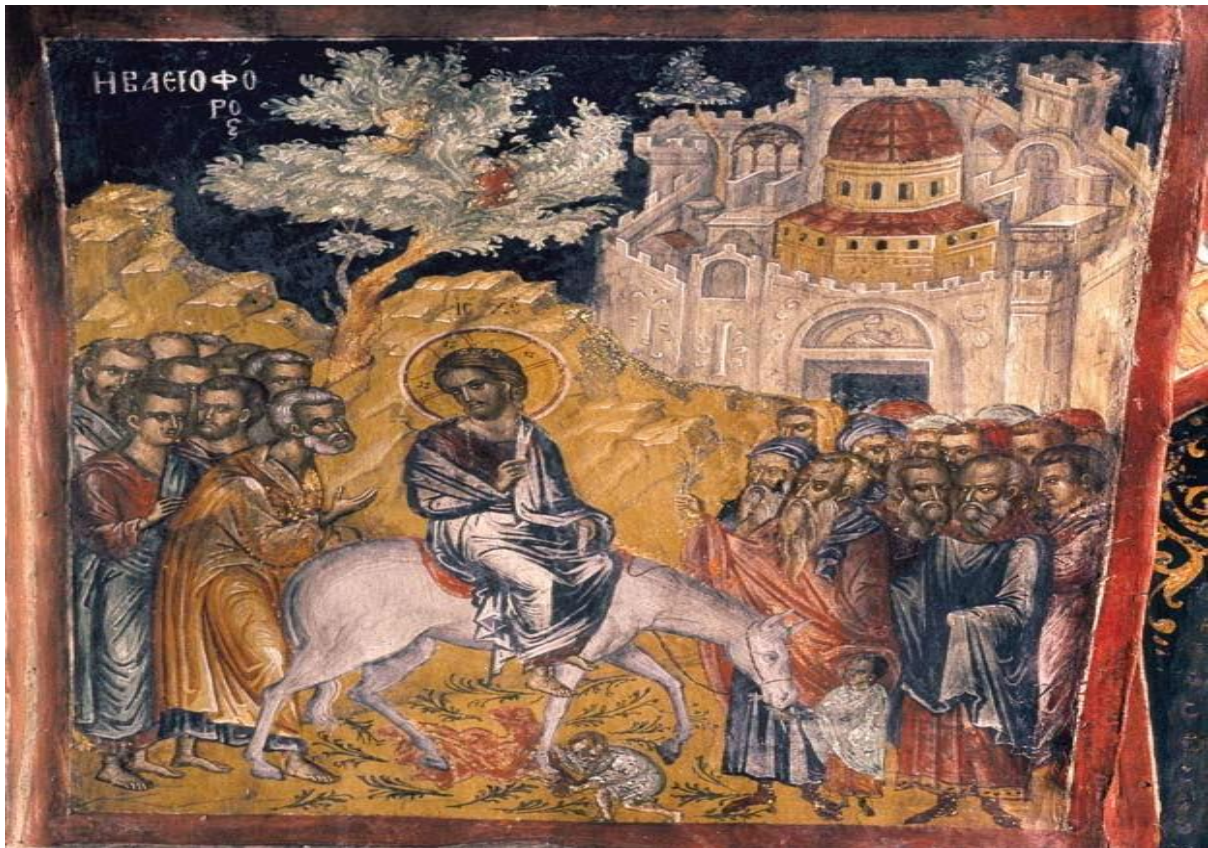
Ο Ιωάννης Κονδυλάκης δημοσίευσε μεγάλο αριθμό χρονογραφημάτων, επαναστατικά έργα, σχολικά αναγνώσματα, μετέφρασε αρκετά έργα από τα γαλλικά και συνέβαλε στην ολοκλήρωση της Κρητικής Επανάστασης των Ζαμπελίου και Κριτοβουλίδη. Τα σπουδαιότερα και γνωστότερα έργα του θεωρούνται τα “Ο Πατούχας”, “Η Πρώτη Αγάπη” και “Όταν ήμουν δάσκαλος”. (<http://www.biblionet.gr>, 2018)

4.1.7. Θεοφάνης ο Κρητικός

Ο Θεοφάνης ο Κρητικός ή όπως είναι το πραγματικό του όνομα Θεοφάνης Μπάθας Στρελίντζας, γεννήθηκε στο Ηράκλειο το 1490. Θεωρείται ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της Κρητικής Σχολής εικονογράφων.

Παρόλο που γεννήθηκε στη Κρήτη και συγκεκριμένα στο Ηράκλειο, τα σπουδαιότερα έργα του, δημιουργήθηκαν στην Ηπειρώτικη Ελλάδα. Συγκεκριμένα η ενεργή περίοδος του εικονογράφου ήταν από το 1527 μέχρι το 1548. Η πρώτη αναφορά του εντοπίζεται σε επιγραφή, που βρίσκεται στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά στα Μετέωρα. Ο ίδιος δίδαξε τη τεχνική του σε πολλούς άλλους διακεκριμένους ζωγράφους και εικονογράφους, μεταξύ των οποίων οι γιοί του Συμεών και Νεόφυτος, όπως και στο Δομίνικο Θεοτοκόπουλο. Το 1535 έγινε μοναχός μαζί με τους γιούς του στη μονή της Μεγίστης Λαύρας στο Άγιον Όρος. Το 1545 μαζί με το γιο του Συμεών δημιούργησε ένα από τα σπουδαιότερα έργα του, τις τοιχογραφίες στο καθολικό, της μονής Σταυρονικήτα. Έζησε

για ένα ακόμη μεγάλο διάστημα στο Άγιον Όρος και στη συνέχεια μετακινήθηκε στη Κρήτη, όπου πέθανε στις 24 Φεβρουαρίου 1559.

Εικόνα 64. Η Βαΐοφόρος, Μονής Αγίου Νικολάου - Μετέωρα (Θεοφάνης ο Κρης)

(<http://peritexnisologos.blogspot.com/2014/05/15-1559.html>, 2014)

Η τεχνική του Θεοφάνη του Κρητικού, όπως και άλλων εκπρόσωπων εικονογράφων και αγιογράφων της Κρητικής Σχολής, έχει επηρεαστεί αρκετά από αυτή, που χρησιμοποιούσαν στη Κωνσταντινούπολη με πολλά στοιχεία καλλιτεχνών της Δύσης. Ο ίδιος μάλιστα αποτέλεσε παράδειγμα προς μίμηση για μεταγενέστερους εικονογράφους. Τα σπουδαιότερα έργα του εντοπίζονται στο Άγιον Όρος, τη μονή Σταυρονικήτα, τη μονή Μεγίστης Λαύρας, τη μονή Αναπαυσά και τα Μετέωρα. (<https://www.impantokratoros.gr/A4499259.el.aspx>, 2018)

4.1.8. Μιχαήλ Δαμασκηνός

Ο Μιχαήλ Δαμασκηνός ήταν σπουδαίος ζωγράφος, ο οποίος άνηκε όπως και ο προηγούμενος στη Κρητική Σχολή. Γεννήθηκε στο Ηράκλειο το διάστημα 1530 – 1535 τη περίοδο της Ενετοκρατίας.

Εικόνα 65. «Η Προσκύνησις των Μάγων» (Μιχαήλ Δαμασκηνός)

(<http://peritexnisologos.blogspot.com/2012/12/1530-1540-1592.html>, 2012)

Σπούδασε τη τέχνη του στη σχολή της Αγίας Αικατερίνης Σιναΐτων, κοντά στο Θεοφάνη το Κρητικό. Αργότερα εγκαταστάθηκε στη Βενετία, όπου σπούδασε, εργάστηκε και ήρθε σε επαφή με άλλες σύγχρονες τεχνικές ζωγραφικής. Το 1569 έμεινε στη Μεσσήνη της Σικελίας τρία χρόνια, όπου δημιούργησε πολλά έργα. Έπειτα το 1574 επέστρεψε στη Βενετία και εργάστηκε στην Ελληνική Αδελφότητα. Δημιούργησε εικόνες για τον ναό του Αγίου Γεωργίου, πολλές από τις οποίες παραμένουν εκεί. Πιθανολογείται μάλιστα, ότι διατηρούσε στενές επαφές με τους ζωγράφους Giacomo Palma το νεώτερο, όπως και με το Tintoretto. Το 1591 γύρισε στο Ηράκλειο, όπου πλέον ήταν αρκετά γνωστός και εργάστηκε ως δάσκαλος ζωγραφικής. Στο εργαστήριο του γυναικωνίτη του Αγίου Γεωργίου Μουγληνού, δημιούργησε πολλά γνωστά έργα του, που βρίσκονται στη Κέρκυρα και το Ηράκλειο. Το 1591 ανέλαβε να ζωγραφίσει πίνακες σε καθολικούς ναούς του Ηρακλείου,

όπως επίσης την εικόνα της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου, που βρίσκεται στο μουσείο της Αγίας Αικατερίνης. Απεβίωσε το 1592.

Τα σπουδαιότερα έργα του θεωρούνται “Η Α' Οικουμενική Σύνοδος”, “Η Θεία Λειτουργία”, “Η καιόμενη βάτος”, “Η προσκύνησις των Μάγων”, “Μη μου άπτου” και “Ο Μυστικός Δείπνος”.

(<http://iakm.gr/agia/Page?lang=gr&name=infotext&id=501&sub=504&sub2=555>, 2018)

4.1.9. Νικόλαος Καλλιάκης

Ο Νικόλαος Καλλιάκης ήταν λόγιος και φιλόσοφος, με μεγάλο κύρος στην Ιταλία τον 17ο αι. Γεννήθηκε στο Ηράκλειο το 1645.

Έζησε στη Ρώμη για δέκα χρόνια, εργαζόμενος ως δάσκαλος ελληνικών και λατινικών, όπου και διέπρεψε. Έλαβε επίσης τους τίτλους του διδάκτορα και θεολόγου. Το 1666 πήγε στη Βενετία, όπου έλαβε τους τίτλους καθηγητή Αριστοτελικής Φιλοσοφίας, όπως και ελληνικής και λατινικής γλώσσας. Στη συνέχεια ήταν διευθυντής Ελληνομουσείου Φλαγγίνη τη περίοδο 1665 – 1676. Ένα χρόνο αργότερα πήρε την έδρα του καθηγητή καλών γραμμάτων, ρητορικής και φιλοσοφίας στην Πάδοβα. Έγραψε τη διατριβή του σχετικά με τις αρχαιότητες της Ελλάδας και της Ρώμης και έκανε σπουδές χορού της κλασσικής αρχαιότητας. Το γνωστότερο έργο του είναι το “De ludis scenicis mimorum et pantomimorum syntagma”. Ο ίδιος απεβίωσε στη Πάδοβα το 1707. (<https://el.wikipedia.org>, 2017)

4.1.10. Σαπφώ Νοταρά

Η Σαπφώ Νοταρά ή Σαπφώ Χανδάνου, όπως ονομάζεται πραγματικά, γεννήθηκε στο Ηράκλειο το 1910. Ήταν γνωστή ηθοποιός, με αξιόλογα υποκριτικά προσόντα, ενώ αυτό που την έκανε ιδιαίτερα γνωστή, ήταν η χαρακτηριστική βραχνή φωνή της.

Σπούδασε στη Δραματική σχολή του Πειραιϊκού Συνδέσμου, όπου και τελείωσε με άριστα, όπως επίσης ρυθμική και μπαλέτο. Η καλλιτεχνική της ονομασία Νοταρά προήλθε από την οδό, που βρισκόταν η σχολή, που σπούδασε. Έκανε αρκετές εμφανίσεις πριν την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και εργάστηκε πλάι σε πολλούς θιάσους, όπως του

Εθνικού, Αλέξη Δαμιανού, Νέζερ, Λαμπέτη – Παπά – Χόρν, Βουγιουκλάκη – Παπαμιχαήλ και άλλους. Επιπλέον έπαιξε ρόλους, όπως η Αρετούσα στον “Ερωτόκριτο” και η Κατιούσα στην “Ανάσταση” του Τολστόι. Ιδιαίτερα όμως γνωστή στο ευρύ κοινό έγινε, μετά από την ερμηνεία της στο ρόλο της Κλημεντίνης Περπερίδου στο ραδιοφωνικό σήριαλ “Ημερολόγιο ενός θυρωρού” του Κώστα Πρετεντέρη.

Εικόνα 66. Σαπφώ Νοταρά

(https://volospelionmagnesia.blogspot.com/2016/06/blog-post_28.html, 2016)

Στον κινηματογράφο έλαβε μέρος σε πολλές ταινίες, όπου ξεχώρισε, όπως “Η λύκαινα”, “Κυριακάτικο ξύπνημα”, “Συννοικία το όνειρο”, “Η χαρτοπαίχτρα”, “Δημήτρη μου, Δημήτρη μου”, “Αχ! αυτή η γυναίκα μου”. Συμμετείχε επίσης στο θέατρο σε παραστάσεις όπως, “Τρωάδες”, με σκηνοθέτη το Γιάννη Τσαρούχη, στη “Φιλουμένα Μαρτυράνο” της Έλλης Λαμπέτη και στη “Πορνογραφία” του Μάνου Χατζιδάκι. Απεβίωσε στην Πλατεία Κουμουνδούρου, της Αθήνας, όπου και διέμενε στις 11 Ιουνίου 1985. (<https://www.sansimera.gr/biographies/59>, 2018)

4.1.11. Γιάννης Σμαραγδής

Ο Γιάννης Σμαραγδής είναι ένας από τους σπουδαιότερους Έλληνες σύγχρονους σεναριογράφους και σκηνοθέτες. Γεννήθηκε στις Γωνιές Μαλεβιζίου και μεγάλωσε στο Ηράκλειο.

Εικόνα 67. Γιάννης Σμαραγδής

(<https://www.neakriti.gr/article/politismos/1120181/o-giannis-smaragdis-mila-gia-ton-el-gkreko/>, 2014)

Σπούδασε ως σκηνοθέτης στην Ελλάδα και το Παρίσι, ενώ εμφανίστηκε καλλιτεχνικά στο χώρο για πρώτη φορά το 1972 με τη ταινία μικρού μήκους “Δύο τρία πράγματα”, η οποία έλαβε το πρώτο βραβείο στην Ελλάδα και διάκριση στο φεστιβάλ του Μόντρεαλ. Στη συνέχεια έγραψε τις ταινίες “Κελί Μηδέν”, “Αλαλούμ”, “Το Τραγούδι της Επιστροφής”. Το 1996 έκανε τη ταινία “Καβάφης”, που συμμετείχε σε 50 φεστιβάλ και είχε μεγάλη επιτυχία στην Ελλάδα. Ιδιαίτερη φήμη και επιτυχία γνώρισε από την ταινία “El Greco”, η οποία έγινε ανάρπαστη, αφού έφτασε το 1.200.000 εισιτήρια το έτος, που κυκλοφόρησε. Ο ίδιος έβαλε την υπογραφή του σε πολλές σειρές της τηλεόρασης και ντοκιμαντέρ, μερικά από τα οποία είναι “Η δε πόλις ελάλησεν” και “Χαίρε Τάσο Καρατάσο”.

Ο Γιάννης Σμαραγδής υπήρξε καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, όπως επίσης δάσκαλος σκηνοθεσίας και σεναρίου, σε σχολή κινηματογράφου. Επιπρόσθετα έχει εκδώσει βιβλία, όπως “Γεωγραφία του μη ορατού”, “Καβάφης - λογοτεχνική μορφή του σεναρίου

Καβάφης” και το “Η ελαφίνα της πλατείας Χαλανδρίου”.
(<https://archive.patris.gr/articles/197689/130342#.W642a2gzblU>, 2011)

4.1.12. Χριστόφορος Παπακαλιάτης

Ο Χριστόφορος Παπακαλιάτης είναι γνωστός ηθοποιός, σεναριογράφος και σκηνοθέτης. Γεννήθηκε στο Ηράκλειο στις 22 Δεκεμβρίου 1975, όπου και διέμεινε τα πρώτα χρόνια της ζωής του.

Εικόνα 68. Χριστόφορος Παπακαλιάτης

(<http://e-cinema.gr/synteyxi-xristoforos-papakaliatis-synthima-tis-imeras/>, 2018)

Από πολύ μικρή ηλικία, έδειξε το ταλέντο του, όπως και την αγάπη του προς την υποκριτική. Έτσι σε ηλικία δεκαέξι ετών συμμετείχε για πρώτη φορά στη σειρά “Οι φρουροί της Αχαΐας”. Γνωστός όμως έγινε μετά τη συμμετοχή του στη σειρά “Δέκα Μικροί Μήτσοι”, όπου δεν άργησε να φανεί το ταλέντο του. Αυτό οδήγησε στο να συμμετάσχει σε πολλές άλλες σειρές, όπως “Ντόλτσε Βίτα”, “Αναστασία”, “Άγγιγμα Ψυχής”, “Εσύ Αποφασίζεις”, “Βαμμένος Ήλιος”, “Ανατομία ενός Εγκλήματος” και άλλες. Στο Θέατρο ξεκίνησε να συμμετέχει το 1996, συμμετέχοντας για πρώτη φορά στη παράσταση “Τρομεροί γονείς” του Ζαν Κοκτώ, ενώ μερικές από τις παραστάσεις που συμμετείχε αργότερα ήταν οι

“Ανθρώπινες Φωνές”, “Τι είδε το Χρυσόψαρο”, “Αμαντέους” και “Μικρά Εγκλήματα μεταξύ φίλων”.

Το 1999 αποφάσισε να αρχίσει να δημιουργεί δικές του τηλεοπτικές σειρές. Αρχισε να γράφει σενάρια σε σειρές, όπως “Η ζωή μας μια βόλτα”, “Να με προσέχεις”, “Τρεις ευχές”, “Κλείσε τα μάτια”, “Δυο μέρες μόνο” και “Τέσσερις”. Τα πρώτα του βήματα ως σκηνοθέτης, τα έκανε, όταν ανέλαβε να σκηνοθετήσει το 2ο κύκλο του “Κλείσε τα μάτια”. Το 2011 αποφάσισε να στραφεί στο κινηματογράφο, γράφοντας την πρώτη του ταινία με τίτλο “Αν”, η οποία έκανε πρεμιέρα το 2012. Στη συνέχεια το 2015 κυκλοφόρησε η ταινία “Ένας άλλος κόσμος”, η οποία έκανε πρεμιέρα το 2017 στην Αμερική και απέσπασε καλές κριτικές. Τα τελευταία χρόνια ζει στην Ελλάδα και το Λος Άντζελες, προετοιμάζοντας τις επόμενες του δουλειές. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

4.2. Λαογραφία

4.2.1. Το Γλωσσικό Ιδίωμα

Η Κρητική διάλεκτος όπως είναι σήμερα γνωστή είναι αποτέλεσμα του περάσματος των αιώνων, από το νησί. Συγκεκριμένα είναι η εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας, που επικράτησε στο νησί ιδιαίτερα μετά τη Δωρική περίοδο, και συνεχίστηκε στις μετέπειτα Προκλασική, Κλασική και Ελληνιστική περίοδο. Παρ' όλα αυτά από εκείνη τη διάλεκτο επιβιώνουν μερικές λέξεις και τοπωνύμια σε ποιμενικές περιοχές. Σε γραπτή μορφή η διάλεκτος ξεκινά να καλλιεργείται το 14ο αι., τη περίοδο που το νησί βρισκόταν υπό Ενετική κατοχή. Παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει το λογοτέχνημα του Βιτσέντζου Κορνάρου “Ερωτόκριτος”, που αναδεικνύει τη διάλεκτο, που χρησιμοποιούνταν μέχρι τον 20ο αι. στη ανατολική και κεντρική Κρήτη. Ωστόσο φαίνεται και σε παλιότερα κείμενα, κυρίως σε επιστολές. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Καλύτερη εικόνα για την εξέλιξη της Κρητικής διαλέκτου, προκύπτει από την Οθωμανική περίοδο (1645 - 1898). Αυτό επιτυγχάνεται από την ύπαρξη επίσημων εγγράφων, πρωτίστως στη προφορική της μορφή, χάρη στη μεγάλη ανάπτυξη που γνώρισε η κρητική μουσική, όπως οι μαντινάδες και τα ριζίτικα τραγούδια, που καταγράφηκαν αργότερα. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αι. η διάλεκτος που χρησιμοποιούνταν στο νησί και συνάμα το Νομό Ηρακλείου παρουσίαζε πάρα πολλές διαφορές από τη κοινή νεοελληνική. Παράλληλα ήταν από τις πιο ανθεκτικές στο πέρασμα των αιώνων, παρά την εξέλιξη των μεταφορών και της επικοινωνίας με την υπόλοιπη Ελλάδα. Επιπλέον παρουσιάζει διάφορες παραλλαγές, τις οποίες επηρεάζει ο τόπος καταγωγής του ομιλητή, η παιδεία, η εκπαίδευση, ο εργασιακός τομέας και αν έχει παραμείνει εκτός του νησιού. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό που διατηρείται σε πολλές περιπτώσεις μέχρι και σήμερα, ήταν η αλλαγή στη προφορά των ουρανικών συμφώνων όπως για παράδειγμα το κ ως (τσ) και το γκ ως (ντζ), όπως και η συρτή μελωδικότητα στην έκφραση. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν μετά το διάστημα 1950 - 1955, όπου αλλάζει πολύ γρήγορα και ο τρόπος ζωής. Η κρητική διάλεκτος αρχίζει να εγκαταλείπεται και να επιβιώνει κατά κύριο λόγο μόνο στην ύπαιθρο και τα ορεινά του νομού. Μερικά από τα αίτια αυτής της αλλαγής είναι η αστικοποίηση και εγκατάλειψη της υπαίθρου, η διάδοση του Τύπου, η διάδοση της εκπαίδευσης και ως συνέχεια η αύξηση των σπουδαστών εκτός Κρήτης, η διάδοση της καθαρεύουσας, ο τουρισμός κλπ. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Ο Νομός Ηρακλείου φαίνεται να είναι ο πιο βαθειά επηρεασμένος ως προς τη διαφοροποίηση της διαλέκτου, η οποία βρίσκεται πιο κοντά στη κοινή νεοελληνική. Βέβαια η κρητική διάλεκτος επιβιώνει κυρίως στα επαρχιακά τμήματα του νομού και κατά βάση χρησιμοποιείται από κατοίκους μεγάλης ηλικίας. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Οφείλεται να αναφερθεί πως η διάλεκτος περιλαμβάνει ένα πλούσιο λεξιλόγιο, που περιλαμβάνει λέξεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται σε όλη την Ελλάδα, αλλά ακούγονται διαφορετικά κατά τη χρήση τους από κάποιον κρητικό, καθώς κάποιοι φθόγγοι προφέρονται με ιδιάζοντα ουρανικό τρόπο. Λέξεις οι οποίες προφέρονται με τον ίδιο τρόπο σε όλο το εύρος του νησιού. Επίσης υπάρχουν λέξεις οι οποίες προφέρονται με διαφορετικό τρόπο από περιοχή σε περιοχή του νησιού. Σημαντικό είναι ότι πολλές από αυτές τις λέξεις είτε έχουν σταματήσει να χρησιμοποιούνται ως συνέχεια της εξάλειψης της χρήσης του αντικειμένου ή της συνήθειας που χαρακτήριζαν.

Οι λέξεις αυτές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- Ονομασίες σε έννοιες και αντικείμενα, διαφορετικές από εκείνες της κοινής νεοελληνικής. Για παράδειγμα για να προσδιοριστεί το ρήμα βλέπω, χρησιμοποιείται η λέξη “θωρώ”.

- Λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη κοινή νεοελληνική, αλλά ακούγονται στο νησί διαφορετικά φωνητικά και μορφολογικά. Για παράδειγμα για να προσδιοριστεί το αλάτι, χρησιμοποιείται η λέξη “αλάτσι”
- Λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη κοινή νεοελληνική, αλλά έχουν διαφορετική σημασία στη Κρήτη. Για παράδειγμα για να προσδιοριστεί το ρήμα αναδίδω οσμή, χρησιμοποιείται η λέξη “μυρίζω”. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Τα εντονότερα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται στη Κρητική διάλεκτο, που χρησιμοποιείται στο Νομό Ηρακλείου είναι η έντονη ανάπτυξη σε σύμφωνα όπως λ, ρ, κ, για παράδειγμα για να προσδιοριστεί το επίρρημα αμέσως, χρησιμοποιείται η λέξη “ντελόγο”, όπου παρατηρείται η ανάπτυξη του λ. Η προσθήκη μπροστά από λέξεις του προθετικού α-, για παράδειγμα για το προσδιορισμό του ουσιαστικού μανιτάρι, χρησιμοποιείται η λέξη “αμανίτης”, όπου παρατηρείται η προσθήκη της πρόθεσης α-. Τέλος η μετατροπή της πρόθεσης ανά- σε ανε- μπροστά από λέξεις, για παράδειγμα για να προσδιοριστεί το ουσιαστικό ανήφορος, χρησιμοποιείται η λέξη “ανεβόλεμα”, όπου διαφαίνεται η μετατροπή της πρόθεσης ανά- σε ανε-. (Κοντοσόπουλος, 2006)

Παρακάτω παρατίθεται πίνακας με μερικές λέξεις της κρητικής διαλέκτου, αλλά και της σημασίας τους στη κοινή νεοελληνική.

Κρητική διάλεκτος	Κοινή Νεοελληνική
γροικώ	ακούω
φιλιότσος	βαφτισμιός
χαράκι	βράχος
βόλιτα	βόλτα
οζό	ζώο
γιάντα	γιατί;
είντα	τι;
εδά	τώρα
σύντεκνος	κουμπάρος (από βάφτιση)
το ταχύ	το πρωί

(Πηγή: Γλωσσικός Άτλας της Κρήτης., Ιδία Χρήση)

Εικόνα 69. Πίνακας Κρητικών Λέξεων

4.3. Τοπική Κουζίνα

Πέρα από τις προσωπικότητες, τα αρχαιολογικά μνημεία και τα μουσεία, ένα σημαντικό κομμάτι της πολιτιστικής ταυτότητας της Κρήτης, άρα και του Νομού Ηρακλείου είναι η τοπική κουζίνα. Στο νησί εκτός από τον τουρισμό, έντονη ενασχόληση παρατηρείται και στο πρωτογενή τομέα παραγωγής. Η ντόπια παραγωγή αποτελείται κυρίως από γεωργικά και τα κτηνοτροφικά προϊόντα, ενώ ιδιαίτερο ρόλο παίζουν τα βότανα που παρέχονται από την κρητική γη. Όλα αυτά συνέβαλαν, ώστε η Κρήτη να διαμορφώσει τη δική της κουζίνα, η οποία είναι πολύ θρεπτική για τον άνθρωπο. Ωστόσο οφείλεται, να αναφερθεί, ότι εντοπίζονται κάποιες ελάχιστες διαφορές στην κουζίνα του νησιού από περιοχή, σε περιοχή τόσο στις συνταγές όσο και ως προς τις καταστάσεις που συνηθίζονται, να επιλέγονται κάποια φαγητά.

Συγκεκριμένα τα σημαντικότερα αγαθά που παράγονται στο νησί είναι τα φρούτα, τα λαχανικά, οι ελιές και το ελαιόλαδο, γαλακτοκομικά προϊόντα, χαρούπια, σταφύλια, σταφίδες, κρασί και ρακί, είδη άρτου, άγρια χόρτα, μέλι ειδικά το θυμαρίσιο, αρωματικά φυτά και βότανα. Σήμερα η ντόπια κουζίνα είναι παγκοσμίως γνωστή. Μάλιστα το 1948 πραγματοποιήθηκε μια έρευνα στο νησί από το Ίδρυμα Ροκφέλλερ σχετικά με την κουζίνα του, η οποία θα αποτελούσε τη βάση της Μεσογειακής διατροφής. Η τελευταία κηρύχθηκε το 2012 ως Πολιτιστική Κληρονομιά της Ανθρωπότητας από την Unesco.

Κύριο πλεονέκτημα του νησιού αναφορικά με τη παραγωγή του αλλά και με την κουζίνα του, είναι η γη του. Πέρα από το γεγονός, ότι το έδαφος είναι αρκετά εύφορο, η όλη διαδικασία της παραγωγής υποβοηθείται από το κλίμα. Το ελαιόλαδο, το οποίο παράγεται σε μεγάλη ποσότητα, φαίνεται, να είναι το σημαντικότερο συστατικό των διατροφικών συνήθειων των ντόπιων. Επιπλέον η Κρήτη περιλαμβάνει παραπάνω από 1700 είδη φυτών, από τα οποία τα 159 είναι ενδημικά. Έτσι χρησιμοποιούνται έντονα συστατικά όπως το θυμάρι, το δεντρολίβανο, το μάραθο, η ρίγανη, το κύμινο και το δυόσμο. Επίσης άλλα βότανα που χρησιμοποιούνται σαν αφεψήματα, είναι το χαμομήλι, ο έρωντας (δίκταμο), η μαντζουράνα και το μαλοτήρα (τσάι βουνού).

Αυτά συνηθίζουν να αποτελούν διατροφική συνήθεια και για τα εκτρεφόμενα κοπάδια, συμβάλλοντας στη παραγωγή εκλεκτών κρεάτων και γαλακτοκομικών. Τα τελευταία περιλαμβάνουν τη μυζήθρα, τη ξυνομυζήθρα, τη γραβιέρα και άλλα τυροκομικά είδη. Σε πολλές περιπτώσεις αυτά προσφέρονται ως ορεκτικό ή επιδόρπιο, συνδυαζόμενα με μέλι ή

φρούτα. Ακόμα αυτά συμβάλουν στην παραγωγή των σπουδαίων πιτών και άλλων γλυκισμάτων του νησιού, όπως οι σφακιανές πίτες και τα καλιτσούνια. Ανάμεσα στις παραδοσιακές συνταγές του νησιού, ιδιαίτερη θέση έχουν τα ζαρζαβατικά προϊόντα. Ο ντάκος ο οποίος αποτελείται από παξιμάδι, τομάτα, λάδι και ρίγανη, όπως επίσης οι ασκολύμπροι, οι αγκινάρες και τα κουκιά.

Εικόνα 70. Κρητικές γεύσεις, καλιτσούνια

(<https://www.clickatlife.gr/geusi/story/29983>, 2016)

Άλλο ένα βασικό συστατικό που χρησιμοποιείται εντατικά στη Κρήτη, είναι η στάκα, η οποία δίνει μια ξεχωριστή νοστιμιά στα φαγητά. Προσφέρεται με τηγανιτά αυγά ή τηγανιτές πατάτες, ενώ προστίθεται και σε κρεατόπιτες. Παράλληλα από αυτή παράγεται και το στακοβούτυρο, το οποίο προστίθεται στο γνωστό γαμοπίλαφο. Ο κρητικός τραχανάς ή όπως συνηθίζεται να λέγεται στο νησί ξινόχοντρος, είναι άλλο ένα ιδιαίτερο προϊόν, το οποίο παράγεται από ξινισμένο γάλα και χοντροαλεσμένο σάρι.

Όσο αφορά τα είδη κρεάτων στις διατροφικές συνήθειες των κρητικών. Χαρακτηριστική είναι η παρουσία των σαλιγκαριών, για τα οποία υπάρχει μεγάλη ποικιλία μαγειρέματος, όπως με κουκιά, μπουρμπουριστοί, με άγρια χόρτα, στιφάδο με αγκινάρες και άλλα. Τα κρέατα από αιγοπρόβατα μαγειρεύονται ως «αντικριστά», μαγειρευτά με αγκινάρες, στο φούρνο και φρικασέ με σταμναγκάθι. Μια παραδοσιακή συνταγή για τη γίδα

είναι βραστή με πιάφι, όπου φτιάχνεται το γαμοπίλαφο ή συνοδευόμενη από μακαρόνια. Παράγονται επίσης χωριάτικα λουκάνικα και απάκι.

Εικόνα 71. Κρητικές γεύσεις, χοχλιοι μπουρμπουριστοί

(<https://www.protothema.gr/recipes/article/478593/antigrafotouhohlioι-boubouristoi/>, 2016)

Τέλος στη Κρητική κουζίνα εξέχουσα παρουσία έχουν οι προτάσεις με ζύμες και ζυμαρικά. Σχετικά με τις πρώτες, αυτές είναι οι γνωστές σφακιανές πίτες, οι σαρικόπιτες, τα γλυκα μυζηθροπιτάκια, τα μπουρέκια, τα πιτάκια με μάραθο, η μπουγάτσα, τα καλιτστουνια και η πετιμεζόπιτα. Οι ντόπιοι έχουν δικές τους συνταγές για τα ζυμαρικά, όπως οι χυλόπιτες και τα μακαρόνια σκιουφικτά. (<http://www.greekgastronomyguide.gr/kriti/paradosiaki-kouzina/>, 2018)

4.4. Κρητική Μουσική

Η μουσική του νησιού αποτελεί ίσως έναν από τους βασικούς πυλώνες της Κρητικής κουλτούρας. Σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία εμφανίζεται ήδη από τη Προϊστορική εποχή και συνεχίζει να αναπτύσσεται μέχρι σήμερα, διατηρώντας σε μεγάλο βαθμό τον αρχικό της χαρακτήρα. Ο αρχαίος γεωγράφος και περιηγητής Στράβωνας, κάνει αναφορές για την ακμή της μουσικής της Μινωικής Κρήτης, όπου παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με τη μουσική του σήμερα. Επιπλέον υπάρχουν πολλές αναφορές για την αξία της κρητικής μουσικής, από αρκετούς αρχαίους φιλοσόφους και μελετητές στα έργα τους. Μερικοί από αυτούς μάλιστα είναι, ο Πλάτωνας στους “Νόμους”, ο Ηρόδοτος στην “Ιστορία”, ο Σοφοκλής στο “Δαίδαλο”, ο Ευριπίδης στους “Κρήτες”, εκφράζοντας το θαυμασμό τους για το Μινωικό πολιτισμό. Θεωρείται επίσης, ότι πολύ από τους αρχαίους χορούς, όπως ο Πυρρήχιος, ο Επικρήδιος, ο Ορσίτης, ο Γερανός και ο Ταύρος, προήλθαν από την Κρήτη.

Ο Μυκηναϊκός πολιτισμός, που αντικατέστησε το Μινωικό στο νησί, υιοθέτησε πολλές από τις μουσικές παραδόσεις του πρώτου. Ωστόσο η ιστορία της Κρητικής μουσικής, ξεκινά από τη γέννηση του θεού Δία στο Ιδαίο Άνδρο. Σύμφωνα με το μύθο οι Κουρήτες ανέλαβαν να προφυλάξουν το βρέφος από το πατέρα του Κρόνο. Έτσι για να καλύψουν τον ήχο από το κλάμα του μωρού Δία, βαρούσαν τα όπλα τους και χόρευαν ρυθμικά. Σε άλλο μύθο επίσης, εμφανίζεται ο Θησέας, φτάνοντας στη Δήλο να χορεύει ένα αυτοσχέδιο χορό, τον οποίο δημιούργησε, αντιγράφοντας τις ελικοειδείς στροφές του λαβυρίνθου. Ο χορός αυτός ονομάστηκε Γερανός και επιβιώνει μέχρι σήμερα σε κάποια νησιά. Επιπρόσθετα σε μια αρχαία σαρκοφάγο που ανακαλύφθηκε στην Αγία Τριάδα, υπάρχουν εικόνες από μουσικούς να παίζουν λύρα επτά χορδών και διπλό αυλό. Ακόμη και ο Όμηρος αναφέρει πως η ασπίδα του Αχιλλέα, είχε παραστάσεις από γλέντι της Κνωσού.

Η μουσική αυτή, όμως δε θα μπορούσε να διασωθεί αν δεν συνέβαλαν σε αυτό διάφοροι καλλιτέχνες στο πέρασμα των εποχών. Ο Αμήτωρ θεωρείται από τους πρώτους κιθαρίστες και ήταν αυτός που δημιούργησε πρώτος τραγούδια για τον έρωτα. Έτσι επικράτησε οι κιθαρίστες της εποχής να ονομάζονται “αμητορίδες”. Ο μουσικός Θάλητας από τη Κρήτη, λέγεται πως έσωσε τη Σπάρτη από το λοιμό, που ταλανιζόταν επί χρόνια. Ο ίδιος εισήγαγε πολλά στοιχεία της μουσικής του νησιού, στην ηπειρωτική Ελλάδα, όπως ο “παίον” ή “Κρητικός”, που αποτελεί δημιουργία των Ετεοκρητών. Ο “παίον” αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του Παιάνος Απόλλωνα. Άλλος ένας σπουδαίος καλλιτέχνης, ήταν ο Μεσσομίδης, ο οποίος ήταν μουσικός και ποιητής του αυτοκράτορα Αδριανού το 2ο αι. μ.Χ.

Θεωρείται επίσης από πολλούς, πως ήταν ο δημιουργός του “Ύμνου της Νέμεσις”, της “Μούσας” και του “Ήλιου”, τα οποία διασώζονται μέχρι σήμερα. (<http://www.destinationcrete.gr/mousiki-parelthon-a-paron/music-ancient-times>, 2014)

Η μουσική παράδοση της Κρήτης συνέχισε να ακμάζει κατά τη Ρωμαϊκή, τη Βυζαντινή, την Ενετική αλλά και την Οθωμανική περίοδο. Επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη βυζαντινή μουσική και τους θρησκευτικούς ύμνους. Ωστόσο με το πέρασμα δυτικών πολιτισμών από το νησί, εισήχθησαν νέα μουσικά στοιχεία, όπως η ρίμα, νέες μελωδίες, ο χορός μπάλος και το βιολί. Ειδικά η ρίμα, η οποία αναμείχθηκε με τη μουσική κουλτούρα της Κρήτης, παίρνοντας τη μορφή διάστιχων με ομοιοκαταληξίες. Αναμειγνύοντας τη ρίμα με το ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο, προέκυψε η κρητική μαντινάδα.

Εικόνα 72. Κρητική Λύρα

(<http://www.stagakis-manolis.gr/el/products.php?p=83>, 2019)

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, πολύ διακεκριμένοι βυζαντινοί μουσικοί, κατέφυγαν στο νησί, όπου έφεραν και δίδαξαν τη δική τους τέχνη. Η ακμή της κρητικής μουσικής συνεχίστηκε και κατά τη Τουρκοκρατία. Το 17ο αι. μάλιστα εμφανίστηκε η κρητική λύρα, η οποία διαδόθηκε πολύ γρήγορα και εδραιώθηκε σε διάφορα είδη. Μερικά από αυτά είναι το “λυράκι”, που παρήγαγε οξύ ήχο και η “βροντόλυρα” με πιο μπάσο ήχο. Άρχισαν επίσης να τοποθετούνται στα δοξάρια μικρά κουδουνάκια για να δίνεται ρυθμός, τα οποία συνήθιζαν να τοποθετούνται στα κυνηγετικά γεράκια, στο Βυζάντιο. Επίσης σε

περιοχές της ανατολικής και της δυτικής Κρήτης εμφανίστηκε ένα νέο είδος λύρας, η “βιολόλυρα”. Η σημερινή μορφή της λύρας είναι μια μείξη από τη “βροντόλυρα” και το “λυράκι”, την οποία εισήγαγε ο οργανοποιός Μανώλης Σταγάκης το 1950. Τον 20ο αι. εμφανίστηκε το πρώτο συνοδευτικό όργανο της λύρας το μπουγλάρι, από τη Μικρά Ασία, ενώ αργότερα εισήχθηκε και το λαούτο, τα οποία αντικατέστησαν τα κουδουνάκια στο δοξάρι. Το δεύτερο, υπήρχε ήδη από την εποχή των Ενετών, όμως στην αναγεννησιακή του μορφή. Με το πέρασμα του χρόνου και με διάφορες μετατροπές, έγινε συνοδευτικό όργανο. Σήμερα είναι σε θέση και μόνο του να παράγει ωραίες μελωδίες. (<http://www.destinationcrete.gr/mousiki-parelthon-a-paron/music-medieval-cretan>, 2014)

Εικόνα 73. Κρητική Ορχήστρα

(http://www.kritipoliskaihoria.gr/2011/06/blog-post_310.html, 2018)

Η απελευθέρωση του νησιού από τους Τούρκους, σήμανε την έναρξη μιας νέας εποχής. Η μουσική παράδοση, αφού είχε επηρεαστεί από το Μινωικό, τον Αρχαίο Ελληνικό, το Βυζαντινό, τον Ενετικό και το Τουρκικό πολιτισμό, αποτελούσε μια πλούσια πολιτιστική κληρονομιά του νησιού. Ωστόσο το γεωγραφικό ανάγλυφο της Κρήτης, καθιστούσε δύσκολη την επικοινωνία μεταξύ των περιοχών της, πράγμα που ώθησε τη μουσική να παρουσιάσει διαφορετική εξελικτική πορεία από τόπο σε τόπο, έχοντας όμως πάντα κοινή βάση. Σημαντική επίσης ήταν η επιρροή που δέχτηκε, με τον ερχομό των προσφύγων της Μικράς Ασίας, αφού ερχόμενοι στο νησί, έφεραν μαζί τους τη δική τους μουσική. Αυτό είχε ως

αποτέλεσμα την ανάμειξη της με την τοπική κουλτούρα, αποδίδοντας ένα νέο είδος “ρεμπετοκρητικών”, τα οποία όμως διέφεραν στη θεματολογία από τα ρεμπέτικα.

Τον 20^ο αι. εμφανίζεται πλήθος νέων μουσικών και οργανώνονται στο νησί μεγάλα γλέντια και πανηγύρια. Ακόμη σημαντικότερος παράγοντας στη διάδοση της μουσικής σε κάθε περιοχή, αλλά και την εξέλιξη της αποτέλεσε το ραδιόφωνο. Άρχισαν να γίνονται γνωστοί όλο και περισσότεροι μουσικοί από όλο το νησί, οι οποίοι διαχωρίζονταν σε δυο “κύματα”. Το πρώτο κύμα αποτελούνταν από καλλιτέχνες, όπως ο Κουτσουνιέρης, ο Ανδρέας Ροδινός, ο Καρεκλάς, ο Φουσταλιέρης, ο Μπαξεβάνης, αλλά και άλλη με λιγότερη φήμη. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, η τελική αχλαδοειδής μορφή της λύρας, επικράτησε μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου η κρητική μουσική παίρνει τη τελική της μορφή. Επιπλέον εμφανίστηκε το δεύτερο κύμα μουσικών, που αποτελούνταν από καλλιτέχνες όπως ο Σκορδαλός, ο Κλάδος, ο Μουντάκης, ο Ναύτης και ο Νίκος Ξυλούρης. Σήμερα άλλα γνωστά ονόματα της κρητικής μουσικής σκηνής είναι ο Αντώνης Ξυλούρης ή Ψαραντώνης και η οικογένεια του, οι “Χαϊνηδες” και ο Ιρλανδός Ρός Ντέιλι όπου θεώρησε το νησί πατρίδα του, εγκαταστάθηκε στο Χουδέτσι στην επαρχία Πεδιάδος, ιδρύοντας μουσικό εργαστήριο. (<http://www.destinationcrete.gr/mousiki-parelthon-a-paron/music-contemporary>, 2014)

4.5. Κρητικοί χοροί

Ο χορός και η μουσική αποτελούν σημαντικό κομμάτι του Κρητικού πολιτισμού. Αυτό αποδεικνύεται, από πολλές αρχαίες πηγές, οι οποίες αναφέρουν γυναίκες με τα χέρια υψωμένα να χορεύουν σε κύκλο, γύρω από βωμούς. Οι αρχαίοι Έλληνες μάλιστα πίστευαν πως οι κρητικοί, μέσω του χορού είχαν επικοινωνία με τους θεούς. Παρακάτω παρατίθενται οι χοροί που συνηθίζεται να χορεύονται στο Νομό Ηρακλείου.

Ο “Σιγανός” είναι ένας χορός, ο οποίος δημιουργήθηκε κατά τη Τουρκοκρατία στο νησί. Χορεύεται από ομάδες ανθρώπων, οι οποίοι κρατάνε ο ένας τον άλλο από τους ώμους σε κυκλικό σχήμα και ολοκληρώνεται με 6 βήματα. Σε άλλες περιοχές, όπως ο Μυλοπόταμος, ολοκληρώνεται με 8 βήματα. Σε πολλές περιπτώσεις, όπου οι χορευτές είναι πολλοί, ο κύκλος ανοίγει και το σχήμα γίνεται ελικοειδές. Γενικά θεωρείται απλός χορός. Σύμφωνα με μαρτυρίες, αυτός ο χορός δημιουργήθηκε κατά τη Τουρκοκρατία. Διάφοροι αγάδες, έβαζαν τις γυναίκες και τις κόρες χριστιανών να χορεύουν, σε χώρους, όπου είχαν σκορπίσει ρόβι για είναι γλιστεροί, με σκοπό να πέσουν και να σηκωθούν, οι φούστες τους.

Οι σύζυγοι τους λοιπόν, προέτρεψαν τους οργανοπαίχτες, που συνήθως ήταν χριστιανοί, να δημιουργήσουν μουσική, στην οποία ο χορός θα ήταν αργός σαν περπάτημα, ώστε να μην πέφτουν. Άλλες μαρτυρίες, αναφέρουν ότι οι Τούρκοι είχαν απαγορεύσει τους επαναστατικούς χορούς, όπως ο “Πεντοζάλης”. Έτσι δημιουργήθηκε ο “Σιγανός” , όπου μοιάζει με το πρώτο, για να μην ξεχαστεί.

Εικόνα 74. Κρητικοί Χοροί

(<https://www.neakriti.gr/article/kriti/irakleio/1254480/xania-diimero-kritikwn-kai-paradosiakwn-xorwn/>, 2015)

Ο “Συρτός” είναι ένας αργός χορός, ο οποίος σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία δημιουργήθηκε λίγο μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Η ονομασία του προήλθε από το γεγονός, πως τα πόδια των χορευτών δεν επιτρεπόταν να σηκώνονται από το έδαφος. Χορεύεται από ομάδες συνήθως ανδρών, οι οποίοι κρατιούνται μεταξύ τους σε κυκλικό σχήμα, με τα χέρια σηκωμένα, εκτός από τον πρώτο χορευτή, που κρατιέται με τους υπόλοιπους χρησιμοποιώντας ένα μαντήλι και ολοκληρώνεται με 11 ή 12 βήματα. Κατά τη διάρκεια του χορού, ο κύκλος κλείνει και ανοίγει εσωτερικά, ενώ ο πρώτος χορευτής έχει τη δυνατότητα να κάνει διάφορες παραλλαγές στα βήματα ή φιγούρες. Έπειτα ο πρώτος κατευθύνεται στο τέλος του κύκλου και τη θέση του την παίρνει ο δεύτερος. Βάση ιστορικών στοιχείων, μερικές μέρες πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης, έπλευσαν από το νησί 1.000 κρητικοί για να ενισχύσουν την άμυνα της Πόλης. Προς το τέλος της πολιορκίας είχαν απομείνει ζωντανοί μόνο 150, οι οποίοι συνέχιζαν να πολεμούν απτόητοι. Βλέποντας το αυτό, ο Πασάς θέλησε να παραδειγματίσει τους δικούς του στρατιώτες, επιτρέποντας στους

κρητικούς να φύγουν με τα όπλα τους, για να τους τιμήσει. Κατά την ανάπαυλα της μάχης, οι κρητικοί ξεκίνησαν να τραγουδούν για τον ηρωισμό, πάνω σε δυο σκοπούς τους οποίους συνέθεσαν, αναμειγνύοντας τον αρχαίο πυρρίχιο και τη βυζαντινή μουσική. Αργότερα σε ένα γάμο που τελέστηκε στο νησί, ανάμεσα σε οικογένειες οπλαρχηγών, οι σκοποί αυτοί παίχτηκαν από τους οργανοπαίκτες και οι καλεσμένοι χόρεψαν τον αρχαίο αυτό χορό με κάποιες παραλλαγές, ο οποίος επικράτησε να λέγεται “Συρτός”.

Ο “Πεντοζάλης” είναι από τους γνωστότερους χορούς της Κρήτης. Δημιουργήθηκε κατά τη Τουρκοκρατία και θεωρείται ενθουσιώδης και επαναστατικός χορός. Χορεύεται από ομάδες ατόμων, οι οποίοι κρατάνε ο ένας τον άλλο από τους ώμους σε κυκλικό σχήμα, όπως στο “Σιγανό και ολοκληρώνεται σε 5 βήματα. Σύμφωνα με ιστορικά αρχεία, η αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β' ανέλαβε το θρόνο της Ρωσίας, μετά από πραξικόπημα στο οποίο συμμετείχε ένας Έλληνας αυλικός ο Παπαζώλης. Ο ίδιος της πρότεινε, να βοηθήσει την Ελλάδα, να ελευθερωθεί από τους Τούρκους. Αυτή συμφώνησε καθώς εξυπηρετούνταν και οι δικοί της σκοποί. Έπειτα ο Παπαζώλης ταξίδεψε στην Ελλάδα για να γνωστοποιήσει το εγχείρημα της αυτοκράτειρας. Το έμαθε λοιπόν και ένας καταξιωμένος με ισχύ στο νησί Κρητικός έμπορος, ο Ιωάννης Βλάχος ή αλλιώς Δασκαλογιάννης. Ο τελευταίος ενίσχυσε ακόμη περισσότερο την προσπάθεια και έβαλλε τον οργανοπαίχτη Κιώρο να του συνθέσει ένα νέο πολεμικό χορό τον Πεντοζάλη. Η προσπάθεια της επανάστασης αυτής μπορεί να απέτυχε, ο χορός όμως έμεινε στην παράδοση.

Η “Σούστα” είναι ένας χορός, ο οποίος χορεύεται από ζευγάρια ανδρών και γυναικών. Έχει πάρει πολλά στοιχεία από τον αρχαίο πυρρίχιο. Η ονομασία του προήλθε κατά την Ενετοκρατία, όπου στα Ιταλικά, η λέξη “susta”, σημαίνει ελατήριο, καθώς οι κινήσεις των χορευτών έκαναν τα σώματα τους να μοιάζουν με αυτό. Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες σε ζυγό αριθμό, οι οποίοι είναι πιασμένοι μεταξύ τους, από τις παλάμες, σε ημικυκλικό σχήμα, έπειτα αυτό διασπάται και στέκονται ο ένας απέναντι στον άλλο δημιουργώντας δυο ομάδες. Θεωρείται ένας ερωτικός χορός και αυτό φαίνεται από τις κινήσεις που γίνονται κατά τη διάρκεια του, ανάμεσα στα ζευγάρια. Στο παρελθόν συνήθιζαν να τον χορεύουν οι ερωτευμένοι με το υποψήφιο ταίρι τους, εκφράζοντας έτσι τα συναισθήματά τους. Ο πυρρίχιος με τον οποίο μάλιστα μοιάζει αρκετά, θεωρείται ο αρχαιότερος πολεμικός χορός και λέγεται ότι εφευρέθηκε από τον Κρητικό θεό Κουρήτα Πυρρίχιο. Στην αρχή χορεύονταν μόνο άνδρες με πλήρη οπλισμό, που αναπαριστούσαν τις κινήσεις σε μάχη. Αργότερα διασώθηκε από τον κρητικό μουσικό Θαλήτα και εξαπλώθηκε στην υπόλοιπη Ελλάδα. Το

300 μ.Χ άρχισε να χορεύεται και από γυναίκες και στη συνέχεια πήρε τη μορφή που όλοι γνωρίζουν.

Ο “Μαλεβιζιώτης” είναι ο γνωστότερος χορός στο νομό, αφού εκεί δημιουργήθηκε και συγκεκριμένα στην τότε επαρχία Μαλεβιζίου. Θεωρείται αρκετά ενθουσιώδης και αλματώδης χορός. Χορεύεται από ομάδες ανθρώπων, οι οποίοι πιάνονται μεταξύ τους σε κυκλικό σχήμα από τις παλάμες στην ανάταση και με λυγισμένους τους αγκώνες και ολοκληρώνεται σε 16 βήματα. Όπως και πολλοί άλλοι προήλθε από τον αρχαίο πυρρίχιο. Παρόλο που είναι αρκετά έντονος και θορυβώδης δεν θεωρείται πολεμικός χορός αν και στο παρελθόν χορεύονταν από οπλισμένους άνδρες σε πολλές περιπτώσεις. Σύμφωνα με ειδικούς, έχει επικρατήσει η ιδέα ότι χορεύοντας το “Μαλεβιζιώτη” υποβοηθούνταν η γονιμότητα και ο εξαγνισμός του κακού. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/03/blog-post_1670.html, 2011)

4.6. Έθιμα και παραδόσεις

4.6.1. Χριστουγεννιάτικα έθιμα

Τα Χριστούγεννα είναι η παγκόσμια γιορτή της Χριστιανοσύνης και τις μέρες εκείνες στο Νομό Ηρακλείου πραγματοποιούνται εκδηλώσεις και τελούνται διάφορα έθιμα για την τιμήση τους. Αυτά σε πολλές περιπτώσεις τελούνται για καλοτυχία ή γονιμότητα, ενώ σε άλλες για την αναβίωση μνημών.

Η “Κρεμμύδα” αποτελεί χριστουγεννιάτικο έθιμο, το οποίο διατηρείται εδώ και πολλά χρόνια, ειδικά στα χωριά του νομού. Το έθιμο αυτό, περιλαμβάνει την αφαίρεση ενός άγριου κρεμμυδιού ή όπως ονομάζουν οι ντόπιοι σκυλοκρέμμυδο και έπειτα το κρέμασμα του στις οικίες. Το συγκεκριμένο φυτό ακόμη και μετά την αφαίρεση του από τη γη συνεχίζει να ανθίζει και να αναπτύσσεται. Έτσι επικράτησε, οι ντόπιοι να πιστεύουν, πως το κρέμασμα του άγριου αυτού κρεμμυδιού, μπορεί να μεταδώσει τη ζωτική του δύναμή σε έμψυχα και άψυχα όντα. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/12/blog-post_712.html, 2011)

Εικόνα 75. Χριστουγεννιάτικο έθιμο της κρεμμύδας

(<https://www.neakriti.gr/article/kriti/1531300/protohroniatika-ethima-kali-hera-kremmuda-kai-to-podariko/>, 2019)

Το έθιμο “Καλή Χέρα” επιβιώνει πολλά χρόνια στο νομό, αλλά και σε όλο το νησί. Στο παρελθόν ήταν το μοναδικό δώρο, που δεχόταν, κάποιο παιδί και αυτό συνήθως ήταν είτε κάποιο γλυκό, είτε κάποιο κέρασμα, καθώς τα χρήματα ήταν λιγότερα. Αργότερα το δώρο αυτό μετατράπηκε σε φιλοδώρημα. Στο έθιμο αυτό, τη μέρα της Πρωτοχρονιάς τα παιδιά λαμβάνουν ένα χρηματικό ποσό ως δώρο, κατά την επίσκεψή τους, σε κάποιο σπίτι, συνήθως συγγενικών προσώπων.

Τα πυροτεχνήματα τα τελευταία χρόνια έχουν εδραιωθεί ως Χριστουγεννιάτικο έθιμο. Κάθε χρόνο τις μέρες των Χριστουγέννων, οι πόλεις του νομού οργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις και φροντίζουν για την εκτόξευση πυροτεχνημάτων κυρίως τη παραμονή Πρωτοχρονιάς.

Η βασιλόπιτα είναι η πίτα, η οποία συνηθίζεται να κόβεται τη παραμονή Πρωτοχρονιάς. Το έθιμο αυτό υπάρχει επίσης σε όλη την Ελλάδα. Επιπλέον είναι μια παράδοση που διατηρείται από την αρχαιότητα. Σύμφωνα με το καθηγητή Δημήτρη Λουκάτο συνδέεται με την αρχαία ιεροτελεστία, στην οποία κατά τη περίοδο μεγάλων αγροτικών γιορτών, όπως τα Θαλύσια οι άνθρωποι έφτιαχναν και προσέφεραν στους θεούς ένα άρτο. Η κοπή της βασιλόπιτας, πραγματοποιείται από τον αρχηγό της οικογένειας, ο οποίος κόβει πρώτα δυο κομμάτια, για το Χριστό και το σπίτι του, ενώ τα υπόλοιπα δίνονται στην

υπόλοιπη οικογένεια και τους καλεσμένους. Μέσα στην πίτα αυτή βρίσκεται, το φλουρί, το οποίο πιστεύεται, ότι σε όποιου το κομμάτι τύχει, αποκτά καλοτυχία για το νέο έτος.

Το ποδαρικό είναι ένα έθιμο, το οποίο είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο στο νομό. Τη μέρα της Πρωτοχρονιάς θεωρείται, πως όποιος εισέλθει πρώτος σε κάποιο σπίτι, του μεταδίδει την τύχη του. Έτσι συνηθίζεται, οι οικοδεσπότες να προσκαλούν τυχερούς ανθρώπους στα σπίτια τους και κατά κύριο λόγο παιδιά, αφού θεωρούνται αγνά και χωρίς κακία.

Η “Βαρέλα στο Μεϊντάνι” αποτελεί έθιμο το οποίο πραγματοποιείται τη παραμονή Πρωτοχρονιάς. Το συγκεκριμένο διατηρείται πολλά χρόνια στη πόλη του Ηρακλείου. Τη Παραμονή τοποθετείται ένα μεγάλο βαρέλι στη μέση του δρόμου, μέσα στο οποίο βρίσκεται ένα τροχονόμος, ο οποίος ρυθμίζει τη κυκλοφορία. Με αυτό τον τρόπο αναπαριστούν καταστάσεις, οι οποίες συνέβαιναν στο παρελθόν, τότε που στη πόλη δεν υπήρχαν φανάρια ή σημάνσεις για τη ρύθμιση της κυκλοφορίας. Επιπλέον οι περαστικοί συνήθιζαν να αφήνουν κάποιο δώρο, όπως γλυκά δίπλα στο βαρέλι, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης προς τις Αστυνομικές αρχές της πόλης. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2014/12/blog-post_820.html, 2014)

Εικόνα 76. Χριστουγεννιάτικο έθιμο, “Βαρέλα στο Μεϊντάνι”

(http://www.kritipoliskaihoria.gr/2017/12/blog-post_873.html, 2018)

Η παραδοσιακή Μπουγάτσα, αποτελεί ακόμη ένα έθιμο της Πρωτοχρονιάς. Τα γνωστότερα καταστήματα που τη παρέχουν βρίσκονται στη Πλατεία Λιονταριών, τα οποία

τη παραμονή Πρωτοχρονιάς πλημμυρίζονται από κόσμο. Το έθιμο αυτό πολλοί πιστεύουν πως προήλθε με την έλευση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία το 1922, όμως σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες υπήρχε από πολύ νωρίτερα. (<http://www.kritipoliskaihorio.gr/2017/12/1932.html>, 2017)

Εικόνα 77. Χριστουγεννιάτικη Μπουγάτσα

(<https://www.neakriti.gr/article/eidiseis/1375318/prwtoxroniatika-ethima-kali-xera-kremmyda-kai-mpougatsa/>, 2016)

4.6.2. Αποκριάτικα Έθιμα

Οι Απόκριες είναι ένα έθιμο που επικρατεί σε όλη την Ελλάδα. Τη περίοδο εκείνη οργώνονται καρναβάλια και διάφορες εκδηλώσεις. Στη Κρήτη και ιδιαίτερα στο Νομό Ηρακλείου, διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό ο παραδοσιακός εορτασμός του εθίμου, οποίος ποικίλει ανά περιοχές. Ειδικά σε αγροτικές περιοχές, ο εορτασμός τους είναι ένας συνδυασμός του αλλόκοτου και του παραφυσικού στοιχείου.

Η “Σιβιανή” μάσκα είναι ένα αποκριάτικο έθιμο που προέρχεται από το χωριό Σίβα, στο Δήμο Μοιρών, νότια του νομού, το οποίο επιβιώνει μέχρι σήμερα. Στο συγκεκριμένο έθιμο και ιδιαίτερα μέχρι το 1960 που ήταν στην ακμή του, οι κάτοικοι συνήθιζαν, να φτιάχνουν χειροποίητες μάσκες, χρησιμοποιώντας το φυτό αγαυή ή όπως το ονομάζουν οι

ντόπιοι αθάνατος, ενώ σύμφωνα με πηγές προσέθεταν και φλοιούς δέντρων. Το φυτό αγαύη βρίσκεται σε μεγάλες ποσότητες στη περιοχή, αφού το κλίμα της είναι αρκετά ευνοϊκό για αυτό. Αφού κατασκευάζονταν οι μάσκες, οι οποίες διέθεταν έντονα χαρακτηριστικά με φωτεινά χρώματα, κέρατα και μαλλί αγριοπρόβατου, ομάδες μεταμφιεσμένων ατόμων επισκέπτονταν τα σπίτια της γειτονιάς τους.

Εικόνα 78. Αποκριάτικο έθιμο, Σιβιανή Μάσκα

(http://www.kritipoliskaihorio.gr/2014/02/blog-post_5405.html, 2018)

Στο χωριό Γέργερη του Δήμου Ρούβα, τις μέρες των αποκριών, επιλέγεται ένα ζευγάρι δυο ανθρώπων, οι οποίοι συνήθως είναι αταίριαστοι μεταξύ τους και μεταμφιέζονται σε γαμπρό και νύφη, κάνοντας το γύρο του χωριού. Το συγκεκριμένο έθιμο, πολλές φορές περιλαμβάνει όλη τη διαδικασία ενός γάμου, δηλαδή παππά, οργανοπαίκτες, κουμπάρους, ενώ σε πολλές περιπτώσεις ακολουθούν γεννήσεις και βαφτίσια. Στο παρελθόν πιστεύονταν πως με τη τέλεση αυτού του εθίμου θα βελτιωνόταν η γονιμότητα.

Χαρακτηριστικό αποκριάτικο έθιμο σε όλο το νησί επίσης αποτελούν οι “Λεράδες”. Στο συγκεκριμένο οι κάτοικοι της κάθε περιοχής ντύνονται με διάφορες ενδυμασίες, κρατάνε στα χέρια και δένουν στη μέση τους μεγάλα κουδούνια, γυρνώντας το χωριό ή τη γειτονιά τους. Οι ομάδες αυτές επιλέγουν κάποιον, όπου αναλαμβάνει το ρόλο του αρχηγού, ο οποίος ντύνεται με μαύρη ενδυμασία και προσφωνείται ως “αράπης”. Στην αρχική μορφή του εθίμου τα άτομα που λάμβαναν μέρος, έπρεπε να φτιάξουν τις στολές τους, από προβιές ζώων, συνήθως αιγοπροβάτων, ενώ ο αρχηγός έπρεπε να φτιάξει τη δική του, χρησιμοποιώντας τη προβιά από κάποιο μαύρο ζώο.

Εικόνα 79. Αποκριάτικο έθιμο, Λεράδες

(<https://cretazine.com/crete/crete-life/articles/item/1011-apokrigiomata-sti-gergeri>, 2013)

Ένα αποκριάτικο έθιμο, που επιβιώνει ιδιαίτερα στη Γέργερη, είναι οι “Αρκουδιάρηδες”. Στο νησί στο παρελθόν, εμφανίζονταν συχνά διάφοροι νομαδικοί πληθυσμοί, οι οποίοι ασκούσαν επαγγέλματα όπως, του δαμαστή ζώων, συνήθως αρκούδων ή μαϊμούδων και του γανωτζή, όπου είναι ένα παλιό επάγγελμα στο οποίο έφτιαχναν ή επιδιόρθωναν σκεύη από κασσίτερο. Σε πολλές περιοχές που επιβιώνει μέχρι σήμερα, κάποιοι κάτοικοι ντύνονται με ζωόμορφες ενδυμασίες και κρατούν κουδούνια, για να μοιάζουν με αρκούδες, ενώ κάποιοι άλλοι φορούσαν πιο απλές και βάφονταν, υποδυόμενοι τους δαμαστές. Έπειτα κάνουν βόλτες στο χωριό τους ή τη γειτονιά τους, με χορούς και με τραγούδια, κάνοντας μια ζωντανή αναπαράσταση του επαγγέλματος του αρκουδιάρη.

Εικόνα 80. Αποκριάτικο έθιμο, Αρκουδιάριδες

(<http://hania.news>, 2018)

Όπως είναι γνωστό στη Κρητική κουλτούρα, ιδιαίτερη θέση έχει ο χορός. Έτσι οι κάτοικοι δημιούργησαν κάποια είδη χορών, τα οποία επιλέγονται την περίοδο των Αποκριών. Αυτοί, πολλές φορές έχουν χαρακτηριστικά, όπως την παράβαση της επανάληψης των κινήσεων και τον έντονο ρυθμό, ενώ επειδή περιλαμβάνουν άσεμνες κινήσεις, επικράτησε να ονομάζονται “Άσεμνοι χοροί”. Γνωστές ονομασίες τέτοιων χορών είναι, ο κόρακας, ο αρκουδιάρικος, ο αράπικος και ο ζερβόδεξος. Ο πρώτος είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος νότια του νομού. Περιλαμβάνει τη παράβαση της επανάληψης των κινήσεων, με άσεμνα ολοκληρώματα. Ο αρκουδιάρικος, είναι αυτός που χορεύεται από ανθρώπους μεταμφιεσμένους σε αρκουδιάρηδες, στον οποίο σε αντίθεση με τον προηγούμενο επιβάλλεται η επανάληψη του ρυθμού των κινήσεων, καθώς οι χορευτές είναι δεμένοι με ένα σχοινί μεταξύ τους. Οι χοροί αυτοί πιστεύονταν ότι βοηθούσαν στη βελτίωση της γονιμότητας.

Στο χωριό Άνω Ασίτες Ηρακλείου επιβιώνει το αποκριάτικο έθιμο, που ονομάζεται “Νάνος των Ασιτών”. Στο συγκεκριμένο έθιμο δένεται μια ράβδος στη μέση ενός ατόμου, που διαμορφώνεται για να δίνει την εντύπωση πως αποτελεί τους ώμους ενός ανθρώπου. Έπειτα τοποθετείται στο κεφάλι του ένα κόσκινο, το οποίο σκεπάζεται με κάποιο μεγάλο ύφασμα μετατρέποντας το μέρος του σώματος, από τη μέση και πάνω σε ένα μεγάλο και

παραφυσικό κεφάλι. Έτσι δημιουργείται η εικόνα ενός ανθρώπου με πολύ χαμηλό ύψος και τεράστιο κεφάλι.

Το Ψυχοσάββατο είναι επίσης μια παράδοση, η οποία εκτός από το Νομό τιμάται σε όλο το νησί. Συγκεκριμένα εκείνη η μέρα αποτελεί για τους ντόπιους, το μνημόσυνο όλων των ψυχών. Παλιότερα μάλιστα πίστευαν, ότι οι ψυχές εκείνη τη μέρα, έμεναν στα κλαδιά ή στα φύλλα φυτών και απέφευγαν να κάνουν αγροτικές δουλειές, που περιλαμβάνουν συγκομιδή καρπών ή κλάδεμα. Σήμερα τη μέρα του Ψυχοσάββατου πηγαίνουν κόλλυβα στην εκκλησία, τα οποία μετά την ολοκλήρωση της λειτουργίας μοιράζονται. (<http://www.kritesegaleo.gr/apokries-sten-krete-1>, 2018)

Τέλος η Καθαρά Δευτέρα αποτελεί σημαντική παράδοση στο νομό. Τη μέρα εκείνη πραγματοποιούνται διάφορες εκδηλώσεις, στις οποίες παίζονται παραδοσιακά παιχνίδια, όπως ο τσαγκάρης, στο οποίο ο πελάτης τσακώνεται με το τσαγκάρη λόγω της συνεχόμενης αναβολής του μπαλώματος ενός παπουτσιού. Άλλα παιχνίδια επίσης είναι η αρκούδα και ο αρκουδιάρης, ο γιατρός με το κουφό και το λάδι του διακονιάρη, στο οποίο αυτός που υποδύεται το διακονιάρη αντί για λάδι κρατά νερό και βρέχει τους θεατές. Η Καθαρά Δευτέρα θεωρείται σημαντική μέρα, καθώς σηματοδοτεί την έναρξη της Μεγάλης Σαρακοστής. Επιπλέον φτιάχνονται παραδοσιακά νηστίσιμα φαγητά, όπως ταραμοσαλάτα, σιμιγδαλένιος χαλβάς και η λαγάνα. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2014/02/blog-post_2009.html, 2014)

4.6.3. Πασχαλινά έθιμα

Το Πάσχα είναι η δεύτερη μεγαλύτερη γιορτή της χριστιανοσύνης και όπως σε όλη την Ελλάδα, η Ανάσταση του Χριστού γιορτάζεται με ιδιαίτερες τιμές στο νομό. Έτσι της μέρες εκείνες πραγματοποιούνται διάφορα έθιμα και εκδηλώσεις, προκειμένου να εκφράσουν τη λατρεία τους.

Ένα έθιμο που τελείται το Σάββατο του Λαζάρου είναι τα Πασχαλινά κάλαντα. Εκείνη τη μέρα, τα παιδιά, τα οποία ονομάζονται “Λαζαράκια” και είναι συνήθως κορίτσια, από όλα τα χωριά και τις πόλεις, βγαίνουν στην εξοχή με καλάθια και μαζεύουν λουλούδια. Στη συνέχεια επισκέπτονται τα σπίτια του χωριού τους ή της γειτονιάς τους και λένε τα κάλαντα. Σε άλλες περιπτώσεις μικρά παιδιά παίρνουν βαγιά, όπου είναι ένας χειροποίητος σταυρός

από φύλλο φοίνικα ή άλλου φυτού, τον οποίο ευλογεί ο παππας λίγες μέρες πριν το Σάββατο του Λαζάρου και κρατώντας την λένε τα κάλαντα.

Τη μέρα της Μεγάλης Πέμπτης βάφονται τα αυγά από τις γυναίκες του χωριού και φτιάχνονται στεφάνια από λουλούδια όλων των ειδών. Στο παρελθόν για το βάψιμο των αυγών χρησιμοποιούσαν το χρώμα λουλουδιών, όπως η κόκκινη παπαρούνα. Το βράδυ της ίδια μέρας τα στεφάνια τα οποία φτιάχτηκαν τοποθετούνται στο σταυρωμένο Χριστό.

Εικόνα 81. Πασχαλινό έθιμο, Βάψιμο αυγών

(<https://www.cnn.gr/news/ellada/story/30254/giati-vafoyme-kokkina-ta-ayga-ti-megali-pempti>, 2016)

Τη Μεγάλη Παρασκευή παιδιά από όλες τις ηλικίες αλλά και γυναίκες μαζεύουν, διάφορα λουλούδια, ώστε να στολίσουν τον Επιτάφιο. Σε κάποια χωριά του νομού τα παιδιά γυρνάνε στους δρόμους κρατώντας ένα σταυρό με στεφάνι, λέγοντας το μοιρολόι της Παναγίας. Μετά τη λειτουργία ακολουθεί η περιφορά του επιταφίου στα χωριά και τις πόλεις. Στο Ηράκλειο στη Πλατεία Νικηφόρου Φωκά ή Μείντάνι κάθε χρόνο τη Μεγάλη Παρασκευή συναντιούνται οι τρεις Επιτάφιοι από τους ναούς του Αγίου Μηνά, του Αγίου Τίτου και του Αγίου Δημητρίου και ψέλνονται δεήσεις για την πόλη με τη συνοδεία της φιλαρμονικής του Δήμου.

Εικόνα 82. Πασχαλινό έθιμο, Συνάντηση τριών Επιταφίων

(<https://flashnews.gr/post/349065/plhthos-pistwn-sth-synanthsh-twn-triwn-epitafiwn-sthn-plateia-dikasthriwn>, 2018)

Εικόνα 83. Πασχαλινό έθιμο, Κάψιμο του Ιούδα

(<https://www.neoiorizontes.gr/rss/23104-pasxa-sto-nomo-xanion-ta-pazaria-kai-to-kapsimo-tou-iouyda>, 2018)

Το Μεγάλο Σάββατο οι νέοι κυρίως των χωριών μαζεύουν διάφορα ξύλα και κλαδιά, τα οποία είναι εύφλεκτα, δημιουργώντας ένα μικρό λόφο συνήθως στο προαύλιο της εκκλησίας. Έπειτα φτιάχνουν ένα σκιάχτρο με παλιά ρούχα και ξύλα, το οποίο τοποθετείται

στη κορυφή του λόφου και αντιπροσωπεύει τον Ιούδα. Μετά την απαγγελία του “Χριστός Ανέστη” καίνε το λόφο από κλαδιά με το σκιάχτρο και πετάνε πυροτεχνήματα, ενώ η καμπάνες της εκκλησίας χτυπάνε ασταμάτητα. Αφού φύγουν από την εκκλησία παίρνουν σπίτι τους από ένα άνθος από το στολισμό του Επιταφίου.

Τη Κυριακή της Ανάστασης σουβλίζεται το καθιερωμένο αρνί. Βέβαια σε κάποια χωριά ακολουθούν τις παλιές συνήθειες, όπου δεν σούβλιζαν αρνί. Αντίθετα το χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουν άλλα φαγητά όπως βραστό, αντικριστό, οφτό ή αυγολέμονο με αγκινάρες. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2012/03/blog-post_29.html, 2012)

4.6.4. Έθιμα της Πρωτομαγιάς

Το έθιμο της Πρωτομαγιάς στο Νομό Ηρακλείου, γιορτάζεται κατά το πλείστον, όπως στην υπόλοιπη Ελλάδα, με κάποιες διαφορές. Στο συγκεκριμένο έθιμο οι άνθρωποι αφήνουν τη καθημερινή τους ρουτίνα και βγαίνουν στην εξοχή. Πολλοί επιλέγουν τα χωριά τους, άλλοι επιλέγουν κοντινά φυσικά τοπία, όπως πάρκα, παραλίες κ.λπ. Έπειτα μαζεύουν λουλούδια για την κατασκευή μπουκέτων, στεφανιών, κολαίνων και κρεμαστών, τα οποία στολίζονται στις κατοικίες τους. Κάποιοι προσθέτουν ακόμη και αγκαθωτά φυτά, όπως η αγκινάρα για προστασία από το μάτιασμα, ή καλλιεργήσιμα φυτά, όπως στάρι ή καλαμπόκι για αφθονία στην παραγωγή.

Το στόλισμα των στεφανιών αυτών, στα σπίτια τους παραμένει μέχρι τις 23 Ιουνίου, όπου όλοι αυτοί οι ανθοστολισμοί καίγονται στις φωτιές, που ανάβονται την μέρα της γιορτής του Αγίου Ιωάννη του Κλήδονα. Βέβαια το έθιμο αυτό στο νομό, αλλά και όλο το νησί συνοδεύεται, ακόμη και σήμερα με κάποιες δεισιδαιμονίες, που σε πολλές περιοχές, αποτελούν μέρος του. Για παράδειγμα πολύ πίστευαν πως η πρώτη μέρα του Μάη σήμαινε τη μάχη μεταξύ του καλού και του κακού. Σε κάποιες περιοχές, οι μητέρες μπουτσοφώνουν τα παιδιά τους για να μην τα πιάσει το μάτι, σε άλλες σχηματίζουν σταυρούς στην εξώπορτα του σπιτιού τους για να μην μπορεί να πλησιάσει το κακό, ενώ σε κάποια χωριά αποφεύγουν τις δουλειές εκείνη τη μέρα γιατί πιστεύουν, πως δεν θα είναι αποδοτικές. (<https://www.cretanmagazine.gr/ethima-ke-disidemonies-tis-kritikis-protomagias/>, 2017)

Εικόνα 84. Πρωτομαγιάτικο Στεφάνι

(<https://www.cnn.gr/news/ellada/story/128092/protomagia-2018-ti-symvolizei-to-magiatiko-stefani>, 2018)

4.6.5. Άλλα έθιμα και παραδόσεις

Όπως είναι γνωστό οι κάτοικοι του νομού, έχουν σε πολύ μεγάλη εκτίμηση τον πολιτισμό και τις παραδόσεις που διαμόρφωσαν ανά τα χρόνια. Αυτό γίνεται φανερό από το γεγονός, ότι ακόμα και καθημερινά γεγονότα τελούνται βάση των εθίμων. Αυτά συνήθως αφορούν το γάμο, τα βαφτίσια, όπως και τις γιορτές αγίων.

Ένα έθιμο που διατηρείται ιδιαίτερα στο νομό, είναι η τέλεση του μυστηρίου του γάμου. Ωστόσο οφείλεται να αναφερθεί, πως με την πάροδο του χρόνου δέχτηκε κάποιες αλλαγές, για να είναι ταιριαστό με τα πρότυπα της σημερινής κοινωνίας. Ένα παράδειγμα αποτελεί, η άνοδος της κοινωνικής θέσης της γυναίκας. Στο παρελθόν ο πατέρας κάθε οικογένειας θεωρούνταν και αρχηγός της. Έτσι ένας γάμος εγκρινόταν πρώτα από αυτόν, με τη παρουσία του παππά. Βέβαια σε πολλά χωριά το έθιμο εξακολουθεί να είναι απαράλλακτο. Αν ο πατέρας είναι σύμφωνος τελείται η διαδικασία του αρραβώνα και ορίζεται το “προικοσύμφωνο”, το οποίο αφορά τις οικονομικές λεπτομέρειες, όπως και την ημερομηνία του γάμου.

Μια μέρα πριν το γάμο διάφοροι συγγενείς και φίλοι, βοηθούν στη μεταφορά των προικιών της νύφης με στολισμένα άλογα στο σπίτι του γαμπρού. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ακούγονται πυροβολισμοί και μαντινάδες. Η οικογένεια του γαμπρού προσφέρει διάφορα γλυκίσματα, όπως μελωμένες δίπλες και τη περίφημη κρητική κουλουρά, όπου φτιάχνεται μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις. Τη μέρα του γάμου ο γαμπρός ξεκινάει από το σπίτι του, υπό τη συνοδεία συγγενών, φίλων και οργανοπαικτών, όπου λέγοντας χαρμόσυνες μαντινάδες και πυροβολώντας κατευθύνονταν προς το σπίτι της νύφης. Εκεί αναλαμβάνει μια γυναίκα να πει μια μαντινάδα, ώστε να ανοιχθούν οι μέχρι τότε κλειστές πόρτες της οικογένειας τη νύφης. Στη συνέχεια κατευθύνονται στην εκκλησία για τη τέλεση του μυστηρίου. Αφού ολοκληρωθεί η τελετή το ανδρόγυνο επιστρέφει στην κατοικία του γαμπρού και η μητέρα του, ταΐζει τη νύφη μελωμένα καρύδια και σχηματίζει ένα σταυρό στη πόρτα. Η νύφη χύνει στη κύρια είσοδο μέλι και σπάει ένα ρόδι, ώστε ο γάμος να είναι γλυκός αλλά και καρπερός. Έπειτα ακολουθεί μεγάλο γλέντι, στο οποίο το πρώτο τραγούδι το λέει το ζευγάρι. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/03/blog-post_9618.html, 2011)

Εικόνα 85. Κρητικός Γάμος

(<https://cretedoc.gr/o-paradosiakos-kritikos-gamos-pou-xesikose-oli-tin-kisamo/>, 2017)

Η βάπτισμα στη Κρήτη, αποτελεί ακόμη ένα οικογενειακό γεγονός με εθιμοτυπικό χαρακτήρα. Όπως και ο γάμος έχει διαμορφωθεί για να είναι συμβατό με τη σημερινή μορφή της κοινωνίας. Παρ' όλα αυτά σε κάποια ορεινά χωριά του νομού, το έθιμο επιβιώνει στην αρχική του μορφή. Στο παρελθόν, όπου οι άνθρωποι πίστευαν περισσότερο στις

δεισιδαιμονίες, επέλεξαν να βαπτίζονται τα παιδιά το συντομότερο δυνατό από τη γέννηση τους. Αυτό συνέβαινε, καθώς η καταπολέμηση των αρρωστιών ήταν δυσκολότερη, πράγμα που σήμαινε, ότι πολλά βρέφη πέθαιναν. Πίστευαν λοιπόν ότι τα παιδιά, που πέθαιναν αβάπτιστα γίνονταν τελώνια.

Η βάπτιση κανονιζόταν κατά κύριο λόγο από τον πατέρα του παιδιού, όπως συνέβαινε και με το γάμο. Σήμερα δίνει χέρι με ένα φίλο του και κλείνεται μια άτυπη και απαραβίαστη συμφωνία, ότι αυτός θα βαφτίσει το παιδί και κανένας άλλος. Παλιότερα σε περιπτώσεις, όπου υπήρχαν πολλές απόλυες παιδιών στην οικογένεια, έκαναν τάμα, πως νονός θα γινόταν ο πρώτος άνθρωπος, που θα συναντούσαν, μετά τη γέννηση του παιδιού. Επιπρόσθετα συνήθιζαν να ονομάζουν το παιδί Στυλιανό ή Στέρεο. Ο νονός έχει την υποχρέωση, να φέρει τα βαφτιστικά ρούχα του παιδιού, το μυρόπανο, το λιβάνι, το λάδι, τα κεριά της κολυμπήθρας και το κρέμασμα. Το τελευταίο είναι ένα άσπρο μεγάλο μαντήλι, που δένεται σταυρωτά στις δυο διαγώνιες άκρες του, πάνω από το σβέρκο του νονού και εκεί τοποθετείται το νεοβάπτιστο μετά το μυστήριο. Στη συνέχεια ο πατέρας αναλαμβάνει τη διοργάνωση του γλεντιού. Προνοεί να υπάρχουν άφθονα φαγητά και ποτά για να ακολουθήσει το γλέντι της βάφτισης. Οι βαφτίσεις είχαν πολύ μεγάλη σημασία στην Κρήτη, καθώς πολλές φορές κανονίζονταν για να λύσουν παρεξηγήσεις και έχθρες. (http://www.kritipoliskaihoria.gr/2013/02/blog-post_6231.html, 2013)

Το έθιμο του Κλήδονα επιβιώνει στο νομό αλλά και όλο το νησί από την αρχαιότητα. Πρόκειται για μια μαντική διαδικασία, όπου προμηνύεται στις ανύπαντρες κοπέλες, ποιός μπορεί να είναι ο μελλοντικός τους σύζυγος. Συγκεκριμένα τη προηγούμενη μέρα, από τη γιορτή του Αγίου Ιωάννη, οι κοπέλες του χωριού μαζεύονται σε ένα σπίτι και στέλνουν, μια γυναίκα συνήθως με το όνομα Μαρία να φέρει νερό από κάποιο πηγάδι. Αυτό το νερό ονομάζεται “αμίλητο νερό”, καθώς καθ’ όλη τη διαδικασία, τηρείται απόλυτη ησυχία. Αφού το μεταφέρουν πίσω στο σπίτι το τοποθετούν σε ένα πήλινο δοχείο και κάθε κοπέλα ρίχνει μέσα από ένα μικρό αντικείμενο όπως κάποιο κόσμημα. Το δοχείο αυτό σκεπάζεται και ασφαρίζεται με ένα κόκκινο συνήθως ύφασμα και τοποθετείται σε κάποιο ανοιχτό χώρο κάτω από τα αστέρια, λέγοντας τα λόγια «Κλειδώνουμε τον Κλήδονα με τ' Αγιαννιού τη χάρη, κι όποια 'χει καλό ριζικό να δώσει να τον πάρει».

Εικόνα 86. Φωτιές του Αγίου Ιωάννη του Κλήδονα

(<http://apopsilive.gr/politismos/ti-einai-ethimo-tou-klidona>, 2017)

Τη μέρα εκείνη ανάβονται διάφορες φωτιές, ενώ στη πιο κεντρική πλατεία του χωριού ανάβεται η μεγαλύτερη, όπου καίγονται και οι ανθοστολισμοί της Πρωτομαγιάς. Το βράδυ εκείνης της μέρας λέγεται πως οι κοπέλες, οι οποίες συμμετείχαν στη διαδικασία του Κλήδονα, βλέπουν σε όνειρο, ποιος θα είναι ο σύζυγος τους. Τα ξημερώματα της μέρας, της γιορτής του Αγίου Ιωάννη, η κοπέλα, η οποία έκανε τη μεταφορά από το πηγάδι, φέρνει εντός της οικίας το πήλινο δοχείο με το “αμίλητο νερό”. Αργότερα μαζεύονται πάλι οι κοπέλες και ανοίγουν το δοχείο λέγοντας, «Ανοίγουμε τον κλήδονα με τ' Αγιαννιού την χάρη, και όποια έχει καλό ριζικό σήμερα να το πάρει». Έπειτα η κοπέλα, που ήταν υδροφόρος αρχίζει να βγάζει ένα ένα τα αντικείμενα λέγοντας δίστιχα σχετικά με τη κάθε κοπέλα που της ανήκει το αντικείμενο. Μετά από αυτή τη διαδικασία, κάθε κοπέλα γεμίζει το στόμα της με “αμίλητο νερό” και στέκεται μπροστά από κάποιο παράθυρο και ο πρώτος άνδρας που θα δει ή το πρώτο όνομα, που ακούσει λέγεται πως θα αποτελέσει και το μελλοντικό της σύζυγο. Το έθιμο αυτό αναβιώνει κάθε χρόνο στο χωριό Μοχός του Δήμου Χερσονήσου. (http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/06/blog-post_24.html, 2011)

4.7. Πολιτιστικά Κέντρα

4.7.1. Πολιτιστικό και συνεδριακό κέντρο Ηρακλείου

Το πολιτιστικό και συνεδριακό κέντρο Ηρακλείου αποτελεί ένα σπουδαίο ίδρυμα για τη πόλη. Οφείλεται να αναφερθεί, ότι δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως, όμως παρέχεται η δυνατότητα χρήσης κάποιων τμημάτων του για σκοπούς εκδηλώσεων, θεάτρων και συνεδρίων.

Εικόνα 87. Πολιτιστικό και Συνεδριακό κέντρο Ηρακλείου

(<https://www.deptah.gr/gr/politistiko-kentro-irakleiou>, 2018)

Η ιδέα προτάθηκε από τον Ανδρέα Καλοκαιρινό το 1975. Την ίδια χρονιά ανατέθηκε στην Επιτροπή Πολιτιστικής Ανάπτυξης, η δημιουργία κτηριολογικού προγράμματος. Έξι χρόνια μετά υποβλήθηκε εκ νέου σε κτηριολογικό πρόγραμμα, έκθεση σκοπιμότητας και σχέδιο όρων για την προκήρυξη αρχιτεκτονικού διαγωνισμού. Στον διαγωνισμό που πραγματοποιήθηκε το 1983 για τη μελέτη του έργου, το πρώτο βραβείο πήραν τα γραφεία Αν. & Δ. Μπίρη και Π. Κοκκορη. Το 1988 ορίζεται ως φορέας του κέντρου η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Τουρισμού και Ανάπτυξης Ηρακλείου, ενώ ένα χρόνο αργότερα πραγματοποιούνται δωρεές από τα Ιδρύματα Καλοκαιρινού και Καπετανάκη. Το διάστημα 1993 – 1994 έγιναν προσπάθειες χρηματοδότησης από την Περιφέρεια Κρήτης, όπως και για

την ένταξη του έργου στο πρόγραμμα Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων και Αναπτυξιακού νόμου, θέτοντας ως παράμετρο, να λειτουργεί και ως συνεδριακό κέντρο. Το 2003 ξεκίνησαν οι εργασίες του πολιτιστικού κέντρου αφού πραγματοποιήθηκε συμφωνία μεταξύ του δήμου και της Πολιτείας για τη χρηματοδότηση του. Η ίδρυση του έργου χωρίστηκε σε δυο φάσεις το 2004. Την επόμενη χρονιά πραγματοποιήθηκε η δημοπρασία του και το 2013 έγινε δεκτή η χρηματοδότηση της δεύτερης φάσης, όπου υπογράφηκε η σύμβαση της το 2016. Η ολοκλήρωση του αναμένεται στο άμεσο μέλλον. (<https://www.deptah.gr/gr/istoriki-anadromi>, 2018)

4.7.2. Πολύχωρος Παλιάς Λαχαναγοράς

Ο Πολύχωρος της Παλιάς Λαχαναγοράς βρίσκεται στη λεωφόρο Σοφοκλή Βενιζέλου, έναντι του μουσείου Φυσικής Ιστορίας. Καταλαμβάνει έκταση 4.400 τ.μ. και διαθέτει μια αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, χωρητικότητας διακοσίων ατόμων και ένα υποκατάστημα του Πολύκεντρου Νεολαίας, όπου λειτουργούν ένα αναψυκτήριο και ένα ίντερνετ καφέ.

Ακόμα στο κτήριο στεγάζονται το γραφείο Απασχόλησης και το γραφείο Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων του Δήμου Ηρακλείου. Περιλαμβάνει επίσης διώροφο υπόγειο χώρο στάθμευσης, που η οροφή του αποτελεί χώρος κοινής χρήσεως. (<https://www.heraklion.gr/culture/venues/events-places.html>, 2017)

4.7.3. Πολύκεντρο Νεολαίας

Το Πολύκεντρο Νεολαίας ξεκίνησε να λειτουργεί το 1997, από το Δήμο Ηρακλείου με σκοπό να προάγει τη κοινωνική ζωή των νέων της πόλης. Συγκεκριμένα παρέχοντας του τη δυνατότητα δημιουργικής απασχόλησης.

Το κτήριο διαθέτει την κύρια αίθουσα, στην οποία υπάρχει μια θεατρική σκηνή, πλήρως εξοπλισμένη και διάφορες ειδικά διαμορφωμένες μικρότερες αίθουσες για τη κάθε δραστηριότητα ξεχωριστά. Διαθέτει επίσης μια ήσυχη εσωτερική αυλή και μια καφετέρια. Ο χώρος παρέχει στους ενδιαφερόμενους παρουσιάσεις των παιδικών έργων που δημιουργούνται εκεί, απασχόληση στις αίθουσες δραστηριοτήτων, χρήση του διαδικτύου, πρόσβαση στη βιβλιοθήκη και σε επιτραπέζια παιχνίδια. Αναλαμβάνει τη διοργάνωση

εκδηλώσεων, που αφορούν τους νέους και την οργάνωση των “Παγκρήτιων Πολιτιστικών Αγώνων”. Τέλος έχει ενεργή συμμετοχή στο Κέντρο Συμβουλευτικής Αγωγής Νέων, στο Γραφείο Επαγγελματικού Προσανατολισμού του Δήμου Ηρακλείου και στο Συμβούλιο Νεολαίας Δήμου Ηρακλείου. (<https://www.deptah.gr/gr/estiasi/kafeteria-polukentro-neolaias-1>, 2018)

5. Ερευνιτικό μέρος

5.1. Μεθοδολογία Έρευνας

Όσο αφορά τη μεθοδολογία, που χρησιμοποιήθηκε, για την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας. Σε πρώτο στάδιο έγινε μια αναδρομική εξέταση της βιβλιογραφίας και των λοιπών στοιχείων σχετικά με το θεωρητικό πλαίσιο του πολιτισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως επίσης της υλικής και άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς του Νομού Ηρακλείου. Σε δεύτερο στάδιο διεξάχθηκε μια έρευνα στη περιοχή, με τη χρήση ερωτηματολογίων, όπου βοήθησε στο να διαμορφωθεί μια καλύτερη αντίληψη αναφορικά με το αντικείμενο.

Υπάρχουν δυο κατηγορίες έρευνας μέσω των οποίων συλλέγονται τα αναζητούμενα στοιχεία. Αυτές είναι η ποσοτική έρευνα και η ποιοτική έρευνα. (Crouch κ Housden, 2003)

Η ποσοτική έρευνα είναι η διαδικασία κατά την οποία συλλέγονται και αναλύονται στοιχεία από μελλοντικά δείγματα, αποσκοπώντας να προβλεφτούν και να κατανοηθούν οι συμπεριφορές του εξεταζόμενου πληθυσμού. Επιπλέον η ποσοτική έρευνα είναι σε θέση να εξετάζει τον αριθμό των ανθρώπων, των οποίων εξετάζονται οι συμπεριφορές, όπως επίσης συμβάλει στη ποσοτικοποίηση των δεδομένων. (Σταθακόπουλος, 2005) Από την άλλη πλευρά η ποιοτική έρευνα είναι διαδικασία κατά την οποία συλλέγονται και αναλύονται δεδομένα, που προέρχονται από τη χρήση παράπλευρων ελέγχων, ώστε να προκύψουν συμπεράσματα. (Birn, 2004)

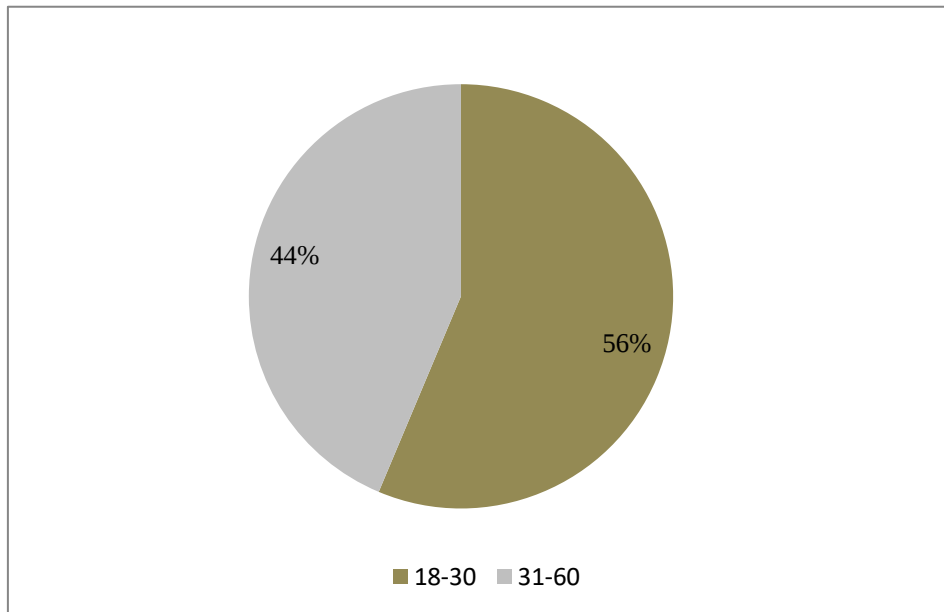
Το αντικείμενο διερεύνησης αφορά την απήχηση των ανθρώπων του Νομού Ηρακλείου σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους, η ανάλυση της επίδρασης του πολιτισμού σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, όπως και οι γνώμες των ντόπιων για τις ενέργειες, που αφορούν το πολιτισμό και μπορούν να προωθήσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στην παρούσα περίπτωση πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα. Συγκεκριμένα διεξάχθηκε χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγια κλειστού τύπου, του οποίου τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ηλεκτρονικών μέσων, αλλά και τη διανομή τους σε έντυπη μορφή. Συγκεντρώθηκαν 300 ερωτηματολόγια, στα οποία συμμετείχαν κάτοικοι και επισκέπτες ή τουρίστες του Νομού Ηρακλείου. Η έρευνα ξεκίνησε στις 15 Δεκεμβρίου 2018 και ολοκληρώθηκε στις 15 Ιανουαρίου 2019.

5.2. Ανάλυση Έρευνας

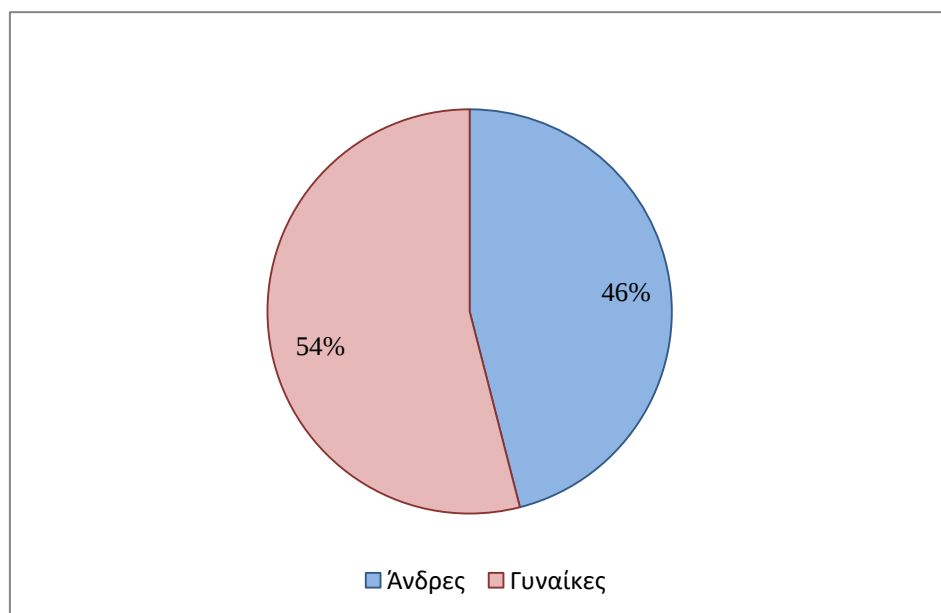
Το 56% των συμμετεχόντων στην έρευνα είχαν ηλικία από 18 μέχρι 30 χρονών, ενώ το 44% ήταν από 30 μέχρι 60 χρονών.

Γράφημα 1. Ηλικία

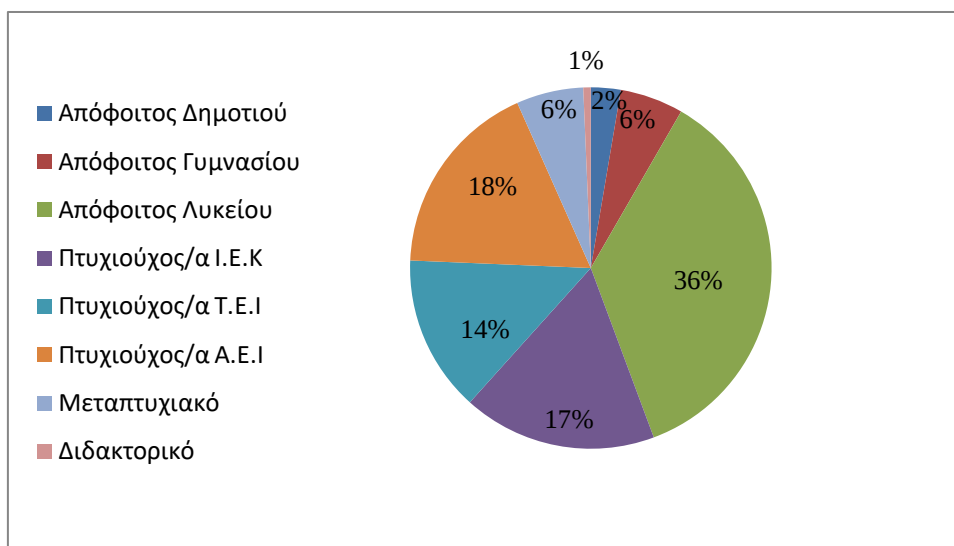
Όσο αφορά το φύλο των ερωτηθέντων, αυτό κυμάνθηκε σε ποσοστό 56% για τις γυναίκες και 44% για τους άνδρες αντίστοιχα.

Γράφημα 2. Φύλο

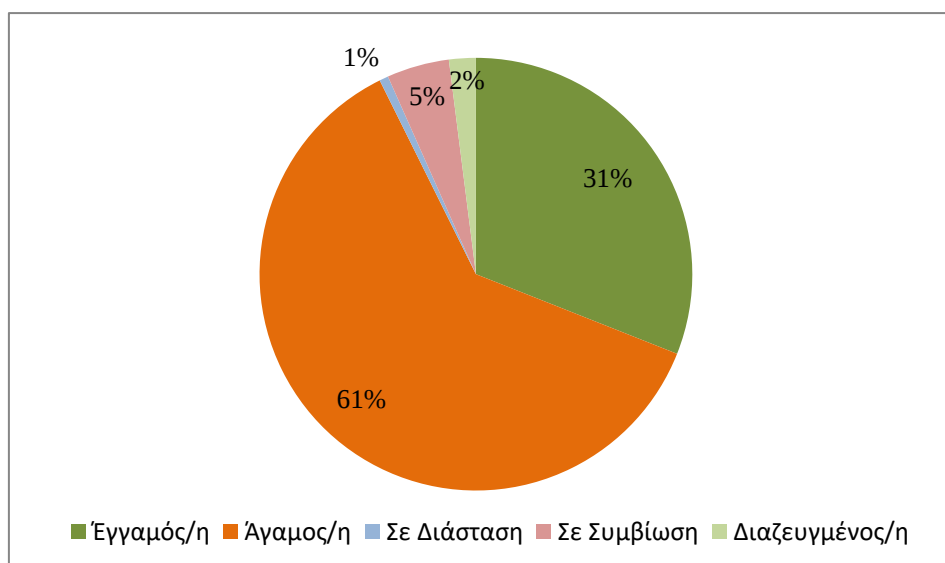
Το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων που έλαβαν συμμετοχή, προέκυψε 2% για τους απόφοιτους Δημοτικού, 6% για τους αποφοίτους Γυμνασίου, το 36% είναι απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού ή Επαγγελματικού), 17% για τους πτυχιούχους Ι.Ε.Κ., 14% για τους πτυχιούχους Τ.Ε.Ι., το 18% είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι., 6% για τους κατόχους Μεταπτυχιακού και 1% για τους κατόχους Διδακτορικού.

Γράφημα 3. Μορφωτικό επίπεδο

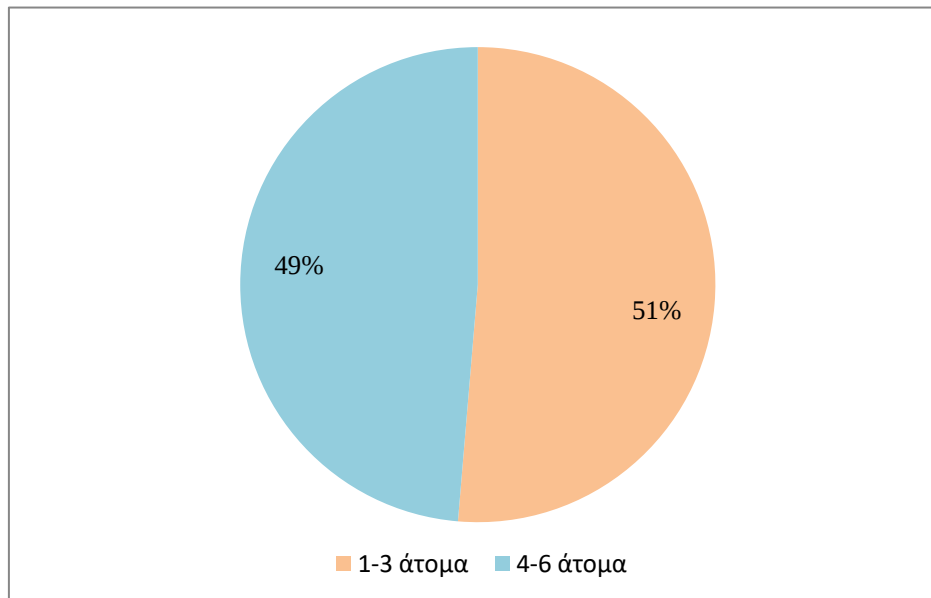
Η οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων ανήλθε στο 31% για τους έγγαμους, στο 61% για τους άγαμους, 1% είναι σε διάσταση, 5% για αυτούς που βρίσκονται σε συμβίωση και 2% για τους διαζευγμένους.

Γράφημα 4. Οικογενειακή κατάσταση

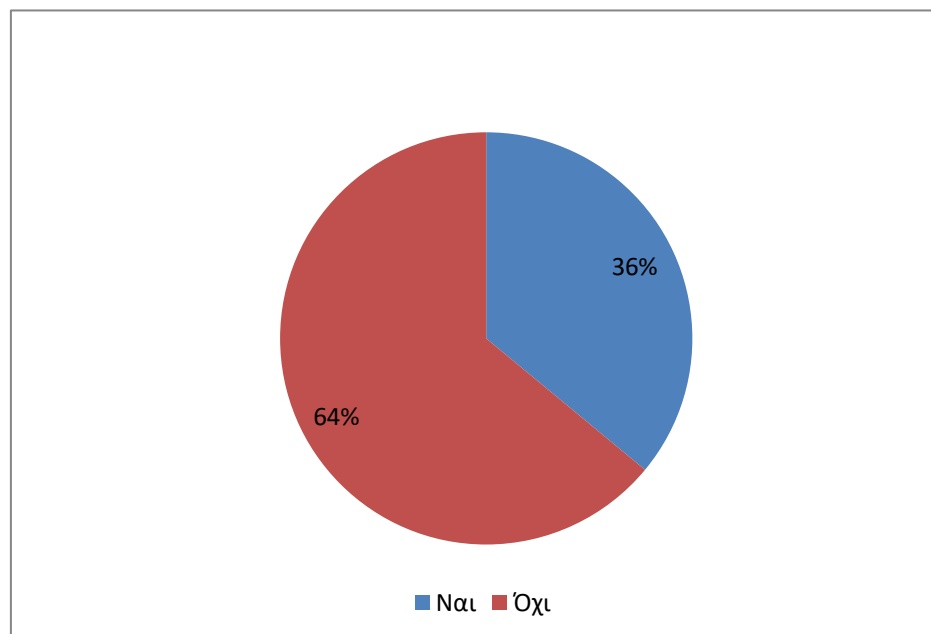
Ο αριθμός των οικογενειακών μελών, των συμμετεχόντων προέκυψε 51% για τις οικογένειες, που αποτελούνται από 1 ως 3 άτομα και 49% για αυτές, που αποτελούνται από 4 ως 6.

Γράφημα 5. Μέγεθος οικογένειας

Από τα άτομα που έλαβαν συμμετοχή στην έρευνα το 36% έχει παιδιά, ενώ 64% δεν έχει. Τα παιδιά αυτών οικογενειών είναι ηλικίας από 2 έως 25 χρονών

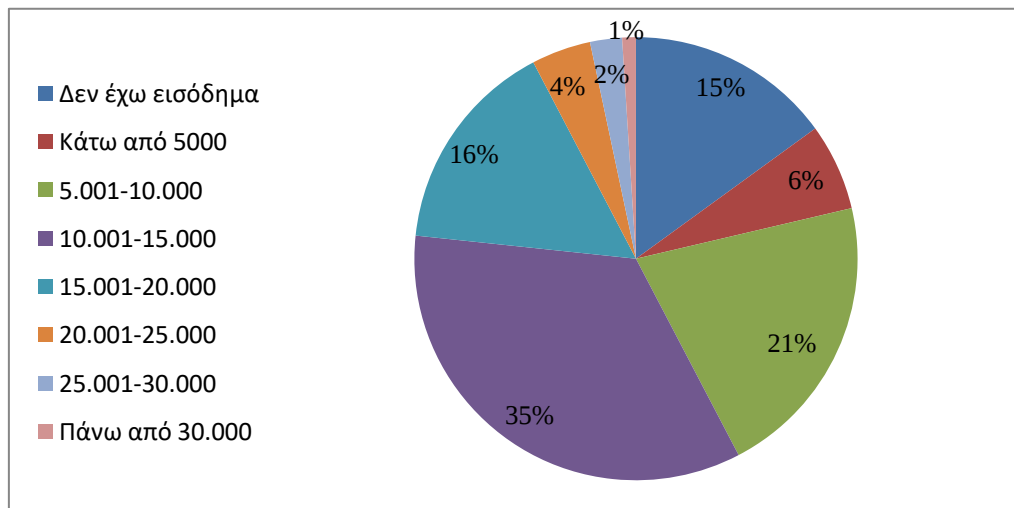
Γράφημα 6. Τέκνα στην οικογένεια

Στη συνέχεια το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των ερωτηθέντων κυμάνθηκε από 15% για αυτούς, που δεν έχουν εισόδημα, 6% για αυτούς που έχουν εισόδημα κάτω από 5.000 €,

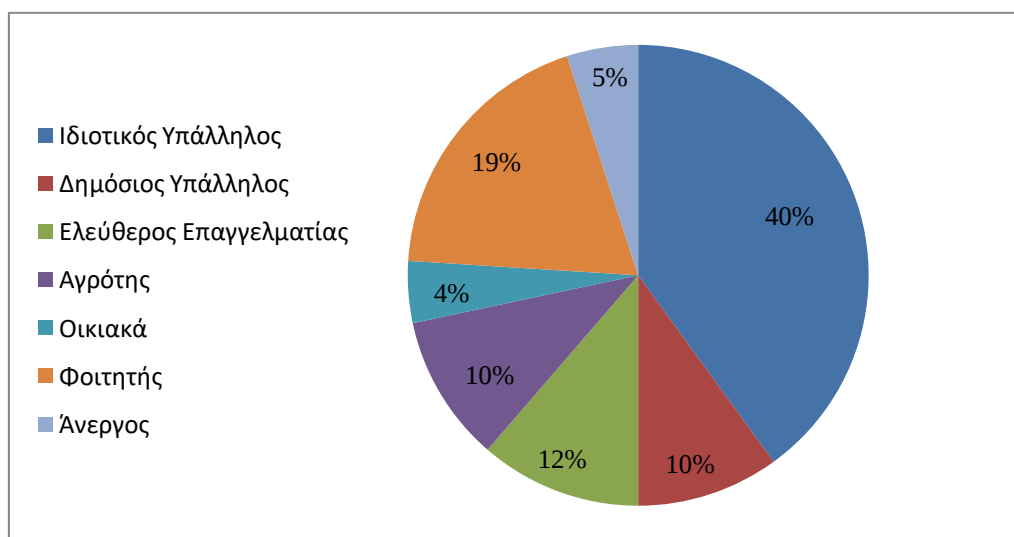
το 21% έχουν εισόδημα από 5.001 € μέχρι 10.000 €, 35% για αυτούς που έχουν εισόδημα από 10.001 € μέχρι 15.000 €, 16% για αυτούς που το εισόδημα τους είναι από 15.001 € μέχρι 20.000 €, το 4% έχουν εισόδημα 20.001 € μέχρι 25.000 €. 2% για αυτούς που έχουν εισόδημα 25.001 € μέχρι 30.000 € και το εισόδημα του 1% είναι πάνω από 30.000 €

Γράφημα 7. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

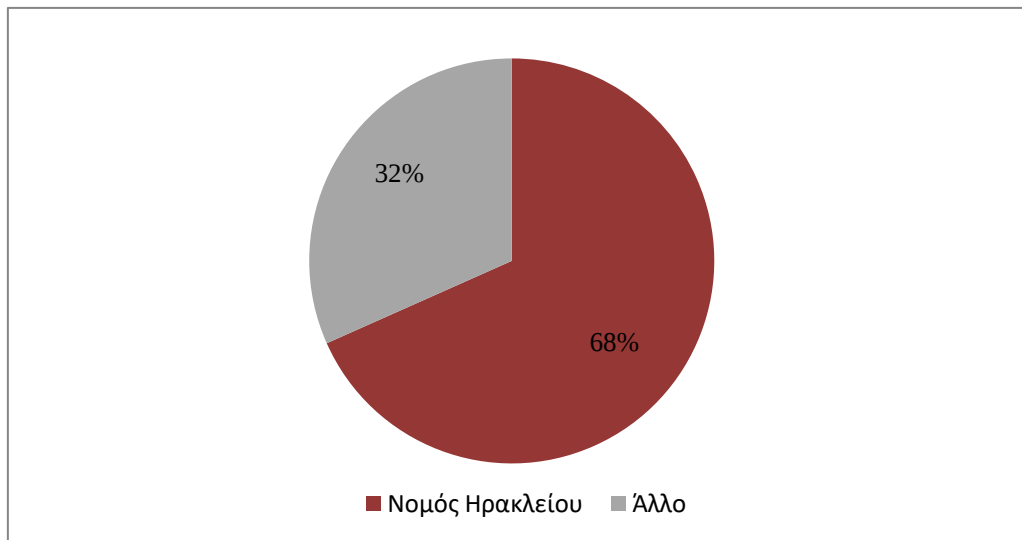
Το 40% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 10% είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το 12% εργάζονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες, το 10% είναι αγρότες, το 4% ασχολούνται με τα οικιακά, το 19% είναι φοιτητές και το 5% είναι άνεργοι.

Γράφημα 8. Επαγγελματική δραστηριότητα

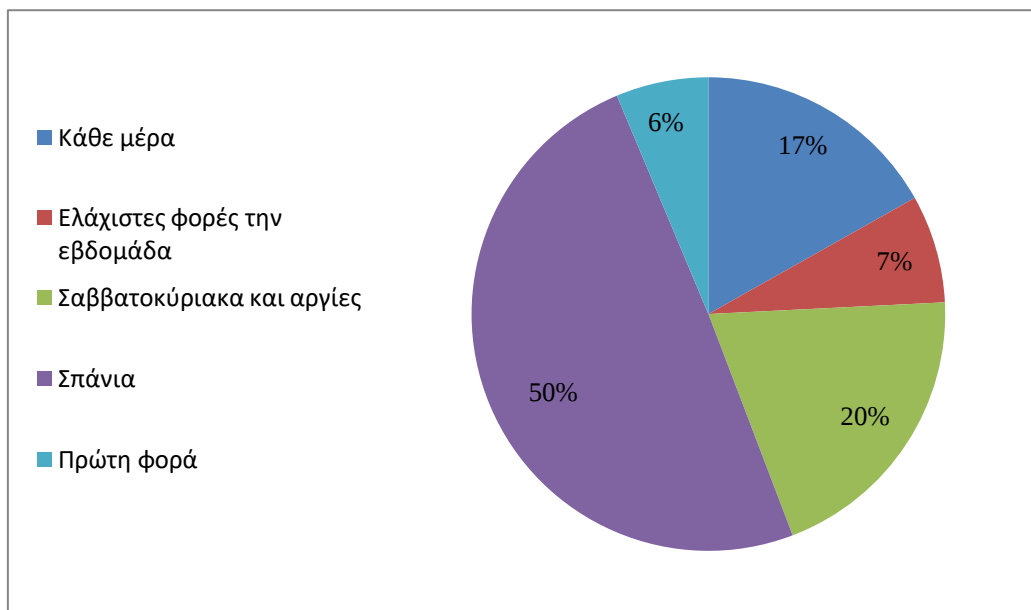
Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν το 68% των ερωτηθέντων έχουν ως τόπο διαμονής το Νομό Ηρακλείου, ενώ το 32% διαμένει σε κάποια άλλη περιοχή.

Γράφημα 9. Τόπος διαμονής

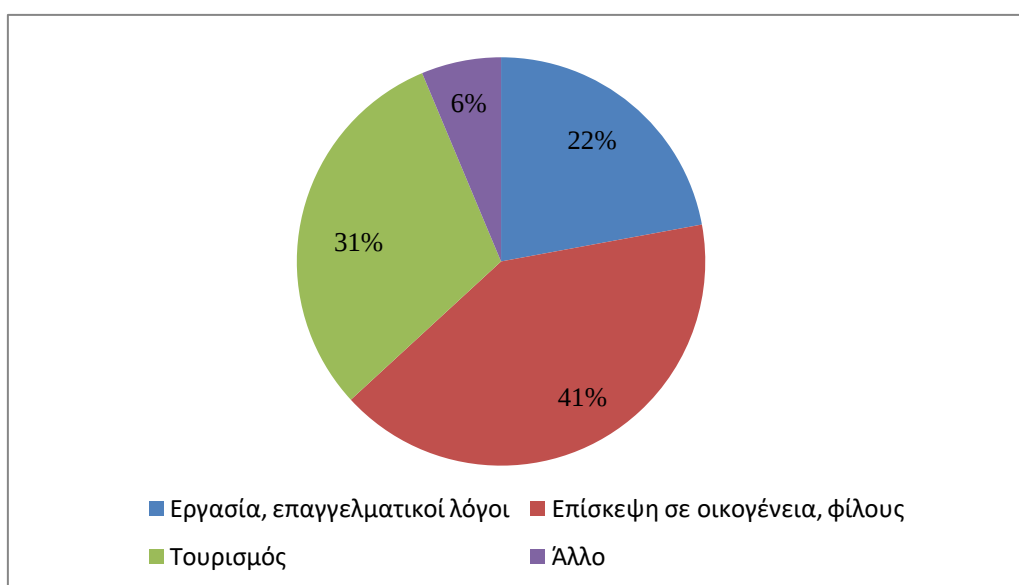
Όσο αφορά τη συχνότητα επίσκεψης στο Νομό Ηρακλείου εκείνων, που δεν διαμένουν, το 17% επισκέπτεται το Νομό κάθε μέρα, το 7% ελάχιστες φορές την εβδομάδα, το 20% πηγαίνει στο νομό Σαββατοκύριακα και αργίες, το 50% σπάνια και το 6% ήρθε πρώτη φορά.

Γράφημα 10. Συχνότητα επίσκεψης στο Νομό Ηρακλείου

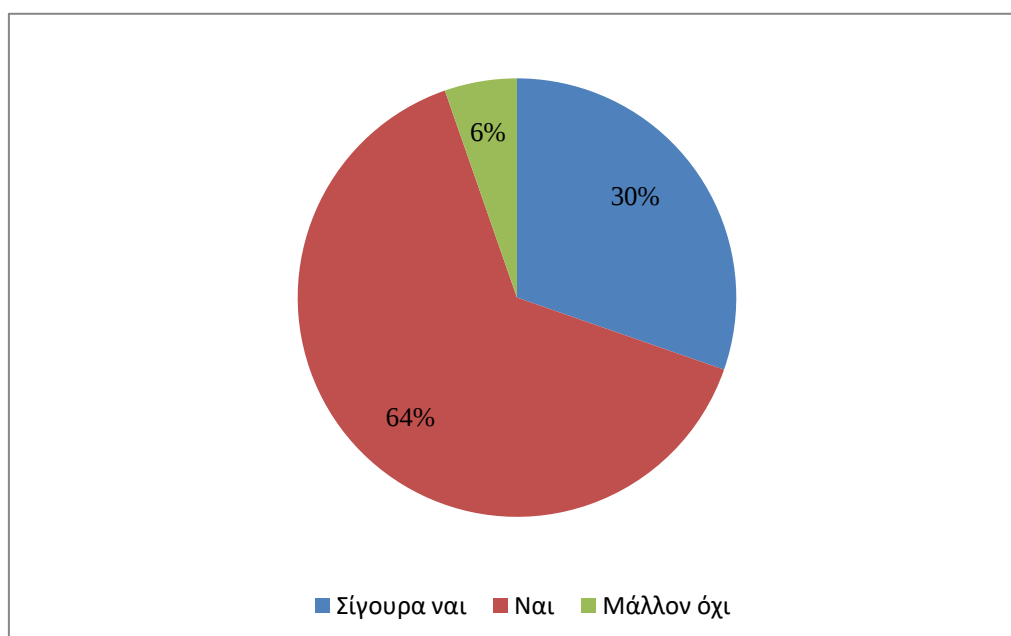
Ακόμα το 22% επισκέπτεται το Νομό για επαγγελματικούς λόγους, το 41% επισκέπτεται οικογενειακά πρόσωπα ή φίλους, 31% των συμμετεχόντων έρχεται στο Νομό για τουριστικούς λόγους και το 6% για άλλους λόγους.

Γράφημα 11. Λόγοι επίσκεψης στο Νομό Ηρακλείου

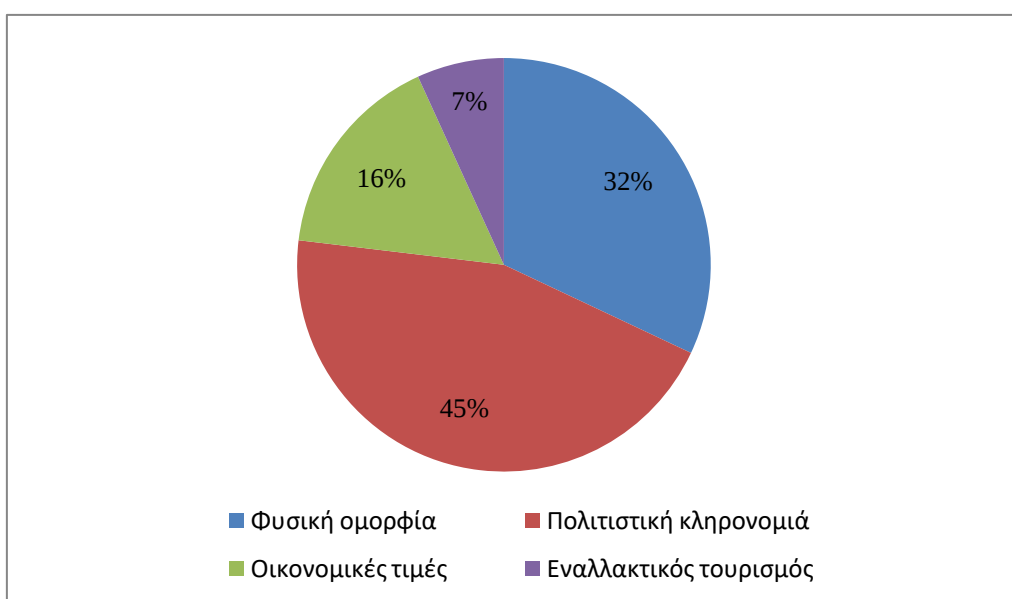
Το 30% των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα θα πρότειναν με σιγουριά το Νομό Ηρακλείου ως προορισμό, το 64% απλά θα τον πρότεινε και 6% μάλλον δεν θα τον πρότεινε.

Γράφημα 12. Επιλογή Νομού Ηρακλείου ως προορισμό

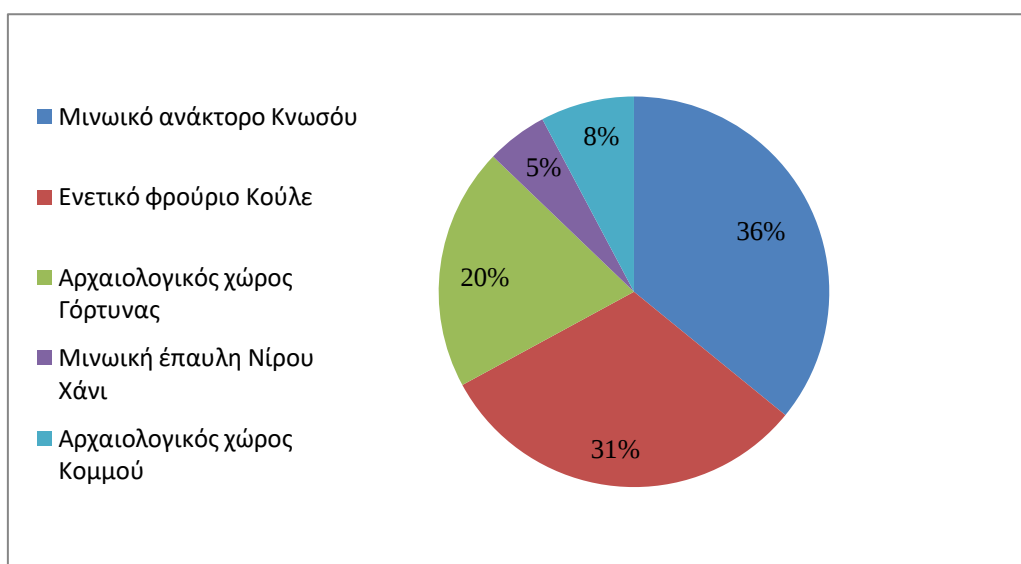
Σχετικά με τους λόγους που θα πρότεινε κάποιος το Νομό Ηρακλείου ως προορισμό, το 32% απάντησε φυσική ομορφιά, το 45% πολιτιστική κληρονομιά, το 16% θα πρότεινε το Νομό λόγω των οικονομικών τιμών και το 7% ως εναλλακτικό τουριστικό προορισμό.

Γράφημα 13. Λόγοι προτάσεως Νομού Ηρακλείου

Όσο αφορά το ποιά μνημεία γνωρίζουν οι ερωτηθέντες, το 36% γνωρίζει για το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, το 31% για το Ενετικό φρούριο του Κούλε, το 20% γνωρίζει για τον Αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας, το 5% τη Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι και το 8% για τον Αρχαιολογικό χώρο του Κομμού.

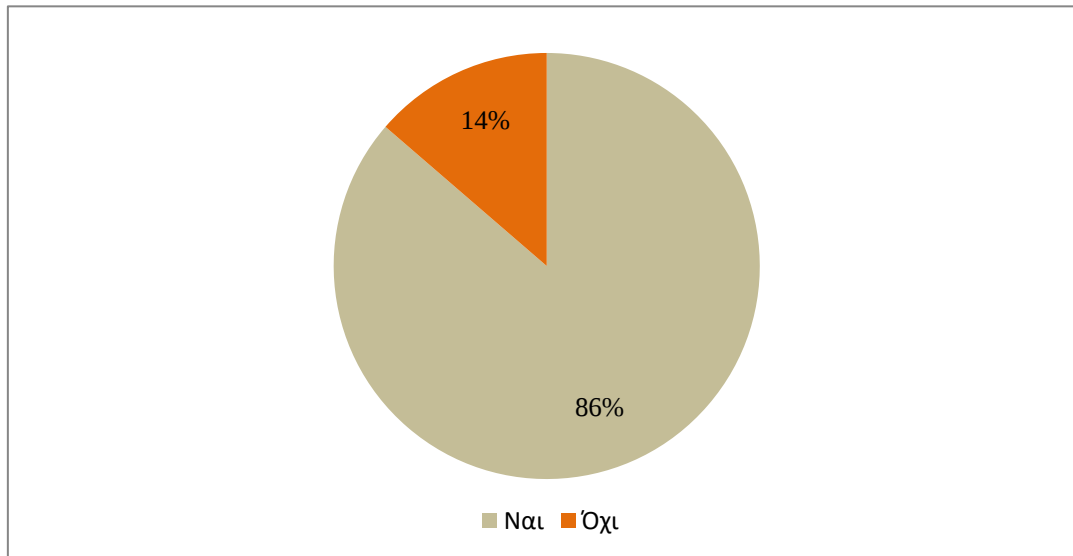
Γράφημα 14. Ποια μνημεία είναι γνωστά

Το 86% των συμμετεχόντων στην έρευνα απάντησε ότι έχει επισκεφτεί κάποιο μνημείο του Νομού Ηρακλείου, ενώ το 14% δεν έχει. Παράλληλα οι περισσότεροι απάντησαν ότι έχουν επισκεφτεί το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, τον Αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας,

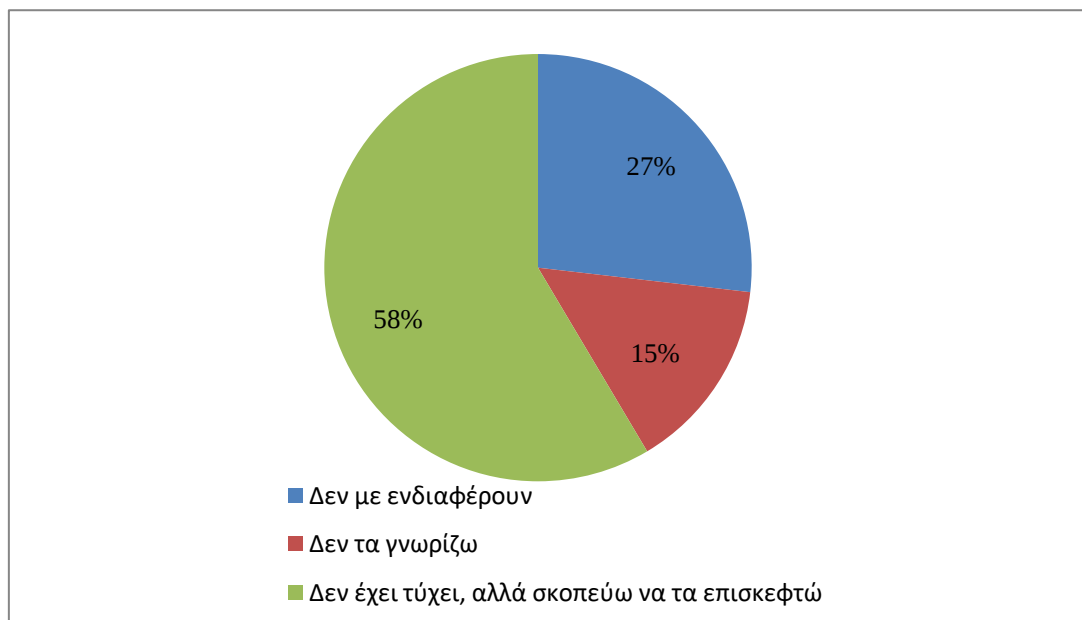
το Ενετικό Φρούριο του Κούλε, τα Ενετικά τείχη του Ηρακλείου και το Μινωικό ανάκτορο της Φαιστού.

Γράφημα 15. Επίσκεψη σε μνημεία του Νομού Ηρακλείου

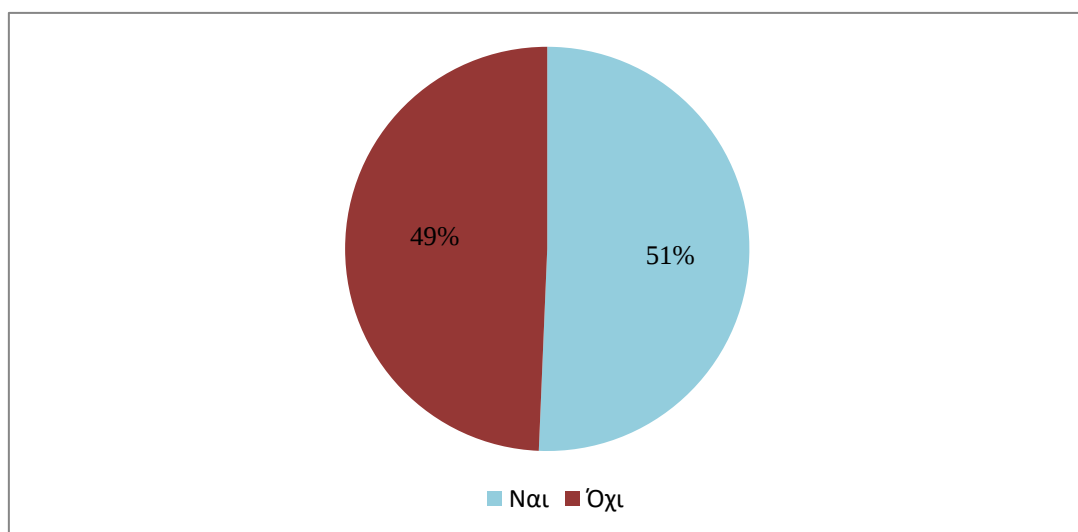
Το 27% όσων δεν έχουν επισκεφτεί αρχαιολογικά, απάντησαν ότι δεν τους ενδιαφέρουν, το 15% ότι δεν τα γνωρίζουν και το 58% ότι δεν έχει τύχει αλλά σκοπεύουν να τα επισκεφτούν.

Γράφημα 16. Λόγοι μη επίσκεψης σε μνημεία

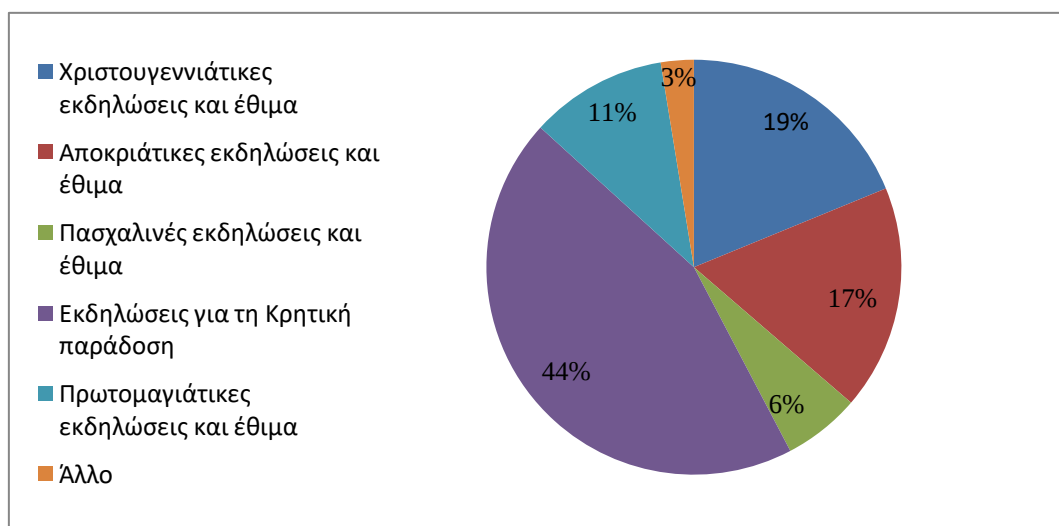
Συνεχίζοντας το 51% απάντησε, ότι έχει συμμετέχει σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενώ το 49% ότι δεν έχει.

Γράφημα 17. Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις του Νομού Ηρακλείου

Σχετικά με το ποιες πολιτιστικές εκδηλώσεις είχαν περισσότερη συμμετοχή για όσους απάντησαν πως έχουν συμμετάσχει, το 19% απάντησε, ότι έχει συμμετάσχει σε Χριστουγεννιάτικες πολιτιστικές εκδηλώσεις και έθιμα, το 17% σε Αποκριάτικες πολιτιστικές εκδηλώσεις και έθιμα, το 6% σε Πασχαλινές πολιτιστικές εκδηλώσεις και έθιμα, το 44% έχει συμμετάσχει σε πολιτιστικές εκδηλώσεις ή έθιμα για την Κρητική παράδοση, το 11% σε Πρωτομαγιάτικες πολιτιστικές εκδηλώσεις και το 3% σε κάποια άλλη πολιτιστική εκδήλωση ή έθιμο.

Γράφημα 18. Ποιες πολιτιστικές εκδηλώσεις είχαν την περισσότερη συμμετοχή

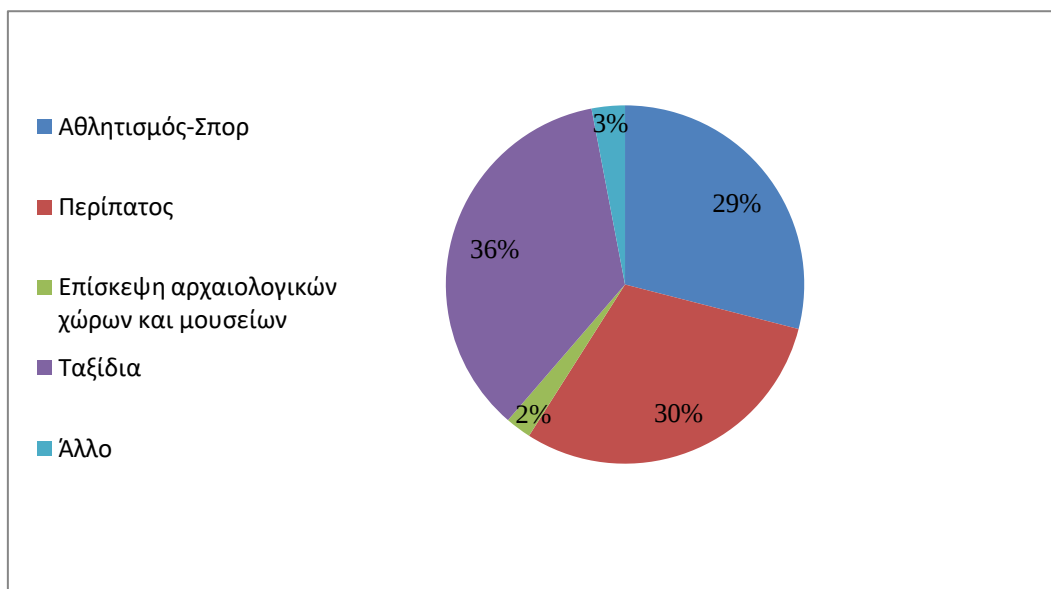
Αναφορικά με εκείνους που απάντησαν πως δεν έχουν συμμετάσχει σε κάποια πολιτιστική εκδήλωση, το 23% είπε ότι δεν ενδιαφέρεται, το 25% ότι δεν τις γνωρίζει και το 52% απάντησε ότι δεν έχει τύχει να συμμετάσχει αλλά το σκοπεύει στο μέλλον.

Γράφημα 19. Λόγοι μη συμμετοχής σε πολιτιστικές εκδηλώσεις του Νομού Ηρακλείου

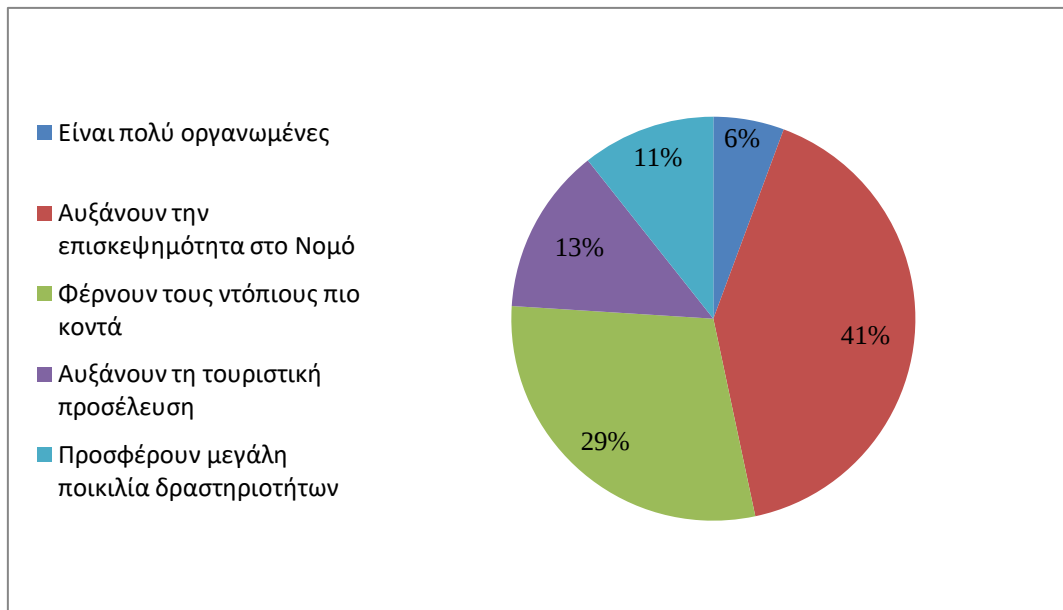
Το 29% των ατόμων που έλαβαν συμμετοχή στην έρευνα απάντησε, ότι στον ελεύθερο του χρόνο ασχολείται με τον αθλητισμό, το 30% πάει περίπατους, το 2% επιλέγει να επισκέπτεται αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, το 36% προτιμάει να πηγαίνει ταξίδια και 3% κάνει κάτι άλλο.

Γράφημα 20. Δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο

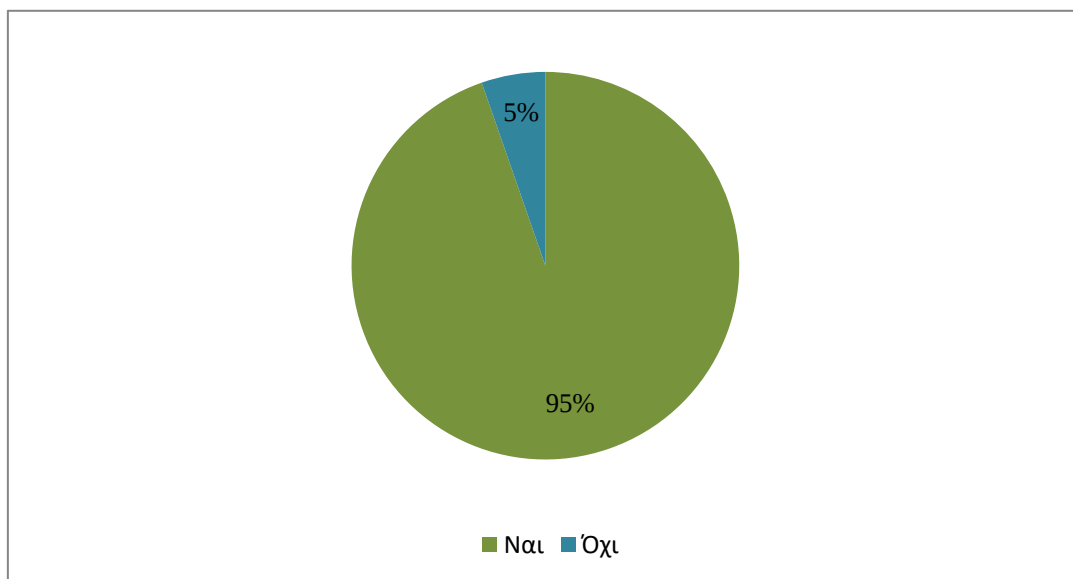
Το 6% των ερωτηθέντων απάντησε, ότι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι πολύ οργανωμένες, 41% ότι αυξάνουν την επισκεψιμότητα στο Νομό Ηρακλείου, το 29% ότι φέρνουν τους ντόπιους πιο κοντά, το 13% είπε ότι αυξάνουν τη τουριστική προσέλευση και το 6% ότι προσφέρουν μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων.

Γράφημα 21. Αξία πολιτιστικών εκδηλώσεων

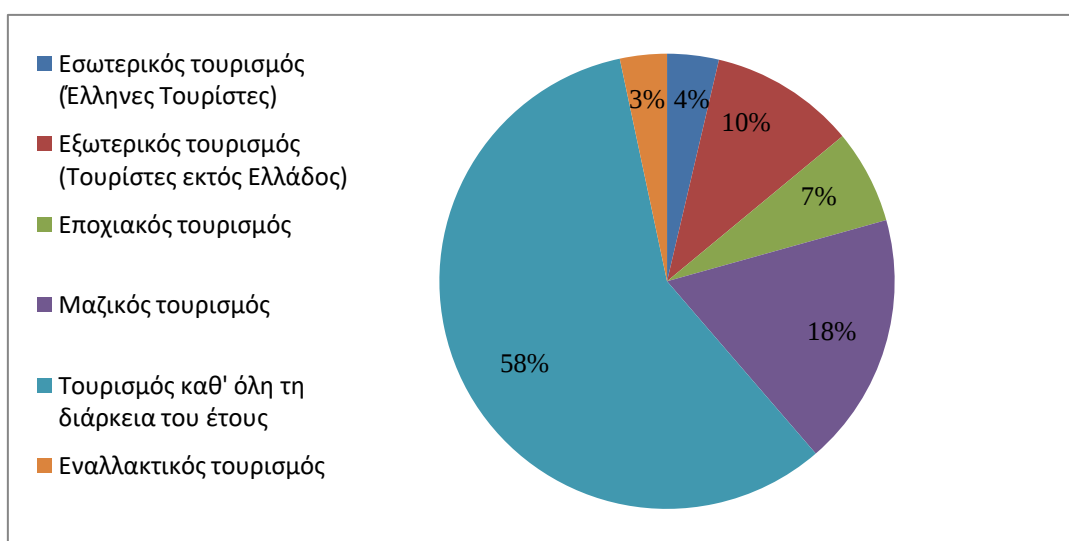
Το 95% των ατόμων που απάντησαν, πιστεύει ότι ο Νομός Ηρακλείου διαθέτει σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, ενώ το 5% θεωρεί, ότι δεν έχει.

Γράφημα 22. Διαθεσιμότητα πολιτιστικής κληρονομιάς του Νομού Ηρακλείου

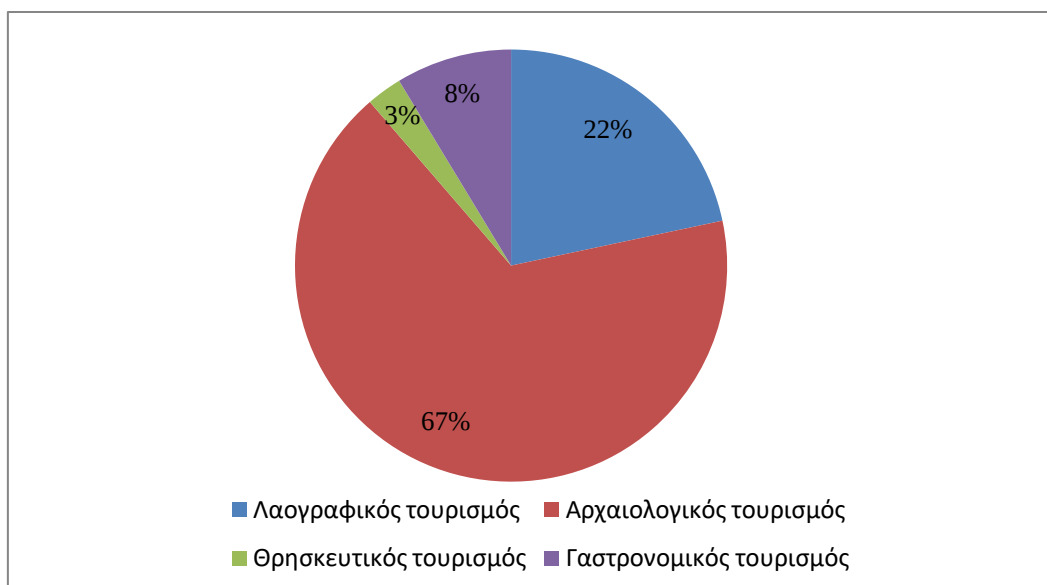
Όσο αφορά το ποιά κατηγορία τουρισμού είναι εφικτή για το Νομό Ηρακλείου, τα στοιχεία που προέκυψαν είναι, ότι το 4% θεωρεί τον εσωτερικό τουρισμό (Έλληνες τουρίστες), το 10% τον εξωτερικό τουρισμό (τουρίστες εκτός Ελλάδος), το 7% απάντησαν τον εποχιακό τουρισμό, το 18% το μαζικό τουρισμό, το 58% το τουρισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και το 3% επέλεξε τον εναλλακτικό τουρισμό.

Γράφημα 23. Κατηγορία τουρισμού για το Νομό Ηρακλείου

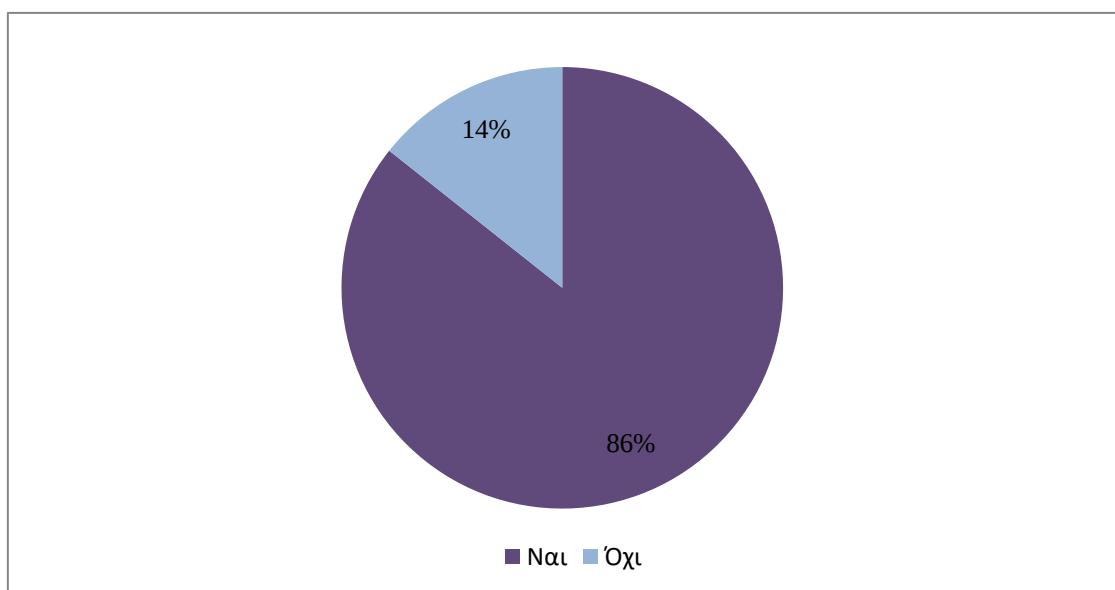
Έπειτα αναφορικά με το ποια κατηγορία πολιτιστικού τουρισμού είναι εφικτή για το Νομό Ηρακλείου, το 22% απάντησε το λαογραφικό τουρισμό, το 67% τον αρχαιολογικό τουρισμό, το 3% είπε το θρησκευτικό τουρισμό και το 8% το γαστρονομικό τουρισμό.

Γράφημα 24. Κατηγορία πολιτιστικού τουρισμού για το Νομό Ηρακλείου

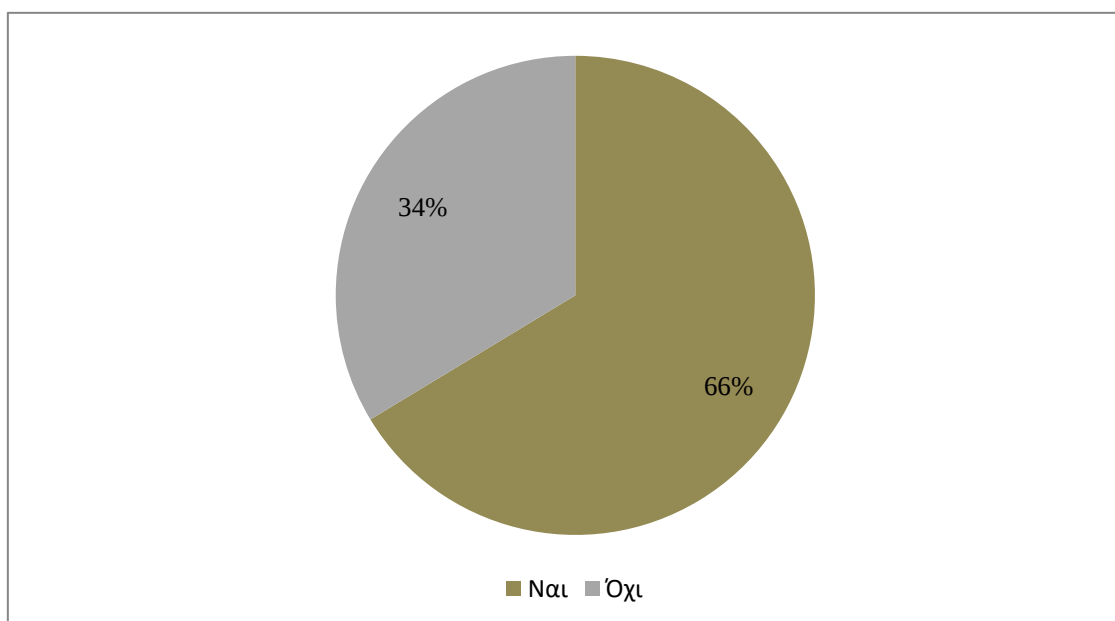
Το 86% των ερωτηθέντων είπαν πως είναι ικανοποιημένοι από το μέγεθος του αριθμού των τουριστών, που επισκέπτονται το Νομό Ηρακλείου, ενώ το 14% δεν είναι.

Γράφημα 25. Ικανοποίηση σχετικά με το μέγεθος της τουριστικής προσέλευσης

Το 66% των συμμετεχόντων απάντησε πως είναι ικανοποιημένο από τις εργασίες των διοικητικών οργάνων σχετικά με τη προβολή του Νομού Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό. Το 34% δεν είναι ικανοποιημένο.

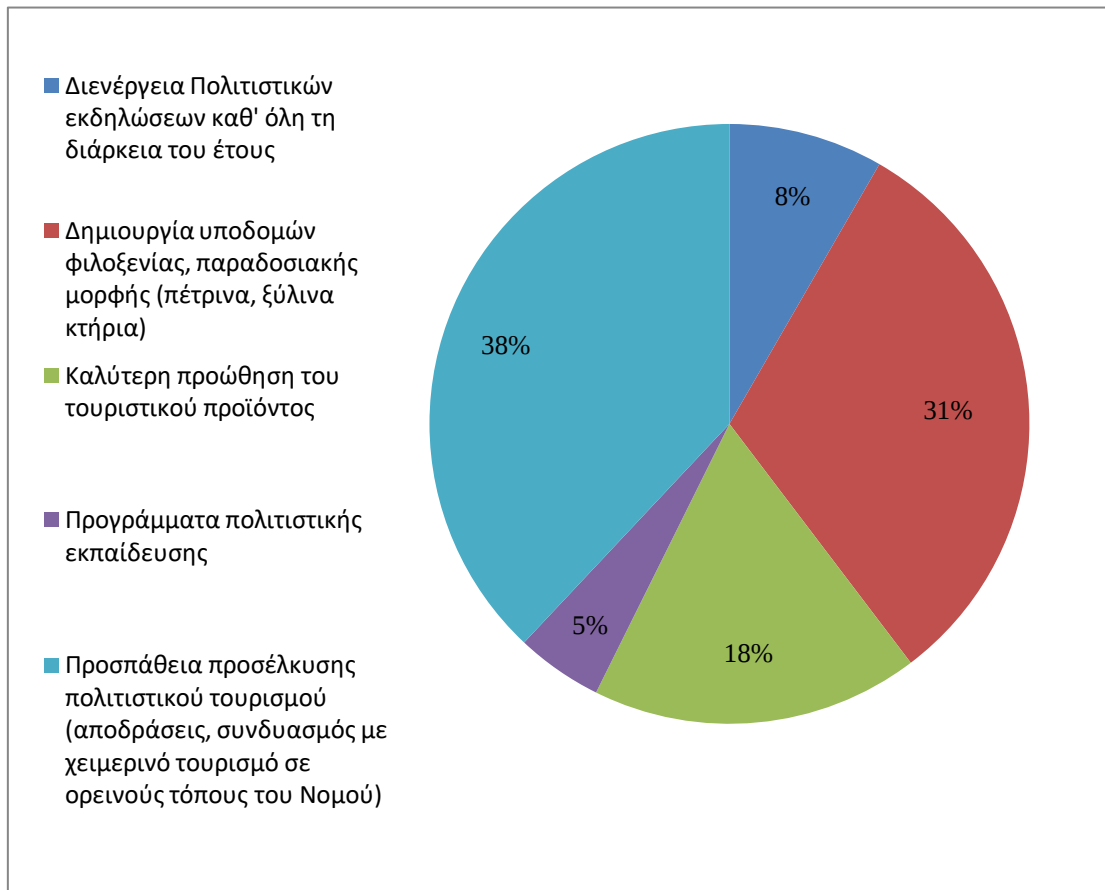
Γράφημα 26. Ικανοποίηση από τα τοπικά όργανα σχετικά με τη προβολή του Νομού Ηρακλείου ως προορισμό

Αναφορικά με το ποια κατεύθυνση για τη τουριστική ανάπτυξη πρέπει να ακολουθήσει ο Νομός Ηρακλείου, το 8% πρότεινε ότι η διενέργεια πολιτιστικών εκδηλώσεων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, το 31% τη δημιουργία υποδομών φιλοξενίας παραδοσιακής μορφής (πέτρινα, ξύλινα κτήρια), το 18% τη καλύτερη προώθηση του τουριστικού προϊόντος, το 5%

είπε ότι χρειάζεται πρόγραμμα πολιτιστικής εκπαίδευσης και το 38% τη προσπάθεια προσέλκυσης πολιτιστικού τουρισμού (αποδράσεις, συνδυασμός με χειμερινό τουρισμό σε ορεινούς τόπους του Νομού).

Γράφημα 27. Κατεύθυνση τουριστικής ανάπτυξης για το Νομό Ηρακλείου

6. Πολιτιστικές διαδρομές στο Νομό Ηρακλείου

6.1. Πολιτιστικό ενδιαφέρον για το Νομό Ηρακλείου

Όπως αναφέρθηκε ο τουρισμός είναι η «βαριά βιομηχανία» της Ελλάδας, αφού σε αυτόν βασίζεται το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής οικονομικής ανάπτυξης. Η ελληνική επικράτεια αποτελεί πόλο έλξης και επιλέγεται ως προορισμός από εκατομμύρια τουρίστες κάθε χρόνο. Αυτό συμβαίνει, καθώς διαθέτει σημαντική φυσική ομορφιά και ένα μεγάλο απόθεμα υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς με παγκόσμια εμβέλεια. Όλα αυτά οδήγησαν στο να εντατικοποιηθεί το ενδιαφέρον για τη προβολή περιοχών, που διαθέτουν τα προαναφερθέντα στοιχεία, όχι μόνο για τη προστασία τους, αλλά και για την ανάδειξη τους, ώστε να προσκληθούν περισσότεροι επισκέπτες.

Σημαντική θέση στην ελληνική επικράτεια όσο αφορά τη τουριστική προσέλευση, έχει η Κρήτη και ιδιαίτερα ο Νομός Ηρακλείου, ο οποίος δέχεται ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό τουριστών ετησίως. Έχοντας μνημεία όπως το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, το Μινωικό ανάκτορο της Φαιστού, ο αρχαιολογικός χώρος της Γόρτυνας, τα Ενετικά τείχη του Ηρακλείου, το Ενετικό φρούριο του Κούλε και άλλα λιγότερο γνωστά, όπως επίσης σημαντικό λαογραφικό απόθεμα, είναι φυσικό να επιλέγεται από λάτρες του πολιτιστικού τουρισμού. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται προσπάθειες, ώστε να ενταχθούν κάποια μνημεία του Νομού Ηρακλείου στο «χάρτη» των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco. (<https://www.patris.gr/2019/01/12/synantithikan-gia-tin-prostasia-ton-mnimeion/>, 2019)

Ο Νομός Ηρακλείου είναι μια περιοχή, όπου η πολιτιστική έκφραση πέρασε από διάφορα στάδια κατά τη πάροδο του χρόνου και άκμασε αρκετά, προσδίδοντας του μια μοναδική πολιτιστική ταυτότητα. Σήμερα τα ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία του, πρέπει να γίνονται γνωστά, να διατηρούνται και να αναδεικνύονται. Έτσι ο πολιτιστικός τουρισμός στο νομό μπορεί να οδηγήσει στην ανάδειξη του πολιτιστικού του αποθέματος και παράλληλα στη προστασία και διατήρηση του.

Μνημεία όπως το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, το Μινωικό ανάκτορο της Φαιστού, ο αρχαιολογικός χώρος της Γόρτυνας, τα Ενετικά τείχη του Ηρακλείου και το Ενετικό φρούριο του Κούλε ανήκουν στις πρώτες θέσεις προτίμησης των επισκεπτών. Ωστόσο οι επισκέπτες αρκούνται μόνο σε αυτά, ενώ υπάρχουν κι άλλα, τα οποία είναι λιγότερο γνωστά και αξίζει να επισκεφτεί κάποιος.

6.2. Χαρτογράφηση Περιοχής

Η Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου είναι τμήμα της Περιφέρειας Κρήτης, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης, μετά τη κατάργηση των νομαρχιών από το 2011. Η έδρα της είναι το Ηράκλειο. Παρά την μετατροπή σε Περιφερειακή Ενότητα, τα όρια του, οι επαρχίες και οι δήμοι του παρέμειναν ίδια. Έτσι σήμερα περιλαμβάνει επτά επαρχίες και οκτώ δήμους. Αυτές είναι η επαρχία Βιάννου, Καινούργιου, Μαλεβιζίου, Μονοφατισίου, Πεδιάδος, Πυργιωτίσσης και Τεμένους. Επίσης περιλαμβάνει τους δήμους Αρχανών – Αστερουσίων, Βιάννου, Γόρτυνας, Ηρακλείου, Μαλεβιζίου, Μινώα Πεδιάδος, Φαιστού και Χερσονήσου, οι οποίες με τη σειρά τους χωρίζονται σε τοπικές ενότητες.

Αναλυτικά ο Δήμος Αρχανών – Αστερουσίων αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες τη Δημοτική Ενότητα Αρχανών, τη Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων και τη Δημοτική Ενότητα Νίκου Καζαντζάκη. Η Δημοτική Ενότητα Αρχανών περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Αρχανών και τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Αρχανών. Η Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων περιλαμβάνει τη Τοπική Κοινότητα Αχεντριάς, τη Τοπική Κοινότητα Εθιάς, τη Τοπική Κοινότητα Καλυβίων, τη Τοπική Κοινότητα Λιγορτύνου, τη Τοπική Ενότητα Μεσοχωριού, τη Τοπική Ενότητα Παρανύμφων, τη Τοπική Ενότητα Πραιτωριών, τη Τοπική Ενότητα Πύργου, τη Τοπική Κοινότητα Τεφελίου, τη Τοπική Κοινότητα Χαρακίου, τη Τοπική Κοινότητα Χάρακος. Η Δημοτική Ενότητα Νίκου Καζαντζάκη, στην οποία υπάγονται η Τοπική Κοινότητα Αγίου Βασιλείου, η Τοπική Κοινότητα Αγίων Παρασκιών, η Τοπική Κοινότητα Αλαγνίου, η Τοπική Κοινότητα Αστράκων, η Τοπική Κοινότητα Αστριτισίου, η Τοπική Κοινότητα Δαμανίων, η Τοπική Κοινότητα Καλλονής, η Τοπική Κοινότητα Καταλαγαρίου, η Τοπική Κοινότητα Κουνάβων, η Τοπική Κοινότητα Μελεσών, η Τοπική Κοινότητα Μεταξοχωρίου, η Τοπική Κοινότητα Μυρτιάς, η Τοπική Κοινότητα Πεζών και η Τοπική Κοινότητα Χουδετισίου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-archanon-asteroysion-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Βιάννου αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Βασιλείου, τη Τοπική Κοινότητα Αμιράς, τη Τοπική Κοινότητα Άνω Βιάννου, τη Τοπική Κοινότητα Αφρατίου, τη Τοπική Κοινότητα Βαχού, τη Τοπική Κοινότητα Εμπάρου, τη Τοπική Κοινότητα Καλαμίου, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Βιάννου, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Σύμης, τη Τοπική Κοινότητα Κεφαλοβρυσίου, τη Τοπική Κοινότητα Μάρθας, τη Τοπική Κοινότητα Μιλλιαράδων, τη Τοπική Κοινότητα Ξενιάκου, τη Τοπική Κοινότητα Πεύκου, τη Τοπική

Κοινότητα Συκολόγου και τη Τοπική Κοινότητα Χόνδρου.
(<https://www.kallikratis.org/dimos-biannoy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Γόρτυνας αποτελείται από τέσσερις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Αγίας Βαρβάρας, τη Δημοτική Ενότητα Γόρτυνας, τη Δημοτική Ενότητα Κόφινα και τη Δημοτική Ενότητα Ρούβα. Η πρώτη αποτελείται από τη Δημοτική Κοινότητα Αγίας Βαρβάρας, τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Θωμά, τη Τοπική Κοινότητα Άνω Μουλίων, τη Τοπική Κοινότητα Δουλίου, τη Τοπική Κοινότητα Λαρανίου, τη Τοπική Κοινότητα Μεγάλης Βρύσης και τη Τοπική Κοινότητα Πρινιά. Στη δεύτερη βρίσκονται η Τοπική Κοινότητα Αγίου Κυρίλλου, η Τοπική Κοινότητα Αγίων Δέκα, η Τοπική Κοινότητα Αμπελούζου, η Τοπική Κοινότητα Απεσωκαρίου, η Τοπική Κοινότητα Βαγιονιάς, η Τοπική Κοινότητα Βασιλικής, η Τοπική Κοινότητα Βασιλικών Ανωγείων, η Τοπική Κοινότητα Γκαγκαλών, η Τοπική Κοινότητα Μητροπόλεως, η Τοπική Κοινότητα Μιαμούς, η Τοπική Κοινότητα Πλατάνου, η Τοπική Κοινότητα Πλώρας και η Τοπική Κοινότητα Χουστουλιανών. Η Τρίτη περιλαμβάνει τη Τοπική Κοινότητα Άνω Ακρίων, τη Τοπική Κοινότητα Ασημίου, τη Τοπική Κοινότητα Διονυσίου, τη Τοπική Κοινότητα Λουρών, τη Τοπική Κοινότητα Σοκαρά, τη Τοπική Κοινότητα Σταβίων, τη Τοπική Κοινότητα Στερνών και τη Τοπική Κοινότητα Στόλων. Η τέταρτη αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Γέργερης, τη Τοπική Κοινότητα Νυβρίτου και τη Τοπική Κοινότητα Πανάσου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-gortynas-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Ηρακλείου περιέχει πέντε δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Γοργολαΐνη, τη Δημοτική Ενότητα Ηρακλείου, τη Δημοτική Ενότητα Νέας Αλικαρνασσού, τη Δημοτική Ενότητα Παλιανής και τη Δημοτική Ενότητα Τεμένους. Η Δημοτική Ενότητα Γοργολαΐνη αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Μύρωνος, τη Τοπική Κοινότητα Άνω Ασιτών, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Ασιτών, τη Τοπική Κοινότητα Πενταμοδίου, τη Τοπική Κοινότητα Πετροκεφάλου και τη Τοπική Κοινότητα Πυργούς. Η Δημοτική Ενότητα Ηρακλείου περιλαμβάνει δυο Δημοτικές Κοινότητες του Διαμερίσματος Ηρακλείου, τη Δημοτική Κοινότητα του Διαμερίσματος Ηρακλείου, που περιλαμβάνει τα χωριά Δρακουλιάρη, Σέμελη, Αθάνατοι, Λοφούπολη, Γούρνες και Φοινηκιά, τη Δημοτική Ενότητα του Διαμερίσματος Ηρακλείου, που περιλαμβάνει τους οικισμούς Κνωσός, Αγίας Ειρήνης, Μαραθίτη και Βλυχιάς, τη Τοπική Κοινότητα Βασιλειών, τη Τοπική Κοινότητα Βουτών, τη Τοπική Κοινότητα Δαφνέ, τη Τοπική Κοινότητα Σκαλανίου και τη Τοπική Κοινότητα Σταυρακίων. Η Δημοτική Ενότητα Αλικαρνασσού περιέχει τη Δημοτική Κοινότητα Νέας

Αλικαρνασσού και τη Τοπική Κοινότητα Καλλιθέας. Στη Δημοτική Ενότητα Παλιανής υπάγονται η Τοπική Κοινότητα Αυγενικής, η Τοπική Κοινότητα Βενεράτου, η Τοπική Κοινότητα Κερασίων και η Τοπική Κοινότητα Σίβας. Η Δημοτική Ενότητα Τεμένους αποτελείται από τη Τοπική Κοινότητα Αγίου Σύλλα, τη Τοπική Κοινότητα Κυπαρίσσου και τη Τοπική Κοινότητα Προφήτη Ηλία. (<https://www.kallikratis.org/dimos-irakleioy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Μαλεβιζίου αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Γαζίου, τη Δημοτική Ενότητα Κρουσώνα και τη Δημοτική Ενότητα Τυλίσου. Στην πρώτη υπάγονται η Δημοτική Κοινότητα Γαζίου, η Τοπική Κοινότητα Αχλάδας, η Τοπική Κοινότητα Καλεσιών, η Τοπική Κοινότητα Ροδιάς και η Τοπική Κοινότητα Φόδελε. Η δεύτερη περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Κρουσώνος, τη Τοπική Κοινότητα Κορφών, τη Τοπική Κοινότητα Λουτρακίου και τη Τοπική Κοινότητα Σάρχου. Η Δημοτική Ενότητα Τυλίσου περιέχει τη Τοπική Κοινότητα Αηδονοχωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Αστυρακίου, τη Τοπική Κοινότητα Γωνιών Μαλεβιζίου, τη Τοπική Κοινότητα Δαμάστας, τη Τοπική Κοινότητα Καμαρίου, τη Τοπική Κοινότητα Καμαριώτου, τη Τοπική Κοινότητα Κεραμουτσίου, τη Τοπική Κοινότητα Μαράθου, τη Τοπική Κοινότητα Μονής και τη Τοπική Κοινότητα Τυλίσου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-malebizioy-pe-irakleioy/>, 2013)

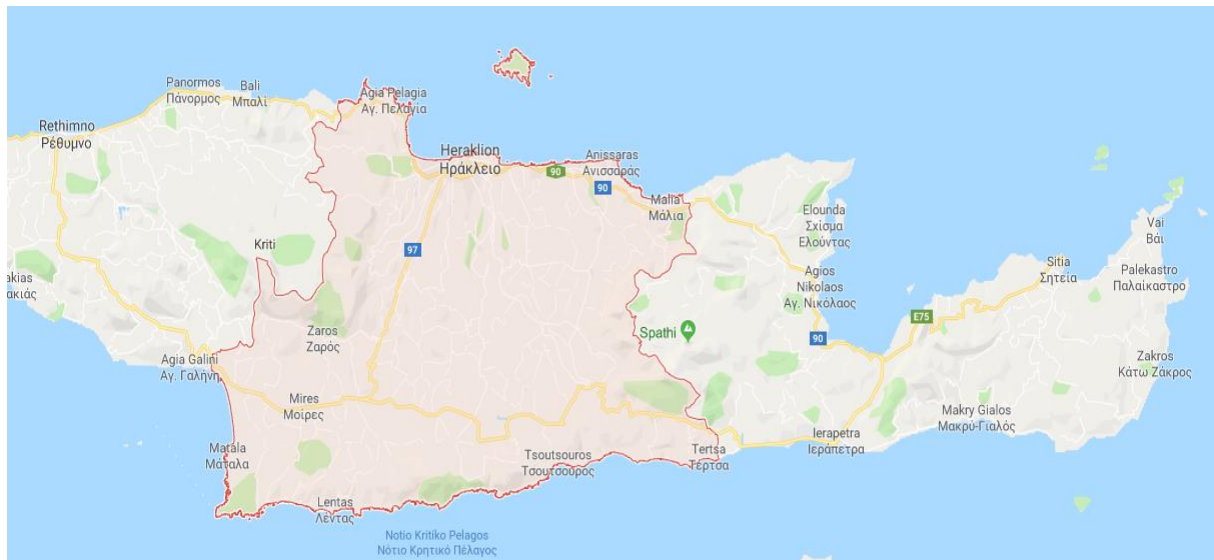
Ο Δήμος Μινώα Πεδιάδος αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Αρκαλοχωρίου, τη Δημοτική Ενότητα Θραψανού και τη Δημοτική Ενότητα Καστελλίου. Η Δημοτική Ενότητα Αρκαλοχωρίου περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Αρκαλοχωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Γαρίπας, τη Τοπική Κοινότητα Δεματίου, τη Τοπική Κοινότητα Ινίου, τη Τοπική Κοινότητα Καραβάδου, τη Τοπική Κοινότητα Κασάνου, τη Τοπική Κοινότητα Καστελλιανών, τη Τοπική Κοινότητα Λευκοχωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Νιπιδιτού, τη Τοπική Κοινότητα Παναγίας, τη Τοπική Κοινότητα Πανοράματος, τη Τοπική Κοινότητα Παρτίρων, τη Τοπική Κοινότητα Πατσιδερού και τη Τοπική Κοινότητα Σκινιά. Η Δημοτική Ενότητα Θραψανού περιέχει τη Τοπική Κοινότητα Βόνης, τη Τοπική Κοινότητα Ζωφόρων, τη Τοπική Κοινότητα Θραψανού και τη Τοπική Κοινότητα Σαμπά. Στη Δημοτική Ενότητα Καστελλίου βρίσκονται η Τοπική Κοινότητα Αμαριανού, η Τοπική Κοινότητα Αποστόλων, η Τοπική Κοινότητα Αρχαγγέλου, η Τοπική Κοινότητα Ασκών, η Τοπική Κοινότητα Γερακίου, η Τοπική Κοινότητα Ευαγγελισμού, η Τοπική Κοινότητα Καρουζανών, η Τοπική Κοινότητα Κασταμονίτσης, η Τοπική Κοινότητα Καστελλίου, η Τοπική Κοινότητα Λιλιανού, η Τοπική Κοινότητα Λυττού, η Τοπική Κοινότητα Μαθιάς, η

Τοπική Κοινότητα Πολυθέας και η Τοπική Κοινότητα Σμαρίου. (<https://www.kallikratis.org/dimos-minoa-pediadas-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Φαιστού αποτελείται από τρεις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Ζαρού, τη Δημοτική Ενότητα Μοιρών και τη Δημοτική Ενότητα Τυμπακίου. Η πρώτη περιέχει τη Δημοτική Κοινότητα Ζαρού, τη Τοπική Κοινότητα Βοριζίων και τη Τοπική Κοινότητα Μορονίου. Στη δεύτερη βρίσκονται η Δημοτική Κοινότητα Μοιρών, η Τοπική Κοινότητα Αληθινής, η Τοπική Κοινότητα Αντισκαρίου, η Τοπική Κοινότητα Γαλιάς, η Τοπική Κοινότητα Καστελλίου, η Τοπική Κοινότητα Κουσέ, η Τοπική Κοινότητα Περιού, η Τοπική Κοινότητα Πετροκεφαλίου, η Τοπική Κοινότητα Πηγαϊδακίων, η Τοπική Κοινότητα Πόμπιας, η Τοπική Κοινότητα Ρουφά και η Τοπική Κοινότητα Σκουρβούλων. Η Τρίτη περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου, τη Τοπική Κοινότητα Βώρων, τη Τοπική Κοινότητα Γρηγορίας, τη Τοπική Κοινότητα Καμαρών, τη Τοπική Κοινότητα Καμηλαρίου, τη Τοπική Κοινότητα Κλήματος, τη Τοπική Κοινότητα Λαγολίου, τη Τοπική Κοινότητα Μαγαρικαρίου, τη Τοπική Κοινότητα Πιτσιδίων, τη Τοπική Κοινότητα Σίβα και τη Τοπική Κοινότητα Φανερωμένης. (<https://www.kallikratis.org/dimos-faistoy-pe-irakleioy/>, 2013)

Ο Δήμος Φαιστού αποτελείται από τέσσερις δημοτικές ενότητες, τη Δημοτική Ενότητα Γουβών, τη Δημοτική Ενότητα Επισκοπής, τη Δημοτική Ενότητα Μαλίων και τη Δημοτική Ενότητα Χερσονήσου. Η Δημοτική Ενότητα Γουβών περιλαμβάνει τη Δημοτική Κοινότητα Ανωπόλεως, τη Δημοτική Κοινότητα Γουβών, τη Τοπική Κοινότητα Ελαίας, τη Τοπική Κοινότητα Επάνω Βαθείας, τη Τοπική Κοινότητα Καλού Χωρίου, τη Τοπική Κοινότητα Κάτω Βαθείας, τη Τοπική Κοινότητα Κόξαρης και τη Τοπική Κοινότητα Χαράσου. Στη Δημοτική Ενότητα Επισκοπής υπάγονται, η Τοπική Κοινότητα Αϊτανίων, η Τοπική Κοινότητα Γαλίας, η Τοπική Κοινότητα Επισκοπής, η Τοπική Κοινότητα Καινούργιου Χωρίου και η Τοπική Κοινότητα Σγουροκεφαλίου. Η Δημοτική Ενότητα Μαλίων περιέχει, τη Δημοτική Κοινότητα Μαλίων, τη Δημοτική Κοινότητα Μοχού και τη Τοπική Κοινότητα Κρασίου. Τέλος η Δημοτική Ενότητα Χερσονήσου περιέχει τη Δημοτική Κοινότητα Λιμένος Χερσονήσου, τη Δημοτική Κοινότητα Χερσονήσου, τη Τοπική Κοινότητα Αβδού, τη Τοπική Κοινότητα Γωνιών Πεδιάδος, τη Τοπική Κοινότητα Κεράς και τη Τοπική Κοινότητα Ποταμιών. (<https://www.kallikratis.org/dimos-chersonisoy-pe-irakleioy/>, 2013)

Σύμφωνα με την απογραφή, που πραγματοποιήθηκε το 2011, ο πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου υπολογίζεται στις 305.490 κατοίκους. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

Εικόνα 88. Χάρτης Νομού Ηρακλείου

(www.google.gr, 2018)

6.3. Γεωφυσικά, Γεωπολιτικά και Οικονομικά Στοιχεία

Η Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου είναι ως επί το πλείστον μια πεδινή περιοχή, η οποία περιέχει διάφορους χαμηλούς λόφους και κοιλάδες σε κάποιους τόπους. Χωρίζεται μάλιστα στη μέση, σε δυο τμήματα, όπου στο βόρειο υπάρχουν τα περισσότερα ορεινά στοιχεία, ενώ το νότιο αποτελείται κυρίως από πεδιάδες, με μεγαλύτερη, αυτή της Μεσαράς. Παράλληλα βρίσκεται ανάμεσα στις δυο μεγαλύτερες οροσειρές της Κρήτης, την Ίδη στα δυτικά και τη Δίκτη στα ανατολικά, οι οποίες εκτίνονται στο Νομό Ρεθύμνης και στο Νομό Λασιθίου αντίστοιχα.

Ακόμα βρέχεται από το Κρητικό Πέλαγος στα βόρεια και το Λιβυκό Πέλαγος στα νότια. Διαρρέεται από ποτάμια όπως ο Αλμυρός, ο Γίοφυρος, ο Γάζανος, ο Καρτερός, ο Αποσελέμης, ο Αναποδάρης και ο Γεροπόταμος. Οι τέσσερις πρώτοι εκβάλλουν στις βόρειες ακτές του νομού, ενώ ο Αναποδάρης και ο Γεροπόταμος εκβάλλουν στις νότιες. Στο νομό επίσης υπάγονται μερικά μικρότερα νησιά κοντά στα βόρεια και νότια παράλια του. Βόρεια βρίσκεται η νησίδα Δία και νότια η Παπαδόπλακα και το Τραφονήσι.

Η οικονομία της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου βασίζεται κατά κύριο λόγο στο πρωτογενή τομέα και το τουρισμό. Η μεγαλύτερη παραγωγή σε γεωργικά αγαθά εντοπίζεται στις πεδινές περιοχές γύρω από το Ηράκλειο, στη Μεσαρά και το Καστέλι. Παράγονται

ελιές, ελαιόλαδο, σταφύλια, δημητριακά, σταφίδες και οπωροκηπευτικά. Νότια του νομού, στις παράλιες κυρίως περιοχές, όπως η Άρβη και τα Μάλια παράγονται μπανάνες. Επιπλέον σε περιοχές της Βιάννου και στους πρόποδες της οροσειράς Δίκτη παρατηρείται αξιοσημείωτη παραγωγή δίκταμου.

Ο τουρισμός αποτελεί επίσης βασικός παράγοντας της οικονομίας του νομού. Περιοχές όπως η Γόρτυνα, η Κνωσός, τα Μάλια, η Φαιστός και η Τύλησος δέχονται πολύ μεγάλο αριθμό τουριστών κάθε χρόνο, λόγω αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Παράλληλα τα τουριστικά καταλύματα, που βρίσκονται σε παράλιες περιοχές, όπως η Αμμουδάρα και το Κοκκίνι Χάνι στο Ηράκλειο, η Χερσόνησος, οι Γούβες, οι Γούρνες, τα νότια Μάταλα, η Σταλίδα και η Αγία Πελαγία αποτελούν τουριστικό πόλος έλξης, ιδιαίτερα τη θερινή σεζόν. (<https://el.wikipedia.org>, 2018)

Η αξία της γεωπολιτικής θέσης της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου είναι αρκετά σημαντική και σχετίζεται άμεσα με τη γεωπολιτική θέση του νησιού. Η Κρήτη θεωρούνταν πάντα σταυροδρόμι τριών Ηπείρων και ως συνέπεια πολύτιμο εμπορικό και στρατηγικό σημείο στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό αποδεικνύεται από το πλήθος πολιτισμών που την κατέκτησαν και τα ιστορικά γεγονότα, που συμμετείχε. Επίσης καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, σχεδόν τα περισσότερα και σημαντικότερα διοικητικά, οικονομικά και στρατηγικά κέντρα του νησιού, βρίσκονταν στη περιοχή του Νομού Ηρακλείου, γεγονός που καταδεικνύει την αξία της θέσης του.

6.4. Η συμβολή του πολιτισμού στην ανάπτυξη του Νομού Ηρακλείου

Όπως προαναφέρθηκε, ο πολιτισμός είναι ένας ισχυρός παράγοντας, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει στη βελτίωση των οικονομικών, των κοινωνικών συνθηκών, όπως επίσης και στη περαιτέρω ανάπτυξη του. Επιπλέον προωθεί τη τοπική ανάπτυξη, της οποίας, βασικός πυλώνας αποτελεί η σύνδεση ανάμεσα στη πολιτιστική κληρονομιά, τα όργανα και τις επιχειρήσεις, που ασχολούνται με το πολιτισμό και το άυλο κεφάλαιο. Η δημιουργία πολιτικών, όπως και η υποστήριξη τους από τα τοπικά όργανα προωθούν την αστική αναγέννηση και την ανάπτυξη του τόπου, συμβάλλοντας σημαντικά στη τοπική ανάπτυξη. (Simeon et al, 2014)

Η ασχολία και η συμμετοχή των ανθρώπων σε εργασίες πολιτισμικού περιεχομένου, συντελούν στην πολύπλευρη ανάπτυξη του χαρακτήρα τους, ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας, όπως και την ανάπτυξη δημιουργικών δεξιοτήτων. Ακόμη ενισχύονται οι τοπικοί παράγοντες, ενώ η ενασχόληση και η συμμετοχή στα κοινά, οδηγεί στην δημιουργία ευαισθητοποιημένων ανθρώπων. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός, ότι ο άνθρωπος διατηρεί μια ενεργή σχέση με το παρελθόν του, από το οποίο εκπορεύεται το παρόν, από το οποίο επίσης εκπορεύεται το μέλλον. (Μητούλα, 2006)

Στη σημερινή εποχή, όπου ακμάζει η παγκοσμιοποίηση, σημαντικός συντελεστής σε μια ισορροπημένη και ορθή ανάπτυξη κάποιας χώρας, αποτελεί η διατήρηση και ανάδειξη των μοναδικών της φυσικών και πολιτισμικών πόρων. Αυτοί αφορούν τα ιστορικά κέντρα, τα παραδοσιακά κτήρια, τους προστατευόμενους φυσικούς χώρους, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημειακά συγκροτήματα. Όλα αυτά αποτελούν σημαντικούς πόρους για μια χώρα, όπως και μέσο μετάδοσης των πολιτισμικών της αξιών. (Γετίμης κ Καυκάλας, 2003)

Οφείλεται να αναφερθεί, ότι σε διάφορους οικισμούς και πόλεις με πολιτισμική αξία μπορούν εφαρμοστούν μοντέλα ανάπτυξης, παρέχοντας ευκαιρίες που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη του κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου της εκάστοτε περιοχής.

Ένα παράδειγμα τέτοιου μοντέλου ανάπτυξης αποτελεί η ανάπτυξη του λιμανιού της Γένοβας, το οποίο είναι ένα από τα σημαντικότερα, ιστορικά στην Ευρώπη. Η πόλη μέχρι τη δεκαετία του 1980, είχε τη μορφή μιας βιομηχανικής πόλης και λιμανιού, το τελευταίο μάλιστα βρισκόταν σε κατάσταση ύφεσης και άλλων προβλημάτων. Με αφορμή τον εορτασμό της 500^{ης} επετείου από την ανακάλυψη της Αμερικής από το Χ. Κολόμβο ξεκίνησε το πρόγραμμα ανάπτυξης του λιμανιού σε σχέδιο του Renzo Piano. Το πρόγραμμα αυτό περιλάμβανε την ανακαίνιση και ανάπτυξη ιστορικών κτηρίων, και την ίδρυση Ενιδρύου και Συνεδριακού Κέντρου. Παράλληλα χάρη στο ελεύθερο χώρο που εξοικονομήθηκε, δόθηκε η ευκαιρία να αναπτυχθούν ξενοδοχειακές μονάδες, εστιατόρια, καταστήματα, ένα θεατρικό και κινηματογραφικό συγκρότημα, το Μουσείο Θάλασσας και Ναυσιπλοΐας και μια βιβλιοθήκη για παιδιά. (Marshall, 2001) Το 1999 αποφασίστηκε από τη διοίκηση της πόλης ένα νέο πρόγραμμα, το οποίο θα είχε σαν αποτέλεσμα την αναμόρφωση της πόλης, τη βελτίωση του επιπέδου κοινωνικών και περιβαλλοντικών συνθηκών βάση του “Σχεδίου Πόλης” και την εξεύρεση νέων θέσεων εργασίας. Ο στόχος ήταν η επίλυση των δυσλειτουργιών του ιστορικού κέντρου, να καταστεί περισσότερο βιώσιμο και να μετατραπεί σε τουριστικό προορισμό. Με την εφαρμογή αυτού του προγράμματος το λιμάνι

μετατράπηκε σε πόλο έλξης για τους ντόπιους και για τουρίστες. Επιπρόσθετα ιδιαίτερα θετική ήταν η επίδραση της κατασκευής του Magazzini del Cotone, στην εικόνα του θαλάσσιου μετώπου, όπως και η ανάπλαση του Millo. (Galdini, 2005)

Τέτοια μοντέλα ανάπτυξης μπορούν να εφαρμοστούν σε πολλές περιοχές του Νομού Ηράκλειου. Αυτό συμβαίνει, καθώς διαθέτει μια πλούσια υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά, η οποία αποτελείται από αρχαιολογικά, ιστορικά και νεότερα μνημεία, φυσικά τοπία όπως και μεγάλη ποικιλία παραδόσεων και άλλων πολιτισμικών αξιών. Όλα αυτά μπορούν να αποτελέσουν τη βάση, στην οποία μπορεί να εφαρμοστεί ένα μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο θα αποφέρει πολλά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη στο ντόπιο πληθυσμό.

Ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τη βιώσιμη ανάπτυξη του Νομού Ηρακλείου, στον οποίο και έχει επενδύσει. Ωστόσο το μεγαλύτερο ποσοστό τουρισμού και ειδικά του πολιτισμικού είδους, έχει παρατηρηθεί, ότι συγκεντρώνεται στη πόλη του Ηρακλείου.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι αεροπορικές τουριστικές αφήξεις από το 2013 μέχρι το 2017 στη πόλη του Ηρακλείου. Όπως αποδεικνύεται ο πληθυσμός των αφίξεων τείνει να ανεβαίνει τους θερινούς μήνες, από έτος σε έτος με ελάχιστες πτώσεις κάποιους μήνες.

	2013	2014	2015	2016	2017
Ιανουάριος	846	81	183	0	771
Φεβρουάριος	225	59	300	185	1,118
Μάρτιος	8,399	994	7,204	10,225	3,794
Απρίλιος	75,806	108,996	100,905	120,125	160,359
Μάιος	304,946	325,142	310,903	343,439	373,126
Ιούνιος	421,873	440,258	418,765	456,060	511,146
Ιούλιος	519,690	537,090	541,721	608,722	637,254
Αύγουστος	527,937	562,137	558,317	604,849	627,677
Σεπτέμβριος	438,947	423,374	426,698	479,450	511,924
Οκτώβριος	171,551	293,789	191,902	258,064	305,068
Νοέμβριος	1,856	4,061	2,907	3,028	11,049
Δεκέμβριος	6	491		1,007	4,418

(Πηγή: Σ.Ε.Τ.Ε., Ιδία Επεξεργασία)

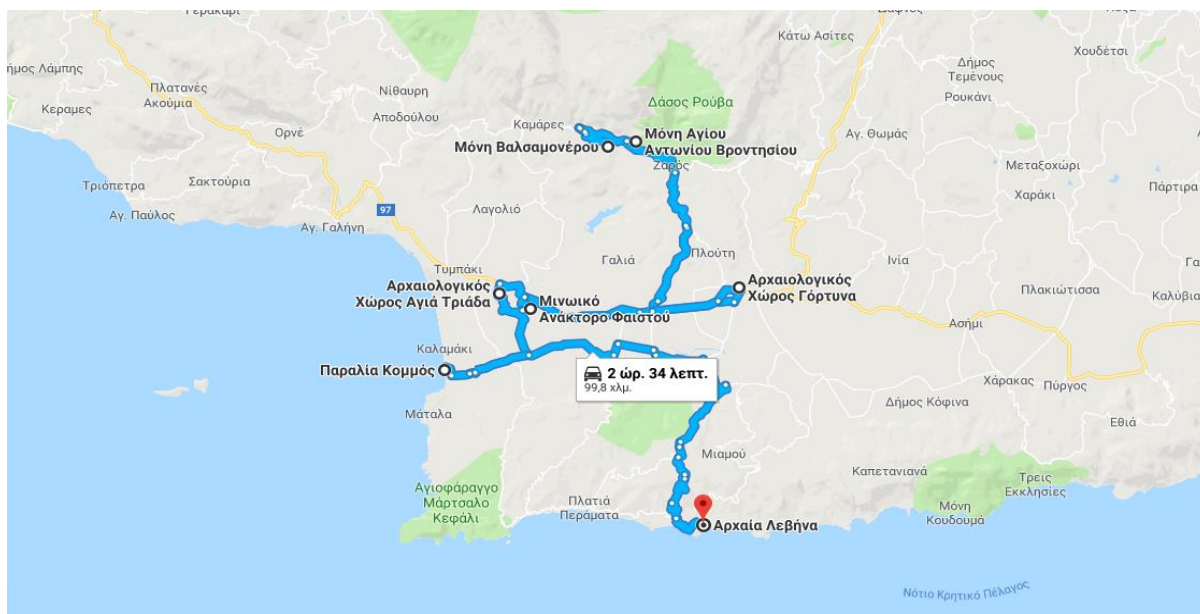
Εικόνα 89. Πίνακας Αεροπορικών Αφίξεων στο Ηράκλειο

Οφείλεται να αναφερθεί, ότι το Ηράκλειο αποτελεί το σημείο, που συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη μερίδα του τουρισμού, καθώς διαθέτει αρκετά στοιχεία, που το καθιστούν πόλο έλξης για τους επισκέπτες και τις κατάλληλες τουριστικές μονάδες για την ικανοποίηση των αναγκών τους. Αρκετοί είναι αυτοί, που επιλέγουν, να επισκεφτούν τον υπόλοιπο νομό, όμως αρκούνται μόνο στην επίσκεψη, αφού σε κάποιες περιοχές η πρόσβαση είναι δύσκολη και δεν διατίθενται οι κατάλληλες ξενοδοχειακές μονάδες. Έτσι οι τουρίστες επιλέγουν να διαμένουν στο Ηράκλειο και στις γύρω περιοχές, που είναι περισσότερο εξοπλισμένες. Παρ' όλα αυτά τα μεγέθη των τουριστικών αφίξεων διατηρούνται υψηλά και δείχνουν να ανεβαίνουν. Συνεπώς ο τουρισμός είναι ένας τομέας, που αξίζει περαιτέρω επενδύσεις, για να προκύψουν ακόμη περισσότερα θετικά αποτελέσματα.

Σημαντικό επίσης είναι ότι πολλοί ειδικοί θεωρούν, ότι ο τουρισμός μπορεί να υιοθετήσει τις αρχές της αειφορίας. Συγκεκριμένα ο αειφόρος τουρισμός αναπτύχθηκε ως αποτέλεσμα των συνεπειών του μαζικού τουρισμού. Ο αειφόρος τουρισμός μπορεί επιτευχθεί εφόσον, δεν απαιτεί την κατανάλωση υψηλών ποσών μη ανανεώσιμων πόρων, αφού οι πόροι, οι οποίοι καταναλώνονται είναι τα πολιτιστικά στοιχεία, οι υποδομές κ.λπ. Επιπλέον δημιουργεί οικονομικές δραστηριότητες, που οδηγούν στην ανάπτυξη της περιοχής και τη μείωση της φτώχειας και της ανεργίας. Αναζωογονεί τη πολιτιστική ταυτότητα της εκάστοτε περιοχής. Δημιουργεί βάσεις για την ανάδειξη των πολιτιστικών και φυσικών πόρων. Τέλος συμβάλλει στην επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ των πολιτισμών. (Ανδριώτης, 2008)

6.5. 1η Πολιτιστική Διαδρομή

Στα πλαίσια της μελέτης, για την πολιτιστική κληρονομιά του νομού Ηρακλείου, μια πολιτιστική διαδρομή, που προτείνεται, αφορά τα αρχαιολογικά μνημεία, που βρίσκονται νοτιοδυτικά του νομού. Η αφετηρία της διαδρομής είναι η Μονή Βαρσαμόνερου κοντά στο χωριό Βορίζια. Σε απόσταση ελάχιστων χιλιομέτρων βρίσκεται η Μονή Βροντησίου, που αποτελεί την επόμενη στάση. Η επόμενη στάση για τον επισκέπτη, είναι στον αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας, ενώ μετά η πορεία συνεχίζει προς το ανάκτορο της Φαιστού. Η διαδρομή συνεχίζει προς τον αρχαιολογικό χώρο της Αγίας Τριάδας και συνεχίζοντας νοτιοδυτικά βρίσκεται η παραλία του Κομμού, που περιλαμβάνει τον ομώνυμο αρχαιολογικό χώρο. Τέλος η διαδρομή ολοκληρώνεται φτάνοντας στην αρχαία πόλη της Λεβήνας.

Εικόνα 90. Χάρτης 1ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.5.1. Περιγραφή Μνημείων

Η Μονή Βαρσαμόνερου βρίσκεται ανάμεσα στα χωριά Βορίζια και Ζαρός. Το μοναστήρι οικοδομήθηκε τα πρώτα χρόνια της Ενετοκρατίας και αποτέλεσε σπουδαίο θρησκευτικό, αλλά και καλλιτεχνικό κέντρο κατά το Μεσαίωνα. Ωστόσο οφείλεται να αναφερθεί, ότι από αυτό διασώζεται μόνο ο ναός μέχρι σήμερα. Πρόκειται για ναό, που αποτελείται από δυο κλίτη. Το πρώτο προς το βορρά, το οποίο σύμφωνα με ιστορικές πηγές είναι το παλιότερο, είναι αφιερωμένο στη Θεοτόκο Οδηγήτρια, ενώ το δεύτερο προς το νότο στον Ιωάννη το Πρόδρομο. Τα δυο αυτά κλίτη συνδέονται με ένα εγκάρσιο, το οποίο επίσης είναι αφιερωμένο στον Άγιο Φανούριο. Περιλαμβάνει μάλιστα αξιοσημείωτες τοιχογραφίες και αγιογραφίες που αναδεικνύουν την τεχνική της εποχής.

Η Μονή Βροντησίου βρίσκεται βορειότερα, σε απόσταση 4 χλμ. από το χωριό Βορίζια. Αποτελούσε παρεκκλήσι της Μονής Βαρσαμόνερου. Σύμφωνα με ιστορικές πηγές η ύπαρξη της χρονολογείται από το 1400 μ.Χ., ενώ άκμασε ιδιαίτερα τον 16ο αι. ιδιαίτερα μετά την παρακμή του μοναστηριού Βαρσαμόνερου. Στο μοναστήρι άνθισε η τέχνη της ζωγραφικής, ενώ εκεί μόνασε ο σπουδαίος αγιογράφος Μιχαήλ Δαμασκηνός. Δίπλα στην είσοδο του μοναστηριού διασώζεται μια μνημειώδη κρήνη του 15ου αι., που περιλαμβάνει ανάγλυφες εικόνες του Αδάμ και της Εύας στο Παράδεισο και του Θεού, ενώ στο κάτω μέρος τους βρίσκονται τα τέσσερα ποτάμια τις Εδέμ, τα οποία καταλήγουν σε τοποθετημένους κρουνοίς

από όπου πήγαζε νερό. Ο κεντρικός ναός της αποτελείται από δυο κλίτη, αφιερωμένα στον Άγιο Αντώνιο και τον Απόστολο Θωμά. Το κωδωνοστάσιο αποτελεί ανεξάρτητο οικοδόμημα, ενετικής αρχιτεκτονικής. Ακόμη διασώζεται μεγάλος αριθμός τοιχογραφιών και αγιογραφιών της εποχής. Το μοναστήρι εξακολουθεί να λειτουργεί και στις μέρες μας.

Ο αρχαιολογικός χώρος Γόρτυνας βρίσκεται σε κοντινή απόσταση στο χωριό Άγιοι Δέκα, Μεσαράς. Η Γόρτυνα ήταν αρχαία πόλη, η οποία γνώρισε μεγάλη ακμή κατά τη Μινωική αλλά και τη Ρωμαϊκή εποχή. Έτσι στο χώρο εντοπίζονται ερείπια και αρχαιολογικά μνημεία και από τις δυο περιόδους. Τα σημαντικότερα είναι το Ωδείο, ο Ναός του Αγίου Τίτου, ο Πλάτανος του Δία και της Ευρώπης, η Αίθουσα των Νόμων της Γόρτυνας, το Πραιτόριο, η Οικία του Ρωμαίου ηγεμόνα της Κρήτης, το Ιερό του Πυθίου Απόλλωνα και το Ιερό Αιγυπτιακών Θεοτήτων.

Το ανάκτορο της Φαιστού βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τον αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας. Στο παλάτι ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να δει το ανάκτορο της δεύτερης σημαντικότερης πόλης κατά τη Μινωική εποχή. Περιλαμβάνει αρκετές κατοικίες, εργαστήρια, θεατρικούς χώρους και θρησκευτικά ιερά. Διασώζονται επίσης πλήθος αρχαίων τοιχογραφιών εργαλείων και κειμηλίων, ενώ αρκετά εντυπωσιακό είναι το τμήμα, που διατηρείται από το ναό της “Μεγάλης Μητέρας” στη νότια πλευρά του ανακτόρου.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Αγίας Τριάδας βρίσκεται σε απόσταση 3 χλμ. από το ανάκτορο της Φαιστού. Θεωρείται ότι αποτελούσε την κατοικία του βασιλιά της Φαιστού, κατά τους θερινούς μήνες. Η έπαυλη διαθέτει δυο κτηριακά συγκροτήματα τα οποία ενώνονται σχηματίζοντας, ένα “L”, ενώ παρόλο που δεν έχει το μέγεθος των ανακτόρων της Φαιστού και της Κνωσού, χαρακτηρίζεται έντονα από ανακτορική αρχιτεκτονική. Στο χώρο παρατηρούνται ιερές αίθουσες, “πολύθυρα”, αποθήκες, εργαστήρια, δωμάτια με φωταγωγούς, άνδρα, κλιμακοστάσια που οδηγούν στον πάνω όροφο, στοές, εξώστες, αυλές, πλακόστρωτοι δρόμοι και αρκετές κατοικίες. Στον αρχαιολογικό χώρο έχουν ανακαλυφθεί πολλά σημαντικά μινωικά ευρήματα, όπως κεραμικά και λίθινα κειμήλια, το αρχείο πινακίδων της Γραμμικής Β’, τρία λίθινα αγγεία με ανάγλυφες παραστάσεις, το αγγείο των θεριστών και το ρυτό των πυγμάχων, το πήλινο ομοίωμα μιας Μινωικής θεότητας σε κούνια ενώ το σημαντικότερο θεωρείται η σαρκοφάγος της Αγίας Τριάδας.

Κοντά στη παραλία του Κομμού βρίσκεται ο ομώνυμος αρχαιολογικός χώρος σε απόσταση 1,5 χλμ. στο σημείο, που ονομάζεται παραλία Πιτσιδιών. Ο οικισμός άκμασε κατά

τη μέση και ύστερη Μινωική περίοδο, ενώ υπάρχουν στοιχεία κατοίκησης μέχρι τη Ρωμαϊκή. Περιλαμβάνει χώρους όπως αποθήκες, χώροι φύλαξης των πλοίων, ένας ναός, ένα πρυτανείο, μια αυλή με τέσσερις βωμούς, ένα κτίσμα αμφιθεατρικού σχεδίου και ένα ιερό. Εντυπωσιακοί είναι οι χώροι παραγωγής ελαιόλαδου, όπου αποδεικνύουν τη δεξιοτεχνία του Μινωικού πολιτισμού στην ελαιοπαραγωγή. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να δει στους χώρους αυτούς, πέτρες που λειτουργούσαν ως ελαιοπιεστήρια, γούρνες και αγγεία για τη τοποθέτηση του λαδιού.

Ο αρχαιολογικός χώρος Λεβήνας βρίσκεται νότια των Αστερουσίων κοντά στο χωριό Λέντα. Το όνομα της πόλης προήλθε από το φοινικικό λαβί, που σημαίνει λιοντάρι και οφείλεται στο δυτικό ακρωτήριο, το οποίο έμοιαζε με κεφάλι λιονταριού. Αποτέλεσε λιμάνι της αρχαίας Γόρτυνας ενώ γνώρισε ιδιαίτερη ακμή κατά την Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο, ιδιαίτερα μετά την οικοδόμηση του ιερού του Ασκληπιού τον 4^ο αι. π.Χ., που διασώζεται μέχρι σήμερα.

6.5.2. Χρήσιμες Πληροφορίες

Στο σημείο αυτό απαραίτητο θεωρείται να δοθούν κάποιες πληροφορίες για τη πολιτιστική διαδρομή, όσο αφορά τις αποστάσεις μεταξύ των μνημείων αλλά και τον τρόπο πρόσβασης σε αυτά. Ο συνολικός χρόνος, που εκτιμάται ότι απαιτείται για τη μετακίνηση και τη περιήγηση της διαδρομής είναι περίπου 5 ώρες και 53 λεπτά, ενώ η μετακίνηση πραγματοποιείται με αυτοκίνητο. Η αφετηρία της διαδρομής είναι το χωριό Βορίζια καθώς ο δρόμος είναι ομαλότερος. Η απόσταση από εκεί μέχρι την πρώτη στάση, όπου είναι η Μονή Βαρσαμόνερου, υπολογίζεται στα 2,3 χλμ., ενώ απαιτούνται 6 λεπτά για τη διάνυση της. Η επίσκεψη στο μοναστήρι διαρκεί 35 λεπτά. Συνεχίζοντας τη διαδρομή προς τα πίσω, όπου καταλήγει πάλι στο χωριό Βορίζια. Έπειτα παίρνοντας την Επαρχιακή Οδό Αγίας Βαρβάρας σε 4 χλμ. απόσταση και σε 8 λεπτά χρόνο διάνυσης βρίσκεται η Μονή Βροντησίου. Εκεί ο επισκέπτης χρειάζεται να μείνει για περίπου 45 λεπτά.

Ο αρχαιολογικός χώρος Γόρτυνας απέχει 22,1 χλμ. από το μοναστήρι Βροντησίου και απαιτούνται 35 λεπτά, για να διανυθεί η απόσταση, μέσω της Επαρχιακής Οδού Μοιρών. Στο χώρο η περιήγηση διαρκεί 1 ώρα και 10 λεπτά περίπου, αν συμπεριληφθεί και το ρωμαϊκό τμήμα.

Η διαδρομή συνεχίζει προς το Μινωικό ανάκτορο της Φαιστού, όπου απέχει 15 χλμ. από τον αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας. Ο επισκέπτης χρειάζεται 15 λεπτά για να διανύσει

την απόσταση, χρησιμοποιώντας την Επαρχιακή Οδό Ηρακλείου – Φαιστού. Ο εκτιμώμενος χρόνος διαμονής στο χώρο υπολογίζεται στα 50 λεπτά.

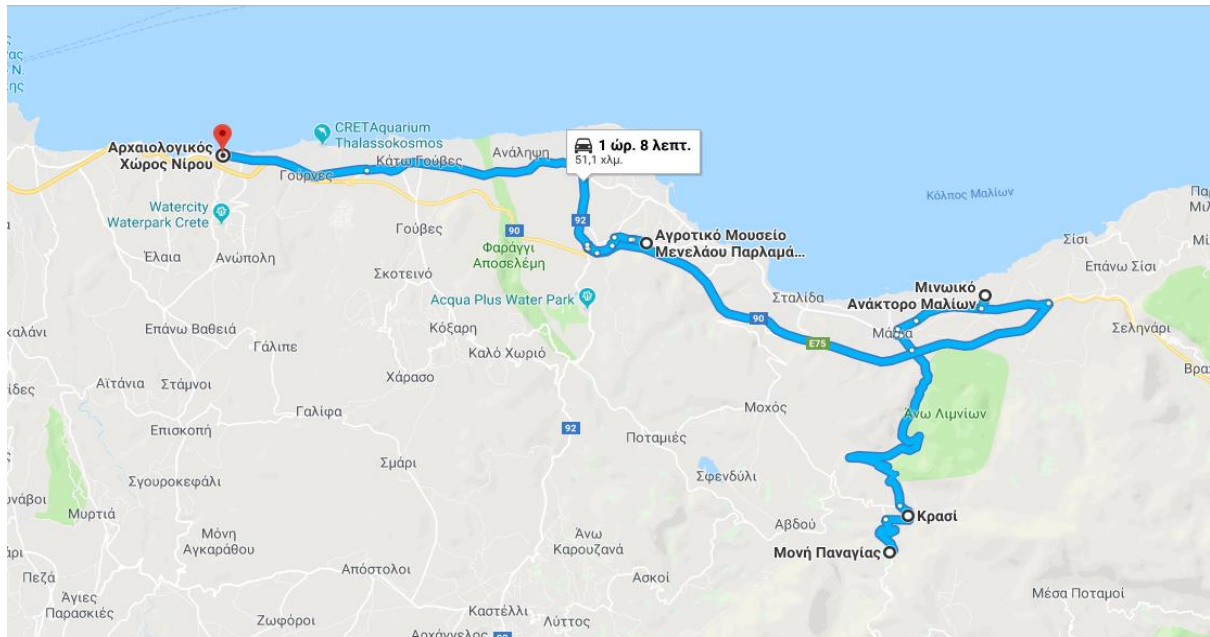
Στη συνέχεια ακολουθεί ο αρχαιολογικός χώρος Αγίας Τριάδας σε απόσταση 4,2 χλμ. η οποία διαρκεί 6 λεπτά με το αυτοκίνητο, παίρνοντας την Επαρχιακή Οδό Καλών Λιμένων – Φαιστού. Οι επισκέπτες αφιερώνει περίπου 45 με 50 λεπτά στην επίσκεψη του στο χώρο. Συνεχίζοντας στον ίδιο δρόμο, προς τα νοτιοδυτικά σε απόσταση 11,7 χλμ. βρίσκεται η παραλία του Κομμού, ενώ η απόσταση διανύεται σε 18 λεπτά. Στο νότιο τμήμα της παραλίας και συγκεκριμένα στην παραλία Πιτσιδιών, βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος του Κομμού. Η διαμονή του επισκέπτη στο χώρο διαρκεί 40 λεπτά.

Η ολοκλήρωση της διαδρομής πραγματοποιείται φτάνοντας στην αρχαία πόλη της Λεβήνας. Από την παραλία του Κομμού παίρνοντας την Επαρχιακή Οδό Γόρτυνας – Ματάλων και συνεχίζοντας νότια στις Επαρχιακές Οδούς Πλατάνου – Χάρακα και μετά Πλώρας – Αγίου Κυρίλλου. βρίσκεται η αρχαία πόλη της Λεβήνας. Η απόσταση υπολογίζεται στα 35,6 χλμ, ενώ απαιτούνται 1 ώρα για τη διάνυση της. Ο χρόνος παραμονής στο χώρο είναι 30 λεπτά.

Οφείλεται να αναφερθεί πως οι επισκέπτες θα πρέπει να έχουν προνοήσει, να ενημερωθούν για τις καιρικές συνθήκες στην περιοχή. Οι πλειοψηφία των μνημείων της διαδρομής αφορά εξωτερικούς χώρους. Έτσι προτιμητέα είναι η επίσκεψη κατά τους θερινούς μήνες, όπου ο καιρός είναι καλός και εξασφαλίζεται άνετη μετακίνηση και περιήγηση.

6.6. 2η Πολιτιστική διαδρομή

Μια πολιτιστική διαδρομή, που αξίζει, να αναφερθεί βρίσκεται βορειοδυτικά του νομού. Συγκεκριμένα κάποιος μπορεί να χρησιμοποιήσει, ως αφετηρία το χωριό Κερά, Χερσονήσου και να επισκεφθεί τη μονή Παναγίας της Κεράς. Στη συνέχεια μπορεί να πάει στο κοντινό χωριό Κράσι, όπου βρίσκεται το παλιό υδραγωγείο, που ονομάζεται “Μεγάλη Βρύση” και από εκεί να μεταβεί στα Μάλια, στο ομώνυμο μινωικό ανάκτορο. Συνεχίζει τη διαδρομή προς τη πόλη της Χερσονήσου, όπου μπορεί, να κάνει μια επίσκεψη στο αγροτικό μουσείο Μενέλαου Παρλαμά, ενώ ακολουθώντας πορεία προς τα βορειοανατολικά συναντάει τη μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι.

Εικόνα 91. Χάρτης 2ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.6.1. Περιγραφή μνημείων

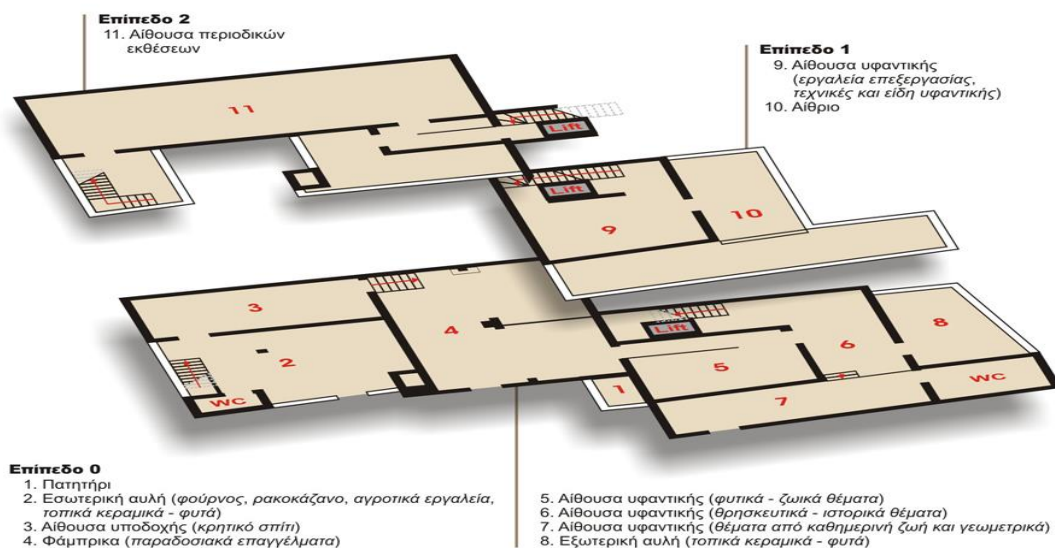
Το μοναστήρι της Παναγίας της Κεράς βρίσκεται στο χωριό Κερά του Δήμου Χερσονήσου. Είναι αφιερωμένο στο Γενέσιο της Θεοτόκου, ενώ η οικοδόμηση του θεωρείται, ότι σχετίζεται με την θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Καρδιώτισσας, δημιούργημα του Άγιου Λάζαρου. Η ύπαρξη του χρονολογείται από το 1333, ενώ χρησιμοποιήθηκε ως ορμητήριο επαναστατών στα γεγονότα του 1866. Από τη μονή διασώζεται μόνο το καθολικό, το οποίο αποτελείται από το ιερό βήμα και δυο δυτικούς νάρθηκες. Ο ναός παρουσιάζει πολλά βυζαντινά αρχιτεκτονικά στοιχεία.

Το υδραγωγείο “Μεγάλη Βρύση” στο χωριό Κράσι, Χερσονήσου υπάρχει από το 1890. Πρόκειται για δείγμα υψηλής αρχιτεκτονικής αφού εξακολουθεί να λειτουργεί μέχρι σήμερα. Απέναντι του, υπάρχει μια μικρή πλατεία, την οποία συνήθιζαν να επισκέπτονται αρκετοί διανοούμενοι.

Το ανάκτορο των Μαλίων είναι το τρίτο μεγαλύτερο, που ανάγεται στο Μινωικό πολιτισμό. Σύμφωνα μάλιστα με τις ιστορικές πηγές, στο χώρο υπήρχαν δυο ανάκτορα. Το πρώτο ξεκίνησε να κτίζεται το 1900 π.Χ και το δεύτερο 1650 π.Χ. Ωστόσο σήμερα ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τα ερείπια του δεύτερου. Παρουσιάζει πλούσια χαρακτηριστικά της μινωικής αρχιτεκτονικής. Η κεντρική είσοδος βρίσκεται στα δυτικά, ενώ

είναι ορατό, ότι διαθέτει πολλά δωμάτια, τα οποία αποδίδονται σε αποθήκες, ιερούς χώρους, αίθουσες ακροάσεων, εργαστήρια και κατοικίες, που συνδέονται με πλακόστρωτους διαδρόμους και αυλές. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η παρουσία της Λότζια στο χώρο. Λίγο βορειότερα του ανακτόρου η νεκρόπολη του Χρυσόλακου και το ιερό της κορυφής του Προφήτη Ηλία.

Το αγροτικό μουσείο Μενέλαου Παρλαμά ιδρύθηκε το 1988 από την Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών. Διαθέτει συλλογές από το χρονικό διάστημα του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, που αφορούν τη καθημερινή ζωή, την εργασία, την ψυχαγωγία και τις τέχνες. Το 2011 αναβαθμίστηκε, με χρηματοδότηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος Κρήτης και προστέθηκαν στο μουσείο τμήματα υφαντικής, τα οποία περιλάμβαναν τα έργα, από τη συλλογή υφαντών της Θεανώς Μεταξάκη – Κανακάκη. Έτσι σήμερα ονομάζεται Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά & Συλλογή Υφαντών Θεανώς Μεταξά-Κανακάκη. Το κτίριο είναι διώροφο. Περιλαμβάνει το ισόγειο, που αποτελείται από το χώρο υποδοχής, ένα παραδοσιακό πατητήρι, το χώρο της φάμπρικας, τρεις αίθουσες υφαντών και δυο εξωτερικές αυλές. Στο πρώτο όροφο υπάρχει μια αίθουσα υφαντικής και ένα αίθριο, ενώ στο δεύτερο αίθουσα διαλέξεων. Επιπλέον παρέχει ευκολία επίσκεψης σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

Εικόνα 92. Χάρτης Μουσείου Μενελάου Παρλαμά

(<https://www.historical-museum.gr/gr/content/agrotiko-mouseio-menelaou-parlama>, 2018)

Η Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι βρίσκεται στο παραλιακό οικισμό Κοκκίνι Χάνι. Η οικοδόμηση της χρονολογείται το 16ο αι. π.Χ. Πιθανολογείται μάλιστα, ότι άνηκε σε κάποιο ανώτατο διοικητικά ιερό πρόσωπο, όπως αποδεικνύεται από την ανακάλυψη πολλών ιερών κειμηλίων στο χώρο. Πρόκειται για δώροφο κτήριο γεωμετρικού σχεδιασμού, το οποίο περιλαμβάνει σαράντα δωμάτια, όπως αποθήκες, ιερούς χώρους, κατοικίες, διαδρόμους και δυο αυλές.

6.6.2. Χρήσιμα στοιχεία

Όσο αφορά τις αποστάσεις και τη διάρκεια της διαδρομής. Υπολογίζεται στο σύνολο της η μετακίνηση από μέρος σε μέρος, μαζί με τις επισκέψεις, διαρκεί περίπου 3 ώρες. Η μετακινήσεις επίσης γίνονται κατά κύριο λόγο με αυτοκίνητο.

Ξεκινώντας κάποιος τη διαδρομή από το χωριό Κερά στο Δήμο Χερσονήσου, μπορεί να επισκεφθεί το μοναστήρι της Παναγίας της Κεράς. Εκεί συνήθως παραμένει για περίπου μισή ώρα. Έπειτα παίρνοντας την Επαρχιακή Οδό Νεάπολης – Χερσονήσου, σε απόσταση 2,7 χλμ., όπου πραγματοποιείται μέσα 5 περίπου λεπτά, βρίσκεται το χωριό Κράσι, Χερσονήσου. Εκεί βρίσκεται το παλιό υδραγωγείο “Μεγάλη Βρύση”. Η επίσκεψη διαρκεί συνήθως 20 λεπτά με 1 ώρα, αν ο επισκέπτης επίσης καθίσει στο παραδοσιακό καφενείο, κάτω από τον αιωνόβιο πλάτανο, έναντι του υδραγωγείου.

Από το Κράσι, το μινωικό ανάκτορο Μαλίων βρίσκεται σε απόσταση 13,5 χλμ., όπου πραγματοποιείται ακολουθώντας πορεία μέσω της Οδού Παύλου Μελά και έπειτα την Παλαιά Επαρχιακή Οδό Ηρακλείου – Αγίου Νικολάου. Η μετακίνηση διαρκεί 20 λεπτά, ενώ στον αρχαιολογικό χώρο, ο επισκέπτης παραμένει για 50 λεπτά.

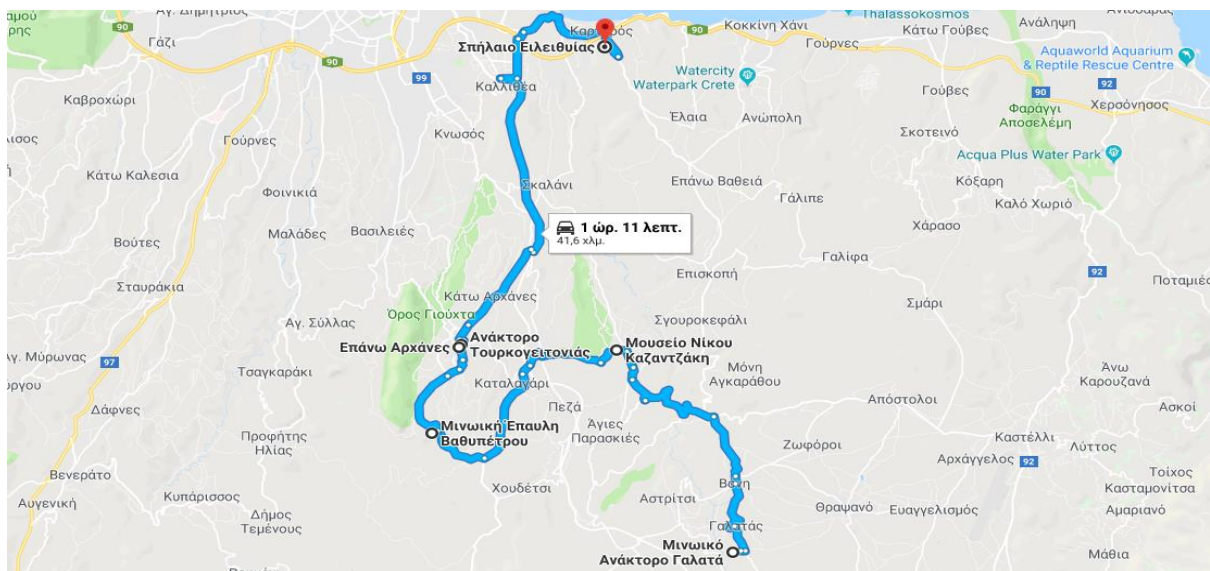
Η διαδρομή συνεχίζει προς το αγροτικό μουσείο Μενέλαου Παρλαμά, που βρίσκεται λίγο έξω από τη Χερσόνησο. Η απόσταση είναι περίπου 19,5 χλμ. και πραγματοποιείται επιστρέφοντας στην Παλαιά Επαρχιακή Οδό Ηρακλείου – Αγίου Νικολάου, προχωρώντας ανατολικά και έπειτα στρίβοντας στη Νέα Επαρχιακή Οδό Ηρακλείου – Αγίου Νικολάου για τη Χερσόνησο. Ο χρόνος της μετακίνησης εκτιμάται στα 20 λεπτά, ενώ ο χρόνος παραμονής περίπου 1 ώρα.

Η μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι αποτελεί το τερματικό σημείο της διαδρομής. Βρίσκεται σε απόσταση 15,5 χλμ. από τον προηγούμενο προορισμό, ενώ ο επισκέπτης τη διανύει μέσα σε 22 λεπτά. Η επίσκεψη στην έπαυλη διαρκεί 35 λεπτά.

Συνιστάται, επίσης ο επισκέπτης να γνωρίζει την κατάσταση των καιρικών συνθηκών, καθώς η μετακίνηση και η περιήγηση στα εν λόγω μνημεία είναι ευκολότερη με καλό καιρό.

6.7. 3η Πολιτιστική διαδρομή

Μια ακόμη πολιτιστική διαδρομή εκτίνεται από το κέντρο του νομού μέχρι τη πόλη του Ηρακλείου. Συγκεκριμένα ξεκινάει από το χωριό Γαλατάς, όπου αξίζει να γίνει μια επίσκεψη στο αρχαίο ανάκτορο. Συνεχίζει στο μουσείο του Νίκου Καζαντζάκη. Έπειτα μεταβαίνοντας στη περιοχή των Αρχανών, ο επισκέπτης μπορεί να δει και να μάθει για τη Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου, το διδακτήριο Άνω Αρχανών αλλά και το μινωικό παλάτι. Τελειώνει φτάνοντας στο ιερό σπήλαιο της Ειλειθυίας, ανατολικά του Ηρακλείου στις κοιλάδες του Καρτερου.

Εικόνα 93. Χάρτης 3ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.7.1. Περιγραφή μνημείων

Το ανάκτορο του Γαλατά βρίσκεται σε ένα βραχώδη λόφο και καταλαμβάνει έκταση περίπου 4.500 τ.μ. Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, ξεκίνησε να οικοδομείται τη Μεσομινωική περίοδο (1700 – 1650 π.Χ.) και ολοκληρώθηκε τη Νεονανακτορική (1650 – 1600 π.Χ.). Το διάστημα μάλιστα, που ολοκληρώθηκε, άρχισε η παρακμή και η σταδιακή εγκατάλειψη του. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η μεγάλη εστία που περικλείεται από κίονες και βρίσκεται στο κέντρο του ανακτόρου, γεγονός που έχει οδηγήσει πολλούς ερευνητές να πιστεύουν, ότι πρόκειται περί μυκηναϊκού σχεδιασμού.

Το μουσείο Νίκου Καζαντζάκη βρίσκεται στο χωριό του μεγάλου διανοούμενου Μυρτιά και ιδρύθηκε από το Γιώργο Ανεμογιάννη, το 1983. Το κτήριο στο οποίο σήμερα στεγάζεται άνηκε στην οικογένεια Ανεμογιάννη, όπου είχε συγγενικές αλλά και φιλικές σχέσης με την οικογένεια του Καζαντζάκη. Περιλαμβάνει πάνω από 50.000 εκθέματα μεταξύ των οποίων εκδόσεις, άρθρα, μελέτες, επιστολές, ηχητικά ντοκουμέντα, προσωπικά αντικείμενα, ολόγραφα – αυτόγραφα, έργα τέχνης, βίντεο, φωτογραφίες, επιστολές και δημοσιεύματα τύπου, που αφορούν το συγγραφέα. Το μουσείο σήμερα χωρίζεται σε τρία κτήρια. Το πρώτο, που αποτελείται από δύο ορόφους βρίσκεται η έκθεση του. Το δεύτερο στεγάζει τις διοικητικές λειτουργίες του μουσείου, ενώ το τρίτο τον Πολύχωρο, όπως επίσης ένα μικρό κατάστημα, παιδότοπο και καφετέρια.

Η Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου ξεκίνησε να οικοδομείται το 1580 π.Χ. από την οποία ολοκληρώθηκε μόνο η δυτική πτέρυγα. Πρόκειται για κτήριο, το οποίο διαθέτει αρκετά δωμάτια, ενώ σε μερικά σημεία υπάρχουν και όροφοι. Στο χώρο παρατηρείται ένα ιερό, μια υπόστυλη αίθουσα με τέσσερις πεσσούς τετράγωνου σχήματος, εργαστήρια και μια αποθήκη με δεκαέξι πιθάρια. Νότια υπάρχει ένα σταφυλοπιέστήριο ενώ στη δυτική αυλή ένα ελαιοπιεστήριο. Στην έπαυλη σήμερα, υπάρχει έκθεση των ευρημάτων, που βρέθηκαν εκεί όπως ο περίφημος διακοσμημένος ψευδόστομος αμφορέας για τη μεταφορά ελαιόλαδου που ανακαλύφθηκε κατά τη διάρκεια των ανασκαφών.

Το διδακτήριο Άνω αρχανών βρίσκεται στην περιοχή Πατητήρια της ομώνυμης κωμόπολης. Ξεκίνησε να οικοδομείται το 1901, μετά από μελέτες που διεξήχθησαν το 1899 από το Σαλιβέρο, που άνηκε στην ομάδα του Ύπατου Αρμοστή Κρήτης Πρίγκιπα Γεωργίου. Λειτουργήσε κανονικά ως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ κατά τη διάρκεια του φιλοξένησε τραυματίες πολέμου από το Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο του Ηρακλείου. Χρησιμοποιήθηκε επίσης από τους Γερμανούς ως μεραρχία, όπου εκεί σχεδίαζαν τις επιχειρήσεις σχετικά με τη μάχη της Βιάννου. Πρόκειται για κτήριο νεοκλασικισμού, γεγονός που αποδεικνύεται από την έντονη συμμετρία των τμημάτων του. Το σχέδιο της κάτοψης του υπογείου και του ισογείου, είναι σε σχήμα Π, ενώ ο όροφος είναι ιδιαίτερα προσεγμένος. Η είσοδος διαθέτει προεξοχές που καταλήγουν σε αέτωμα.

Το Μινωικό ανάκτορο των Αρχανών βρίσκεται κάτω από το σημείο της κωμόπολης, που ονομάζεται Τουρκογειτονιά. Θεωρείται πώς σήμερα στο χώρο υπάρχουν τα ερείπια του τελευταίου ανακτόρου, που ανάγεται στη Νεοανακτορική περίοδο, ενώ πριν από αυτό είχαν κτιστεί στο ίδιο σημείο άλλα δυο. Παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με το σχεδιασμό του

ανακτόρου της Κνωσού, ενώ παρατηρούνται κατά τόπους Μυκηναϊκές προσθήκες. Πολλοί από τους τοίχους του, που διασώζονται διαθέτουν μεγάλο πάχος και αποδεικνύουν την ύπαρξη κτηρίων με ανώτερους ορόφους. Η κύρια είσοδος του βρίσκεται στα βορειοανατολικά, ενώ στο ίδιο σημείο παρατηρείται και ένας βωμός. Βόρεια βρίσκεται μια δεξαμενή νερού. Δυτικά υπάρχουν χώροι κατοικίας, όπως και εργαστήρια. Νοτιοδυτικά εντοπίζεται το δωμάτιο του αρχείου, όπου βρέθηκαν κεραμικά κειμήλια και πινακίδες της Γραμμικής γραφής Α, ενώ νοτιοδυτικά ένας εντυπωσιακός θεατρικός χώρος.

Όσον αφορά το ιερό σπήλαιο της Ειλειθυίας, ανακαλύφθηκε το 1885 από τον Ιωάννη Χατζηδάκη. Ήταν αφιερωμένο στη Ειλειθυία, η οποία κατά τους Μινωίτες ήταν η θεά της γέννας. Έξω από το σπήλαιο υπάρχει μια μικρή πλατεία με βωμούς, η οποία έχει ονομαστεί από τους ειδικούς “Πλατεία των βωμών”, ενώ παρατηρούνται γύρω από το σπήλαιο ερείπια κατοικιών του 14^{ου} - 13^{ου} αι. π.Χ. Το σπήλαιο έχει μήκος 62,3 μ. και το πλάτος του είναι 12 μ., ενώ η πρόσβαση εντός του σπηλαίου, πραγματοποιείται από μια ανατολική είσοδο. Εσωτερικά του βρίσκονται ένα μικρό δωμάτιο ένας περίβολος ορθογώνιου σχήματος, που λειτουργούσε ως βωμός.

6.7.2. Χρήσιμα στοιχεία

Η παρούσα πολιτιστική διαδρομή, όσο αφορά τη μετακίνηση και τη περιήγηση, διαρκεί περίπου 3 ώρες και 30 λεπτά, ενώ πραγματοποιείται κυρίως με αυτοκίνητο. Ξεκινώντας από το χωριό Γαλατάς, μπορεί κανείς να επισκεφτεί το αρχαίο ανάκτορο, όπου παραμένει για μισή ώρα.

Έπειτα ο επισκέπτης παίρνει τον επαρχιακό δρόμο Αγίων Παρακίων – Κασταμονίτσης και μέσα σε 21 λεπτά, διανύοντας 11,5 χλμ. φτάνει στη Μυρτιά, που βρίσκεται το μουσείο Νίκου Καζαντζάκη. Η περιήγηση διαρκεί 45 λεπτά.

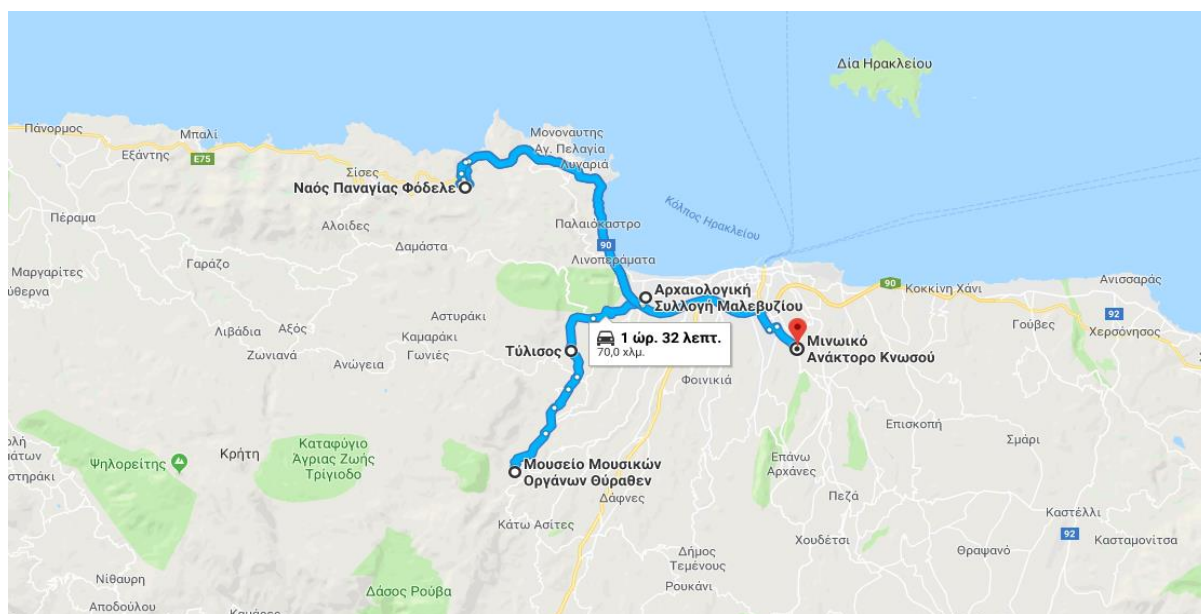
Στη συνέχεια προχωρώντας στην Επαρχιακή Οδό Πατσίδων - Βαθυπέτρου σε απόσταση 8,9 χλμ. συναντάει τη Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου. Εκεί σπαταλάει περίπου 40 λεπτά με 1 ώρα, συμπεριλαμβανόμενης της έκθεσης. Το διδακτήριο Άνω Αρχανών απέχει 3,8 χλμ. απόσταση από την έπαυλη, όπου φτάνει κανείς μέσω του επαρχιακού δρόμου Πατσίδων – Βαθυπέτρου σε 7 λεπτά. Η επίσκεψη διαρκεί 20 λεπτά. Από το διδακτήριο μπορεί κάποιος, με τα πόδια διασχίζοντας 300 μέτρα, μέσα σε 4 λεπτά να βρεθεί στη Τουρκογειτονιά, των Αρχανών, στην οποία βρίσκεται το μινωικό παλάτι. Ο χρόνος, που χρειάζεται σπαταλήσει κάποιος είναι 45 λεπτά.

Η τελευταία στάση της διαδρομής γίνεται στο ιερό σπήλαιο της Ειλειθυίας , όπου συναντάει ο επισκέπτης προχωρώντας 17,2 χλμ. στην Επαρχιακή Οδό Πατσίδων – Βαθυπέτρου, σε 23 λεπτά. Ο χρόνος περιήγησης είναι 20 λεπτά.

Η συγκεκριμένη πολιτισμική διαδρομή καθιστά απαραίτητη τη γνώση των καιρικών συνθηκών, καθώς τα μνημεία βρίσκονται στη πλειοψηφία τους σε εξωτερικούς χώρους, όπως επίσης σε λοφοπλαγίες. Καλύτερο είναι να διανύεται, τις μέρες , όπου ο καιρός είναι καλός για να αποφευχθεί ο κίνδυνος.

6.8. 4η Πολιτιστική διαδρομή

Μια ενδιαφέρουσα πολιτιστική διαδρομή βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του νομού. Συγκεκριμένα ο επισκέπτης μπορεί να ξεκινήσει από το μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης “Θύραθεν” στο χωριό Κρουσώνα. Πηγαίνει στο χωριό Τύλισος, όπου αξίζει, να περιηγηθεί στην οικία Α΄ Τυλίσου. Έπειτα συνεχίζει για το ναό της Παναγίας στο χωριό Φόδελε και από εκεί μεταβαίνει στην Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβυζίου, όπου έρχεται σε επαφή με τα εντυπωσιακά εκθέματα της. Η διαδρομή ολοκληρώνεται στο Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού έξω από την πόλη του Ηρακλείου.

Εικόνα 94. Χάρτης 4ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.8.1. Περιγραφή μνημείων

Το μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης “Θύραθεν” βρίσκεται στο χωριό Κρουσώνα. Η ονομασία “Θύραθεν” είναι βυζαντινής προέλευσης, καθώς με αυτό τον όρο, εννοούσαν τη κλασσική βυζαντινή μουσική παιδεία. Η έκθεση του μουσείου στεγάζεται σε ένα παραδοσιακό ανακαινισμένο κτήριο, ενώ παράλληλα λειτουργεί σαν κέντρο έρευνας και ανάπτυξης της μουσικής παράδοσης. Διατηρεί επίσης συνεργασία με πολλούς εκπαιδευτικούς φορείς από όλη την Ελλάδα, έτσι ώστε να πραγματοποιούνται επισκέψεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα.

Όσο αφορά την οικία Α΄ Τυλίσου, πρόκειται για τμήμα κάποιου μινωικού οικισμού. Οικοδομήθηκε το διάστημα 16^{ου} – 15^{ου} αιώνα π.Χ. Στο νότιο τμήμα της εντοπίζονται μια αίθουσα με πολύθυρο, μια κρύπτη και μια δεξαμενή καθαρμών. Βόρεια υπάρχουν οι αποθήκες. Στην οικία είναι φανερές προσθήκες μικρότερων και άλλων κτηρίων την Υστερομινωική περίοδο (15^ο – 14^ο αιώνα π.Χ.), όπως επίσης και την ελληνιστική.

Ο ναός της Παναγίας βρίσκεται βόρεια από το χωριό Φόδελε και είναι αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου. Αποτελεί το ανατολικό τμήμα ενός παλαιότερου τρίκλιτου ναού, ενώ παρατηρείται πως για την οικοδόμηση του χρησιμοποιήθηκαν οικοδομικά υλικά πιθανώς προερχόμενα από αυτόν. Διατηρεί ιδιαίτερη φήμη λόγω του πλήθους τοιχογραφιών, αναδεικνύοντας τη συνύπαρξη της βυζαντινής και της ντόπιας τεχνικής. Οι παλαιότερες είναι του 11^{ου} αι. στη δυτική πλευρά. Βόρεια εντοπίζονται εικόνες ολόσωμων αγίων και μαρτύρων, όπως ο Άγιος Κωνσταντίνος και η Αγία Ελένη. Στα νότια, υπάρχει η παράσταση της Δέησης, ενώ οι πεσσοί κοσμούνται από εικόνες στρατιωτικών αγίων. Ο ναός περιλαμβάνει μια βόρεια και μια νότια τοξωτή καμάρα, που στις εσοχές τους εικονίζονται, πέντε μάρτυρες, οι οποίοι γιορτάζονται στις 25 Νοεμβρίου και στις 13 Δεκεμβρίου.

Η Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου βρίσκεται στο Γάζι. Εκθέτει ευρήματα από την κρητική ιστορία, από το 6000 π.Χ. μέχρι το 2^ο αι. μ.Χ., που αφορούν εργαλεία, κειμήλια, αγγεία και διάφορα άλλα αντικείμενα, που σχετίζονται με τη καθημερινή ζωή, τη θρησκεία, τη τέχνη, την εργασία ακόμα και το θάνατο των αρχαίων. Ωστόσο οφείλεται να αναφερθεί, ότι η πλειοψηφία των ευρημάτων αποτέλεσαν δωρεές από τις συλλογές της οικογένειας Μεταξά. Το μουσείο αποτελείται από επτά ενότητες. Η πρώτη αποτελείται από αντικείμενα λογοτεχνίας, προερχόμενα από τη Νεολιθική μέχρι τη Μινωική περίοδο. Η δεύτερη περιέχει αντικείμενα κεραμικής, όπως αγγεία από όλες της ιστορικές φάσεις του νησιού. Στη Τρίτη

εντοπίζονται πηλίνα εκθέματα, όπως αγάλματα και άλλα κειμήλια από τη Μινωική μέχρι τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η τέταρτη αφορά μαρμάρινα έργα γλυπτικής από τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η πέμπτη ενότητα αποτελείται από εκθέματα από την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μαλεβιζίου και συγκεκριμένα από τα χωριά Καβροχώρι, Κρουσώνα και Γάζι, ενώ ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η Μινωική σαρκοφάγος της Τυλίσου. Η έκτη αναφέρεται στη μεταλλουργία, όπου εκτίθενται διάφορα αντικείμενα, όπως λόγχες, βέλη και κοσμήματα, από όλες τις φάσεις της Κρητικής ιστορίας. Τέλος στην έβδομη ενότητα υπάρχουν κατά κύριο λόγο πολύτιμα κοσμήματα από τα Μινωικά και τα μετέπειτα χρόνια.

Το ανάκτορο της Κνωσού είναι το μεγαλύτερο σε έκταση της Μινωικής περιόδου, καταλαμβάνοντας έκταση 20.000 τ.μ. Ο σχεδιασμός του αποδίδεται σε συνένωση, πολλών ξεχωριστών κτηριακών συγκροτημάτων. Σύμφωνα με τις έρευνες, το πρώτο ξεκίνησε να οικοδομείται από το 2000 π.Χ. Ο χώρος κατοικήθηκε επίσης κατά τη Μυκηναϊκή και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Ιδιαίτερα εμφανής στο ανάκτορο είναι η σπουδαιότητα της μινωικής αρχιτεκτονικής από το πλήθος των δομικών υλικών που χρησιμοποιήθηκαν, τις τοιχογραφίες που εντοπίζονται στα διάφορα δωμάτια και τους διαδρόμους του, τις κατασκευές, τη χρήση δοκαριών για τη στήριξη των τοίχων, τους φωταγωγούς και το υδρευτικό και αποχετευτικό δίκτυο. Στη δυτική πλευρά βρίσκονται τα Ιερά Θησαυροφυλάκια, οι Υπόστυλες Κρύπτες και το Τριμερές Ιερό, ενώ εξέχουσα παρουσία έχει η αίθουσα του θρόνου, με το αλαβάστρινο θρόνο πλαισιωμένο από θρανία και τη δεξαμενή καθαρμών. Στο νότιο τμήμα εντύπωση προκαλούν το Νότιο Πρόπυλο και ο Διάδρομος της Πομπής. Αξιοσημείωτα επίσης θεωρούνται το Μέγαρο της Βασίλισσας με την περίφημη τοιχογραφία των Δελφινιών, η Αίθουσα των Διπλών Πελέκεων και ο διάδρομος του Ζατρκίου, που διασώζονται σε καλή κατάσταση. Αξίζει επίσης να δει κανείς το Μικρό Ανάκτορο, τη Βασιλική Έπαυλη, τη Νότια Οικία, το Τάφο-Ιερό, το Ξενώνα και την Οικία του ιερού Βήματος, ενώ σημαντική επίσης θεωρείται η ρωμαϊκή Βίλλα του Διονύσου.

6.8.2. Χρήσιμα στοιχεία

Ο συνολικός χρόνος της παρούσας πολιτιστικής διαδρομής, αναφορικά με τις αποστάσεις και τις επισκέψεις είναι 5 ώρες και 5 λεπτά, ενώ πραγματοποιείται κυρίως με αυτοκίνητο. Οι επισκέπτες μπορούν να αρχίσουν από το χωριό Κρουσώνα, όπου βρίσκεται το μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης “Θύραθεν”. Εκεί χρειάζεται να μείνει για 40 λεπτά.

Στη συνέχεια μετακινούμενοι στον επαρχιακό δρόμο Κορφών – Κρουσώνος φτάνει στη οικία Α΄ Τυλίσου, μέσα σε 22 λεπτά, που απέχει 9,9 χλμ. από το μουσείο. Η επίσκεψη διαρκεί περίπου 30 λεπτά.

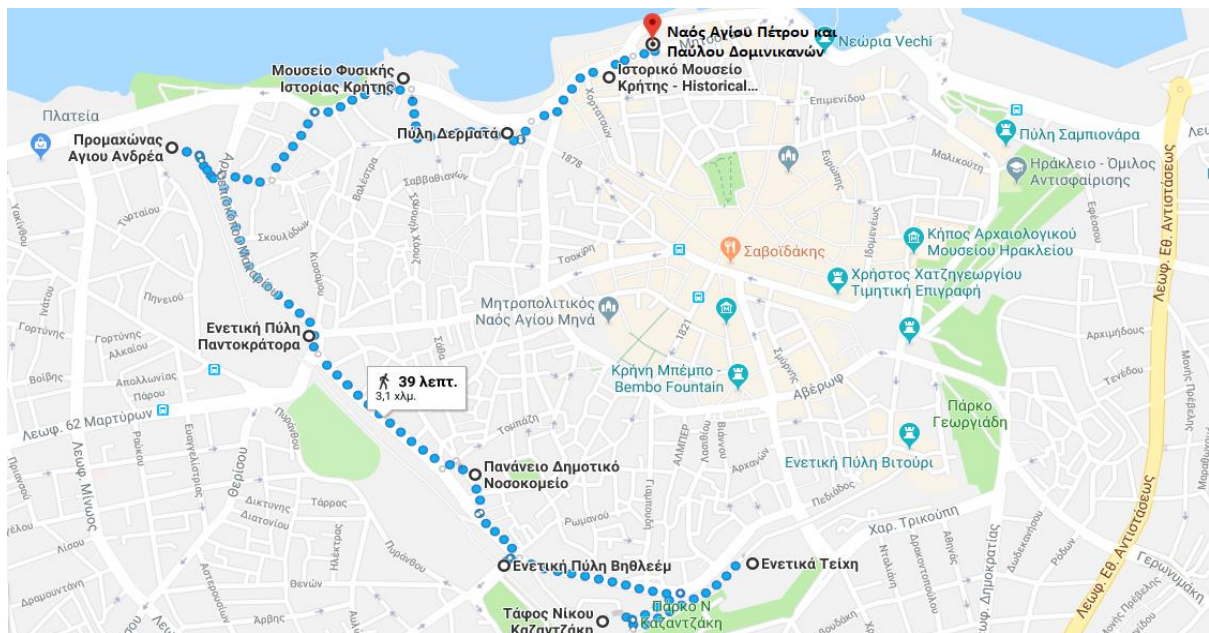
Στο ναό της Παναγίας βόρεια του χωριού Φόδελε, φτάνει κανείς διανύοντας 28,2 χλμ. Ακολουθεί πορεία μέσω της Επαρχιακής Οδού Τυλίσου – Ανωγείων, στρίβοντας βορειοδυτικά στο Βόρειο Οδικό Άξονα και συνεχίζει στον επαρχιακό δρόμο Ρεθύμνου. Η παραμονή στο χώρο υπολογίζεται στα 30 λεπτά.

Η αρχαιολογική συλλογή Μαλεβιζίου απέχει 21,1 χλμ. από το ναό. Ξεκινώντας από το Φόδελε κάποιος παίρνει το Βόρειο Οδικό Άξονα ανατολικά προς το Ηράκλειο και μέσα σε 23 λεπτά συναντάει το μουσείο στη πλατεία του δημαρχείου στο Γάζι. Η επίσκεψη κρατάει για 50 λεπτά. Έπειτα συνεχίζει στον ίδιο δρόμο, όπου στρίβει στη Λεωφόρο Παπαναστασίου και στρίβει ανατολικά παίρνοντας πάλι πορεία νότια από της Λεωφόρο Κνωσού, διανύοντας 12,3 χλμ. βρίσκεται στο Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, σε χρόνο 16 λεπτών. Η περιήγηση διαρκεί για 1 ώρα.

Όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις, απαραίτητη είναι η ενημέρωση του επισκέπτη για τις καιρικές συνθήκες στη περιοχή, αφού πρόκειται για μνημεία, που βρίσκονται σε εξωτερικούς χώρους.

6.9. 5η Πολιτιστική διαδρομή

Στο σημείο αυτό χρειάζεται, να αναφερθεί πως η πόλη του Ηρακλείου, συγκεντρώνει τα περισσότερα μνημεία στο νομό. Αυτό σημαίνει, ότι διαθέτει μερικές ενδιαφέρουσες πολιτιστικές διαδρομές, εντός των ορίων της. Μια συναρπαστική διαδρομή λοιπόν, που υπάρχει ανατολικά της παλιάς πόλης, στο σημείο που ξεκινούν τα Ενετικά τείχη. Ακολουθεί ο τάφος του Νίκου Καζαντζάκη στο προμαχώνα Μαρτινένγκο. Έπειτα φτάνει στο Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο Ηρακλείου και μετά στην Ενετική πύλη και το προμαχώνα Βηθλεέμ. Η διαδρομή συνεχίζει προς την Ενετική πύλη και τον προμαχώνα Παντοκράτορα και μετά στον Ενετικό προμαχώνα και την πύλη Αγίου Ανδρέα. Ο επισκέπτης φτάνει στη παραλιακή πλευρά και κατευθύνεται στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Από εκεί μεταβαίνει στη πύλη Δέρματα στη συνέχεια φτάνει στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης. Ολοκληρώνει στη μονή του Αγίου Πέτρου και Παύλου των Δομινικανών παραλιακή πλευρά της πόλης.

Εικόνα 95. Χάρτης 5ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.9.1. Περιγραφή μνημείων

Τα Ενετικά τείχη αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία της πόλης. Το Ηράκλειο βρισκόταν ανέκαθεν σε ένα αρκετά ευνοϊκό σημείο και ως αποτέλεσμα επιλέχθηκε από πολλούς κάτοχους του νησιού ως πρωτεύουσα του. Έτσι δέχτηκε αρκετές οχυρωματικές προσθήκες. Συγκεκριμένα οι πρώτες οχυρώσεις οικοδομήθηκαν από τους Βυζαντινούς. Το 824 μ.Χ. εισέβαλαν και κατάκτησαν το νησί Άραβες καταγόμενοι από την Ανδαλουσία υπό τον Αμπού Χαφς Ομάρ. Αυτοί αποφάσισαν να βελτιώσουν τις ήδη υπάρχουσες οχυρώσεις, προσθέτοντας μια μεγάλη τάφρο, από την οποία η πόλη ονομάστηκε Rabdh Al Khandaq, που στα ελληνικά σήμαινε “Φρούριο της Τάφρου”. Τα τείχη αυτά ξεκινούσαν από το σημείο, όπου βρίσκεται σήμερα το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου και συνεχίζοντας στην εξωτερική γραμμή των οδών Δαιδάλου και Χάνδακος έφτανε μέχρι τη θάλασσα. Το 961 μ.Χ. η Κρήτη κατακτήθηκε πάλι από τους Βυζαντινούς υπό το Νικηφόρο Φωκά. Οι ίδιοι βελτίωσαν ακόμη περισσότερο τις υπάρχουσες οχυρώσεις. Αργότερα οχυρωματικά έργα πραγματοποίησαν οι Γενουάτες κατά το σύντομο χρονικό διάστημα της εγκατάστασης τους στο νησί. Ωστόσο η σημερινή μορφή των οχυρώσεων δόθηκε από τους Ενετούς. Λόγω της αυξανόμενης απειλής των Οθωμανών αλλά και της αύξησης του μεγέθους της πόλης, αποφασίστηκε η οχύρωση της από την αρχή. Τα τείχη ξεκίνησαν να οικοδομούνται το 1462 και αποτέλεσαν ιδέα του στρατιωτικού Michele Sanmicheli, ενώ συμμετείχαν κι άλλοι σπουδαίοι μηχανικοί. Για την οικοδόμηση τους λήφθηκε υπόψη η χρήση του πυροβόλου

όπλου, όπου ώθησε τους Ενετούς σε νέες πρωτοποριακές ιδέες για το σχεδιασμό τους, όπως η προσθήκη προμαχώνων και αντιπρομαχώνων. Ο περίβολος του τείχους είχε σχήμα τριγωνικό, που η βάση του ήταν στραμμένη προς το θαλάσσιο μέτωπο, ενώ ήταν 7 χλμ. μήκος. Επιπλέον διέθεταν τέσσερις πύλες για την επικοινωνία της πόλης με την ύπαιθρο. Όταν μάλιστα το 1648 η Οθωμανοί επιτέθηκαν στο Ηράκλειο, τα τείχη άντεξαν σε κατάσταση πολιορκίας για 21 χρόνια, γεγονός που οδήγησε πολλούς να τα θεωρούν το καλύτερο οχυρωματικό έργο της ανατολικής Μεσογείου. Με την πάροδο του χρόνου, πολλά σημεία τους γκρεμίστηκαν για τη δημιουργία οδικών δικτύων.

Ο τάφος του Νίκου Καζαντζάκη βρίσκεται στον Ενετικό προμαχώνα Τάπια Μαρτινένγκο. Το σημείο αυτό της ταφής του μεγάλου συγγραφέα επιλέχτηκε, μετά την ρήξη του με την εκκλησία, λόγω του έργου “Ο Χριστός ξανασταυρώνεται” και την απαγόρευση του, να ταφεί σε νεκροταφείο. Ο τάφος είναι απλός με ένα μεγάλο ξύλινο σταυρό και μια επιγραφή που είχε ζητηθεί, να προστεθεί από τον ίδιο, «Δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, είμαι λεύτερος». Ο προμαχώνας Τάπια Μαρτινένγκο βρίσκεται στη νότια πλευρά των οχυρώσεων και έλαβε το όνομα του από τον Gabriele Tadini Martinengo. Έχει ίσες πλευρές, δυο μέρη ημικυκλικού σχεδίου και δυο πλατείες, οι οποίες επικοινωνούσαν με πύλες θολωτού σχεδιασμού. Επίσης είναι φανερό, ότι είχε γίνει προσπάθεια να μειωθεί το μέγεθος της ανατολικής πλατείας, για να συνδεθεί η δυτική με το ισόπεδο του κτίσματος. Παρ' όλα αυτά δεν επετεύχθη και το συγκεκριμένο σημείο λειτούργησε ως αποθήκη.

Το Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο Ηρακλείου ξεκίνησε να οικοδομείται το 1895 και ολοκληρώθηκε το 1902. Πρόκειται για δωρεά του Παναγιώτη και της Αθηνάς Θεοδουλάκη. Η ανατολική όψη του περιλαμβάνει δυο ορόφους, ενώ η δυτική μόνο το ισόγειο, καθώς το σημείο που βρίσκεται είχε μεγάλη κλίση προς τα ανατολικά. Η κύρια είσοδος βρίσκεται στη δυτική πλευρά. Διαθέτει επίσης μια μεγάλη αυλή στο κέντρο του, στην οποία υπάρχει η εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα. Ανατολικά και δυτικά της αυλής υπάρχουν οι πτέρυγες των ασθενών.

Η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Βηθλεέμ βρίσκονται στη δυτική πλευρά των τειχών. Η πύλη είχε κυρίως στρατιωτικό σκοπό, αφού επικοινωνούσε με τη βόρεια πλατεία του προμαχώνα Βηθλεέμ, που υπήρχαν τα κανόνια, τα οποία προστάτευαν τον προμαχώνα Παντοκράτορα. Σήμερα λειτουργεί ως θερινό σινεμά και έχει την έκθεση “Ελ Γκρέκο – Επιστροφή στην Πατρίδα” που αποτελείται κυρίως από κουστούμια, αντικείμενα αναδημιουργημένα έργα που χρησιμοποιήθηκαν στην ταινία του Γιάννη Σμαραγδή “Ελ

Γκρέκο”. Ο προμαχώνας πήρε το όνομα του από την εκκλησία της Παναγίας της Βηθλεέμ, που βρισκόταν δίπλα του. Διαθέτει δυο τμήματα ημικυκλικού σχεδίου και δυο πλατείες χαμηλότερου επιπέδου με χώρους για τη τοποθέτηση κανονιών, στις οποίες οδηγούσαν δυο πύλες θολωτού σχεδιασμού.

Η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Παντοκράτορα πήραν την ονομασία τους από τη μικρή εκκλησία του Παντοκράτορα, που βρισκόταν εκεί κοντά. Η πύλη είναι η μεγαλύτερη σε μέγεθος από τις υπόλοιπες και οικοδομήθηκε από το Michele Sanmicheli το 1567. Διαθέτει ένα ενιαίο χώρο από όπου ξεκινούσαν δυο στοές με διαφορετικές εισόδους, όπου η μια οδηγούσε στον ομώνυμο προμαχώνα και η άλλη στις δυτικές περιοχές του νησιού. Πάνω από την εσωτερική πλευρά της κεντρικής πύλης, υπάρχει η επιγραφή «Omnipotens», που στα λατινικά σημαίνει Παντοκράτορας, ενώ η ίδια υπάρχει στην εξωτερική πλευρά στα ελληνικά, όπως επίσης το φτερωτό λιοντάρι του Αγίου Μάρκου και το στέμμα του Δόγη Pietro Loredan. Σήμερα η πύλη είναι γνωστή στους ντόπιους ως “Χανιόπορτα”, η οποία αποτελεί ρήγμα, που πραγματοποιήθηκε δίπλα της, λόγω της δημιουργίας οδικού δικτύου και γεφυρώθηκε το 1915. Ο προμαχώνας αρχικά είχε την ονομασία του Αγίου Αντωνίου, λόγω της εκκλησίας που βρισκόταν στην εσωτερική του πλευρά και βρίσκεται στη δυτική πλευρά της πύλης.

Η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας του Αγίου Ανδρέα βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα των οχυρώσεων πλάι στον ομώνυμο προμαχώνα. Η είσοδος της βρισκόταν στο σημείο των επιχωματώσεων της οχύρωσης, στην εσωτερική πλευρά της πόλης, ενώ η έξοδος της προς τη πλευρά της θάλασσας. Ήταν 40 μέτρα σε μήκος και είχε 4,5 μέτρα πλάτος. Σήμερα διασώζονται μόνο ένα κομμάτι της τοιχοποιίας της, όπως και ο θόλος που υπήρχε στο δυτικό τμήμα της. Ο προμαχώνας πήρε την ονομασία του από την εκκλησία του Αγίου Ανδρέα, που οικοδομήθηκε το 17^ο αι. και βρισκόταν κοντά του εντός των τειχών. Αποτελούνταν από ένα τμήμα σε σχέδιο ημικυκλίου, όπως και μόνο μια πλατεία. Κατά την πολιορκία του Χάνδακα το 1668 δέχτηκε ισχυρές επιθέσεις σε εκείνο το σημείο, μετά από προδοσία.

Το Μουσείο Φυσικής ιστορίας ιδρύθηκε το 1980 στα πλαίσια της Σχολής Θετικών Επιστημών Κρήτης. Οι συλλογές του περιλαμβάνουν ευρήματα από την Ελλάδα και τη Μεσόγειο. Μεγάλο μέρος των εκθεμάτων του είναι χορηγίες από τους ερευνητές του μουσείου, ενώ κάθε χρόνο οργανώνει δειγματοληψίες και έρευνες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό για τον εμπλουτισμό των συλλογών του. Αποτελείται από πέντε τμήματα, τα οποία είναι το Ζωολογικό, το Βοτανικό, το Ανθρωπολογικό, το Παλαιοντολογικό – Γεωλογικό και

Ορυκτολογικό. Στις εκθέσεις του σήμερα ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει ρεαλιστικές αναπαραστάσεις από τα οικοσυστήματα και εικόνες της ανατολικής Μεσογείου.

Η πύλη Δέρματα επικοινωνούσε με τον όρμο Δέρματα. Διέθετε μια διάβαση, η οποία είχε στην εσωτερική της πλευρά δυο χώρους, για την αποθήκευση, όπλων της φρουράς της πύλης. Η πρόσοψη της είχε μια πλάκα με τα οικόσημα και τα αρχικά εκείνων, που την ολοκλήρωσαν και το φτερωτό λιοντάρι του Αγίου Μάρκου. Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η πρόσοψη και το πρώτο τμήμα της κατεδαφίστηκαν για λόγους περάσματος οδικού δικτύου και επεκτάθηκε με μια βόρεια σήραγγα.

Το Ιστορικό μουσείο Κρήτης ιδρύθηκε το 1953 από την Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών. Οι συλλογές του μουσείου περιλαμβάνουν εκθέματα για την ιστορία και τη τέχνη, από τους πρώιμους χριστιανικούς χρόνους μέχρι τον 20^ο αιώνα, τα οποία αποκτήθηκαν μέσω αγορών, δωρεών και την παρακαταθήκη από το Υπουργείο Πολιτισμού. Το μουσείο είναι πλήρως εξοπλισμένο με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα. Επιπλέον προωθεί στοιχεία για τη ζωή και το έργο μεγάλων διανοούμενων, όπως ο Οδυσσέας Ελύτης και ο Νίκος Καζαντζάκης. Είναι επίσης σε θέση να προσφέρει δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα, να οργανώνει επιστημονικά sympόσια, διαλέξεις, παρουσιάσεις βιβλίων και προβολές ταινιών στους χώρους του.

Ο ναός του μοναστηριού Αγίου Πέτρου και Παύλου αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες εκκλησίες του Ηρακλείου. Οικοδομήθηκε τα πρώτα χρόνια της Ενετοκρατίας και άνηκε στο τάγμα των Δομινικανών. Ταλαιπωρήθηκε αρκετά από σεισμούς και κατά τη Τουρκοκρατία λειτουργούσε ως τζαμί. Το κτήριο του ναού αποτελείται από ένα μακρύ κλίτος, το οποίο σκεπάζεται από δίκλινη στέγη με δυο θώλους, που καταλήγει στο ιερό. Στη βόρεια και νότια πλευρά του υπάρχουν παράθυρα διαφορετικών ειδών, πράγμα που υποδηλώνει, ότι είτε έγιναν επί Τουρκοκρατίας, είτε νωρίτερα. Γύρω του υπάρχουν κτήρια που λειτουργούσαν ως παρεκκλήσια. Επιπλέον η μονή έχει κηρυχτεί αρχαιολογικός χώρος, λόγω του πλήθους αρχαιολογικών ευρημάτων που βρέθηκαν κατά τη διάρκεια ανασκαφών. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιείται η αναστήλωση του υπό την 13^η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κρήτης, έτσι ώστε να μπορεί να διατεθεί ο χώρος για θρησκευτικούς σκοπούς.

6.9.2. Χρήσιμα στοιχεία

Η διάρκεια της πολιτιστικής διαδρομής σχετικά με τις μετακινήσεις και τις επισκέψεις είναι 5 ώρες και 25 λεπτά ενώ προτιμάται να διανύεται είτε περπατώντας, είτε με αυτοκίνητο. Η αφετηρία της διαδρομής είναι το σημείο, που ξεκινούν τα Ενετικά τείχη. Ο επισκέπτης περιηγείται στο χώρο για περίπου 20 λεπτά. Περπατώντας πάνω στα τείχη, μέσα σε 4 λεπτά φτάνει στο τάφο του Νίκου Καζαντζάκη, που βρίσκεται στο προμαχώνα Τάπια Μαρτινένγκο. Εκεί παραμένει για 30 λεπτά.

Στη συνέχεια ακολουθεί η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Βηθλέμ, που απέχει 450 μ. από το τάφο Καζαντζάκη. Ο επισκέπτης παίρνει τη Λεωφόρο Πλαστήρα και μέσα σε 6 λεπτά με τα πόδια συναντάει το προμαχώνα δίπλα στη πύλη Βηθλέμ. Η επίσκεψη διαρκεί για περίπου 40 λεπτά. Έπειτα προχωράει από την Οδό Κρόνου και Μαυροθαλασσίτου περπατώντας για 2 λεπτά, πορεία 180 μ. συναντάει το Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο Ηρακλείου. Εκεί για να γνωρίσει το μέρος χρειάζεται 25 λεπτά.

Ακόμα συνεχίζοντας από τη Λεωφόρο Πλαστήρα με τα πόδια, σε 6 λεπτά, σε απόσταση 500 μ. φτάνει στην Ενετική πύλη και το προμαχώνα Παντοκράτορα. Η διάρκεια παραμονής στο χώρο υπολογίζεται στα 20 λεπτά. Μετά παίρνοντας την Οδό Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και την Οδό Σακουλιέρηδων στα 500 μ. βρίσκεται ο προμαχώνας και η πύλη του Αγίου Ανδρέα, όπου φτάνει κάποιος με τα πόδια σε 5 λεπτά. Για να γνωρίσει το χώρο απαιτούνται 20 λεπτά.

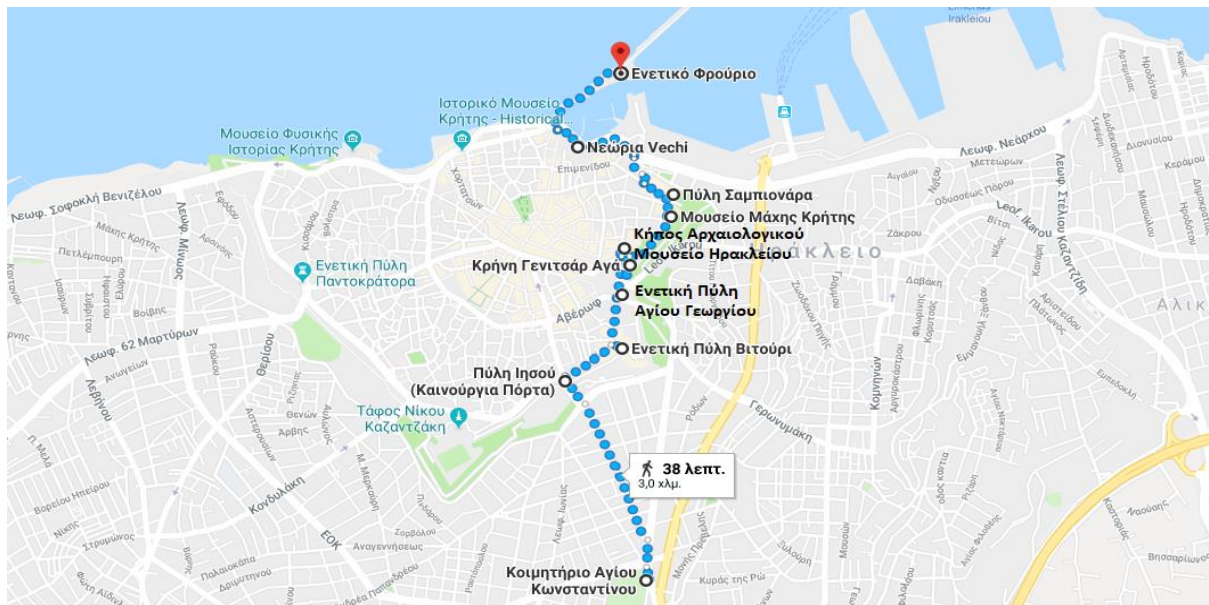
Από το προμαχώνα Αγίου Ανδρέα, το μουσείο Φυσικής Ιστορίας απέχει 550 μ. Στο μουσείο φτάνει κανείς περπατώντας από την Οδό Σακουλιέρηδων, Δαμβεργήδων και τη Λεωφόρο Σοφοκλή Βενιζέλου, μέσα σε 7 λεπτά. Η επίσκεψη διαρκεί 50 λεπτά. Μετά το μουσείο σε απόσταση 350 μ. βρίσκεται η πύλη Δέρματα. Σε αυτή φτάνει μέσω της Χαρκούτση και στρίβοντας στην Οδό Σκορδυλήδων μέσα σε 5 λεπτά, ενώ μένει για 10 λεπτά.

Η διαδρομή προχωράει προς στο Ιστορικό μουσείο Κρήτης, που βρίσκεται σε απόσταση 250 μ. Ο επισκέπτης φτάνει στο χώρο του μουσείου συνεχίζοντας στη Λεωφόρο Σοφοκλή Βενιζέλου, σε 4 λεπτά. Η περιήγηση στο μουσείο υπολογίζεται στα 45 λεπτά. Ολοκληρώνεται στη μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου, που βρίσκεται σε απόσταση 94 μ. Στο χώρο του μοναστηριού φτάνει ο επισκέπτης μέσω της Λεωφόρου Σοφοκλή Βενιζέλου μέσα σε 1 λεπτό με τα πόδια, ενώ χρειάζεται να παραμείνει για 30 λεπτά.

Η συγκεκριμένη διαδρομή επιλέγεται συνήθως τους θερινούς μήνες, καθώς τα μνημεία βρίσκονται σε εξωτερικούς χώρους και παρέχεται μεγαλύτερη ευκολία στη περιήγηση.

6.10. 6η Πολιτιστική διαδρομή

Μια ακόμα πολιτιστική διαδρομή εντός του Ηρακλείου βρίσκεται κυρίως στο ανατολικό τμήμα της παλιάς πόλης. Συγκεκριμένα ξεκινάει από την Έκθεση Ιερού Κοιμητηρίου Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και συνεχίζει προς τη Ενετική πύλη και το προμαχώνα Ιησού. Μετά προχωράει στην Ενετική πύλη και το προμαχώνα Vitturi, όπως επίσης την πύλη Αγίου Γεωργίου. Ακολουθεί το Αρχαιολογικό μουσείο Ηρακλείου. Έπειτα κατευθύνεται στο Μουσείο Μάχης Κρήτης και μετά στην πύλη Σαμπιονάρα. Η διαδρομή καταλήγει στη περιοχή του λιμανιού, που βρίσκονται τα Ενετικά Νεώρια και το φρούριο του Κούλε.

Εικόνα 96. Χάρτης 6ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.10.1. Περιγραφή μνημείων

Το κοιμητήριο Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης ιδρύθηκε το 1980 και η έκθεση του υπάρχει από το 2005. Συγκεκριμένα στο χώρο του κοιμητηρίου σήμερα βρίσκονται 612 οικογενειακοί τάφοι, μεταξύ των οποίων οι τάφοι των 18 Άγγλων που συμμετείχαν στα επαναστατικά γεγονότα του 1898, ο τάφος του Αρχιεπίσκοπου Κρήτης Ευγένιου Ψαλιδάκη και άλλων σπουδαίων ανθρώπων της πόλης. Ο εκθεσιακός χώρος στεγάζεται στο κτήριο, που λειτουργούσε ως οστεοφυλάκιο. Αυτό αποτελείται από δυο ορόφους. Στο πρώτο βρίσκονται

εικόνες, πίνακες και κειμήλια σχετιζόμενα με το ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Στο δεύτερο εκτίθενται ευρήματα από τη Μινωική εποχή μέχρι σήμερα, παρουσιάζοντας την εξελικτική πορεία της ταφής.

Η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Ιησού πήραν την ονομασία τους από την εκκλησία του Ιησού Χριστού, που βρισκόταν κοντά τους εξωτερικά των οχυρώσεων. Λειτουργούσε για την επικοινωνία με τις νότιες περιοχές της Κρήτης. Το 1970 το μεγαλύτερο τμήμα της και συγκεκριμένα αυτό που την ένωνε με τον προμαχώνα Vitturi, κατεδαφίστηκε για κυκλοφοριακές ανάγκες και αντικαταστάθηκε με μια διπλή γέφυρα, που αποτελείται από τοξωτά ανοίγματα για την σύνδεση των μερών της. Σήμερα είναι γνωστή ως Καινούρια Πόρτα. Ο προμαχώνας αποτελείται από δυο ημικυκλικά τμήματα και πλατείες στα οποία οδηγούν δυο πύλες με θόλους από το εσωτερικό της πόλης. Στη μια του πλατεία βρίσκεται σήμερα το κηποθέατρο Μάνος Χατζηδάκης.

Η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Vitturi οικοδομήθηκαν από τον προβλεπτή της πόλης Giovanni Vitturi. Ήταν από τους ισχυρότερους μαζί με αυτόν του Μαρτινέγκο, αφού άντεξαν τις περισσότερες τουρκικές επιθέσεις. Το ανατολικό του τμήμα έφτανε μέχρι τη σημερινή Πλατεία Ελευθερίας, διέθετε ένα τμήμα ημικυκλικού σχεδιασμού, ενώ δεν είχε κάποια πλατεία, σε αντίθεση με το νοτιοδυτικό του τμήμα, όπου είχε.

Η Ενετική πύλη του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της οχύρωσης. Η πύλη λειτουργούσε για την επικοινωνία με τις ανατολικές περιοχές και ήταν γνωστή στους ντόπιους με ονομασίες όπως πύλη Μαρουλά ή Λαζαρέτο. Το 1917, λόγω της επέκτασης της πόλης, κατεδαφίστηκε για να δημιουργηθεί η σημερινή Λεωφόρος Δημοκρατίας. Σήμερα διασώζεται η έξοδος της προς τη Λεωφόρο Ικάρου.

Η κρήνη του Γενιτσάρ Αγά οικοδομήθηκε κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Αποτελείται από δυο μεγάλου μεγέθους πεσσούς, διακοσμημένους με ρόδα και στο εσωτερικό της υπάρχει ο κρουνός με παρόμοια διακόσμηση.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο ιδρύθηκε το διάστημα 1937 – 1940 και βρίσκεται στο σημείο, που υπήρχε το Ενετικό μοναστήρι του Αγίου Φραγκίσκου. Οι συλλογές του περιέχουν ευρήματα από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η πρώτη συλλογή του μουσείου βρισκόταν στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Μηνά η οποία μέχρι το 1900 δέχτηκε αρκετές προσθήκες από δωρεές, ευρήματα ανασκαφών και αγορές. Λίγο αργότερα ξεκίνησαν οι μεγάλες ανασκαφές στη Κρήτη, από τις οποίες προέκυψαν πολλά νέα

ευρήματα. Έτσι το μουσείο μεταφέρθηκε στους παλαιούς στρατώνες. Το κτήριο που στεγάζεται σήμερα το μουσείο οικοδομήθηκε το διάστημα 1904 – 1907. Μετά την προσθήκη μιας δεύτερης αίθουσας το 1908, η έκθεση μεταφέρθηκε εκεί. Λίγο αργότερα προστέθηκε και η δυτική πτέρυγα. Το μουσείο πήρε τη τελική του μορφή το 1937. Ανακαινίστηκε το 2014 και πλέον διαθέτει είκοσι επτά αίθουσες πλήρως εξοπλισμένες. Οι δώδεκα από αυτές που βρίσκονται στο ισόγειο, όπως και η πρώτη στον όροφο αφορούν τις σχέσεις των Μινωιτών με άλλους πολιτισμούς, το βασιλιά Μίνωα, αγγεία, τοιχογραφίες και ιερά κειμήλια. Οι υπόλοιπες του ορόφου περιλαμβάνουν τοιχογραφίες από το παλάτι της Κνωσού.

Το Μουσείο Μάχης Κρήτης αποτελεί ίδρυμα του Δήμου Ηρακλείου μετά από την οργάνωση έκθεσης αρχείων και ντοκουμέντων από το διάστημα 1941 – 1945, με αφορμή τον εορτασμό για τα πενήντα χρόνια από τη "Μάχη της Κρήτης". Οι συλλογές του μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν φωτογραφικό υλικό, διακόσια βιβλία, μονογραφίες, δημοσιεύματα, μελέτες των γεγονότων, όπλα και στολές από τη "Μάχη της Κρήτης". Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν η Άποψη του χώρου του Ναυτικού Μουσείου Κρήτης και ο Θυρεός της 50^{ης} επετείου της "Μάχη της Κρήτης".

Η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Σαμπιονάρα ή αλλιώς της Άμμου ονομάστηκαν έτσι λόγω του αμμώδους εδάφους που βρίσκεται. Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος της πύλης έχει καλυφθεί, καθώς έχει ανέβει το ύψος του δρόμου. Ο Δήμος της πόλης τα τελευταία χρόνια πραγματοποιεί προσπάθειες για τη ανάδειξη της. Ο προμαχώνας ανακατασκευάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τους Τούρκους. Αποτελείται από ένα κάθετο τμήμα βορειοδυτικά, ενώ περιλάμβανε επίσης ένα ημικυκλικού σχήματος και μια πλατεία στη νότια πλευρά του. Δυτικά του βρίσκεται ο επιπρομαχώνας Τζανέ.

Τα Νεώρια Vechi και Nuoni είναι τα μοναδικά, που διασώζονται μέχρι σήμερα. Τα πρώτα αποτελούνται από τέσσερις χώρους ενώ τα δεύτερα από ένα. Οικοδομήθηκαν το διάστημα 15^ο - 17^ο αιώνα σε τέσσερις φάσεις. Κατά την Ενετοκρατία υπήρχαν δεκαεννέα νεώρια στη πόλη. Τα Νεώρια Vechi αποτελούνται από τέσσερις επιμήκεις θολοσκεπείς χώρους, ενώ τα Nuoni από τρεις και επικοινωνούσαν μεταξύ τους με τοξωτά ανοίγματα που είχαν θυρόφυλλα από ξύλινα καδρόνια με κενά ενδιάμεσα τους. Μεγάλο μέρος των Νεωρίων Vechi κατεδαφίστηκε για την κατασκευή της παραλιακής λεωφόρου. Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες για την αποκατάσταση και ανάδειξη των χώρων, ώστε να πραγματοποιηθούν πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκθέσεις.

Το Ενετικό φρούριο του Κούλε οικοδομήθηκε τη περίοδο 1523 – 1540 και αφορούσε την επιτήρηση και την ασφάλεια του λιμανιού. Αποτελείται από δυο τμήματα. Το νοτιοδυτικό τμήμα είναι παραλληλόγραμμο και ψηλότερου επιπέδου, ενώ το βορειοανατολικό είναι σε σχήμα μισής έλλειψης και λίγο χαμηλότερο. Έχει τρεις εισόδους, τη βόρεια, τη νοτιοδυτική και την κύρια στα δυτικά, που κοσμούνται με το φτερωτό λέοντα σύμβολο της Βενετίας. Οι τοίχοι του περιλαμβάνουν επίσης διάφορα οικόσημα ευγενών. Το οχυρό διαθέτει είκοσι έξι δωμάτια. Τα πέντε που βρίσκονται στο ισόγειο έχουν μικρά ανοίγματα και εκεί τοποθετούνταν κανόνια. Στον επάνω όροφο υπάρχει μια πλατεία, και χώροι που λειτουργούσαν ως στρατώνες, διαμερίσματα αξιωματούχων και του διοικητή, φυλακές και αποθήκες. Κατά τη Τουρκοκρατία προστέθηκαν επάλξεις για κανόνια και τουφεκιοφόρους.

6.10.2. Χρήσιμα στοιχεία

Η διάρκεια της πολιτιστικής διαδρομής σχετικά με την επίσκεψή και τη μετακίνηση από το κάθε σημείο εκτιμάται σε 5 ώρες και 13 λεπτά, ενώ προτιμάται να διανύεται με τα πόδια. Ο επισκέπτης μπορεί να χρησιμοποιήσει ως αφετηρία το Κοιμητήριο Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης, όπου αφιερώνει στο χώρο 45 λεπτά και μετά μετακινείται στην Ενετική πύλη και το προμαχώνα Ιησού σε 10 λεπτά περπατώντας 800 μ. στην Οδό Χρυσοστόμου. Εκεί παραμένει για 20 λεπτά.

Ακόμα προχωρώντας από την Οδό Πεδιάδος σε απόσταση 260 μ. βρίσκεται η Ενετική πύλη και ο προμαχώνας Vitturi, όπου φτάνει σε 3 λεπτά. Η επίσκεψη διαρκεί 20 λεπτά. Από τη πύλη Vitturi η πύλη του Αγίου Γεωργίου απέχει 500 μ. Ο επισκέπτης τη συναντάει μετακινούμενος στην Οδό Πεδιάδος και τη Πλατεία Ελευθερίας μέσα σε 7 λεπτά. Στην πύλη χρειάζεται να σπαταλήσει 10 λεπτά. Ακολουθεί η κρήνη του Γενιτσάρ Αγά σε απόσταση 71 μ., στην οποία μεταβαίνει σε 1 λεπτό από τη Λεωφόρο Ικάρου. Για να δει τη κρήνη χρειάζονται 10 λεπτά.

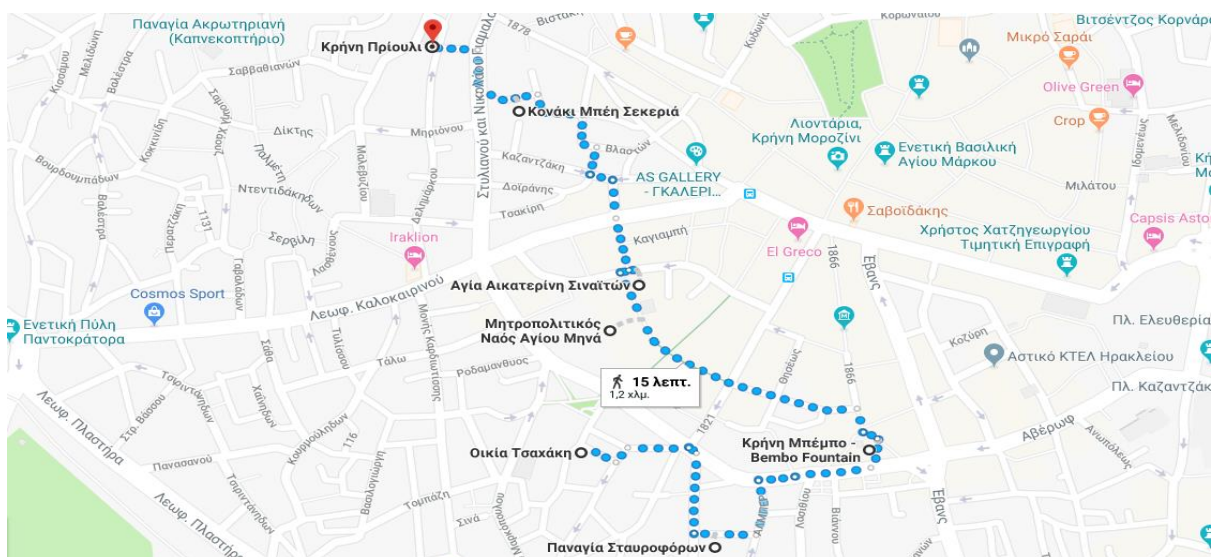
Από τη κρήνη, το Αρχαιολογικό Μουσείο απέχει 71 μ., όπου φτάνει κάποιος χρησιμοποιώντας τη Λεωφόρο Ικάρου με τα πόδια, σε 1 λεπτό. Η περιήγηση διαρκεί 50 λεπτά. Έπειτα μεταβαίνει στο Μουσείο Μάχης Κρήτης σε απόσταση 250 μ. περπατώντας τη Λεωφόρο Μποφόρ για 3 λεπτά. Στο χώρο αφιερώνει περίπου 45 λεπτά. Ακολουθεί η πύλη και ο προμαχώνας Σαμπιονάρα στα 64 μ., που προσεγγίζεται μέσω της Λεωφόρου Μποφόρ σε 1 λεπτό. Για να γνωρίσει το χώρο ο επισκέπτης απαιτούνται 15 λεπτά.

Από τη πύλη Σαμπιονάρα τα νεώρια απέχουν 450 μ. τα οποία συναρτάει συνεχίζοντας από τις Λεωφόρους Μποφώρ και Νεάρχου μέσα σε 6 λεπτά. Στο χώρο των νεωρίων μένει τουλάχιστον 20 λεπτά. Τέλος διανύοντας τη Λεωφόρο Νεάρχου σε απόσταση 450 μ. βρίσκεται το Ενετικό φρούριο Κούλες, όπου φτάνει σε 6 λεπτά. Για να δει και να μάθει το φρούριο χρειάζεται 40 λεπτά.

Οφείλεται να σημειωθεί πως η επίγνωση των καιρικών συνθηκών είναι απαραίτητη σε αυτή τη διαδρομή, καθώς τα περισσότερα μνημεία βρίσκονται σε εξωτερικούς χώρους. Οπότε η κατάλληλη εποχή για πραγματοποίηση των επισκέψεων θεωρείται η Άνοιξη ή το Καλοκαίρι.

6.11. 7η Πολιτιστική διαδρομή

Μια επιλογή πολιτιστικής διαδρομής, αφορά κυρίως πιο πρόσφατα μνημεία της πόλης του Ηρακλείου. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αρχίσουν από την Οικία Τσαχάκη και μετά να μετακινηθούν στο ναό της Παναγίας των Σταυροφόρων. Έπειτα συναντάνε τη Ενετική κρήνη Bembo, ενώ στη συνέχεια βρίσκεται στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Μηνά και μετά στο Μουσείο Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών. Ακολουθεί το Κονάκι του Σαμή Μπέη και ολοκληρώνεται στην Ενετική κρήνη Priuli.

Εικόνα 97. Χάρτης 7ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.11.1. Περιγραφή Μνημείων

Η Οικία Τσαχάκη αποτελεί κτήριο του ρομαντικού νεοκλασικισμού και ιδρύθηκε από το Δημήτρη Κυριακού. Τα εγκαίνια του τελέστηκαν στις 25 Απριλίου 1912. Ο σχεδιασμός του μάλιστα παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το μέγαρο Σταθάτου του Ε. Τσίλλερ στην Οδό Ριζάρη στην Αθήνα. Πρόκειται για ένα διώροφο κτήριο, κατασκευασμένο από πέτρα με μια οροφή από κεραμίδια. Στο γωνιακό του τμήμα βρίσκεται η κύρια είσοδος και μια μικρή αυλή.

Ο ναός της Παναγίας των Σταυροφόρων είναι μια από τις παλαιότερες λατινικές εκκλησίες της πόλης. Τη τελευταία περίοδο της Ενετοκρατίας, άνηκε στο τάγμα των Καπουτσίνων, ενώ κατά τη Τουρκοκρατία μετατράπηκε σε τζαμί. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, λειτούργησε ως χώρος στέγασης προσφύγων. Αργότερα αποκτήθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία και αποκαταστάθηκε.

Η Ενετική κρήνη Bembo κατασκευάστηκε το διάστημα 1552 – 1554 από τον Gianmatteo Bembo. Ο διάκοσμος της αποτελείται από ένα άγαλμα ενός ακέφαλου ρωμαίου στρατιώτη, οικόσημα και γοτθικά στοιχεία, ενώ ο κρουνός της επίσης περιλαμβάνει ανάγλυφες εικόνες φυτών.

Ο μητροπολιτικός ναός του Αγίου Μηνά οικοδομήθηκε το διάστημα 1862 – 1895 σε σχέδιο του Αθανάσιου Μούση. Είναι ένας από τους μεγαλύτερους στην Ελλάδα. Σύμφωνα μάλιστα με τη παράδοση το σημείο στο οποίο κτίστηκε, υποδείχτηκε από ένα καλόγερο, στον οποίο εμφανίστηκε ο άγιος σε όραμα. Επιπλέον έχει συνδεθεί με πολλά θαύματα. Ο Άγιος Μηνάς είναι ο πολιούχος της πόλης και γιορτάζεται στις 11 Νοεμβρίου.

Το Μουσείο της Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών στεγάζεται στο κεντρικό ναό, που ιδρύθηκε το 10^ο αι. μ.Χ. και αποτελούσε τμήμα της ομώνυμης μονής. Η μονή υπήρξε σπουδαίο θρησκευτικό, πολιτιστικό και μορφωτικό κέντρο κατά την περίοδο 1550 – 1640. Κατά τη Τουρκοκρατία ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί, όπου λειτούργησε μέχρι το 1922. Οι συλλογές του μουσείου περιλαμβάνουν εκθέματα, που αναφέρονται στη ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία από τον 14^ο μέχρι το 19^ο αιώνα. Ιδιαίτερη μάλιστα εντύπωση προκαλούν τα έξι έργα του σπουδαίου αγιογράφου Ιωάννη Δαμασκηνού.

Το Κονάκι του Σαμή αποτελεί κτήριο βαλκανικής αρχιτεκτονικής. Πρόκειται για μεγάλο διαμπερές διώροφο κτίσμα, βασισμένο στο σύστημα πτερύγων. Το ισόγειο είναι

κατασκευασμένο από πέτρα, ενώ ο όροφος και η οροφή από ξύλο. Διαθέτει δυο εισόδους, τη κύρια στη δυτική πλευρά και άλλη μια στην ανατολική. Οι πτέρυγες αποτελούνται από εσωτερικές αυλές στις οποίες εντοπίζεται ένα πηγάδι, αποθήκες και άλλα μικρότερα κτήρια. Επιπρόσθετα το κτήριο περικλείεται από ένα ψηλό πέτρινο τοίχο.

Η Ενετική κρήνη Priuli κατασκευάστηκε το 1666 από τον Antonio Priuli. Είναι εντοιχισμένη στο Μποδοσάκειο Δημοτικό Σχολείο κοντά στη πύλη Δέρματα. Αποτελείται από κορινθιακού τύπου κιονόκρανα, πεσσούς και κίονες, ενώ στην κορυφή της υπάρχει αέτωμα τριγωνικού σχήματος. Στο εσωτερικό της τμήμα υπάρχει μια επιγραφή με το όνομα ενός πασά, που την επισκεύασε κατά τη Τουρκοκρατία.

6.11.2. Χρήσιμα στοιχεία

Αναφορικά με τις μετακινήσεις και τις επισκέψεις της πολιτιστικής διαδρομής, η εκτιμώμενη διάρκεια είναι 2 ώρες και 40 λεπτά, ενώ διανύεται συνήθως με τα πόδια. Η διαδρομή ξεκινάει από την Οικία Τσαχάκη, στην οποία η επίσκεψη διαρκεί περίπου 20 λεπτά. Έπειτα ακολουθεί ο ναός της Παναγίας των Σταυροφόρων σε απόσταση 220 μ., όπου φτάνει κάποιος μέσω της Οδού Μάρκου Μουσούρου σε 3 λεπτά. Για να μάθει για το ναό χρειάζεται 20 λεπτά.

Από τη Παναγία των Σταυροφόρων, η Ενετική κρήνη Bembo απέχει 240 μ., η οποία προσεγγίζεται παίρνοντας την Οδό ΑΛΜΠΕΡ και μέσω της Πλατείας Κορνάρου σε διάστημα 3 λεπτών. Για να δει κάποιος τη κρήνη χρειάζεται 10 λεπτά.

Στη συνέχεια ο μητροπολιτικός ναός του Αγίου Μηνά βρίσκεται σε απόσταση 270 μ. Στο σημείο του ναού φτάνει από την Οδό Καρτερού, σε 3 λεπτά περπατώντας. Ο χρόνος επίσκεψης εκεί υπολογίζεται στα 30 λεπτά. Το Μουσείο Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών απέχει 69μ. από τον Άγιο Μηνά. Ο επισκέπτης συναντάει το μουσείο χρησιμοποιώντας την Οδό Καρτερού, μέσα σε 1 λεπτό. Εκεί παραμένει για 40 λεπτά

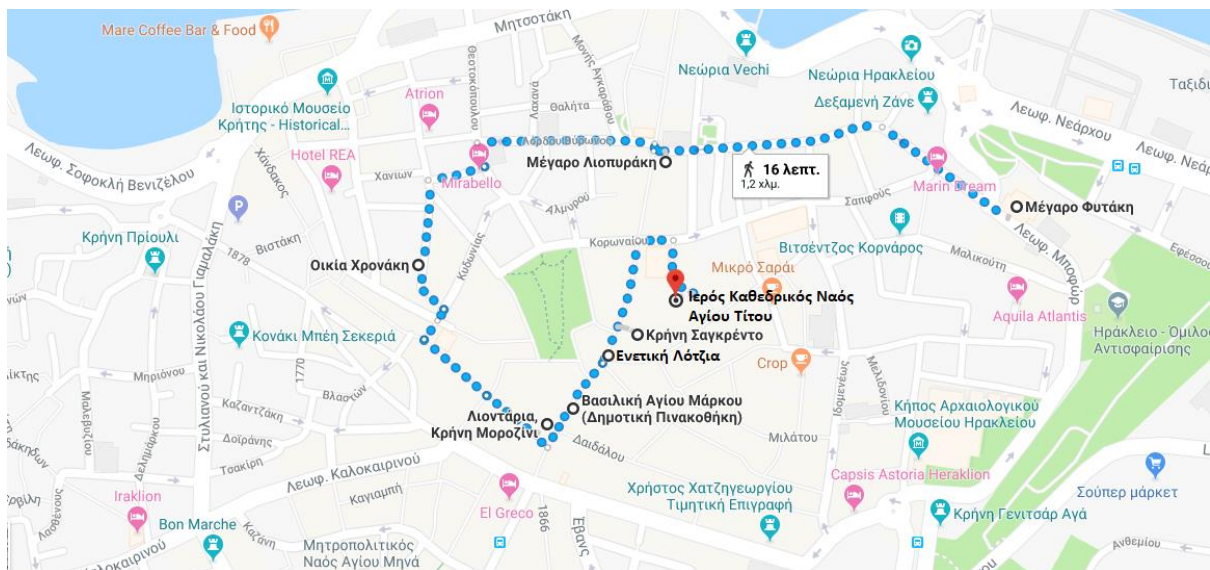
Η πορεία συνεχίζεται προς το Κονάκι του Σαμή Μπέη σε απόσταση 280 μ. από το μουσείο. Περπατώντας την Οδό Αγίων Δέκα, Μουρέλου και 1770 φτάνει στο κονάκι μέσα σε 3 λεπτά. Ο χρόνος εξερεύνησης του χώρου υπολογίζεται στα 25 λεπτά. Η διαδρομή ολοκληρώνεται στη Ενετική κρήνη Priuli, όπου απέχει 120 μ. Ο επισκέπτης για να δει τη κρήνη πρέπει περπατήσει 1 λεπτό την Οδό Αποκορώνου, να στρίψει δεξιά προς την Οδό

Στυλιανού και Νικολάου Γιαμαλάκη και μετά στην Οδό Γαλάτειας Καζαντζάκη. Για να δει τη κρήνη χρειάζεται 10 λεπτά.

Η καλύτερη περίοδος για να επιλεγθεί αυτή η διαδρομή είναι συνήθως τη θερινή περίοδο, για να διευκολύνονται οι μετακινήσεις και οι περιηγήσεις.

6.12. 8η Πολιτιστική διαδρομή

Μια “κλασσική” πολιτιστική διαδρομή βρίσκεται στη πιο πολυσύχναστη περιοχή του Ηρακλείου. Η αφετηρία της είναι στο Μέγαρο Φυτάκη. Μετά συνεχίζει προς το Μέγαρο Λιοπυράκη και την Οικία Χρονάκη. Οι τρεις αυτές κατοικίες επικυρώνουν τον ενετικό τίτλο “Ruga Maistra”, αυτής της πλευράς της πόλης. Στη συνέχεια ο επισκέπτης μπορεί να συνεχίσει στη Κρήνη Μοροζίνι και από εκεί να μεταβεί στην Ενετική Λότζια, με τη κρήνη Sagredo. Τέλος μετακινείται λίγα μέτρα δίπλα, στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Αγίου Τίτου.

Εικόνα 98. Χάρτης 8ης Πολιτιστικής διαδρομής

(www.google.gr, 2018)

6.12.1. Περιγραφή Μνημείων

Το Μέγαρο Φυτάκη αποτελεί το πρώτο νεοκλασικό κτήριο πολλών ορόφων στη πόλη. Οικοδομήθηκε τη περίοδο 1926 – 1930 και διατηρείται στο σύνολο του σε καλή κατάσταση. Αποτελείται από τέσσερις ορόφους, οι οποίοι λειτουργούσαν ως κατοικίες, ενώ το ισόγειο ως

κατάστημα. Οι εξώπορτες, είναι κατασκευασμένες από ξύλο ,με σκαλιστές παραστάσεις και στον εσωτερικό του χώρος υπάρχουν δυο μεγάλοι φωταγωγοί.

Το Μέγαρο Λιοπυράκη είναι ένα από τα σημαντικότερο δείγμα του νεοκλασικισμού στη πόλη. Οικοδομήθηκε στις αρχές του 20^{ου} αι. από το Δημήτρη Κυριακού. Αποτελείται από το ισόγειο και δυο ορόφους. Το ισόγειο λειτουργούσε ως κατάστημα. Στο πρώτο όροφο παρατηρούνται αρχιτεκτονικά στοιχεία και διακόσμηση, έντονα επηρεασμένα από το νεοκλασικισμό, ενώ ο δεύτερος είχε τη χαμηλό ταβάνι, που του προσδίδει τη μορφή σοφίτας. Σήμερα το μέγαρο είναι διαιρεμένο σε δυο ιδιοκτησίες. Το πρώτο τμήμα, το οποίο έχει είσοδο από την Οδό Ιδομενέως ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού και το δεύτερο με είσοδο από την 25^η Αυγούστου ανήκει στην οικογένεια Αποστολίδη.

Η Οικία Χρονάκη ή Κονάκι του μπέη Ρασίχ Ασπράκη ιδρύθηκε από ένα πλούσιο τούρκο μεγαλέμπορο, μετά τον μεγάλο σεισμό του 1856. Σύμφωνα με μια σωζόμενη σύμβαση αγοροπωλησίας, αναφέρεται ως τμήμα ενός μεγαλύτερου αρχοντικού. Το ισόγειο και μέρη του ορόφου κατασκευάστηκαν από πέτρα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του κτηρίου από ξύλο. Η διακόσμηση του διαθέτει στοιχεία επηρεασμένα από τη βαλκανική και τη νεοκλασική αρχιτεκτονική. Στον εσωτερικό του χώρο επίσης παρατηρούνται πλήθος κατασκευών και επίπλων από ξύλο, όπως ντουλάπια, εντοιχισμένες ντουλάπες, ταβάνια και παραπετάσματα, όπως και ζωγραφική διακόσμηση.

Η περιοχή που βρίσκονται τα τρία κτήρια, που προαναφέρθηκαν, συνήθιζε να ονομάζεται κατά την Ενετοκρατία “Ruga Maistra”,ενώ κατά τη τουρκοκρατία Βεζίρ Τσαρσί, που σήμαιναν «Λεωφόρος της Απάτης», καθώς από εκείνη την οπτική γωνία, σχηματίζονταν μια διαφορετική ευρωπαϊκή εικόνα για την πόλη.

Η κρήνη Μοροζίνι είναι η σπουδαιότερη του είδους της Ενετικής περιόδου. Κατασκευάστηκε το 1628 από τον Francesco Morozini. Ο σκοπός κατασκευής της ήταν περισσότερο για υδρευτικούς λόγους, παρά για αισθητικούς. Ωστόσο διαθέτει εντυπωσιακή διακόσμηση. Το σχήμα της είχε σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν όσο το δυνατόν περισσότεροι άνθρωποι να συλλέγουν νερό. Δεν διέθετε βρύσες, αφού το νερό έτρεχε από τα στόματα τεσσάρων λιονταριών τοποθετημένα στο κέντρο του σιντριβανιού στηρίζοντας μια μαρμάρινη λεκάνη. Η διακόσμηση της περιλάμβανε ανάγλυφες παραστάσεις από την ελληνική μυθολογία, τη θάλασσα, όπως και ενετικά οικόσημα. Το νερό της κρήνης προερχόταν χάρη στις σπουδαίες αρχιτεκτονικές ικανότητες των ενετών από τις Αρχάνες.

Κατά τη Τουρκοκρατία προστέθηκαν μαρμάρινες κολώνες στις άκρες του σιντριβανιού, που είχαν μαρμάρινη ταινία με χρυσή επιγραφή Σιντριβάνι του Αμπτούλ Μετζίτ και βρύσες που είχε ως συνέπεια την καταστροφή των ανάγλυφων. Το 2004 η κρήνη αποκαταστάθηκε στην αρχική της μορφή.

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου ξεκίνησε να οικοδομείται το 1239 αποτελεί ναός των πρώτων χρόνων της Ενετοκρατίας στη πόλη. Το σχέδιο της είναι σε απλή κάτοψη με στεγασμένη είσοδο. Νοτιοδυτικά υπήρχε ένας ψηλός πυργίσκος με ρολόι και κωδωνοστάσιο στραμμένο προς την πλατεία Λιονταριών, που ήταν κόπια του κωδωνοστασίου του Αγίου Μάρκου της Βενετίας. Κατά τη Τουρκοκρατία λειτουργούσε ως τζαμί. Καταστραφήκαν τοιχογραφίες και αγιογραφίες, γκρεμίστηκε το κωδωνοστάσιο και χτίστηκε στη θέση του μιναρές, ο οποίος κατεδαφίστηκε μετά την απελευθέρωση του νησιού. Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου χρησιμοποιούνταν ως αποθήκη τροφίμων. Το 1956 αποκαταστάθηκε από την Εταιρία Κρητικών Ιστοριών Μελετητών και σήμερα στεγάζει την Εθνική Πινακοθήκη.

Η Ενετική Λότζια αποτελεί, ένα οικοδόμημα, το οποίο χτίζονταν σε κάθε Βενετσιάνικη πόλη και λειτουργούσε ως επιμελητήριο και λέσχη ευγενών. Η συγκεκριμένη ολοκληρώθηκε το 1628 περίπου από το Francesco Morozini. Κατά τη Τουρκοκρατία στέγαζε τον ανώτατο οικονομικό υπάλληλο. Ταλαιπωρήθηκε από δυο σεισμούς, στους οποίους προέκυψαν αρκετές βλάβες και κρίθηκε ετοιμόρροπη και κατεδαφίστηκε ο πρώτος όροφος. Το 1914 ο Maximilian Ongaro έφορος καλλιτεχνικών μνημείων της Βενετίας ανέλαβε την αναστήλωση της, όπου ολοκληρώθηκε μετά Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα στεγάζει τα γραφεία του Δήμαρχου, των αντιδημάρχων και χρησιμοποιείται ο πρώτος όροφος για συνδιασκέψεις του Δημοτικού Συμβουλίου.

Η Ενετική κρήνη Sagredo κατασκευάστηκε από το Giovanni Sagredo την περίοδο 1602 – 1604. Βρίσκεται εντοιχισμένη στα βορειοδυτικά του κτηρίου Λότζια. Αποτελείται από ένα μισοκατεστραμένο άγαλμα, το οποίο θεωρείται, ότι ήταν η προσωποποίηση της Κρήτης.

Ο Ιερός Καθεδρικός Ναός Αγίου Τίτου υπό τη σημερινή του μορφή ξεκίνησε να οικοδομείται το 1869 σε σχέδια του Αθανάσιου Μούση. Ωστόσο άρχισε να λειτουργεί μετά την ένταξη της Κρήτης στο Ελληνικό κράτος και το Μικρασιατικό συμβάν. Οφείλεται να αναφερθεί, ότι στο χώρο προϋπήρχε ομώνυμος ναός βυζαντινής προέλευσης, όπου είχε κτιστεί τη περίοδο της επανάκτησης της Κρήτης από το Νικηφόρο Φωκά το 961 μ.Χ. Δίεθετε

μάλιστα τη τίμια κάρα του Απόστολου Τίτου, όπου διατηρείται μέχρι σήμερα και τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισας. Κατά την Ενετοκρατία λειτούργησε ως λατινική αρχιεπισκοπή, ενώ τη Τουρκοκρατία ως τζαμί. Ταλαιπωρήθηκε από τρεις σεισμούς και τελικά καταστράφηκε από πυρκαγιά.

6.12.2. Χρήσιμα στοιχεία

Η διάρκεια της παρούσας πολιτιστικής διαδρομής σχετικά με τις μετακινήσεις και τις επισκέψεις υπολογίζεται στις 2 ώρες και 46 λεπτά, ενώ διανύεται κυρίως περπατώντας. Ξεκινάει από το Μέγαρο Φυτάκη, όπου η επίσκεψη διαρκεί 20 λεπτά. Έπειτα ο επισκέπτης συνεχίζει μέσω της Λεωφόρου Μποφώρ και Επιμενίδου, όπου στα 350 μ. βρίσκεται το Μέγαρο Λιοπυράκη, στο οποίο φτάνει σε 5 λεπτά. Εκεί παραμένει για 20 λεπτά.

Η Οικία Χρονάκη απέχει, από το Μέγαρο Λιοπυράκη 250 μ. την οποία συναντάει περπατώντας για 4 λεπτά την Οδό λόρδου Βύρωνος, στρίβοντας αριστερά στη Θεοτοκόπουλου, δεξιά στη Χανίων και πάλι αριστερά στη Γιάννη Χρονάκη. Για να γνωρίσει το χώρο χρειάζεται 20 λεπτά. Μετά την οικία σε απόσταση 220 μ. βρίσκεται η Κρήνη Μοροζίνι. Σε αυτή φτάνει σε 3 λεπτά ακολουθώντας ευθεία πορεία και ακολουθώντας τις Οδούς Κυδωνίας, Ευγενικού και Χάνδακος. Για να δει τη κρήνη απαιτούνται περίπου 10 λεπτά.

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου βρίσκεται σε απόσταση 60 μ. Ο επισκέπτης μπορεί να τη βρει σε 1 λεπτό, προχωρώντας της Πλατείας Ελευθερίου Βενιζέλου και Καλλεργών. Στο ναό μένει για περίπου 35 λεπτά. Η Ενετική Λότζια, απέχει 59 μ. από τον Άγιο Μάρκο, την οποία προσεγγίζει μέσα σε 1 λεπτό, από Πλατεία Καλλεργών. Η περιήγηση στη Λότζια διαρκεί 20 λεπτά. Συνεχίζοντας για 1 λεπτό την Οδό 25ης Αυγούστου στα 28 μ. συναντάει τη κρήνη Sagredo, όπου για να τη δει χρειάζεται 5 λεπτά.

Τέλος φτάνει στο Ιερό Καθεδρικό Ναό Αγίου Τίτου, διανύοντας 28 μ. με τα πόδια σε 1 λεπτό από την Οδό 25ης Αυγούστου. Για τη πληροφόρηση και τη γνωριμία με το χώρο απαιτούνται 20 λεπτά.

Στη συγκεκριμένη πολιτιστική διαδρομή δεν επηρεάζει πολύ η κατάσταση του καιρού, καθώς πρόκειται κατά το πλείστον για μνημεία εσωτερικού χώρου. Ωστόσο καλύτερο θα ήταν να διανύεται κατά τη θερινή περίοδο, όπου ο καιρός είναι καλός για να ικανοποιήσει στο έπακρο τους ενδιαφερόμενους.

6.13. Πολιτιστικές διαδρομές σχετικά με την έρευνα

Οι πολιτιστικές διαδρομές που προτάθηκαν, βασίζονται απόλυτα στα στοιχεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, όπως προέκυψαν από την έρευνα, που διεξάχθηκε. Εφόσον το 31% των επισκεπτών επιλέγει το Νομό Ηρακλείου για τουριστικούς λόγους, οφείλουν να γνωρίζουν τα μέρη, στα οποία πρέπει να πάνε, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα τους. Μπορούν επίσης να επισκεφτούν την ευρύτερη περιοχή, ώστε να σχηματίσει μια πιο σφαιρική εικόνα, ώστε να μείνουν πλήρως ικανοποιημένοι. Επιπλέον είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων έχει επισκεφτεί κάποιο μνημείο του νομού, αφού καταλαμβάνει ποσοστό ύψους 86%.

Ακόμα στην έρευνα γίνεται φανερό, ότι οι επισκέπτες δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον στην επίσκεψη μνημείων, παρά στη συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Όσο αφορά τον ελεύθερο χρόνο των επισκεπτών, αυτοί επιλέγουν περισσότερο να ταξιδεύουν, να κάνουν περίπατους στην περιοχή και να ασχολούνται με τον αθλητισμό. Βασιζόμενοι λοιπόν στη επιλογή του περίπατου ως απάντηση με το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό, προτάθηκαν πολιτιστικές διαδρομές, που διαθέτουν μικρές αποστάσεις και διανύονται με τα πόδια. Επιπρόσθετα ο Νομός Ηρακλείου μπορεί να υποστηρίξει πρώτιστα τον αρχαιολογικό τουρισμό, λόγω του μεγάλου αριθμού αρχαιολογικών μνημείων αλλά και μουσείων, που έχει και λιγότερο τον λαογραφικό τουρισμό, παρόλο που παρατηρείται, ότι σχεδόν οι μισοί έχουν συμμετάσχει σε κάποια πολιτιστική εκδήλωση.

Από τα μνημεία που αναφέρθηκαν, τη πλειοψηφία των επισκέψεων, φαίνεται να δέχονται το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού και το Ενετικό φρούριο του Κούλε. Άλλα μέρη τα οποία επιλέγουν οι περισσότεροι επισκέπτες, είναι το Μινωικό ανάκτορο της Φαιστού, ο αρχαιολογικός χώρος της Γόρτυνας και τα Ενετικά τείχη.

Στα πλαίσια λοιπόν της παρούσας έρευνας προτάθηκαν οι κυριότεροι αρχαιολογικοί χώροι και τα σημαντικότερα μουσεία, καθώς προκαλούν το μεγαλύτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον. Παράλληλα στις πολιτιστικές διαδρομές προστέθηκαν διάφορα αρχαία, μεσαιωνικά και νεώτερα μνημεία, όπως και μουσεία τα οποία είναι λιγότερο γνωστά. Όλα αυτά υπάρχουν μέσα στις πολιτιστικές διαδρομές, οι οποίες είναι σε θέση να ικανοποιούν τους επισκέπτες, που τις επιλέγουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα τους.

Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα οδήγησαν τόσο σε γενικά, όσο και σε ειδικά συμπεράσματα. Όπως φάνηκε το 56% των συμμετεχόντων έχουν ηλικία από 18 ως 30 ετών, ενώ το 44% από 30 ως 60 ετών. Τα ποσοστά σχετικά με το φύλλο είναι από 54% για τις γυναίκες και 46% για τους άνδρες. Το μορφωτικό επίπεδο είναι 2% για τους αποφοίτους Δημοτικού, 6% για αποφοίτους Γυμνασίου, 36% είναι απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού ή Επαγγελματικού), 17% για τους κάτοχους πτυχίου Ι.Ε.Κ., 14% για τους πτυχιούχους Τ.Ε.Ι., 18% είναι πτυχιούχοι Α.Ε.Ι., 6% για τους κατόχους Μεταπτυχιακού και 1% οι κάτοχοι Διδακτορικού. Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση, το 31% των ερωτηθέντων είναι έγγαμοι, το 61% άγαμοι, το 1% σε διάσταση, το 5% βρίσκονται σε συμβίωση και το 2% είναι διαζευγμένοι. Οι οικογένειες των ατόμων που συμμετείχαν αποτελούνται 51% από 1 ως 3 άτομα και 49% από 4 ως 6. Επίσης απάντησαν ότι το 36% έχει παιδιά ενώ το 64% δεν έχει. Τα παιδιά αυτά είναι ηλικίας από 2 ως 25 χρονών.

Ακόμα το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα έλαβε τιμές από 15% για αυτούς που δεν έχουν εισόδημα, 6% για αυτούς που έχουν εισόδημα κάτω από 5.000 €, 21% έχουν εισόδημα από 5.001 € μέχρι 10.000 €, 35% για αυτούς με εισόδημα από 10.001 € μέχρι 15.000 €, 16% για αυτούς που το εισόδημα τους είναι από 15.001 € μέχρι 20.000 €, το 4% έχουν εισόδημα 20.001 € μέχρι 25.000 €. 2% για αυτούς που έχουν εισόδημα 25.001 € μέχρι 30.000 € και το εισόδημα του 1% είναι πάνω από 30.000 €. Επιπλέον το 40% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 10% δημόσιοι υπάλληλοι, το 12% ελεύθεροι επαγγελματίες, το 10% εργάζονται ως αγρότες, το 4% ασχολείται με τα οικιακά, το 19% είναι φοιτητές και 5% άνεργοι. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων διαμένουν στο Νομό Ηρακλείου με ποσοστό 68%, ενώ το 32% κατοικεί κάπου αλλού. Το 30% θα πρότεινε με σιγουριά το Νομό Ηρακλείου ως προορισμό, το 64% απλά θα τον πρότεινε και το 6% μάλλον όχι. Όσο αφορά τους λόγους που θα πρότειναν το νομό ως προορισμό, το 32% θα τον πρότεινε λόγω της φυσικής του ομορφιάς, το 45% λόγω της πολιτιστικής του κληρονομιάς, το 16% θα τον πρότεινε για τις οικονομικές του τιμές και 7% ως εναλλακτικό τουριστικό προορισμό. Επίσης γίνεται φανερό ότι ο Νομός Ηρακλείου προτείνεται κυρίως ως προορισμός πολιτιστικού τουρισμού.

Αναφορικά με το ποια μνημεία γνωρίζουν περισσότερο οι ερωτηθέντες, το 36% απάντησε ότι γνωρίζει για το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, το 31% το Ενετικό φρούριο Κούλε, το 20% τον αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας, το 5% γνωρίζει για τη Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι και το 8% για τον Αρχαιολογικό χώρο του Κομμού. Επιπρόσθετα το

86% έχει επισκεφτεί κάποιο μνημείο του Νομού Ηρακλείου και το 14% δεν έχει. Τα μνημεία που συγκεντρώνουν τους περισσότερους επισκέπτες φαίνεται, να είναι το Μινωικό ανάκτορο της Κνωσού, ο αρχαιολογικός χώρος της Γόρτυνας, το Ενετικό Φρούριο του Κούλε, τα Ενετικά τείχη του Ηρακλείου και το Μινωικό ανάκτορο της Φαιστού.

Όσο αφορά την άποψη σχετικά με την αξία των πολιτιστικών εκδηλώσεων, το 6% είπε, ότι είναι πολύ οργανωμένες, η περισσότεροι απάντησαν ότι αυξάνει την επισκεψιμότητα στο νομό με ποσοστό 41%, το 29% ότι φέρνουν τους ντόπιους πιο κοντά, 13% είπε ότι αυξάνουν τη τουριστική προσέλευση και 11% ότι προσφέρουν μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, που διοργανώνει ο νομός αφορούν τα Χριστούγεννα, τις Απόκριες, το Πάσχα, τη Κρητική παράδοση, τη Πρωτομαγιά και άλλες. Αυτές συνήθως παρέχουν στους συμμετέχοντες είτε διαδραστικότητα, είτε ελεύθερη είσοδο, πράγμα οδηγεί στο να έχουν σημαντική απήχηση στο κοινό. Βέβαια φαίνεται, ότι στις πολιτιστικές εκδηλώσεις συμμετέχουν κυρίως άνθρωποι υψηλού μορφωτικού επιπέδου.

Το 95% πιστεύει ότι ο Νομός Ηρακλείου διαθέτει σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, ενώ το 5% ότι δεν έχει. Στη συνέχεια το 4% θεωρεί ότι ο εσωτερικός τουρισμός (Έλληνες τουρίστες) είναι εφικτός για το νομό, το 10% επιλέγει τον εξωτερικό τουρισμό (τουρίστες εκτός Ελλάδος), το 7% τον εποχιακό τουρισμό, το 17% υποστήριξε το μαζικό τουρισμό, το 58% το τουρισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και το 3% επέλεξε τον εναλλακτικό τουρισμό. Σχετικά με το ποια κατηγορία πολιτιστικού τουρισμού είναι εφικτή για το νομό, το 22% απάντησε το λαογραφικό τουρισμό, οι περισσότεροι επέλεξαν τον αρχαιολογικό τουρισμό με τιμή 67%, το 3% είπε το θρησκευτικό τουρισμό και το 8% το γαστρονομικό τουρισμό. Μάλιστα το 86% θεωρούν, είναι ικανοποιητικό το μέγεθος του αριθμού των τουριστών που επισκέπτονται το νομό, ενώ το 14% δεν είναι ικανοποιημένο. Επίσης το 66% των ερωτηθέντων δηλώνει ικανοποιημένο από τις ενέργειες των τοπικών οργάνων σχετικά με τη προβολή του Νομού Ηρακλείου ως προορισμό και το 34% ότι, δεν είναι.

Άλλα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα αφορούν τη κατεύθυνση, την οποία πρέπει επιλέξει ο νομός για να προωθήσει τη τουριστική ανάπτυξη. Το 8% πρότεινε ότι τη διενέργεια πολιτιστικών εκδηλώσεων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, το 31% τη δημιουργία υποδομών φιλοξενίας παραδοσιακής μορφής (πέτρινα, ξύλινα κτήρια), το 18% τη καλύτερη προώθηση του τουριστικού προϊόντος, το 5% είπε ότι χρειάζεται πρόγραμμα πολιτιστικής εκπαίδευσης και το 38% τη προσπάθεια προσέλκυσης πολιτιστικού τουρισμού (αποδράσεις, συνδυασμός με χειμερινό τουρισμό σε ορεινούς τόπους του Νομού).

Σημαντική επίσης είναι η συνεισφορά της μελέτης των πολιτιστικών διαδρομών, καθώς παρέχουν στους επισκέπτες τις απαραίτητες γνώσεις και πληροφορίες, για μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία του Νομού Ηρακλείου. Επιπλέον συμβάλουν καθοριστικά σε διάφορες πολιτιστικές και τουριστικές ενέργειες, χάρη στην πληροφόρηση που παρέχουν.

Συμπερασματικά λοιπόν προκύπτει, ότι η πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής είτε υλική, είτε άυλη, μένουν αναλλοίωτα στο χρόνο, παραδίδοντας τη στις επόμενες γενιές. Σε αυτή τη συνέχεια συμβάλει φυσικά η επίσκεψη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, η αναβίωση εθίμων και παραδόσεων, και η επίσκεψη σε μουσεία. Ο Νομός Ηρακλείου διαθέτει ένα σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα, το οποίο είναι διαχρονικό και προκαλεί ενδιαφέρον σε επισκέπτες της υπόλοιπης Ελλάδας, αλλά και του εξωτερικού.

Βιβλιογραφία

Ξενογλώσση

1. Birn, J. R., 2004. The International Handbook of Market Research Techniques. 2nd ed, London: Kogan Page Limited, pp. 45.
2. Crouch, S. and Housden, M., 2003. Marketing Research for Managers. 3rd ed, Oxford: Butterworth- Heinemann, pp. 37.
3. Cuthill, M., 2002. Exploratory research: Citizen participation, local government and sustainable development in Australia, Sustainable Development, Vol: 10.
4. Galdini, R. 2005. Urban Regeneration Process: The Case of Genoa, An Example of Integrated Urban Development Approach, 45th Congress of the European Regional Science Association: "Land Use and Water Management in a Sustainable Network Society". Διαθέσιμο μέσω: του Πανεπιστημίου του Αμστερνταμ στο URL: <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa05/papers/426.pdf> [πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018].
5. Gilmore, J. and Pine, J., 1999. The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business a Stage. Boston: Harvard Business School Press.
6. Goodland, R. G., and Ledec, G., 1987. Neoclassical economics and principles of sustainable development, Ecological Modelling, Vol: 38.
7. Icomos., 1964. International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964). 2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice, 1964. Διαθέσιμο διαδικτυακά στο URL: http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf [πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2018].
8. Marshall, R., 2001. Modern ports and historic cities: Genoa and Las Palmas de Gran Canaria in Marshall R., Waterfronts in Post-Industrial Cities, Spon Press.

9. Middleton, V. TC., and Hawkins, R. eds., 1998. Τουριστικό μάρκετινγκ για βιώσιμη ανάπτυξη. Μετάφραση από τα Αγγλικά από την Αντώνογλου, Ε., 2004. Αθήνα.
10. Richards, G., 1996. Cultural Tourism in Europe. Wallingford: CABI. Ηλεκτρονική επανέκδοση από την Association for Tourism and Leisure Education., 2005. Διαθέσιμο μέσω του ATLAS στο URL: http://www.tram-research.com/cultural_tourism_in_europe.PDF [πρόσβαση 13 Νοεμβρίου 2018].
11. Robinson, M., and Picard, D., 2006. Tourism, Culture and Sustainable Development. Paris: UNESCO.
12. Simeon, M. I., and Assunta, M., 2014. Relationships between Heritage, intangible capital and cultural and creative industries in Italy: a framework analysis for urban regeneration and territorial development. Advanced Engineering Forum. Vol:11. Trans Tech Publications.
13. Tietenberg, T., and Lewis, L., eds., 2006. Οικονομική περιβάλλοντος και φυσικών πόρων. Μετάφραση από τα Αγγλικά από τον Σοκοδήμος, Α., 2010. Αθήνα.
14. Unesco., 1972. Unesco Convention Concerning the Protection of World Cultural and Natural Heritage. Paris, 16 November 1972. Διαθέσιμο διαδικτυακά μέσω του URL: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> [πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018].
15. Zukin, S., 1995. The Cultures of Cities. Cambridge: Blackwell.
16. Zukin, S., 2010. Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places. New York: Oxford University Press.

Ελληνόγλωσση

1. Ανδριώτης, Κ., 2008. Αειφορία και εναλλακτικός τουρισμός : αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, ορεινός και πολιτιστικός τουρισμός, Εκδόσεις: Σταμούλης. Αθήνα.
2. Βαλλήνδρα – Σχιζάκη, Ε., επίμ., 1994. Η οικία Χρονάκη : μια περιήγηση στο παλιό αρχοντικό του Ηρακλείου, Εκδόσεις Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης. Ηράκλειο.
3. Γαλάνη – Μουτάφη, Β., 2002. Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα & την Κύπρο: μια ανθρωπολογική προσέγγιση, Εκδόσεις: Προπομπός. Αθήνα.
4. Γετίμης, Π., και Καυκαλάς, Γ., επίμ., 2003. Χώρος και περιβάλλον: παγκοσμιοποίηση, διακυβέρνηση, βιωσιμότητα, Εκδόσεις: Τόπος. Αθήνα.
5. Γεωργόπουλος, Α., 2001. Γη, ένας μικρός εύθραυστος πλανήτης, Εκδόσεις: Gutenberg, Εκπαίδευση και περιβάλλον. σ.σ. 60 – 63. Αθήνα.
6. Γκέφου – Μαδιανού, Δ., 1999. Πολιτισμός και Εθνογραφία: Από τον Εθνογραφικό Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική, Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
7. Γονιάδης, Γ., 2015. Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη, [ηλεκτρ. βιβλ.], Διαθέσιμό μέσω του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδος μέσω του URL: <http://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>. [πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2018]
8. Δαουντόπουλος, Γ. Δ., 1982. Τοπική ανάπτυξη, Εκδόσεις: Σταμούλης. Αθήνα
9. Δελλαδετσίμας, Π., 1997. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ο σχεδιασμός του χώρου και η περίπτωση της Ελλάδας, Εκδόσεις: Τόπος, Vol:12, σ.σ. 31 – 53. Αθήνα.
10. Δετοράκης. Θ., 1990. Ιστορία της Κρήτης, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ιδιωτική Έκδοση. Ηράκλειο.
11. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2017. European Environment Agency.

12. Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ., Λύτρας, Π. 1998. Εισαγωγή στο Τουρισμό, Εκδόσεις: INTERBOOKS. Αθήνα.
13. Καραγιάννης, Σ. Γ., 2011. Οικοτουρισμός – Πολιτισμός, Πρακτικά διαπανεπιστημιακού σεμιναρίου επιμόρφωσης για την ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, «Κέντρο ιστορικών μελετών καθολικής επισκοπής Σύρου, Άνω Σύρος, 28/8/2011 – 3/9/2011».
14. Καραγιάννης, Σ., και Έξαρχος, Γ., 2006. Τουρισμός: Τουριστική Οικονομία Ανάπτυξη Πολιτική. Εκδόσεις: Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης. Ηράκλειο.
15. Καρβούνης, Σ. και Γεωργακέλλος, Δ., 2003. Διαχείριση του περιβάλλοντος. Επιχειρήσεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Εκδόσεις: Σταμούλης. Αθήνα.
16. Κοκκώνης, Γ., και άλλοι., 2008. Πολιτιστική διαχείριση: από την ερμηνεία στη διοίκηση, Εκδόσεις: ΤΕΙ Ηπείρου. Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής. Άρτα.
17. Κοκκώσης, Χ., και Τσάρτα, Π. Α., 2001. Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Εκδόσεις: Κριτική. Αθήνα.
18. Κόνσολα, Ν., 2006. Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική, Εκδόσεις: Παπαζήση. Αθήνα.
19. Κοντοσόπουλος, Γ. Ν., 2006. Γλωσσικός Άτλας της Κρήτης, Ιδρυτική Δωρεά Παγκρητικής Ενώσεως Αμερικής. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις: Κρήτης. Αθήνα.
20. Κρήτη: το νησί της καρδιάς μας, Η Κρήτη του χθές και του σήμερα. 2004. [DVD], Εκδόσεις: Αεράκης. Ηράκλειο.
21. Λαζαρέτου, Θ., 2002. Περιβαλλοντικά προβλήματα και δίκαιο, Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Εκδόσεις: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα.

22. Μαλτέζου, Χ. Α., 1990. Η Κρήτη στη διάρκεια της περιόδου της βενετοκρατίας: (1211-1669), Εκδόσεις: Σύνδεσμος Τοπικών Ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων Κρήτης. Ηράκλειο.
23. Μητούλα, Ρ., 2003. Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανασυγκρότηση του Ελληνικού αστικού περιβάλλοντος, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Εκδόσεις: Σταμούλης. Αθήνα.
24. Μητούλα, Ρ., 2006. Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος, Εκδόσεις: Σταμούλης. Αθήνα.
25. Μητούλα, Ρ., Αστάρα, Ο., και Καλδής, Π., 2008. Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες, Διεθνείς και Ευρωπαϊκές διαστάσεις, Εκδόσεις: Rosili. Αθήνα.
26. Μωραΐτης, Κ., 2015. Η τέχνη του τοπίου, [ηλεκτρ. βιβλ.], Διαθέσιμο μέσω Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών μέσω του URL: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2621/1/00_master_document.pdf. [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2018]
27. Παναγιωτάκης, Γ. Ι., 1982. Νίκος Καζαντζάκης, Η μορφή και το έργο του, Εκδόσεις: Τυποκρέτα. Αθήνα.
28. Παπαβασιλείου, Κ., 2015. Μεταλλευτική Βιομηχανία & Βιώσιμη Ανάπτυξη, [ηλεκτρ. βιβλ.], Διαθέσιμο μέσω του Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών μέσω του URL: <http://users.uoa.gr/~kpapavas/OreIndust.pdf>. [πρόσβαση 7 Νοεμβρίου 2018]
29. Πούλιος, Ι., 2010. Εισαγωγή στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς: Ορολογία, έννοια και μοντέλα διαχείρισης. Αρχαιογνωσία, Vol: 16, σ.σ. 321-340.
30. Σταθακόπουλος, Β., 2005. Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, Εκδόσεις: Σταμούλης, Αθήνα.

31. Τσιάρας, Σ. Ι., 2010. Προοπτικές για βιώσιμη ή αειφόρο ανάπτυξη στον Δήμο Περίων. Διδακτορικό. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διαθέσιμο μέσω του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών μέσω του URL: <https://www.didaktorika.gr/eadd/readonline?handle=10442/28794>. [πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2018]
32. Τσάρτας, Π. Α., 2010. Ελληνική τουριστική ανάπτυξη: Χαρακτηριστικά, διερευνήσεις, προτάσεις, Εκδόσεις: Κριτική. Αθήνα.
33. Τσομπανάκη, Χ., 1997. Θαλασσινή τριλογία του Χάνδακα: Το λιμάνι, τα νεώρια, το φρούριο στη θάλασσα(Κούλες), Εκδόσεις: Τυποκρέτα. Αθήνα.
34. Τσομπανάκη, Χ., 1996. Χάνδακας: Η πόλη και τα τείχη, Εκδόσεις: Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών. Ηράκλειο.
35. Τσουγκαράκης, Δ., 1990. Ρωμαϊκή Κρήτη: 1ος αι. π.Χ.-5ος αι. μ.Χ., Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Εκδόσεις: Σύνδεσμος Τοπικών Ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων Κρήτης. Ηράκλειο.
36. Τσουγκαράκης, Δ., 1990. Η Βυζαντινή Κρήτη, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Εκδόσεις: Σύνδεσμος Τοπικών Ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων Κρήτης. Ηράκλειο.
37. Χατζηνικολάου, Ν., επίμ., 1990. Δομίνικος Θεοτοκόπουλος: El Greco, Εκδόσεις: Crete University Press. Ρέθυμνο.

Ηλεκτρονικές πηγές

1. <https://el.wikipedia.org>, 2018. Νομός Ηρακλείου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%97%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85 [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
2. <http://www.ypes.gr>, 2018. Δήμοι Νομού Ηρακλείου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.ypes.gr/el/Regions/Aytodioikhsh/StatesMunicipalities/hrakleiou/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
3. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Αρχανών – Αστερουσίων. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-archanon-asteroysion-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
4. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Βιάννου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-biannoy-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
5. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Γόρτυνας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-gortynas-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
6. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Ηρακλείου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-irakleioy-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
7. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Μαλεβιζίου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-malebizioy-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
8. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Μινώα Πεδιάδος. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-minoa-pediadas-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]

9. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Φαιστού. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-faistoy-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
10. <https://www.kallikratis.org>, 2013. Δήμος Χερσονήσου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kallikratis.org/dimos-chersonisoy-pe-irakleioy/> [πρόσβαση 7 Ιουλίου 2018]
11. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Κνωσός. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/knossos/knossos.html> [πρόσβαση 6 Αυγούστου 2018]
12. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ανάκτορο Κνωσού. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=716 [πρόσβαση 6 Αυγούστου 2018]
13. <http://www.dimosfestou.gr>, 2018. Γενικά στοιχεία ιστορίας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.dimosfestou.gr/visitor/history/history-festos.html> [πρόσβαση 6 Αυγούστου 2018]
14. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ανάκτορο Φαιστού. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=717 [πρόσβαση 6 Αυγούστου 2018]
15. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Αρχαίος Κομμός. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/archaeology/GR-kommos-arxaiologikos-xoros.html> [πρόσβαση 7 Αυγούστου 2018]
16. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Βασιλική Έπαυλη Αγίας Τριάδας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=813 [πρόσβαση 7 Αυγούστου 2018]

17. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Αρχαία Γόρτυνα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/greek/gortys-gr.html> [πρόσβαση 9 Αυγούστου 2018]
18. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Γόρτυνα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2355 [πρόσβαση 9 Αυγούστου 2018]
19. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ιερό Πυθίου Απόλλωνα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=14902 [πρόσβαση 9 Αυγούστου 2018]
20. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ιερό Αιγυπτιακών Θεοτήτων. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=14903 [πρόσβαση 10 Αυγούστου 2018]
21. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Αρχαία πόλη Λεβήνα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2541 [πρόσβαση 10 Αυγούστου 2018]
22. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ανάκτορο Γαλατά. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7135 [πρόσβαση 10 Αυγούστου 2018]
23. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ανάκτορο Αρχανών. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7131 [πρόσβαση 11 Αυγούστου 2018]
24. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Κρήτη Αρχαιολογικοί Χώροι και Μουσεία: Ανάκτορο Μαλίων. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.explorecrete.com/archaeology/GR_Malia-palace.html [πρόσβαση 11 Αυγούστου 2018]

25. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ανάκτορο Μαλίων. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10261 [πρόσβαση 11 Αυγούστου 2018]
26. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Οικία Α' Τυλίσου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1750 [πρόσβαση 14 Αυγούστου 2018]
27. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=437 [πρόσβαση 14 Αυγούστου 2018]
28. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Σπήλαιο Ειλειθυίας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1615 [πρόσβαση 14 Αυγούστου 2018]
29. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μινωική έπαυλη Βαθυπέτρου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=886 [πρόσβαση 14 Αυγούστου 2018]
30. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ενετικά τείχη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7227 [πρόσβαση 15 Αυγούστου 2018]
31. <https://www.kastra.eu>, 2018. Ενετικά τείχη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=heraclion> [πρόσβαση 15 Αυγούστου 2018]
32. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2011. Οι πύλες του Χάνδακα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/09/blog-post_05.html [πρόσβαση 15 Αυγούστου 2018]
33. <https://www.cretanbeaches.com>, 2018. Πύλη Βηθλεέμ. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.cretanbeaches.com/el/%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%B9>

[%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82/%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7-%CE%B7%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85/%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%BF-%CE%BA%CE%AC%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%87%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CE%B1-%CE%B7%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF-%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B1/%CF%80%CF%8D%CE%BB%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%B5%CE%AF%CF%87%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B7%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85/%CF%80%CF%8D%CE%BB%CE%B7-%CE%B2%CE%B7%CE%B8%CE%BB%CE%B5%CE%AD%CE%BC](#) [πρόσβαση 16 Αυγούστου 2018]

34. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Προμαχώνες. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/bastions/bastions.html> [πρόσβαση 16 Αυγούστου 2018]
35. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2013. Τα Ενετικά τείχη και οι προμαχώνες του Χάνδακα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2013/04/blog-post_4567.html [πρόσβαση 16 Αυγούστου 2018]
36. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Castello del Moro (Κούλε). [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/koule/koule.html> [πρόσβαση 16 Αυγούστου 2018]
37. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Θαλάσσιο Φρουριο ενετικού λιμένος Ηρακλείου (Κούλες). [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL:

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7228 [πρόσβαση 20 Αυγούστου 2018]

38. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Εξερευνήστε την Κρήτη: Ηράκλειο, Κούλες. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR17-Heraklion-koules.htm> [πρόσβαση 20 Αυγούστου 2018]
39. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Εξερευνήστε την Κρήτη: Ηράκλειο, Ενετικά Νεώρια στο Ηράκλειο. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR16-Heraklion-arsenals.html> [πρόσβαση 20 Αυγούστου 2018]
40. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Λότζια. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/historical-buildings/historical-buildings.html> [πρόσβαση 22 Αυγούστου 2018]
41. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Εξερευνήστε την Κρήτη: Ηράκλειο, Λιοντάρια, η πλατεία με την Κρήνη Μοροζίνι. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR04-Heraklion-lions-square.html> [πρόσβαση 22 Αυγούστου 2018]
42. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2015. Η Ενετική κρήνη Σαγκρέντο στο Ηράκλειο. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2015/05/blog-post_43.html [πρόσβαση 22 Αυγούστου 2018]
43. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Ενετικές Κρήνες. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/venetian-fountains/venetian-fountains.html> [πρόσβαση 22 Αυγούστου 2018]
44. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Τούρκικες Κρήνες. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/turkish-fountains/turkish-fountains.html> [πρόσβαση 27 Αυγούστου 2018]

45. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Υδραγωγείο "Μεγάλη Βρύση" στο Κράσι. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6345 [πρόσβαση 27 Αυγούστου 2018]
46. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2018. Η Οικία Χρονάκη το κονάκι του Ρασίχ Μπέη Ασπράκη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2018/05/blog-post_322.html [πρόσβαση 27 Αυγούστου 2018]
47. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Οικία Χρονάκη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6342 [πρόσβαση 27 Αυγούστου 2018]
48. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Διδακτήριο Άνω Αρχανών. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6383 [πρόσβαση 30 Αυγούστου 2018]
49. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Πανάνειο Δημοτικό Νοσοκομείο Ηρακλείου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6343 [πρόσβαση 30 Αυγούστου 2018]
50. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Κονάκι του Σαμή Μπέη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6344 [πρόσβαση 30 Αυγούστου 2018]
51. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Κτίριο Κληρονόμων Στέφανου Μηλιαρά. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=855 [πρόσβαση 30 Αυγούστου 2018]
52. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μέγαρο Φυτάκη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=888 [πρόσβαση 30 Αυγούστου 2018]

53. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μέγαρο Λιοπυράκη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=854 [πρόσβαση 30 Αυγούστου 2018]
54. <https://www.cretanbeaches.com>, 2018. Μέγαρο Λιοπυράκη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.cretanbeaches.com/el/%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82/%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7-%CE%B7%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85/10-%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%80%CF%81%CE%AD%CF%80%CE%B5%CE%B9-%CE%BD%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%86%CF%84%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B7%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%82-25%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%85%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85/%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%80%CF%85%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7> [πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2018]
55. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Οικία Τσαχάκη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=5094 [πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2018]
56. <https://www.neakriti.gr>, 2014. Αρχαιολογική Συλλογή Μαλεβιζίου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.neakriti.gr/article/politismos/1104239/arxaiologiki-syllogi-malebizioy-ena-ksexwristo-moyseio/> [πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2018]

57. <https://www.thirathen.com>, 2017. Μουσείο παραδοσιακών οργάνων έρευνας και τεκμηρίωσης «Θύραθεν». [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.thirathen.com/gr/the-museum> [πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2018]
58. <https://www.kazantzaki.gr>, 2018. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, Το Ίδρυμα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kazantzaki.gr/gr/foundation> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2018]
59. <https://www.kazantzaki.gr>, 2018. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, Κτηριακό συγκρότημα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kazantzaki.gr/gr/complex> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2018]
60. <https://www.kazantzaki.gr>, 2018. Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, Συλλογές. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.kazantzaki.gr/gr/collections> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2018]
61. <https://www.historical-museum.gr>, 2018. Αγροτικό Μουσείο Μενελάου Παρλαμά. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.historical-museum.gr/gr/content/agrotiko-mouseio-menelaou-parlama> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2018]
62. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Εξερευνήστε την Κρήτη: Ηράκλειο, Αγία Αικατερίνη - Κρητική Σχολή Αγιογραφίας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR09-Heraklion-saint-catherine.html> [πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2018]
63. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Ναός της Αγίας Αικατερίνης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/st-aikaterini/st-aikaterini.html> [πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2018]
64. <http://www.burialmuseum.gr/>, 2018. Ιερό Κοιμητήριο Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.burialmuseum.gr/> [πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2018]

65. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3327 [πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2018]
66. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Δημοτικό Μουσείο της Μάχης της Κρήτης και της Εθνικής Αντίστασης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3472 [πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2018]
67. <http://www.nhmc.uoc.gr>, 2016. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.nhmc.uoc.gr/el/museum/brief-history> [πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2018]
68. <https://www.historical-museum.gr>, 2018. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.historical-museum.gr/gr/museum/view/museum-history> [πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2018]
69. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Μονή Αγίου Πέτρου και Παύλου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/st-peter-paul/peter-paul.html> [πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2018]
70. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Βασιλική του Αγίου Μάρκου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/st-mark/st-mark.html> [πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2018]
71. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Άγιος Τίτος. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/ourplace/st-titos/st-titos.html> [πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2018]
72. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2015. Η Μονή των Σταυροφόρων στο Ηράκλειο του χθες. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2015/05/blog-post_473.html [πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2018]

73. <http://www.explorecrete.com>, 2018. Εξερευνήστε την Κρήτη: Ηράκλειο, Άγιος Μηνάς. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.explorecrete.com/Heraklion/GR08-Heraklion-saint-minas.html> [πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2018]
74. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μονής Βαρσαμόνερου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1510 [πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2018]
75. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μονή Βροντησίου. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1512 [πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2018]
76. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Μονή Παναγίας της Κεράς. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9101 [πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2018]
77. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ναός Παναγίας Φόδελε. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=7230 [πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2018]
78. <http://odysseus.culture.gr>, 2012. Ναός Ασκληπιού στο Λεβήνα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1692 [πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2018]
79. <https://www.historical-museum.gr>, 2018. Νίκος Καζαντζάκης, Η ζωή του. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.historical-museum.gr/webapps/kazantzakis-pages/gr/life/chronology-det.php> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
80. <https://www.sansimera.gr>, 2018. Οδυσσέας Ελύτης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.sansimera.gr/biographies/557> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]

81. <http://www.sitia.gr>, 2009. Βιτσέντζος Κορνάρος. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.sitia.gr/city/cornaros-vita/vitae-curriculum.html> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
82. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Το Βιογραφικό του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου - El Greco. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/elgreco/elgreco-cv/elgreco-cv.html> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
83. <http://www.biblionet.gr>, 2018. Κονδυλάκης, Ιωάννης Δ., 1861-1920. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.biblionet.gr/author/6877/%CE%99%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CF%85%CE%B%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82 [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
84. <https://www.impantokratoros.gr>, 2018. Θεοφάνης ο Κρητικός. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.impantokratoros.gr/A4499259.el.aspx> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
85. <http://iakm.gr>, 2018. Μιχαήλ Δαμασκηνός. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://iakm.gr/agia/Page?lang=gr&name=infotext&id=501&sub=504&sub2=555> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
86. <https://el.wikipedia.org>, 2017. Νικόλαος Καλλιάρχης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82 [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
87. <https://www.sansimera.gr>, 2018. Σαπφώ Νοταρά. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.sansimera.gr/biographies/59>. [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
88. <https://archive.patris.gr>, 2011. Πλήθος βραβείων και διακρίσεων, Γίαννης Σμαραγδής. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL:

<https://archive.patris.gr/articles/197689/130342#.W642a2gzblU> [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]

89. <https://el.wikipedia.org>, 2018. Χριστόφορος Παπακαλιάτης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82 [πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2018]
90. <http://www.greekgastronomyguide.gr>, 2018. Παραδοσιακή κουζίνα Κρήτης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.greekgastronomyguide.gr/kriti/paradosiaki-kouzina/> [πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2018]
91. <http://www.destinationcrete.gr>, 2014. Μουσική στην Αρχαία και τη Μινωική εποχή. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.destinationcrete.gr/mousiki-parelthon-a-paron/music-ancient-times> [πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2018]
92. <http://www.destinationcrete.gr>, 2014. Η μουσική κατά το Μεσαίωνα και την Οθωμανική κατοχή. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.destinationcrete.gr/mousiki-parelthon-a-paron/music-medieval-cretan> [πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2018]
93. <http://www.destinationcrete.gr>, 2014. Σύγχρονη Κρητική μουσική. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.destinationcrete.gr/mousiki-parelthon-a-paron/music-contemporary> [πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2018]
94. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2011. Οι χοροί της Κρήτης. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/03/blog-post_1670.html [πρόσβαση 29 Σεπτεμβρίου 2018]
95. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2011. Χριστουγεννιάτικα έθιμα στη Κρήτη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/12/blog-post_712.html [πρόσβαση 29 Σεπτεμβρίου 2018]

96. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2014. Η Βαρέλα στο Μείντάνι. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2014/12/blog-post_820.html [πρόσβαση 29 Σεπτεμβρίου 2018]
97. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2017. Το έθιμο της μπουγάτσας στο Ηράκλειο απο το 1932. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.kritipoliskaihorio.gr/2017/12/1932.html> [πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2018]
98. <http://www.kritesegaleo.gr>, 2018. Απόκριες στη Κρήτη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <http://www.kritesegaleo.gr/apokries-sten-krete-1> [πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2018]
99. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2014. Η Λαγάνα, ο Χαλβάς και ο Ταραμάς έχουν τη δική τους ιστορία. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2014/02/blog-post_2009.html [πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2018]
100. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2014. Τα έθιμα του Πάσχα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2012/03/blog-post_29.html [πρόσβαση 31 Σεπτεμβρίου 2018]
101. <https://www.cretanmagazine.gr>, 2017. Έθιμα και δεισιδαιμονίες της Κρητικής Πρωτομαγιάς. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.cretanmagazine.gr/ethima-ke-disidemonies-tis-kritikis-protomagias/> [πρόσβαση 31 Σεπτεμβρίου 2018]
102. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2011. Ο Κρητικός γάμος. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/03/blog-post_9618.html [πρόσβαση 31 Σεπτεμβρίου 2018]
103. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2013. Η Βάπτιση και η Συντεκνιά στη Κρήτη. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL:

104. <http://www.kritipoliskaihorio.gr>, 2011. Η Αναβίωση του εθίμου του Κλήδονα. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: http://www.kritipoliskaihorio.gr/2011/06/blog-post_24.html [πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2018]
105. <https://www.deptah.gr>, 2018. Το Πολιτιστικό Συνεδριακό Κέντρο Ηρακλείου, Ιστορική αναδρομή. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.deptah.gr/gr/istoriki-anadromi> [πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2018]
106. <https://www.heraklion.gr>, 2017. Χώροι Πολιτιστικών Εκδηλώσεων. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.heraklion.gr/culture/venues/events-places.html> [πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2018]
107. <https://www.deptah.gr>, 2018. Καφετέρια Πολύκεντρο Νεολαίας. [Online] Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.deptah.gr/gr/estiasi/kafeteria-polukentro-neolaias-1> [πρόσβαση 2 Οκτωβρίου 2018]
108. <https://www.patris.gr>, 2019. Συναντήθηκαν για την προστασία των μνημείων. Διαθέσιμο μέσω του URL: <https://www.patris.gr/2019/01/12/synantithikan-gia-tin-prostasia-ton-mnimeion/> [πρόσβαση 2 Δεκεμβρίου 2018]

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο έρευνας

**Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας. ΠΜΣ: «Βιώσιμη
Ανάπτυξη»**

**«Η συμβολή του Πολιτισμού στην Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η
περίπτωση του Νομού Ηρακλείου»**

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Γ. ΣΤΡΑΤΑΝΤΩΝΑΚΗΣ

(Α.Μ.:2175117)

Νο Ερωτηματολογίου: _____

Ημερομηνία Συμπλήρωσης: ____/____/____

Το παρόν ερωτηματολόγιο διανέμεται στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας με θέμα **«Η συμβολή του Πολιτισμού στην Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η περίπτωση του Νομού Ηρακλείου»**. Είναι ανώνυμο και τα στοιχεία που θα προκύψουν είναι απόλυτα εμπιστευτικά.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για την συνεργασία.

Στυλιανός Γ. Στραταντωνάκης,

Μεταπτυχιακός Φοιτητής Χαροκοπείου Πανεπιστημίου

Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας.

ΠΜΣ: «Βιώσιμη Ανάπτυξη»

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1) Ηλικία: ____ ετών

2) Φύλο: Άνδρας ____ Γυναίκα ____

3) Μορφωτικό επίπεδο:

- ☐ Δημοτικό
- ☐ Γυμνάσιο
- ☐ Λύκειο (Γενικό η Επαγγελματικό)
- ☐ Πτυχίο ΙΕΚ (Δημόσιο ή Ιδιωτικό)
- ☐ Πτυχίο Τ.Ε.Ι
- ☐ Πτυχίο Α.Ε.Ι
- ☐ Μεταπτυχιακό δίπλωμα
- ☐ Διδακτορικό δίπλωμα

4) Οικογενειακή κατάσταση:

- ☐ Έγγαμος/η
- ☐ Άγαμος/η
- ☐ Σε διάσταση
- ☐ Σε συμβίωση
- ☐ Διαζευγμένος/η
- ☐ Χήρος/α

5) Αριθμός μελών οικογένειας: ____

6) Υπάρχουν τέκνα στην οικογένεια;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

7) (Προαιρετική) Αριθμός τέκνων: ____

8) (Προαιρετική) Ηλικία τέκνων: ____

9) Πόσο είναι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε ευρώ;

- ☐ Δεν έχω εισόδημα
- ☐ Κάτω από 5.000
- ☐ 5.001 – 10.000
- ☐ 10.001 – 15.000
- ☐ 15.001 – 20.000
- ☐ 20.001 – 25.000
- ☐ 25.001 – 30.000
- ☐ Πάνω από 30.001

10) Ποιά από τις παρακάτω, αποτελεί την επαγγελματική σας κατάσταση;

- ☐ Ιδιωτικός Υπάλληλος
- ☐ Δημόσιος Υπάλληλος
- ☐ Ελεύθερος Επαγγελματίας
- ☐ Αγρότης

- ☐ Οικιακά
- ☐ Συνταξιούχος
- ☐ Φοιτητής
- ☐ Άνεργος

11) Τόπος Μόνιμης Κατοικίας:

- ☐ Νομός Ηρακλείου
- ☐ Άλλο: _____

12) (Προαιρετική) Αν δεν κατοικείται στο Νομό Ηρακλείου, πόσο συχνά τον επισκέπτεστε;

- ☐ Κάθε μέρα
- ☐ Ελάχιστες φορές την εβδομάδα
- ☐ Σαββατοκύριακα, αργίες και διακοπές
- ☐ Σπάνια
- ☐ Πρώτη φορά

13) (Προαιρετική) Αν δεν είστε κάτοικος του Νομού Ηρακλείου, για ποιό λόγο τον επισκεφτήκατε;

- ☐ Εργασία, επαγγελματικοί λόγοι
- ☐ Επίσκεψη σε οικογένεια, φίλους
- ☐ Τουρισμός
- ☐ Άλλο: _____

14) Θα προτείνατε και σε άλλους το Νομό Ηρακλείου ως προορισμό;

- ☐ Σίγουρα ναι
- ☐ Ναι
- ☐ Μάλλον όχι
- ☐ Σίγουρα όχι

15) Για ποιο λόγο θα προτείνατε το Νομό Ηρακλείου ως προορισμό;

- ☐ Φυσική ομορφιά
- ☐ Πολιτιστική Κληρονομιά
- ☐ Οικονομικές τιμές
- ☐ Εναλλακτικός τουρισμός

16) Γνωρίζεται για κάποιο από τα παρακάτω μνημεία του Νομού Ηρακλείου;

- ☐ Μινωικό ανάκτορο Κνωσού
- ☐ Φρούριο Κούλε
- ☐ Αρχαιολογικός χώρος Γόρτυνας
- ☐ Μινωική έπαυλη Νίρου Χάνι
- ☐ Αρχαιολογικός χώρος Κομμού

17) Έχετε επισκεφτεί κάποιο μνημείο του Νομού Ηρακλείου;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

18) (Προαιρετική) Αν απαντήσατε ναι, τότε αναφέρετε ποιο:

19) (Προαιρετική) Αν απαντήσατε όχι, για ποιο λόγο;

- ☐ Δεν με ενδιαφέρουν
- ☐ Δεν τα γνωρίζω
- ☐ Δεν έχει τύχει, αλλά σκοπεύω να τα επισκεφτώ

20) Έχετε συμμετέχει σε κάποιο πολιτιστική εκδήλωση ή σε κάποιο έθιμο του Νομού Ηρακλείου;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

21) (Προαιρετική) Αν απαντήσατε ναι, αναφέρετε σε ποια από τις παρακάτω:

- ☐ Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις και έθιμα
- ☐ Αποκριάτικες εκδηλώσεις και έθιμα
- ☐ Πασχαλινές εκδηλώσεις και έθιμα
- ☐ Εκδηλώσεις για την Κρητική παράδοση
- ☐ Πρωτομαγιάτικες εκδηλώσεις
- ☐ Άλλο: _____

22) (Προαιρετική) Αν απαντήσατε όχι, για ποιο λόγο;

- ☐ Δεν με ενδιαφέρουν
- ☐ Δεν τις γνωρίζω
- ☐ Δεν έχει τύχει, αλλά σκοπεύω να παραβρεθώ

23) Ποιά από τις παρακάτω δραστηριότητες, κάνετε στον ελεύθερο σας χρόνο;

- ☐ Αθλητισμός – Σπορ
- ☐ Περίπατος
- ☐ Επίσκεψη αρχαιολογικών χώρων και μουσείων
- ☐ Ταξίδια
- ☐ Άλλο: _____

24) Θεωρείται ότι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του Νομού Ηρακλείου;

- ☐ Είναι πολύ οργανωμένες
- ☐ Αυξάνουν την επισκεψιμότητα στο Νομό
- ☐ Φέρνουν τους ντόπιους πιο κοντά
- ☐ Αυξάνουν την τουριστική προσέλευση
- ☐ Προσφέρουν μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων

25) Πιστεύετε πως ο Νομός Ηρακλείου διαθέτει σημαντική πολιτιστική κληρονομιά;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

26) Ποια κατηγορία τουρισμού πιστεύετε ότι είναι εφικτή για το Νομό Ηρακλείου;

- ☐ Εσωτερικός τουρισμός (Έλληνες τουρίστες)
- ☐ Εξωτερικός τουρισμός (Τουρίστες εκτός Ελλάδος)
- ☐ Εποχιακός τουρισμός
- ☐ Μαζικός τουρισμός
- ☐ Τουρισμός καθ' όλη τη διάρκεια του έτους
- ☐ Εναλλακτικός τουρισμός

27) Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες πολιτιστικού τουρισμού, πιστεύετε ότι, είναι εφικτή στο Νομό Ηρακλείου;

- ☐ Λαογραφικός τουρισμός
- ☐ Αρχαιολογικός τουρισμός
- ☐ Θρησκευτικός τουρισμός
- ☐ Γαστρονομικός τουρισμός

28) Πιστεύετε ότι, είναι ικανοποιητικό το μέγεθος του αριθμού των τουριστών που επισκέπτεται το Νομό Ηρακλείου;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

29) Είστε ικανοποιημένος/η από τις εργασίες των διοικητικών οργάνων σχετικά με τη προβολή του Νομού Ηρακλείου, ως τουριστικό προορισμό;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

30) Ποια από τις παρακάτω κατευθύνσεις, πιστεύετε ότι, πρέπει να ακολουθήσει η τουριστική ανάπτυξη του Νομού Ηρακλείου;

- ☐ Διενέργεια πολιτιστικών εκδηλώσεων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους
- ☐ Δημιουργία υποδομών φιλοξενίας, παραδοσιακής μορφής (πέτρινα, ξύλινα κτήρια)
- ☐ Καλύτερη προώθηση του τουριστικού προϊόντος
- ☐ Προγράμματα πολιτιστικής εκπαίδευσης
- ☐ Προσπάθεια προσέλκυσης πολιτιστικού τουρισμού (αποδράσεις, συνδυασμός με χειμερινό τουρισμό σε ορεινούς τόπους του Νομού)

